

**Aquest document s'ha creat
únicament i exclusiva
amb l'objectiu d'acompanyar
els lectors durant la campanya del
#KeepReadingACasa,
pel Covid-19.**

**Des de Grup62
agraïm que es respecti
l'obra de l'autor i demanem
que es faci un ús correcte
d'aquestes pàgines.**

grup62

EL QUADERN SUÍS

#KeepReadingACasa
#JoEmQuedoACasa

QUIM TORRA

EL QUADERN SUÍS

#KeepReadingACasa
#JoEmQuedoACasa

Proa

Els drets d'autor que generi aquest llibre
aniran a favor de l'Associació Catalana
pels Drets Civils

Proa
A Tot Vent

Primera edició: maig del 2018
Segona edició: juliol del 2018

© 2018 Joaquim Torra i Pla

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions SLU, Proa
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-724-1
Dipòsit Legal: B.15.266-2018
Composició: gama, sl
Impressió: Egedsa

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qual-
sevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transfor-
mació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la
lleí. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográ-
ficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots
els drets reservats.

Me'n vaig, me'n vaig, passi-ho bé. Vaig un moment
fins a Suïssa.

JOSEP PLA a Joan Cebrià, masover del Mas Pla,
amb motiu d'un dels seus viatges a Suïssa

Suïssa és una bona nació, sobretot per als que s'hi
adapten.

MONTAIGNE

Keep the momentum.

HEINRICH SCHULTZ

El firmament, darrere la Jungfrau, té una vaga tona-
litat daurada, molt lleu i difusa, com el fons d'or vell,
passat pels segles, de les icones bizantines. Només
viu ella, la muntanya, blanca com una núvia, dins el
misteri de la nit, i fins em sembla que la veig respirar
suaument, sota els seus vels gelats que lluen amb ful-
gors d'escata.

GAZIEL, *Seny, treball i llibertat*

Pare, t'agrada Suïssa?

HELENA TORRA

SUMARI

Pròleg	13
Winterthur, la meva derrotada ciutat	17
Passejant amb Josep Pla per Suïssa	23
Senior Executive Talent Pool	30
El director comercial i <i>La pell freda</i>	33
<i>Seny, treball i llibertat</i> , o Suïssa segons Gaziel	35
Autoajuda managerial	41
<i>El llibre del meu pare</i>	43
Fritz Zorn	46
Pau Casals a Zermatt	48
Terres del Rin	55
L'arcàdia del llac de Constança	58
Les llegendes del llac de Constança	60
Felip de Malla al concili de Constança	63
Ramon Llull i el Chief Executive Officer	73
Una poma i un barret	79
La vaca suïssa	86
Fent salut a Friburg	88
Tan cruel com a Murten	89
Un tall de gruyère	91
Antaviana i el neollenguatge empresarial	93

Setmana Santa a Ginebra: Calví contra Castellio	95
La Societat de Nacions	99
La felicitat insolent	101
Mercè Rodoreda a Ginebra	102
Zino Davidoff com a paradigma	108
Neuchâtel, la darrera peça	110
Proust i el <i>time management</i>	112
Les siluetes retallades de Berna i Lucerna	115
Berna, l'os	118
Un país d'anarquistes	120
L'any prodigiós d'Einstein	121
Els colors de Paul Klee	122
Lucerna, la llum	124
L'idil·li de Wagner	127
Vida privada a Londres	132
L'esfondrament	133
Sagarra i les fusions empresarials	136
La tristesa del Mönch	141
La paret nord de l'Eiger	142
Els Alps	146
Frankenstein i Holmes	151
Adeu als Alps	153
El moment exacte que Suïssa va dir no a Joaquim Amat-Piniella	157
La comissió Bergier: el despertar de la memòria d'un país	162
La Creu Roja entra a Theresienstadt	164
<i>Business as usual</i>	168
El búnquer domèstic	173
Astèrix i Juli Cèsar	175
Tartarí als Alps	178
Piccard, darrere Tornassol	181
Talent suís	183

Diada Nacional	185
Lletra de batalla per Heidi	186
En el principi, va ser el secret bancari	189
Julio Muñoz Ramonet a Bad Ragaz	192
Els segadors	200
Elogi del verd	203
Passejant amb Robert Walser	204
Suïssa és un formatge	206
Mossèn Cinto als Alps	209
El mòbing laboral	210
Ser feliç	211
Pestalozzi, pedagogia	212
Estómacs suïssos	214
El banc de la plaça de Sankt Peter	221
La revolució que mai no va arribar	226
Dadà i el caos	229
De Lenin a la FIFA	231
Del Sechseläuten a Nadal	233
Vidal i Barraquer i Carles Cardó a l'exili	237
La pedra de Vals	241
Els Grisons, terra i cel	244
Les llengües romanx	246
El poble walser	248
Davos, de la tuberculosi a l'esquí	249
Una baixada en trineu	253
Uorsin i Flurina	254
De Saint-Moritz a Sils Maria	256
A reveure, Grisons	258
Baviera, de Ludwig a Dachau	264
El Jura irredempt	267
Un sopar amb Aurora Bertrana, Josep Tarradellas i Ventura Gassol	268
Vint consells d'Armand Obiols	276

Gamper, el veí	280
Joan Coromines creuant-se amb James Joyce	283
Per què Basilea?	286
De viatge amb Montaigne	290
Sempre és Josep Pla	294
Händel a Santa Coloma de Farners	296
La darrera trobada a Montreux de Cambó i Patxot	298
Els mercenaris	306
Mascagni, al Ticino	308
Travessant el Gotard	310
Els germans negres	312
La baronessa de l'illa del llac	314
El Ticino bohemí	316
Les golfes dels suïssos del nord	318
Els arxius de la Societat de Nacions	319
Els catalans suïssos	324
Les illes de Suïssa	329
El perquè del capitalisme, segons Quim Monzó	335
Xocolata suïssa	337
Epíleg	343
Índex de noms	345

PRÒLEG

Durant més d'un any i mig vaig viure a la ciutat de Winterthur, al cantó de Zuric, en una caseta que tenia un rierol tocant a la tanca del final del jardí, amb un pont de fusta que el travessava, i un petit estany amb tres nenúfars, i una pomera i un presseguer, i una parra amb els ceps que s'enfilaven orgullosos amb uns circells com de cautxú, i un arbre africà amb unes fulles de pàmpol enormes que regalava una ombra de gust de llimonada fresca i àcida les tardes d'estiu. Cada divendres, després d'anar a buscar els nens a l'escola, enfilàvem la carretera que porta a Sankt Gallen, i ens desviàvem al cap d'uns quilòmetres per pujar fins a una granja de quinze vaques on compràvem la llet i el formatge d'Appenzell. Després de baixar a la cava on guardaven les rodes del seu *kässe* i de discutir si agafàvem un tros del més tendre o si n'escollíem un de més picant, d'olor de ceba podrida, amb la meva dona ens enfilàvem al turó que quedava al darrere. Era el nostre tresor i un ritual que practicàvem, invariablement, nevés o plogués. Allà, s'hi troben tots els verds de Suïssa, verds de fulla de llorer després de la pluja que s'encomanen de la felicitat i de les ganes de jugar de les flors de baladre que apareixen als marges dels camins, i els paisatges de llet bullida de l'hivern, que taquen d'un gris d'impermeable els som-

nis adormits d'un país. Una terra inhòspita guanyada pam a pam. Aspra i envejosa, salvatge però vençuda. Calvinista. O més ben dit, zwingliana. Allà vam aprendre de nou a tornar a mirar el cel i les estrelles i a commoure'ns amb el paisatge, a sentir la bellesa dels cims i la llibertat dels prats de sega. A respirar veritats i democràcia, tradició i fraternitat. En teníem prou amb aquelles visites setmanals per imaginar-nos un país que anàvem descobrint des de la nostra condició d'exiliats de primera classe empresarial.

I tanmateix, vam arribar a conèixer la vella Confederació?, què en sabíem, més enllà dels quatre tòpics tronats i de les avorridíssimes postals alpines? Per començar, Suïssa existeix? Perquè aquestes són unes terres que, al llarg de la seva història, no han volgut ser moltes coses. Suïssa no ha volgut ser França ni Itàlia ni Àustria ni Alemanya. I ha combatut ferotgement per allunyar-se dels perills d'assimilacions perverses. Un país fet des de la negació. Una nació que ha tirat endavant per la seva única voluntat de ser —de ser suïssos i prou.

L'extraordinària barreja de guerres, força i pacifisme, d'esperit d'independència i obertura al món i d'aïllament i retorn a les arrels, de serralades èpiques i valls de silencis glaçats, de selva capitalista i cooperativisme d'hort i vinya, de cosmopolitisme plural i de tancades i ràncies tradicions, de rosades vibrants i tebis crepuscles fluorescents, és el que fa de Suïssa un país apassionant. Fins i tot quan s'ha vist arrossegat pel costat fosc, embrutit del sutge que desprèn la covardia i la cobdícia.

L'única resposta que jo vaig saber trobar la vaig ensopegar en el camí que vaig fer amb els *Wildheuer*, els segadors que a les muntanyes del Sântis pugen amb les seves falçs als prats de dall, per segar el fenc i les herbes salvatges. Vam pujar al matí. Era fosc encara, però l'Appenzell era com un arbre de Nadal d'estiu, immens, radiant, amb totes les granges illu-

minades amb llumetes. Grans i petits van començar a vestir-se per a la sega. De tant en tant, passava un grup al davant, xiulant i cantant les cançons de festa. Vam arribar a dalt a les vuit. El cel pur, d'esperit de vi, es reflectia a les aigües blaves del llac de Constança, d'una lluíssor maragda, amb gotes de suc de pinya. Una parella de corbs van passar arran. Les falçs esquinçaven el silenci. En la suor dels homes s'enganxava el verd estripat. Vam dinar pa i un tros de formatge. Vam cantar. I els núvols que s'havien amagat darrere les Churfirsten van voler jugar amb nosaltres a cuit i amagar, desdibuixant el perfil de vidres trencats de la serralada del Toggenburg. A l'horitzó, Constança s'adormia en caure la tarda.

Llibertat i silenci. Al Ticino, a la Suïssa romanda i a Winterthur, la meva estimada ciutat de pèrdues i fracassos. Al país dels Grisons i de la llengua d'una puresa tan nua com les seves muntanyes; a les aigües del color d'escata del Rin i les seves llegendes. Sí, llibertat i silenci. A la ciutat de retalls de Zuric i a la Basilea que avança sense aturar-se, sempre mirant endavant. A Friburg, passejant per ponts de pedra enmig d'una sorollosa batalla de campanars, i a Berna, descansant entre ombres i siluetes que ens espiaven, xiuxiuejant, sota els porxos.

Però mentre iniciàvem la descoberta d'un país, em perdia a mi mateix.

Hi vaig arribar amb un futur professional brillant a l'horitzó i en vaig tornar amb el carnet de l'atur a la butxaca. La decadència i caiguda d'un executiu català d'assegurances consumada de manera absoluta.

El retorn a Barcelona va ser inevitable. No he estat mai cap heroi, ans al contrari. Però la perspectiva de recomençar una nova vida se'm va plantar al davant, seductora, com la Jungfrau a Gaziell. Per què no completar aquelles notes sobre l'Eugeni Xammar que havia pres a correu en els arxius de la Societat de Nacions de Ginebra? I d'aquí a fundar una edi-

torial, publicar uns quants llibres invendibles, dirigir el Born Centre Cultural, treballar amb la Muriel Casals i en Jordi Cuixart i tants amics a Òmnium i acabar de diputat al Parlament de Catalunya hi havia un pas. Sempre hi ha un altre final, darrere l'últim final.

Deu anys després d'aquelles peripècies suïsses, reposat i envellit el dietari al calaix, em vaig trobar un dia rellegant aquells fulls esgrogueïts. Aquella temporada a Suïssa, en què es barrejava la vida professional amb visites a cada racó de la Confederació, tot resseguint els catalans que hi van viure, podria interessar a algú?

Però val més no pensar-hi gaire, ves a saber a quina conclusió arribaríem que encara ens obligaria a deixar-ho aquí, a l'inici del pròleg. Per tant, afanyem-nos! Cal apressar-se, la claror i la llum del cel dels Alps, de Hodler i Segantini, s'esvairà d'un moment a l'altre. L'horabaixa, a qualsevol banc de fusta de la Confederació, serà un bon moment per agafar un llibre. Gotthelf, Widmer, Walser o Zorn. Només aleshores serem al final del camí: agafar una peça de xocolata. Ens sorprendrà veure que no té textura, la seva pell brilla i reflecteix una estranya lassitud, de gasa i de seda. En trencar-la sentirem un so sec, llunyà i profund com arribat de l'altra banda del mar de les illes helvètiques. La seva aroma, subtil i vellutada, gairebé ens farà oblidar com es dissol immediatament, embolcallant la llengua i el paladar en una explosió de sabor que porta tota la història d'aquesta terra. El gust, lleugerament cremós, té un deix complex, rotund, amb un dolç record de mel i de civilitat.

I potser just en aquest moment alçarem el cap buscant alguns dels cims majestuosos i només sabrem veure a l'horitzó unes vaques, badoques, espantadisses i una mica somiatruïtes, que s'ho miraran tot plegat amb un punt d'escepticisme.

Abril del 2018

8 de gener de 2006

WINTERTHUR, LA MEVA DERROTADA CIUTAT

Havia sentit a dir que els directors generals estan fets de la matèria dels somnis, però no m'hauria imaginat mai que un dia el CEO del grup se'm quedés adormit al davant.

Avui és el meu primer dia de feina a Suïssa, estic aterrit, i no em paren d'esclatar al cap les imatges d'aquestes darreres setmanes: la petició d'un lloc de treball a la seu central de l'empresa feta per escapar d'una rutina castradora; les proves de selecció, que s'encadenaven amb un o dos viatges setmanals durant el desembre; l'email amb què em van confirmar el trasllat; la tarda que els ho vam explicar als nens; la primera maleta amb les cinc camises per a cada dia de la setmana; l'abraçada amb la Carola a l'aeroport. I tanmateix, un record s'imposa per sobre els altres, la dolça somnolència de Herr Bormann el dia que va entrevistar-me per primera vegada: enmig de la conversa va tancar els ulls, davant del meu astorament, mentre el director general d'Alemanya, també present a la reunió, amb una felicitat naturalitat, continuava la conversa amb mi com si allò fos la cosa més habitual del món, mentre em preguntava si volia una altra tassa de te.

Fins avui he treballat a Barcelona durant disset anys per a l'empresa d'assegurances Walderberg. Des d'ahir, soc un ciutadà de Winterthur.

M'han instal·lat en un apartament magnífic que la companyia té a Villa Jakobsbrunnen, un casalot deslloriat de color de magrana pansida d'un estil barroc tardà. És ben bé al davant de les oficines centrals i hi he passat sovint, encantant-m'hi sempre, durant els quinze anys que fa que treballo al grup, quan venia fins als *headquarters* per algun projecte internacional delicadament imprecís i inútil. Construïda el 1790, fou la primera de les cases aixecades fora de l'Obertor de Winterthur. Restaurada l'any 2001, el seu jardí d'arbres centenaris és una barreja de percepcions i somnis alats.

Un jardí d'ombres d'una elegantíssima subtileza i de remors llunyanes on només la font de Jakob, al bell mig, s'atreveix a trencar una calma que sembla perfecta. Rodejat per una tanca de ferro rovellada, acompanyada sempre per brucs i boixos, esbarzers i galzerans, marxívols i flors de cucut, buscant sempre aquell punt d'anarquia controlada i amb l'heura i la molsa empaitant-se per tots els racons. L'enjogassada lluita de l'aigua i la matèria.

Però Jakobsbrunnen és els seus arbres: els seus faigs centenaris, tocats a la tardor de gris rosat, *Fagus sylvatica pendula*, amb les gegantines branques caigudes a besar de la terra molla, aquí i allà el jardí sencer clapejat de tots els grocs en una estesa de fulles rendides al temps; el castanyer, immens, de capçada densa i escorça de color bru palla, intensament clivellada, que ja ha deixat el seu tribut anual dins els pellons atapeïts d'espines; l'avet, desvergonyit i volgudament absent a la batalla que els seus companys caducs lliuren a mort, dret i altiu, esperant les primeres nevades que el redimeixin d'un estiu que sempre se li fa etern.

A Jakobsbrunnen el matí s'ha aixecat indolent i amb un

soroll de pluja de fons. Una boira de iogurt grec, com de neu fosa escaldada, li ha glaçat el cor. Ni un plor llunyà, ni les primeres arribades dels oficinistes de la companyia d'assegurances que van a la feina no han semblat despertar-lo del seu endormiscament màgic i espectral. Quasi és un jardí en blanc i negre. Cansat, atùit, pàl·lid reflex de l'esclatant i triomfador jardí d'obagues humides de l'estiu.

L'estornell i el pinçà ja se n'han anat i només el corb s'atreveix a endinsar-se en els dominis d'aquests gegants nus. L'estampa fa posar els pèls de punta. Damunt la tanca de ferro, les seves figures us recorden que ells són els guardians del regne d'aquell jardí sense temps. I quan un se n'allunya, sovint hi ha un instant encara de sentir un dels seus darrers esgarips, com expulsant-te dels seus hivernals dominis, fent-te recordar, orgullosos, que no ets un hoste benvingut.

Hi ha ciutats derrotades per la història. Winterthur, la meva nova ciutat, mandrosament, ha anat caient en una fútil decadència, en un província ensopeïment absolut, perdudes ja totes les batalles.

La noble ciutat de Vitudurum que els comtes de Kyburg van protegir i embellir des que l'any 1175 firmaren una carta de privilegis per a un petit assentament a la riba del Töss. Suïssa era en aquells temps feudals una barreja de comtats, vil·les i llogarrets, dominada per les famílies dels Savoia i els Habsburg, en l'actual Suïssa occidental, i per la dinastia Kyburg, en la part oriental. Però aquests perdrien aviat la partida davant els Habsburg, que l'any 1264 prenien possessió del castell i les seves terres. Era el dia de sant Alban, que des de llavors és celebrat com la festa major de la ciutat. Kyburg, el castell, iniciaria una lenta decadència, lluny de les grans batalles i dels grans fets d'armes que van sacsejar Hel·vècia. Es converteix en una possessió burgesa i domèstica, de petits terratinents feudals que obstinadament avançaven

vers la seva desaparició, sense defallir. Entre els seus il·lustres propietaris destaca, a començaments del segle XIX, un comte polonès, fugitiu de la corresponent revolució russa del moment. Sembla que la presència d'un noble tan destacat i amb tant de pedigrí va causar furor entre els bons burgesos winterthurians de l'època i els millors salons de la vila se'l disputaven a l'hora de sopar. Les coses no van acabar de rutllar com estava previst i, passats els anys, un dels fills del comte acabaria de maquinista d'una de les primeres línies de trens que llavors començaven a colonitzar el país.

Un marxant d'art en va ser el següent propietari, que també s'arruïnà intentant restablir l'antiga esplendor de la fortalesa. A l'últim moment, va decidir anunciar al *New York Times*, a tota pàgina, la venda d'un castell suís del segle XIII perfectament restaurat. Les ciutats de Zuric i Winterthur, en una excepcional col·laboració tan allunyada de l'odi fraternal que es tenen, el van comprar.

Perquè és a l'ombra de Zuric, feixuga, pesant, amarga, com s'ha d'entendre Winterthur. Sempre ha volgut deslliurar-se'n, però no ho ha aconseguit mai. Sempre ha estat comparant-s'hi, però avui Zuric és la capital financera del país i Winterthur, la ciutat de les bicicletes. L'ombra de Zuric ha estat massa allargada. La meua ciutat hi ha perdut totes les batalles, fossin bancàries, asseguradores o de la lliga de futbol.

Però almenys per un altre breu instant, Winterthur va tornar a viure un gran moment a mitjans del segle XIX. Espectacle dels grans, veure treballar la burgesia centreeuropea. La ciutat es refinà i es va agradar. Les velles cases de Markt-gasse trobaven en les noves vil·les aixecades més enllà de l'Obertor —el punt límit del traçat de la vella ciutat medieval— unes coquetes rivals que intentaven seguir la moda de l'art nouveau a la seva manera, és a dir, desordenadament. Es

va edificar l'ajuntament, el temple de la democràcia, projectat per un dels més notables arquitectes alemanys de tots els temps, Gottfried Semper, l'autor del teatre de l'òpera de Dresden, i van aparèixer els primers parcs públics de la ciutat.

Sense passat, sense present, derrotada, Winterthur s'afer-
ra a una oferta cultural i paisatgística destacada. Recicla-
des les fàbriques en moderns lofts i en itineraris arqueològics in-
dustrials, els ulls dels *connoisseurs* d'art internacionals conti-
nuen posant-se en la ciutat d'Oskar Reinhart. Fill d'un dels
industrials destacats de la ciutat, Reinhart és l'autor d'una de
les col·leccions privades d'art més importants del món, com-
parable a les dels comtes de Harrach i d'Esterházy, dels prín-
ceps de Liechtenstein i de Schönborn-Buchheim, de Poldi
Pezzoli i del príncep Borromeu. Els seus Daumiers, els seus
impressionistes, el seu Cranach, el seu Greco, el seu Picasso.
Una meravella que Reinhart donà a la Confederació amb la
condició que cap de les cent setanta-nou obres no fossin mai
venudes ni deixades en préstec. Cal, doncs, visitar Rö-
merholz, «el bosc romà», la vila que comprà a un descen-
dent dels Sulzer i on des de 1924 aniria acumulant els seus
tresors. Però és que, a més, Reinhart va aconseguir també
adquirir una col·lecció de pintors austríacs, suïssos i, sobre-
tot, romàntics alemanys de primer ordre. Aquesta és «l'al-
tra» col·lecció Reinhart, que igualment va cedir a la ciutat de
Winterthur i a la qual, encara que només sigui per veure els
penya-segats de l'illa de Rügen de Caspar David Friedrich,
d'un romanticisme arravatat i impúdic, és imprescindible
una visita.

Winterthur ha trobat en l'art un refugi en la derrota. Ja
m'està bé. I amb aquesta llum tèbia que es percep des de la
finestra de la meua oficina del tercer pis de la seu central,
maldant per evitar la fosca, sembla que em doni la seva pru-
dent benvinguda.

9 de gener de 2006

Caràcter suís? Vida privada? Es fa difícil trobar una definició millor que la de Borges, ginebrí il·lustre que, a més, hi va voler ser enterrat. En el seu poema «Los conjurados», diu:

«En el centro de Europa están conspirando. / El hecho data de 1291. / Se trata de hombres de diversas estirpes, que profesan diversas religiones y que hablan en diversos idiomas. / Han tomado la extraña resolución de ser razonables. / Han resuelto olvidar sus diferencias y acentuar sus afinidades».

Raonabilitat. Sí, probablement és la paraula exacta.

12 de gener de 2006

A les tres he agafat el tren fins a l'aeroport. A dos quarts de vuit era al col·legi Thau veient jugar en Guillem a futbol. Hi havia la Carola i les nenes. Mai no els havia enyorat tant.

15 de gener de 2006

Fullejant la biografia d'Oskar Reinhart m'assabento que mentre ell acumulava bellesa compulsivament, el seu germà Werner, gran amant de la música i clarinetista en el seu temps lliure, es feia càrrec de totes les despeses del projecte i estrena de la *Història d'un soldat*, amb música de Stravinsky i llibret de Ramuz. Werner va ser també el mecenes que va comprar el castell de Muzot on Rilke es va refugiar, emmalaltit ja per la leucèmia, per compondre les *Elegies de Duino*:

«Ai de mi! Tanmateix som. És que l'univers en què / ens dissolem té gust de nosaltres?».

És indubtablement positiu que un Reinhart es creui a la teva vida.

18 de gener de 2006

PASSEJANT AMB JOSEP PLA PER SUÏSSA

Trista, avorrida, insípida, germànica. A Josep Pla no li va acabar d'agradar mai, Suïssa. Només Basilea i les valls del Rin li permetien un respir de tant embafament de muntanyes. Però va visitar el país molt sovint. I en l'últim volum de la seva obra completa, en l'article «Sobre Suïssa», Pla, finalment!, en fa un elogi: «té l'obsessió del racionalisme. El nostre país no l'ha tinguda mai: és l'anarquia desproporcionada», i comparteix amb el lector un dubte desesperant: «He escrit molt sobre Suïssa. N'hauria pogut, potser, fer un llibre, però sempre he dubtat. Si m'ha costat tants d'esforços escriure sobre el meu país, ¿com hauria pogut escriure alguna cosa sobre un país tan diferent? [...] Aquestes muntanyes tan altes no he cregut mai que fossin necessàries...». Desesperant, perquè només d'imaginar el llibre que podria haver escrit, t'adones de la pèrdua fatal.

Però, com sempre amb Pla, tampoc és ben cert del tot. A part del capítol dedicat al país en *El nord*, són sovintejades les referències a Suïssa en els seus escrits. Una obra suficient perquè, juntament amb *Seny, treball i llibertat* de Gaziol, siguin algunes de les millors ratlles escrites en qualsevol llengua sobre el país dels Alps. Història, cultura, gastronomia i, sempre, la comparació i el balanceig entre Suïssa i Catalunya.

Una bona part de les visites a Suïssa de Pla, a partir de

1959, les va fer amb motiu d'una sèrie de converses que va tenir amb Josep Pijoan en el seu exili de Suïssa.

Les dues pàgines i mitja del «Prefaci» que acompanya la biografia que li va dedicar són suficients per saber l'homenot amb qui s'enfrontava: l'impulsor del Museu d'Art de Catalunya, el primer secretari de l'Institut d'Estudis Catalans i el fundador de la Biblioteca de Catalunya. Amb deu anys, aquest frenètic agitador i intel·lectual, segons Pla, un dels animadors més eficaços de la cultura catalana al segle xx, d'acord amb Enric Jardí, en va tenir prou per bastir part de la infraestructura cultural en la qual encara avui el país reconeix els seus fonaments més sòlids. Després, se n'anà. I no va tornar més a Catalunya —excepte algun, curt, viatge llampec.

La primera entrevista de Pla amb Pijoan té lloc a Lausana, al barri de la catedral, on viu l'historiador de l'art amb la seva segona dona i la filla, Irene, nascuda quan Pijoan ja tenia setanta-dos anys. Les altres dues, a Gryon-sur-Bex, al Vaud, en la línia del Simplon. Pateix llavors una diabetis greu i es reclou durant tres anys en aquesta estació alpina. Aquí continua escrivint i investigant per a la seva obra èpica, la *Summa artis*, de la qual va escriure setze volums íntegrament ell sol i quatre més en col·laboració amb altres fins que li arribà la mort.

Tota l'obra de Pla és l'evocació d'una Catalunya que s'ha acabat. I d'una certa gent, la seva. Rescata un temps de les ombres i mitifica per sempre un país i uns homes. Un magnífic combat amb la història que servirà perquè de l'ensulsiada del franquisme quedi almenys el record d'una generació, escapçada d'arrel per la guerra. Sense Pla, què quedaria de la Catalunya dels prodigis? Avui no hi ha ningú de la seva altura que pugui retratar uns homes semblants, potser perquè no hi ha país ni gent comparable als homenots i biografiats de l'home de l'abric.

Cada lector de Pla es veu indefectiblement abocat a triar. Notes de viatges, de literatura, narrativa, assaig, contes, amb el temor de deixar de llegir una línia que potser sigui la millor que hagi escrit. Hi ha hagut sort. En *Vida i miracles de Josep Pijoan*, Pla teixeix una brillant teranyina de vida i història, atret per un home que admira i en qui, per sobre de tot, destacarà la tensió entre la llibertat individual i el pols col·lectiu d'un país.

La Catalunya devoradora d'homes de Gaziell va trobar en Pijoan una de les seves víctimes més notables i ben acabades. Com no s'hi havia de sentir identificat Pla, amb Pijoan? Amb quina admiració no el presenta, primer, com l'activista cultural i fundador de les grans institucions del país, l'amic fraternal de Maragall, el devot i fidel seguidor de Prat de la Riba, l'enamorat de Gaudí, un dels predestinats a la glòria de la pàtria; i després, la fugida, el naixement de l'historiador i escriptor, l'autor colossal d'una obra desproporcionada, una altra ardida piràmide.

Pla passeja amb Pijoan per Gryon, atabalat com sempre per aquelles descomunals muntanyes. No paren de parlar de Catalunya i dels seus amics. El retrat físic que en fa és memorable, actualitzant el dibuix al carbó que Ramon Casas li va fer de jove, amb el mateix traç auster i realista, antisentimental, d'aquell: desesperadament humà.

És així com coneixem com va començar el Museu d'Art de Catalunya i els esforços de Pijoan per comprar les col·leccions i pintures escampades arreu per proveir-lo. Veiem entrar Pijoan a la capella de Sant Miquel de la Seu («la vista d'aquells absis plens de figures esperitades em produí una passió de joia tan encesa que no la pogueren glaçar ni el fred ni el vent que xiulava per les arcades del claustre»); obrim l'estable en què s'havia convertit Sant Pere del Burgal («Trepitjant el fang dels fems i apartant el bestiar, vaig apropar-me

a aquelles nobles figures») i ens meravellem en conèixer com Pijoan haurà d'escriure, per tres vegades, el llibre que Cambó li va encarregar sobre les pintures romàniques.

Es necessitaven Pijoans. Prat de la Riba va acollir amb il·lusió la proposta que aquell jove tenaç li va fer per a la creació d'un Institut d'Estudis Catalans («Sense Prat de la Riba, el magnífic motor de Pijoan s'hauria cansat de rodar inútilment»). El «seny ordenador» de Catalunya va adonar-se immediatament de la importància del projecte. Sota la presidència de Rubió i Lluch, i amb Miret i Sans, Massó i Torrents, Brocà, Puig i Cadafalch, Sants Oliver i Pere Coromines, Pijoan va ser nomenat primer secretari. L'arrencada de l'Institut serà qualificada per Pla com l'esdeveniment més gran produït a Catalunya des del 1714. Probablement té raó.

Després arribarà la Biblioteca de Catalunya, el pla de beques i pensions a l'estranger, etcètera. Res de tot això no existia a Catalunya fa només menys de cent anys. Mentre les cultures estatals i organitzades disposaven d'unes infraestructures culturals amb pressupostos, un ordre i una història, Catalunya es movia en el desert i creava petits oasis gràcies a l'eficàcia, professionalitat i esforç de gent com Pijoan. Tot ha estat sempre d'una precarietat molt dolorosa.

Un home així, quant trigaria Catalunya a devorar-lo? La seva inquietud, la seva insatisfacció permanent, les seves ganes de fer coses, fins quan les hi permetria el nostre país? Exactament fins als vint-i-nou anys, que va complir el 1909.

Raons temperamentals? Inquietuds excessives? Una atracció fatal per Itàlia (el seu primer destí)? Començava a ofegar-se? Pijoan confessa a Pla, una tarda a Gryon, que va marxar per diversos motius secundaris, per falta de diners i pressupostos i per «la seva situació sentimental». Però quina? Pla no en diu res.

Enric Jardí sí que en parla al seu *Tres diguem-ne desarre-*

lats (Ors, Pijoan i Gaziol). I d'altres també van començar a descabdellar la madeixa. Però sobretot en treu l'entrellat Francesc Xavier Baladia a *Abans que el temps ho esborri*, la història de la Barcelona de la Belle Époque i d'una època ir-repetible, però sobretot dels anys d'esplendor —i decadència— d'una nissaga, els Baladia, inoblidable.

Sagarra es va acostar, amb *Vida privada*, al retrat d'alguns dels personatges reals del llibre de Baladia. Però, per sobre de tots, n'hi ha un que destaca, per la seva mirada i per la seva bellesa. Maria Teresa Mestre, la Ben Plantada.

Tres cops va retratar Casas la senyora Mestre, de casada, Baladia. D'Ors l'amà platònicament («Perquè ella és equilibri, mesura i moderació, i al seu entorn només pot donar-s'hi concòrdia i benigna avinença»). Pompeu Fabra en serà cunyat en casar-se amb la seva germana Dolors. Els Baladia eren els hereus d'una de les grans fortunes del país, feta entre Mataró i Barcelona. Puig i Cadafalch, amic íntim de Jaume Baladia, els va construir un edifici a Argentona. Van viatjar per Europa, especialment a Suïssa, i a Grindelwald van aprofitar per fer llargues excursions. El muntanyisme els apassionava i la Ben Plantada va ser la primera dona que va pujar a l'Aneto. Tenien tres fills i un futur que el país només reserva a les millors famílies.

La seva popularitat és immensa gràcies a un periodista que escriu unes glosses a *La Veu*. Tot Barcelona viu pendent d'Eugeni d'Ors i de la dama que representa la serenor, l'elegància i una cultura neoclàssicament perfecta i «de com la puixança de la ben plantada s'exerceix per a l'ordre, per al desordre, no». També Josep Pijoan, deu anys més jove que ella. Cap dels dos no ho volia, però s'enamoren. Era una passió impossible, prohibida, en una Barcelona que tremolava només d'imaginar-s'ho. Es besaven en silenci.

Al capítol VIII («L'ascensió de la Ben Plantada») d'Ors

esmenta, com de passada, el seu amic Josep Pijoan. El rumor s'escampa. I un dia, la Ben Plantada, deixant marit i fills, travessa els Pirineus amb el seu amant.

L'estrepitosa i rocambolesca fugida de Pijoan amb la senyora Baladia acaba sent un fet. L'escàndol va sacsejar l'ordre noucentista com poques altres coses farien. Un autèntic terrabastall social. Jaume Baladia no es recuperà del cop i va menar una vida de reclusió i solitud. Els fills que Teresa deixà enrere, a Catalunya, no la van perdonar mai (excepte la seva filla, que passà amb ella la Segona Guerra Mundial, a Suïssa). Segons el seu besnet, Teresa Mestre va continuar estimant el seu marit, a qui va escriure algunes cartes, intentant fer-li entendre que encara l'estimava. Un guió com aquest aniria disputadíssim a Hollywood.

Pijoan i Teresa marxen primer al Canadà, on ell va reprendre l'ofici d'arquitecte. Van tenir dos fills, Michael i Rosy, i es van convertir al quakerisme, religió protestant que van conèixer viatjant per Suïssa i que va tenir una influència cabdal en la seva vida. Van viure a Califòrnia, Chicago i Nova York. Arran d'un viatge a Madrid, Manuel Cossío de l'editorial Espasa-Calpe li va encarregar una història de l'art. La *Summa artis* de Pijoan deixa la seva anterior *Historia del arte*, de tres volums, com un petit assaig de cap de setmana. Va acabar esdevenint la seva vida i la seva obsessió. Qualsevol que hagi vist en una biblioteca les lleixes que això representa en queda esparverat. El primer llibre el va dedicar a l'art dels pobles aborígens. En el novè, el seu estimat art romànic català hi va aparèixer en tota la seva esplendor. Pla arriba a comparar aquesta obra amb la *Summa theologica* de sant Tomàs. Les pàgines que dedica a explicar la tasca de redacció d'aquesta obra són imprescindibles per entendre l'esforç i la dedicació que un treball així pot arribar a representar no només pel seu autor, sinó per a una cultura sencera.

Pijoan va tornar a Barcelona en poquíssimes ocasions, i sempre rere el seu pas va deixar carnassa per als devoradors. *L'obra nova* és el recull d'un discurs que va fer a finals dels anys vint a la casa del senyor Plandiura. És el Pijoan exigent, que mira endavant quan Catalunya encara mira enrere, que s'adona (1928!) que encara s'ha de fer tot i que reclama viure «com la gent del nostre segle», que clama contra la migradesa d'un país petit, estret de mires i que no sintonitza amb els corrents del temps. Vint anys després reblaria el clau, denunciant la manca de vocació, de grandesa i de consciència social d'un país enfonsat en l'egoisme i la deixadesa.

No, ja no pot tornar més al seu país. Una Catalunya que ja no reconeix després de la guerra, però que continua estimant amb una aspra melancolia d'un regust àcid final, com de confitura de taronja amarga. El seu cunyat, Pompeu Fabra, rebutjarà la possibilitat d'instal·lar-se amb la seva família a Chicago, perquè no s'imaginava vivint en un país tan allunyat de Catalunya i la seva llengua. Ell, en canvi, no podria viure-hi a prop.

Teresa Mestre va morir l'any 1950. Pijoan torna a Europa i s'instal·la a Suïssa. D'acord amb un article de Sílvia Costa publicat a *Plançó*, Pijoan hi retroba el seu amic Gustave Bugnion de Lausana i l'any següent es casa amb Geneviève, la filla petita d'aquell pastor protestant suís. De nou es compromet amb una dona de l'alta societat. S'installen en una de les cases propietat de la família, a l'Ermitatge, en un turó amb vistes al Léman i a la catedral, manat construir pel banquer Charles-Juste Bugnion l'any 1842 i que la família va donar a la ciutat el 1976. Aquí naixeria Irene, la seva filla suïssa.

La tercera visita de Pla és a La Barboleuse, el juny de 1961, a Ataràxia, la casa de Pijoan. No pot parar Pla de retratar el que veu: els prats coberts de flors, la verdor monòtona del país, les roques imponents de les altures, encara clapeja-

des de neu, de vegades embolicades en les nuvolades dramàtiques, d'altres d'una nuesa mineral indiferent i inhumana. De nou, la conversa és esplèndida: el cançoner, el quaquerisme, la Guerra Civil. Pijoan, en la distància més abismal, és més a prop que mai de Catalunya. «L'important és fer el país... Cal fer tot el país, remoure i transformar el material humà, aprofitar totes les intel·ligències. Es farà algun dia?».

Pla acaba el seu Pijoan fixant la imatge d'un home que no va voler tornar mai enrere, que va mirar sempre cap al futur. Molts anys abans, Prat de la Riba li va etzibar: «Vostè no és pas dels qui haurien de marxar; és dels qui haurien de tornar sempre —o de quedar-se». Però Catalunya va preferir devorar-lo.

24 de gener de 2006

SENIOR EXECUTIVE TALENT POOL

Si algun dia he d'escriure la primera reunió que vaig tenir amb el meu actual cap directe, el Chief Operational Officer (COO), Joseph Schultz, ho farà així:

«Tenia els peus damunt la taula de reunions i portava una bufanda de seda salvatge descuradament lligada al coll, corbata italiana, camisa de llana island i vestit de ratlla diplomàtica de qualsevol sastreria de moda. S'ha aixecat, ha corregut a tancar la finestra (que fins llavors havia estat oberta de bat a bat, mentre la temperatura a l'exterior era de -5 graus), i m'ha saludat desplegant un somriure encisador.

»Passada la cinquantena, Schultz, cabells blancs pentinats enrere, mitja melena, elegantíssim, civilitzat, té unes maneres exquisides i és, certament, un esnob. Un exemple perfecte de la burgesia centreeuropea. Una creació de les al-

tes finances delicadament esculpida. El mànager internacional total. Un directiu fet per ser ensenyat, de dalt a baix, fins a l'últim centímetre de la seva anatomia i glamurosament refinat. Ideal en qualsevol soirée d'un comitè de direcció o d'animador d'una reunió del top 100 de l'empresa.

»Evidentment, a Herr Schultz no li ha interessat res, ni el més mínim, del que jo pogués explicar-li. Això ha afavorit enormement l'entrevista perquè només ha parlat ell».

Schultz és escandalosament vaporós. Mai no concreta ni un sol pensament. Vaga per les reunions, amb l'impertinent despotisme germànic que les coses s'aniran fent. Emana *autoritas*, expelleix decisions, gestiona per òsmosi. Després et toca a tu desxifrar-les i actuar en conseqüència. Per exemple, en una breu i fortuïta trobada que vam tenir al passadís, va comunicar-me que m'havien fet responsable del projecte d'*outsourcing*. Va afegir que es tractava d'externalitzar els serveis de comptabilitat del grup a Hongria —o a Romania, que es veu que ha ofert unes condicions encara més favorables—. Em va donar la mà i se'n va anar. Ho desconec absolutament tot d'aquest tema, però a ningú no sembla preocupar-li en absolut. Els primers dies estava paralitzat per la por. Ara ja m'he adonat que, bàsicament, es tracta cada setmana, en la reunió de coordinació, de presentar en menys de cinc minuts l'estat d'evolució del projecte. Herr Schultz s'accontenta que anem posant semàfors verds a tot arreu. I que siguem breus explicant-los. Li agrada gaudir de les hores incandescent zúriques, on té un apartament a la Golden Coast, just en el punt que els colors del llac es confonen amb la boira baixa. De tota manera, ho he trobat molt convenient i m'hi aplico sense cap protesta.

La resta de col·legues seleccionats amb mi en aquest Industrialization Project, amb els quals formo part del Senior

Executive Talent Pool, que és com es diu la nostra unitat, també exhibeixen els seus papers amb les inefables llums verdes ben destacades. Són una alemanya nascuda a Sud-àfrica d'ulls blaus ametllats i cabells de rínxols de pasta-naga i un xinès que va decidir aprofitar una beca del seu govern que el va enviar a Suïssa per quedar-s'hi, abismalment seriós. El nostre coordinador és un directiu de Walderberg de tota la vida, el perfecte mànager dels quadres intermedis, que té els nervis destrossats i la pressió pels núvols arran de l'estat de pànic que li ha causat la irrupció de Herr Schultz en la seva vida tan suïssament organitzada i monòtonament perfecta. D'un humor naïf i una honradesa mastodòntica, es presenta puntualment al despatx cada dia delatant un procés de corrosió física violentíssim. La resta del grup el formen un consultor de Boston Consulting Group, d'una existència indolent, preocupat exclusivament d'anotar cada minut que passa amb nosaltres. I un italià que fa d'italià, desmuntant la teoria que els tòpics no existeixen i afegint al nostre pobre coordinador un nou motiu d'alteració psíquica davant de les seves esgarrinxades verbals. Finalment, l'últim integrant del grup, simpatiquíssim i esborradís, és un alemany, un vell amic de Schultz dels anys en què treballaven junts al Dresden Bank, paisatge tèrbol d'on va sortir tan net i planxat com el primer dia, i que té la rara habilitat de dosificar els esforços fins al límit de la mínima expressió que li permeti anar cobrant el sou mensual.

Aquesta tarda, després d'esperar Schultz tres quarts d'hora per a la reunió de coordinació, i d'haver-la hagut de concentrar en deu minuts, m'he entretingut, per passar l'estona, encetant un joc d'equivalències. L'avorriment era destructiu, i només l'italià, d'un taujanisme grotesc, papallonejava entre unes cares decrepites i arrugades. No sé encara com ha començat, sense voler, però m'he trobat tractant d'analitzar el

món empresarial en clau de literatura catalana, un passatemps com un altre per encarar un ambient saturat de pessimisme còsmic enmig de fulls de power points amb semàfors verds. M'han vingut al cap les següents: primer, *La plaça del Diamant* i la síndrome burn-out, i poc després, la gestió de comptabilitat i *L'auca del senyor Esteve*. Però de sobte, se me n'ha ocorregut una de millor.

25 de gener de 2006

EL DIRECTOR COMERCIAL I *LA PELL FREDA*

He passat tota la nit en un malson inacabable. No he pogut deixar de pensar-hi des de la reunió d'ahir a la tarda.

«Mai no som infinitament lluny d'aquells qui odiem. Per la mateixa raó, doncs, podríem creure que mai no serem absolutament a prop d'aquells qui estimem. Quan em vaig embarcar ja coneixia aquest principi atroç. Però hi ha veritats que mereixen la nostra atenció, i n'hi ha d'altres amb les quals no ens convenen els diàlegs».

Així comença *La pell freda* i a continuació Albert Sánchez Piñol desenvolupa tot un tractat d'antropologia de la competència. La por és el que mou el món, va dir un dia en una entrevista. I tots els directors comercials de la terra no podrien estar-hi més d'acord.

L'escena és horripilant i es produeix sistemàticament i implacable, com els atacs dels granotots. Arriba cada mes. El director comercial ho sap. El Comitè de Direcció, també. És el moment de presentar els resultats de vendes.

Milers de presentacions es fan i es desfan aleshores, s'omplen quartilles, es destrossen éxels i nervis, la màquina

de cafè crema. Una suor enganxifosa, asfixiant, s'apodera del cap de vendes. Cal quadrar estimacions, pressupostos, *forecasts* i previsions. Si en algun lloc del planeta dos i dos no són mai quatre és a les unitats de suport i *controlling* de les direccions comercials, on la lluita per la supervivència ha generat una matemàtica amb vida pròpia. Es poden estar perdent centenars d'euros, potser no s'han assolit les vendes planificades, els creixements segur que no són els que s'havien previst, però mai es pot presentar un power point que no porti, d'una manera o altra, una fletxa verda cap amunt, un rectangle amb un comentari positiu o una circumferència que englobi un resultat favorable. Finalment, minuts abans de l'hora del Consell, el director comercial, que se sent com deixat anar en una illa deserta amb un far, agafarà aquella transparència, la col·locarà al projector i, des de les ombres, davant d'uns ulls petits, verds com pomes, que sembla que espiïn i segueixen tots i cadascun dels seus moviments, s'enfrontarà, sol, a les tenebres dels resultats mensuals que el venen a buscar. «Per bé que existia alguna mena de desolació, no era d'una espècie identificable. El problema no era tant el que hi havia com el que no vèiem».

La *vita brevis* dels Chief Sales Officer (o Chief Marketing Officer) no té res a envejar a la de l'irlandès protagonista de *La pell freda*. En els dos mons hi ha els mateixos sentiments: l'oblit, l'esperança, la violència, la brutalitat, la bogeria, la por. Sobretot, la por, una por immensa que esgarrapa l'ànima. Tant a dins com a fora. L'irlandès, en la novella, sobreviu al primer atac «d'allò», dels cicautes o granotots, metàfora perfecta de com es veu la competència en els ulls d'un Sales Manager: com un inframon de batracis. Sotmès a una pressió horrible, el pànic i el temor són els dos sentiments amb què encara un futur fet de recels, incerteses i nerviosisme. N'hi ha per a això i molt més: sobreviurà un altre dia? La

competència, com les bèsties de l'illa, no s'atura mai, no descansa mai, no desapareix mai, no se li acaben mai les ganes d'aniquilar.

El Chief Sales Manager s'endinsa cada mes en el cor de les tenebres dels comitès de direcció. I veu com tots aquells ulls petits el miren i n'observen fins els més petits moviments. I sota les camises blau cel dels col·legues que s'asseuen al voltant de la taula, en un plec involuntari que les corbates de Loewe deixen al descobert, s'entreveu una pell estranya, lluent, molt fina, verdosa. I l'horroritza.

29 de gener de 2006

SENY, TREBALL I LLIBERTAT, O SUÏSSA SEGONS GAZIEL

«Res no ha quedat en peu del que era nostre: ni el govern, ni les institucions, ni la cultura, ni la llengua, ni tan sols la senyera. Només ens resta, com un bocí trossejat i sense ànima, la nostra vençuda terra catalana: Sí, ha perdut: Catalunya ha perdut». Agustí Calvet, Gaziell, que s'havia exiliat amb l'inici de la Guerra Civil, i que havia col·laborat amb Cambó a la seva Oficina de Propaganda de París, va retornar a Espanya l'any 40 durant l'avenç abrasador dels nazis a Europa. Va ser jutjat per les autoritats franquistes i represaliat.

Amb aquella lucidesa que el va portar a ser un dels periodistes catalans de referència del primer terç del segle xx (juntament amb Pla i Xammar) i el gran director de *La Vanguardia* de tots els temps, Gaziell va adonar-se des del començament del que havia significat aquella guerra.

Sense possibilitats de treballar a Barcelona, va marxar a Madrid. Gili i Barral li van aconseguir una feina a l'Editorial Plus Ultra. Però el Gaziell periodista ha mutat en el Calvet escriptor; passa del periodisme a una literatura de refugi i de

replegament interior davant del desert polític i social que li toca viure. En aquella eterna postguerra espanyola, Gaziell asisteix, desolat, a l'enfonsament absolut, total, dels seus ideals liberals i de progrés. I s'enroca, retrobant-se amb el seu catalanisme de sempre. Calvet documenta a partir d'aquell moment, amb la precisió d'un cirurgià, el gran fracàs ibèric. Una de les més sinistres i descarnades desfetes. A *Meditacions en el desert* arriba a destil·lar fel per l'amarga decepció de veure com les democràcies europees deixaven que la dictadura espanyola fes el seu putrefacte camí. Pocs escrits supuren tant de dolor com aquest. Llegir-lo és extenuant. Fa mal.

Grans autors europeus han estat reconeguts pels seus llibres de viatges a Suïssa: Montaigne, Chateaubriand, Goethe, Leslie Stephen. Com sempre, els escriptors catalans no compten al món. Per això *Seny, treball i llibertat*, el llibre que va escriure Gaziell recollint les seves impressions del viatge fet a Suïssa l'any 1954, però que és infinitament més que això, no surt enlloc, ni és citat per ningú. I és una meravella. Un dels grans clàssics, indubtablement.

Manuel Llanas, que n'ha escrit la biografia definitiva (*Gaziell: vida, periodisme i literatura*), va elogiar-lo: «tornem a trobar un gran llibre. I això per la densitat cultural, per l'elevació intel·lectual i per la qualitat literària intrínseca de moltes pàgines, dignes de figurar entre les millors de les seves».

Juny de 1954. Gaziell emprèn un viatge de negocis a Suïssa. Aquesta és l'excusa per a una cura d'aires. El dia a dia a Madrid se li fa insuportable. A Barcelona, pitjor, és el desconsort, la desemparança de veure un país substituït. L'Espanya on viu és una Espanya abominable, dunes de sorra, s'hi asfixia. És en els viatges i en l'escriptura que Gaziell troba l'oxigen que necessita. Una evasió de pura supervivència. Un reconstituent per agafar aire abans de tornar al tedi me-

setari. Ja ha escrit bona part de les seves memòries i es troba a mig camí de la seva sèrie de sis volums de *Viatges i somnis: trilogia ibèrica* (*Castella endins; Portugal enfora; La Península inacabada*). Ha tingut un èxit considerable, tant popular com de crítica. *Cura d'aires*, la segona part de la sèrie, ha d'incloure els seus records dels viatges a Suïssa i Itàlia. *Seny, treball i llibertat*, publicat el 1961, tres anys abans de la seva mort, serà el llibre que recollirà les notes de la seva estada a la Confederació.

Gaziel hi desplega una escriptura clara, ordenada, esquitxada de descripcions finíssimes, delicades, sensuals. No és un recull «només» de llocs visitats; Gaziel hi reflexiona sobre el país, l'acosta al lector, el fa enamorar dels grans cingles dels Alps mentre es pregunta per l'excepcional història de Suïssa; l'introdueix en les guerres de religió, alhora que medita amb veu alta sobre el concepte d'Europa; qüestiona la història espanyola i catalana, fruit, apassionadament, dels millors principis de tolerància i respecte que Suïssa ofereix.

No puc imaginar un subtítol millor que el de *Cura d'aires*. Sense alè en el combat desigual de la postguerra espanyola, anorreat per la pèrdua de tot rastre de civisme democràtic, amb quina força no havia d'impactar en Gaziel un viatge al país alpí? Per ell Suïssa «és com un element d'alacritat difusa, com una mena d'oxigen espiritual que em satura tot seguit i m'emplena d'eufòria». Aquesta eufòria, doncs, aquest tornar a respirar, modela de dalt a baix tot el viatge. És un homenatge a aquest país, a la gent i als paisatges, al geni col·lectiu d'haver fet possible un estat realment plural i democràtic. Cívic i civilitzat per sobre de tot. Però evidentment, ho aprofita, com evitar-ho!, per llançar una trista i patètica llambregada al seu país anorreat.

Que quedi clar i vagi per endavant, Gaziel és un enamorat de la Confederació. On Pla, en canvi, només veu munta-

nyes immenses i un paisatge que el torba, Gaziell hi troba bellesa i sensualitat. Si el de Palafrugell només salva Basilea (i encara gràcies a l'ondulant perfil d'aquestes terres del Rin), el de Sant Feliu s'encisa amb Zuric fent el badoc, es meravel·la de Lucerna, on l'esclat d'una tempesta el porta a viure una «apoteosi alpina», fa l'amor amb la Jungfrau i passeja, lliure i feliç, per la seva adorada Ginebra.

Estima Suïssa en la seva totalitat, d'una manera integral, però, atenció, sempre amb la vista posada en les arrels del país, en la seva ànima col·lectiva, en el mecanisme de precisió en què s'ha acabat convertint, en el miracle de la seva existència. La clau de l'èxit del sistema rau, en primer lloc, en l'estructura política. Si fins llavors tots els sistemes polítics se sustentaven de dalt cap a baix, a Suïssa es feu al revés: la base és el municipi, després el cantó i finalment la Confederació. Aquest fet el fascina: «una extraordinària creació artificial de la pura intel·ligència política, conjuminada a fi de que visquin conjuntament dins un organisme estatal una colla de retalls de nacionalitats diverses». És, en paraules seves, la subordinació dels instints polítics a la intel·ligència.

Més agosarada és la segona clau de volta de l'existència de l'estat helvètic: la tensió de les forces externes, primer, i, després, la necessitat general d'establir un equilibri entre elles feren el miracle. Suïssa, com Bèlgica, com Holanda, com fins i tot Portugal, han estat aquests petits *État tampon* que han evitat als seus estats veïns una gran trencadissa (Alemanya, França i Àustria, en el cas helvètic). Ho remata:

«Per què a ningú no l'interessà mai l'existència d'un Estat tampó als Pirineus? Per què a partir de Felip IV, i sobretot del tractat dels Pirineus, ja no hi hagué més tensió veritable entre França i Espanya, senzillament perquè un dels dos pols havia quedat descarregat. La desproporció de forces es va

produir tan de pressa, i amb tanta resignació per una part, que mai no es va necessitar trobar-los un equilibri mitjançant el qual podria haver estat la Catalunya també».

Com un pes mort cau la frase final: «Per les modestíssimes necessitats immediates, amb una barraca com Andorra sempre n'hi ha hagut prou».

Però sobretot tenim temps de passejar pel vell Zuric, d'acompanyar l'autor per les places i carrerons del barri antic a tocar del Limmat, de parlar de Zwingli, Pestalozzi, Wagner, Chaplin, Strauss i Goethe. Hi coincideixo plenament: l'austera quietud de la plaça de St. Peter té una melodia greu i inaudible. També ens porta a visitar la «seva» ciutat, Ginebra, i a l'enigmàtica illa Rousseau ret homenatge al seu fill més il·lustre, «huracà de sentiments». Ens obre les portes de l'exili català del 36, aquella estranya barreja de catalans de Franco i catalanistes catòlics, i mentre passem per Montreux i Lausana, veiem passar les figures de Cambó, Patxot, Gili i Bonnemaïson.

Capítol a part són els que dedica a la Reforma, que ha marcat tant de prop la història de Suïssa. Des d'un catolicisme pràctic i tolerant, Gaziol ens mou de Zwingli i Zuric a Ginebra i Calví. Zuric, més mascler, més sever i melangios; Ginebra, té més geografia i escenografia, més replecs, és femenina. No n'estalvia les crítiques, al protestantisme, però n'accepta el fet des de la radical tolerància que defensa (remarcant-ne els conceptes de dignitat humana i de cohesió social, amb el respecte voluntari de la llei, com els més valuosos de l'aportació luterana a la cultura mundial, i fins i tot criticant-ne que s'hagués quedat a mig camí de crear una religió rodona i completa).

Clapejat d'anècdotes sempre a punt i en el lloc oportú en el desenvolupament de la narració, *Seny, treball i llibertat* no

cau mai ni en l'avorriment ni en l'apologia cega i acrítica. Sovint el llibre emprèn el camí de l'alta literatura i així és com ens emocionem i vivim la descoberta del paisatge alpí. La narració es torna més sensual, voluptuosa a estones. Gaziell respira la bellesa d'aquells paratges. S'extasia.

Just en plena travessa del llac dels Quatre Cantons, Gaziell, després d'una tempesta de llamps i trons, assisteix, corprès, a la posta de sol, al fons del llac, entre Lucerna i el Pilatus, que s'obre davant els seus ulls:

«Amb això el cel s'ha esquinçat de dalt de tot, damunt els nostres caps, per un esvoranc vertiginós on apareixia un fons blau lluent, insondable, que anava eixamplant-se per moments, entre filagarses grises i rivets de núvols llustrosos, com de porcellana. Tot seguit l'aigua del llac ha començat a riure, amb unes frisanques de llum daurada, llum de posta, que li anaven esgarriant tota la pell, de color maragda [...]. Això és el ronyó de Suïssa. La immensitat de l'espai sobre nosaltres, com vist des del fons d'un gran embut; l'alta majestat de les muntanyes, les trencadures i els biaixos d'aquests marges fugitius, poblats de casals plens de pau; la vastitud de la plana aquosa, la seva lluïssor combinada amb els núvols, les boires, l'espai clapejat, el blau profund i la infinita inquietud d'aquesta atmosfera trasbalsada, contrastant amb la immobilitat immemorial dels cims i de les carenes enormes; i tot plegat submergit en el joc de llums i clarors de la posta».

Gaziell deixa Suïssa amb una recança que és com una punxada al cor. Tornarà a Madrid. Un parell d'anys després s'establirà a Barcelona, on morirà el 1964, enmig de la sorra asfixiant del Sàhara català.

Llanas clou el seu llibre amb unes paraules del mateix

Gaziel, escrites en un altre llibre de viatges, *Portugal enfora*, «jo ja no sóc un home d'aquests temps ni dels que vénen». «En el reconeixement», afegeix Llanas, tancant una biografia exemplar, «no deixa d'haver-hi una certa grandesa».

4 de febrer de 2006

AUTOAJUDA MANAGERIAL

Shakespeare per a mànagers, Ioga per a executius, El lideratge a l'estil dels jesuïtes, Els secrets de la saviesa samurai aplicats als negocis i al treball professional, Ètica per a professionals, El príncep de Maquiavel per a directors generals, L'art de la guerra (Sunzi) a l'empresa, La bona sort, Si Harry Potter dirigeís General Electric. Aquests són alguns dels títols que qual-sevol executiu català aspirant a l'èxit pot trobar a les llibreries catalanes. En canvi, no hi són encara, però cal sospitar que es trobin ja llestos a la impremta, a punt per ser col·locats a la secció d'Empresa/Autoajuda de la FNAC, *Jane Austen per a dones emprenedores, Marcel Proust, a la recerca de les fusions i adquisicions i El cap de recursos humans i el joc de l'àngel.* Sí, és un fet incontestable: els llibres sobre el món del management han assaltat les llibreries.

La narrativa empresarial es presenta avui com un fenomen tan insaciable com el capitalisme. Cauran els CEO de les grans multinacionals, les borses de tot el món trontollaran, els ministres d'Economia de la UE estudiaran com reduir una vegada i una altra els creixements estimats, el nou finançament de Catalunya seguirà sense resoldre's; tot s'ensorra, però els llibres sobre l'empresa i els seus directius no deixen de créixer i créixer.

No m'estranya. Jo sempre torno als clàssics. En temps de tenebres i crisis, és una garantia. No és que els seus personat-

ges visquin en mi, sinó que jo visc entre ells. Els trobo a tot arreu, a l'economia, en l'empresa, a casa, a la societat i a la reunió de veïns de l'escala. Qui millor que Choderlos de Laclos pot explicar l'explosió de sentiments que genera una fusió empresarial d'acord amb les seves *Liaisons dangereuses*? Pot ningú assenyalar un tractat de neollengua empresarial més complet i perfecte que el que es troba a 1984 d'Orwell? No és, ben cert, *Ricard III*, el gran exemple que un director general ha de tenir sempre present a l'hora de planificar la seva futura carrera professional? La bellesa que hem assolit en la redacció d'alguns emails o power points, no obligarien ara De Quincey a reconsiderar-los com l'última de les belles arts, i no pas l'assassinat?

5 de febrer de 2006

L'única tàctica possible amb l'anglès és la temeritat. Assolida una certa edat, no cal donar-hi més voltes, reconeguem-ho, no l'aprendrem mai. Total, si dubto, els ho dic en *catalan-glish*, ràpid i amb accent neozelandès. Avui els he deixat anar tan tranquil·lament un «Don't fot me» que m'ha fet guanyar un gran prestigi.

12 de febrer de 2006

La Carola ha vingut a passar el cap de setmana. L'he anat a esperar a l'aeroport i després hem agafat el tren. És difícil trobar un lloc millor per entregar-se a un llibre. El confort de les butaques, l'imperceptible balanceig que acompanya el seu avenç, la militància pel silenci de tots els usuaris; el paisatge imprecís que es filtra del tel blanc de les primeres boirines del

matí, en el marc fix, com enganxat amb cola, dels prats suïssos i que s'entreveu, deliciosament ensopit, per les finestres del segon pis del vagó del tren. Res més semblant a una eternitat invulnerable que pujar a un tren suís. I cap millor que el Glacier Express per reconvertir-lo en la biblioteca somniada.

Set hores i mitja dura el trajecte entre Zermatt i Saint-Moritz, creuant tota la serralada alpina suïssa. Dos-cents noranta-un quilòmetres a trenta-cinc quilòmetres per hora. El reclam per als bitllets de primera classe són les finestres panoràmiques i l'aire condicionat. Hi ha turistes, ingenus, que piquen l'ham.

Les possibilitats de fer el trajecte amb sol són tan escasses com que Espanya esdevingui un país federal com Suïssa. Per això les úniques precaucions que cal prendre, ja a la sortida de Saint-Moritz, són una bona provisió de llibres.

EL LLIBRE DEL MEU PARE

«El meu pare era comunista. No sempre ho va ser, esclar, i quan va morir, ja no ho era. Parlant estrictament, només va ser membre del Partit Comunista uns anys, de 1944 a 1950, més o menys. Després va passar a sentir-se indignat amb tot, al marge dels partits, i deia pestes de tots els polítics, de quasi tots. Estúpids, assassins, idiotes. Ningú no hauria esperat que es fes comunista. El seu pare només va llegir un llibre en la seva vida, la Bíblia, i no s'interessava per la política, a excepció del vague entusiasme que sentia pel kàiser Guillem...».

El començament d'*El llibre del meu pare* és la seva declaració d'intencions: veurem passar per davant nostre la història prodigiosa de la societat suïssa del segle passat. En una

estructura argumental sorprenent, Widmer resumeix en el primer capítol el que després desenvoluparà en la resta del llibre que, tanmateix, no deixa mai de sorprendre'ns. I ho farà amb alegria, amb tendresa i amb humor. El pare protagonista, Karl (en qui cal veure Walter Widmer, acreditat romanista suís), fa un viatge ritual i iniciàtic al poble dels seus pares, sol, als dotze anys, un poble peculiar on cada nen rep en néixer un taüt, apilat davant de la casa amb les altres caixes de la família. Hi aconsegueix arribar enmig d'una nit de tempestes infernals. El premi, el taüt i un llibre. Com a tots els que ho havien fet abans que ell, és un quadern en blanc on Karl haurà d'anotar tot el que farà al llarg dels dies de la seva vida. Amb un petit detall, aquell llibre només podrà ser llegit a la seva mort.

Widmer, que a Sud-amèrica l'adscriurien al realisme màgic, es rendeix al seu personatge, i crea una novella d'amor per a un ésser excepcional, ple de febleses, el seu pare. Intel·lectual compromès, erudit, bohemí, oblidadís i escassament responsable, traductor de Stendhal i promotor infatigable de ruïnoses iniciatives culturals, extravagant, d'una humanitat addictiva. Un home lliure, un perdedor entranyable.

Curiosa literatura suïssa! Tan plena d'un autoodi que els catalans coneixem tan bé. Oblidats en el racó d'«altres països» en els tractats de literatura alemanys, esquizofrènicament obligats a escriure en una llengua que no és la que parlen, a la mort de Frisch i Dürrenmatt, encara sense explotar el boom Walser, un crític va anunciar «la fi de la literatura suïssa». Cinquanta anys després, autors com Widmer, Peter Stamm (nascut a Winterthur) i Fritz Zorn segueixen l'estela d'una obra compromesa, conscient de la fi de l'idilli suís amb la puraresa dels sentiments, fruit dels escàndols apareguts als anys noranta (els comptes dorments, la fallida de Swiss Air, la massacre de la secta de l'orde del Temple Solar). Autors tots

ells que han buscat una nova subjectivitat, una recerca identitària de to intimista i sovint amb una càrrega crítica demolidora. *Blösch*, de Beat Sterchi, la història d'una vaca el pagès de la qual és un emigrant gallec, *Ambrosio*, és una mirada gelada i sense misericòrdia a molts valors tradicionals del seu país.

Tots ells també tenen en comú una tècnica walseriana absolutament dominant a la narrativa helvètica: una tendència a la reducció, a l'ús d'un llenguatge breu, sec, precís. La frase curta i tallant. Llegir qualsevol novel·la de Peter Stamm és com endinsar-se en un món zen literari empeltat de la rància i severa tradició calvinista. Austeritat i intimisme en uns textos brillants i treballadíssims. Esculpits a la pedra.

I la literatura suïssa de parla francesa? Encara més estretament lligada a la francòfona, de la qual és un apèndix. Algú s'ha parat mai a pensar que Jean-Jacques Rousseau era suís? Poc coneguda, jo només n'he llegit Amiel i Ramuz. El primer, autor d'un *Diari íntim*, on al llarg de milers i milers de pàgines es pregunta, incansable, per què i per a qui escriu, que ha acabat condensat cruelment en una desena de cites per al públic del *Reader's Digest* o *El Mundo*; i el segon, autor d'alguns llibres destacables i sobretot del llibret de l'òpera de Stravinsky *Història d'un soldat* amb la qual ha passat a la immortalitat i als bitllets de deu francs suïssos, que és també una altra manera de viure en la glòria.

El mateix pot dir-se de la literatura en italià feta a Suïssa. I respecte a la literatura en romanx, apuntem que en català hi ha l'obra d'Ursicin Derungs, *El ball dels morts*, que va ser, l'any 1988, una de les primeres traduccions d'una obra en romanx a una altra llengua.

La literatura suïssa és, doncs, bàsicament la literatura alemanya.

«Soc jove, ric i culte; i soc infeliç, neuròtic i estic sol. He crescut en una de les millors famílies de la riba dreta del llac de Zuric, coneguda com la Golden Coast. He tingut una educació burgesa i m'he portat bé tota la vida. La meva família és bastant degenerada i probablement jo també arrossegui una notable tara genètica i a més estigui danyat pel meu entorn. Per descomptat, també tinc càncer».

Implacable història d'un final, el crit de Fritz Zorn talla la respiració. És el dolor i l'angoixa, el clam d'un malalt de càncer, una desferrea, contra la seva vida i els seus pares. «Allà on hi ha dolor, hi soc jo», diu Zorn en algun moment de la novella. És cert, fins i tot en el mateix pseudònim que Fritz Angst escollí per signar aquesta obra, l'única que va escriure, hi ha estrip i odi i rancor. Angst significa «angoixa»; Zorn, «còlera».

Amb aquesta mirada tan propera a la mort, d'un home que es considera destruït, castrat, deshonrat i escarnit, hi ha un testimoni personal excepcional de l'examen d'una vida en un intent desesperat de comprendre-la. En plena batalla per recuperar una memòria, Zorn es declara en estat de guerra total: contra els seus pares, primer; i contra el petit món burgès suís, després. Una vida equivocada, fracassada, en què serà devorat pels seus pares i el càncer. La lògica Zorn és catastròfica: «la neurosi dels meus pares és la causa de la meva pròpia neurosi; la meva neurosi és la causa del turment de tota la meva vida; el meu turment és la causa que jo hagi agafat un càncer i el càncer, finalment, és la causa de la meva mort».

Així, des del camp de concentració de l'Hospital (a l'espera que l'herència paterna l'envii a la cambra de gas) Zorn

repassa la seva història personal. És el *Llibre del meu pare* de Widmer al revés. La melancolia i l'humor, la nostàlgia i la tendresa d'aquest són en *Sota el signe de Mart* enuig i tristesa, descomposició i ràbia. Corsecat per una educació on regnava una falsa harmonia, on mai no es discutia, on mai ningú no responia amb un «no» a allò que altres proposaven, on s'evitava el conflicte, on els problemes «complicats» es deixaven per a l'endemà i on la hipocresia era la regla de conducta, Zorn no dubta a concloure: «els meus pares són el meu limfoma maligne i representen per a mi un mal exacte, precís i diferenciat». I es revolta. I crida. Tot el llibre és un crit despietat.

Difícil sortir indemne d'una lectura com aquesta, encara que es faci en les còmodes butaques del tren del Glacier Express. La tarda s'ha fet fosca i freda, amb un punt de dolor gairebé insuportable, desesperadament humà. Ens aturem: Zermatt.

El Cerví (4.478 metres), els alemanys en diuen Matterhorn, va ser l'última de les muntanyes principals dels Alps a ser escalades. Les primeres temptatives van arribar del costat italià (la muntanya se la coneix com a Cervino i els locals s'hi refereixen com a Horu) al voltant del 1858. Però no va ser fins al 14 de juliol de 1865 que Edward Whymper, Charles Hudson, Lord Francis Douglas, Douglas Hadow, Michel Croz i Peter Taugwalder, pare i fill, van intentar la ruta Hörni. Van fer el cim. En la baixada, Hadow va relliscar i va arrossegar Croz, Hudson i Douglas en la caiguda. Els set anaven lligats però en un cop de sort la corda es va trencar i va enviar «només» els quatre primers a l'abisme. Reposen al petit cementiri de la capella del poble.

Enlloc com aquí no pot ser comprès Zorn.

13 de febrer de 2006

PAU CASALS A ZERMATT

Hem dormit en un hotelet molt agradable. A Zermatt no hi ha cotxes convencionals, el transport es fa amb vehicles elèctrics. Esmorzem i sortim a passejar. M'agradaria sentir la música del silenci que tant agradava a Pau Casals.

Des de 1952, en què hi va participar per primera vegada, s'hi acostava puntualment cada estiu per les seves *master class* d'interpretació. Era el seu estiu, el seu moment per retrobar un paisatge màgic. I caminar. Casals hi visitava cada any el bellíssim poblet de Findlen, amb les seves velles i corcades cases de fustes arrapades al vessant de la muntanya, o agafava el tren fins a Gornergrat, un dels primers ferrocarrils de cremallera de Suïssa i el més alt d'Europa. Des d'allà, els feréstecs mars de gels que inunden el Cerví són a tocar.

No és imprudent sospitar que hi va ser feliç, als Alps de la profunditat infinita.

Deixebles de tot el món venien en pelegrinatge a retrobar el Mestre, emocionats de la sort de poder tocar amb ell. Durant aquests estius, Casals signa una treva amb ell mateix, amb la croada per la fraternitat i amb la pau mundial en la qual es troba quixotescament lluitant. L'agost només és música. Només l'aspiració d'assolir una nota perfecta, violentament i tendra alhora, però perfecta. Sempre Bach. Sempre el desig d'excel·lir. Sempre la bellesa.

Aquí repassaria uns pentagrames. Una música que componia sobre un poema senzill, uns versos sobre unes figures d'un pessebre, pensat per un pare que volia complaure la seva filla que li havia demanat d'escriure'ls. L'obra, que no es va perdre en l'exili perquè la nena l'havia guardat dins la seva petita maleta de fusta d'anar a l'escola, va ser presentada uns anys després als Jocs Florals de la Llengua Catalana de Perpi-

nyà. L'any era el 1943 i Joan Alavedra, acabat de recitar «El pessebre», es fonia en una abraçada amb el Mestre, que, emocionat, li deia amb llàgrimes als ulls: «Mentre vostè el llegia, jo sentia la música». Un mes després Pau Casals li feia arribar a Alavedra el primer fragment musicat.

M'imagino la joia immensa que devia provocar-li l'arribada a Zermatt. Ja sembla tocar el paisatge, ja corre a veure el Cerví, ja sent la pau que ve buscant després de tantes batalles, ja s'estremeix en passar per davant de la tomba dels companys de la cordada d'Edward Whymper. Ell i la Marta enfilen cap a un dels hotels que dirigeix Alexander Seiler, l'home que «s'inventà» aquesta escola d'estiu, i just deixen les maletes a l'habitació que s'acosten a la capella de Riffelalp, a 2.222 metres per sobre del nivell del mar.

O potser no era així. Però per què no seguir imaginant? Casals insisteix a portar el seu *cello*. El dia és radiant i clar i la capella, situada just davant del Cerví, és un prodigi de pedra fosa amb el paisatge. Bach, de nou. Cal tornar sempre a Bach, a les suites per a violoncel que ell redescobrí el 1936 deixant el món tan astorat com quan Mendelssohn feia el mateix un segle abans amb les passions del mestre de Leipzig; a Bach i només a Bach, que fa que torni a actuar quan en el bicentenari de la seva mort tot el món s'adreça a l'ermità de Prada, al solitari reclòs i rebel, per demanar-li que torni a tocar.

I Casals, amb la seva Bent encesa de nou, l'arquet a la mà, acarona el *cello*, el bressola, diríeu que li fa l'amor. El moment és emocionant. Sol davant del silenci d'un paisatge nu, Casals torça un xic el cap i acluca els ulls. La *Suite número 2 per a cello* de Bach. Cada nota és perfecta, cada moviment va acompanyat d'un gemec fluix, quasi líquid, un murmur que acompanya la melodia que es perd cap al cel i la neu de les geleres dels Alps. Vida!, cal donar vida musical a allò que el compositor ha escrit! Amb aquest crit de guerra Casals revo-

lucionà la manera de tocar: ja no lliscaran més els dits sobre les cordes sinó que es colpejaren, percutint-les, arrencant de l'instrument un to més fort i expressiu; l'arquet ja no s'utilitzarà més en tota la seva longitud sobre la corda. La tècnica és absoluta quan ja no es percep, dirà. I en Casals no és que no es percebi, sinó que ni tan sols s'intueix. L'expressió musical és passió però alhora és subtilesa, és arravatament però també és confiança; és commovedora però forta i enèrgica, dominant quan cal.

El Pessebre va estrenar-se, en català, el 24 de desembre de 1960 a Acapulco (Mèxic) i no a Montserrat, com hauria volgut el mestre. Pau Casals tenia vuitanta-quatre anys. Fins al final de la seva vida, va fer d'aquest oratori el seu missatge personal de pau.

Va continuar tornant a Zermatt fins a l'any 1966. Durant catorze estius es va mantenir fidel a un paisatge i a la música del silenci dels grans cims alpins. En cada viatge, sovint aprofitava per visitar els seus grans amics de Suïssa, Patxot, Pijoan, Cardó.

El geni d'un home fet consciència, el valor de saber que no som res si no som dignes, és la lliçó moral de Casals, el llegat empeny i interpella directament el cor. Les seves paraules a l'ONU, l'any 1971, dites per un vell de noranta-quatre anys que carregava el millor d'una humanitat que havia volgut aniquilar-se en un segle d'odis i brutalitat, poc temps abans de la seva mort, feia emocionar tota la sala. A mi m'ho fa encara cada cop que el sento. Uns mots que trobaven un contrapunt vibrant en els darrers compassos de l'oratori d'*El Pessebre*, quan l'esclat exultant de l'hosanna final acaba amb el cant final de «Pau als homes de bona voluntat! Pau!».

A la tarda hem anat fins a Zuric. Final del cap de setmana. Fa poc que hi opera una companyia de baix cost,

Clickair, que fa el trajecte fins al Prat. Demano a la Carola que faci un petó als nens. Quan arribo a Winterthur, trobo Jakobsbrunnen un casalot fred i sense ànima, dickensià. Em connecto a internet. Escolto Bach fins a la matinada. A fora, cau la neu.

22 de febrer de 2006

Gairebé dos mesos. Cap canvi destacable, tot roman igual: segueixo sense entendre res i els meus *reports* a Herr Schultz continuen assemblant-se a un arbre de Nadal ple de garlandes verdoses. Reescric un cop i un altre la mateixa presentació. El power point és una eina insuperable, magnífica, d'una positiva eficàcia. De fet, els meus últims anys a Barcelona s'han basat a produir quantitats ingents de presentacions que anava reciclant sense fi. És l'hora, doncs, de reivindicar-lo com l'última de les belles arts i de combatre'n els enemics, com per exemple Edward R. Tufte, professor de Yale i autor d'*Envisioning Information*, que ha gosat afirmar: «El poder corromp, el poder absolut del power point corromp absolutament». Intolerable.

Amb els emails també succeeix un fet semblant: hi ha qui només és capaç de veure els seixanta mil milions d'emails que s'envien al dia a tot el món, la pèrdua de temps que en suposa la gestió, el malbaratament de diners (si, com s'estima, el trenta per cent del temps consumit per un empleat nord-americà es passa contestant emails, al cap d'un any resulten vint-i-vuit bilions d'hores en total, que, a vint-i-un dòlars l'hora, representen cinc-cents vuitanta-vuit bilions de dòlars l'any), l'efecte asocial i de tancament en un mateix que l'obsessió per respondre emails pot acabar provocant; fins la reducció del coeficient intel·lectual que han alertat al-

guns psicòlegs davant de milions de persones pendents de la safata d'entrada, etc. Incapaços de veure la grandesa d'un email, de reivindicar-ne l'estètica, l'audàcia en l'execució, l'originalitat, la gimnàstica mental que suposa respondre'ls amb rapidesa, el misteri i les lectures subliminars que s'hi amaguen, la tensió interior i arquitectura perfecta, la sensació de terror i poder que deixa al seu pas, la màgia d'emocions que quatre o cinc línies poden despertar en el lector que les llegirà.

I és que som en la mesura que presentem power points i enviem emails. S'han convertit en l'única manera de treballar de l'alt directiu, perquè no hi ha temps de més, entre reunions, dinars i sopars, viatges de negocis i intentar evitar els escamots d'afusellament a l'alba del cap de recursos humans.

23 de febrer de 2006

Llegeixo Carner: «El meu concepte de la poesia és, potser, més difícil de concretar. Us acontentareu de saber com neix en mi l'obra poètica? El meu mecanisme és molt senzill. Comença amb una paraula (que no ha de ser pas extreta d'una llista de paraules sonores, ad hoc) apareguda de sobte a flor de consciència, estranyament suggestiva, dotada d'un inefable poder d'irradiació. Després, com si aquella paraula hagués treballat sola, se us acut un vers tot enter, tan enter que fins dubteu si és d'un altre autor. Després, el vers desplega l'arquitectura que implícitament conté. La inspiració segueix, doncs, un procés com de germinació successiva. Versos que a un observador lleuger li semblaran de *remplissage* són, en rigor, de preparació. Per ells, com per una rampa, el lector arriba a l'essencial, a la troballa».

No és, potser, la millor definició de com redactar un email?

De fet, centenars de mànagers del món han fet de les tesis carnerianes de la poesia la bandera amb què s'atrinxeren davant de l'ordinador. En primer lloc, el valor de l'email (com el del poema) rau en la seva forma, un prodigi de perfeccionament en la composició, unes negretes aquí, un subratllat allà o uns inquietants punts suspensius al final d'un paràgraf ho són tot. La seva bellesa s'escapa de la llei i la raó. S'adreça a l'esperit, en un camí que fa, nu i erm, només acompanyat d'unes paraules al vent, l'«assumepte», un «per a» i un «de», sovint amb molts «amb còpia» i, potser algun cop, entremaliadament, «amb còpia oculta».

Amb la màgica virtut de la paraula, jugant amb els límits de la realitat, es redacten emails de menys de deu línies amb què s'aproven inversions milionàries, s'acomiaden centenars de treballadors, es despatxen projectes de milers d'hores de feina fets per equips de dotzenes de consultors, es congelen plans de reducció de costos i es promocionen els nous mànagers que substitueixen els últims caps de departament executats que restaven a la milla verda ahir al migdia. Ja no és la veu, sinó la cançó escrita, la que vola de PC en PC fins al seu destinatari final.

El món s'ha globalitzat, però l'escriptura ha entrat en un procés de minimalisme que finalment ha portat a la seva gran creació. Avui és l'email, però no passarà gaire temps que encara guanyarem més rapidesa i capacitat de síntesi: per què despatxar algú per email quan amb un SMS tardaríem molt pocs segons?

24 febrer de 2006

I tanmateix, per excel·lent creador d'emails que un sigui, sense ser capaç de produir un bon power point no s'és res, avui en dia en una empresa. Jo, per exemple. Només els millors tindran un lloc als despatxos dels consells d'administració, quan presentin les seves creacions, mig a les palpentes, movent-se subtilment entre les ombres de la pantalla de projeccions; o en les enlluernadores i àmplies sales d'hotels on se celebren les juntes d'accionistes, sols a l'escenari, amb la gran pantalla al darrere escopint transparències. La glòria i l'èxit en els negocis parlen en power point.

Així es presenten avui a les reunions els CEO, CFO o COO que han de retre comptes d'uns resultats: clenxa perfecta, vestit fosc, la camisa blau cel planxada i la corbata vermella de quadrets a joc, però sobretot un power point al darrere. Els focus i les llums dels escenaris els esperen amb el mateix entusiasme que els milers de fans de les estrelles del rock saluden els seus ídols. Tot està a punt per al gran espectacle: la premsa econòmica, els analistes financers i els accionistes que, entre focus i neollengua empresarial, no s'assabentaran de res. És el moment i l'hora de la força prodigiosa del power point. L'audiència, subjugada per meravelloses creacions artístiques de cercles i fletxes que capturen l'atenció, cau rendida, hipnotitzada per un deversall de contorsions i malabarismes de gràfics i colors. És la fantasia i la màgia de les presentacions. Els efectes de l'LSD no li arriben ni a la sola de la sabata. El power point és la més perfecta droga dura que es coneix.

Les presentacions s'han convertit en autèntiques icones de management postmodern, pur *matrix* empresarial, que assenyalen el camí del triomf: el mitjà és el camí. Avui sabem que McLuhan tenia raó, però Carner ja ho deia unes desenes d'anys abans: forma, artifici, arbitrarietat, per damunt del

contingut. Poder d'irradiació. Un esperit cavalcant damunt de cada paraula.

«Darrere de l'orgia de les imatges, el món s'oculta, es disfressa», errava Jean Baudrillard, filòsof i sociòleg francès, quan el que volia dir és que darrere de l'orgia dels power points, són les empreses les que s'oculten i es disfressen. Però per què no haurien de fer-ho? Davant de la bellesa d'un e-mail o d'un power point o d'uns versos de Carner, com escapar-se?

1 de març de 2006

TERRES DEL RIN

«Suïssa s'acaba a Winterthur». Amb aquestes sentides i entranyables paraules, els suïssos deixen ben clara l'estima que tenen per les terres de nord enllà, del Rin i de la frontera amb Alemanya, massa germanitzades i teutònicament contaminades.

És lamentable. Hi ha en tot Suïssa pocs paisatges tan acabats com aquest, d'una bellesa inesperada, antídots de vulgaritat. La vall del Rin, les planes del llac de Constança (el Bodensee), els pujols i tossals ondulats amb els llençols verds estesos a la boira i al sol, amb les pomeres i vinyes que els taquen per tot arreu. L'aire hi és tebi, melangiós, flonjo. El ritme s'encomana de la lleugeresa del vent i d'olor de roba blanca molla. El temps s'escorre lent, una mica caigut. Un món trèmol i aparent, vincladís, com els genolls esgarrinxats d'una noia adolescent.

Només en els salts de Schaffhausen el Rin perd per un instant la serenor i quietud que l'acompanya sempre en aquestes terres. Són uns segons, només, i l'aprofita per desfermar per primera vegada tota la seva força, orgullós d'ex-

hibir-se sense pudor. Desbocat, primitiu i agrest. Segur ja de si mateix, seguirà després tan educat i tímid, amb un etern sospir a la boca, fins quan arriba a Basilea, on, de sobte, embogeix i, abruptament, acomiadant-se de Suïssa, decideix dirigir-se cap al nord.

Però el Rin ha nascut molts quilòmetres enllà, a les muntanyes dels Grisons. Ha passat per davant del Principat de Liechtenstein com una riera comarcal sense importància i ha descansat a les aigües del llac de Constança, on molts ja no en donarien ni un franc, per la seva sort. Però en surt renovat, triomfant. És un dels seus moments estellars, perquè no endebades aquell punt es coneix com el «mar de Suàbia», el «llac baix», just en deixar Constança, on el riu, que havia dubtat, angoixat pel seu futur, sembla que no sàpiga per on tirar, ni si continuar o no, fins que inflat d'un fals orgull decideix tornar a confiar en ell mateix. La decisió es demostra encertada i l'optimisme ja no l'abandona fins a arribar, ple-tòric de vida, als salts, uns quilòmetres més enllà.

Durant tot aquest trajecte, va jugant divertit amb les fronteres a cuit i amagar. A estones fa de límit entre Alemanya i Suïssa, a voltes esgarrapa un tros per als helvètics en la riba nord del riu. És una vall de frontera, un país de marca i de pas, com ha estat sempre el llac de Constança, on, a més d'Alemanya i la Confederació, Àustria també posseeix uns quilòmetres de costa. Terres que va estar a punt de perdre quan l'any 1919 es va fer un referèndum d'autodeterminació a la regió de Vorarlberg, que van guanyar els partidaris de la integració a Suïssa amb el vuitanta per cent, però que, finalment, per pressions diplomàtiques —i un escàs interès gens indissimulat dels confederats— no va prosperar. Liechtenstein queda a escassos minuts, raó perquè se'l conegui com el «llac dels Quatre Països». Un dels punts cardinals del món on es manté aquell to de civilitat i pragmatisme centreeuro-

peu que sembla impossible d'assolir fora d'aquestes fronteres. No és tan senzill arribar a la conclusió que el millor que es pot fer en aquesta vida és anar tirant.

Tots els habitants de totes les ribes del llac subscriurien sense dubtar el que Hermann Hesse, resident il·lustre de la riba alemanya (i nacionalitzat suís al final de la seva vida), va escriure una vegada:

«soc alemany, i ho soc de manera més intensa i conscient que la majoria dels que només ho són per raça; [...] aquest territori suís i del sud-oest alemany és la meva pàtria, i encara que hi passin fronteres regionals i una frontera imperial mai he percebut aquestes fronteres com una cosa natural, [...] mai es van manifestar aquestes fronteres ni en diferències entre les persones, ni en el seu idioma ni els seus costums, [...] per mi eren pàtria les dues vores del Rin, es digués el país Suïssa, Baden o Württemberg. [...] Per això va sorgir en mi una desconfiança vers les fronteres dels països i un amor íntim, apassionat, adreçat a tots aquells éssers humans que sobrevoen les fronteres».

Herr Hesse, naturalment, no sabia com les gasten altres europeus del sud.

Pel meu gust, els pobles suïssos del tram del Rin fins a Stein, de l'Untersee, són els més bells i més ben perfilats de les dues vores. Destaca Stein am Rhein, Steckborn i Diesenhofen, amb les esglésies a tocar del riu, amb els seus campanars punxeguts que malden per fer un forat al cel, i un tritlleig de les campanes resignat, modest, amb un so atenuat que s'esmuny sota les aigües somes que van passant, incansables. Però les vistes més romàntiques, com sortides d'un quadre de Poussin, el paisatge més perfecte i acuradament acabat de tot aquest país tan treballat i llaurat, es tro-

ben al castell d'Arenenberg. Un racó francès, napoleònic, a Suïssa.

2 de març de 2006

L'ARCÀDIA DEL LLAC DE CONSTANÇA

El gran tirà cors, que va fer i desfer països, va escampar la seva família com a renovats reis i prínceps titelles dels nous regnes europeus que ell va conquerir primer i va reconstruir, al seu gust, després. Pràcticament totes les actuals monarquies europees hi estan emparentades. Però en aquesta història d'Arenenberg, tan important com Napoleó són els Beauharnais.

Bonaparte, després de l'execució del vescomte de Beauharnais pel Terror, es va casar amb la seva vídua, Josefina. Els Beauharnais tenien una filla, Hortènsia (i un fill, Eugène), que Napoleó va afillar-se primer i, després, va suggerir que es casés amb el seu germà Lluís, amb la qual cosa va aconseguir una filla-cunyada. La parella va rebre de regal de noces el Regne d'Holanda, que no fou suficient per mantenir el matrimoni, que es va separar uns anys després. Hortènsia, però, va romandre fidel a l'emperador i, en el seu exili, va comprar un petit castell al cantó de Thurgau, a la vora del Rin: Arenenberg.

Allà, Hortènsia, en el més pur estil rousseunià, va crear un petit paradís, on filòsofs, músics i literats feren estada. L'arcàdia del llac de Constança, on el mateix Chateaubriand va passar llargues temporades. «No és l'home qui atura el temps, és el temps qui atura l'home», va deixar escrit a les seves *Memòries d'ultratomba*. Una casa de camp amb espais oberts i una habitació coqueta amb un tendal de ratlles blanques i blaves, amb vinyes i terrasses, gossos i vaques, i des

d'on a estones la vista sobre el llac devia recordar a Hortènsia les costes de la Provença. Un regne privat i bucòlic, perfectament domèstic, més culte i més dominable que el dels Països Baixos, i on el seu fill, Carles Lluís Napoleó Bonaparte, anava creixent. Hi va viure gairebé vint anys. La mort de Napoleó II, fill de Napoleó i l'emperadriu d'Àustria, Maria Lluïsa, i la dels seus tiets i germà gran van convertir Carles Lluís en l'hereu del bonapartisme. Elegit el 1848 president de la II República Francesa, no en va tenir prou i no va tardar ni tres anys a donar un cop d'estat i proclamar el Segon Imperi. El desastre de la guerra francoprussiana el condemnà i el va portar a l'exili. Napoleó III va regnar divuit anys. S'havia casat amb Eugènia de Montijo i van tenir un fill, el futur Napoleó IV (mai reconegut per la República Francesa), que, educat en l'exili anglès, va allistar-se a l'exèrcit britànic. Va morir, enfilat per una fletxa zulú, en la guerra de Sud-àfrica. L'emperadriu Eugènia, que havia passat tants estius al castell de la seva sogra i on el seu marit va ser tan feliç, es va convertir a la mort del seu fill en una ombra que es movia maquinalment entre Biarritz i una casa de camp a Anglaterra. A la seva mort va llegar Arenenberg, l'arcàdia feliç, al cantó de Thurgau. «A França l'oblit no es fa esperar», afirma Monsieur de Chateaubriand. A Suïssa tampoc.

Costa tornar a Constança. Si en el tram del Rin eren els pobles suïssos els més ben posats, en arribar al llac passa exactament el contrari. Enmig de palmeres i jardins tropicals i sempre amb la vista dels seus turons de l'Appenzell reflectint-se en les aigües blau menta del llac, deixant entreveure els primers Alps, sols quan els núvols concedeixen una treva, una geografia clara i fresca s'obre pas, tocada de color de cadmi. La riba alemanya del Constança conté pobles que conserven encara la trama medieval laberíntica, com Lindau i Meersburg. O Friedrichshafen, la ciutat on el comte Zep-

pelin va intentar conquerir el cel amb els seus fastuosos gegants d'hidrogen, i, és clar, Constança, que no només va donar nom al llac sinó a un tractat de pau i al famós concili dels tres papes.

Per sobre de tot cal destacar les dues illes de flors i llibres: Mainau i Reichenau; la primera, reducte d'una branca de la família Bernadotte, la dinastia sueca originària d'un dels mariscals de Napoleó, a qui els mateixos suecs van acabar oferint la corona, és un paradís tropical exuberant, un verger ple de sol i de sentiments, on plantes i flors s'entreguen a una impúdica i escandalosa batalla pel triomf dels colors més temeraris; la segona, patrimoni de la humanitat, l'illa dels monestirs, els manuscrits i la cultura.

Àustria, per la seva banda, hi aporta Bregenz, avui al mapa gràcies als concerts d'òpera a l'aire lliure a l'estiu i al Museu d'Art que va encarregar a Peter Zumthor, l'arquitecte de les termes de Vals, un quadrat de vidre, acer i formigó, amb una façana multicapa que se li arrapa com una pell i que, de diferents tonalitats durant la nit, es burla de les negres aigües del llac. No sempre en té l'oportunitat. El llac de Constança es gela alguns hiverns. És el Seegrörne. Catorze quilòmetres que permeten travessar de la riba alemanya a la suïssa a peu. O a cavall.

3 de març de 2006

LES LLEGENDES DEL LLAC DE CONSTANÇA

La llegenda més famosa del Constança és aquella que conta com un cavaller enamorat, que estava lluny de la seva estimada, en va rebre una crida urgent. La dama, d'una delicada bellesa, prostrada al llit, agonitzava i només arrencava algun sospir amb el nom del seu amor. El cavaller va ordenar ense-

llar el cavall a l'acte i, sense atendre a raons, va emprendre una folla cavalcada enmig de la foscor de la nit. La tempesta de neu el va obligar a abandonar el camí, però va seguir calcant, endavant, sempre endavant, enmig de la boira espessa i gebrada. El fred d'aquella nit no va poder aturar-lo. Es va perdre, però una llum al final de l'horitzó li assenyalà el camí.

Arribat al castell, el cavaller va córrer a abraçar la seva estimada, miraculosament recuperada, car només emmalaltia d'enyorança. En aquell mateix moment va descobrir que, en la negra nit, durant la torbonada, havia cavalcant, sense adonar-se'n, sobre la fràgil superfície glaçada del llac. Podia haver mort en qualsevol instant, engolit en les gelades aigües del llac. I en adonar-se dels perills viscuts va caure, fulminat, mort, pres del pànic i d'un ofec d'angoixa.

Però n'hi ha moltes altres, de llegendes, al llac de Constança, terra de contes i poetes. Italo Calvino en va recollir la següent. L'emperador Carlemany, sent ja vell, cansat i sense forces, es va enamorar d'una jove alemanya i començà a desvariejar de manera francament penosa. Tan foll estava per aquesta passió que descuidava els assumptes d'estat i es posava en ridícul davant la seva pròpia cort. De sobte, però, la noia va morir, la qual cosa va alleujar els nobles, però en canvi va empitjorar la situació. Carlemany va ordenar que embalsamessin el cadàver, l'ungissin amb flors i perfums i el pugessin a les seves estances. No se separava de la morta ni un sol instant. L'arquebisbe, Turpí de nom, espantat davant d'aquell macabre espectacle, va sospitar que l'obsessió del seu senyor tenia un origen màgic. N'examinà el cadàver i va trobar, sota la rígida llengua del cadàver, un anell amb una pedra preciosa. Turpí el va agafar i se'l va guardar. Des d'aquell precís moment, Carlemany va perdre tot interès per la morta, mentre experimentava una fulminant passió per

l'arquebisbe. Assetjat i aterrit davant de les lascives i obscenes mirades d'aquell vell carcamal sodomita, Turpí va decidir desprendre's de l'anell i el va llançar al llac de Constança.

Tot seguit, Carlemany s'oblidà d'aquell vulgar personatge i quedà captivat a l'instant pel llac, on va passar la resta de la seva vida, a prop de la riba, davant dels turons de l'Appenzell i el cim blanc que corona el Säntis. Sí, Carlemany també havia retornat, per fi, a la seva arcàdia feliç. És el temps qui atura l'home.

Unes llegendes que encara s'escampen als nostres dies. A la frontera entre Àustria i Suïssa, de tant en tant, es van recollint notícies de l'aparició d'un espècimen curiós. Seria, sens dubte, el rèptil més gran d'Europa: el Tatzelwurm o «cuc amb urpes». El naturalista Von Tschudi va extreure, de tots els testimonis existents, el retrat robot d'aquesta bèstia: cos de sargantana, cilíndric, de tons grisosos i negres i delicades escames que el cobrien sencer. Podria haver assolit unes dimensions d'entre un metre i mig i dos metres. Amb quatre potes, cua curta i boca ampla. Extremament hàbil per saltar grans distàncies. Cap de gat amb dents afilades. Per atacar emetria un xiulet agut, estranyament paorós. El seu aspecte de felí i els seus ulls de gat se't quedarien mirant i et penetrarien l'ànima.

El Tatzelwurm és un misteri que avui en dia segueix completament vigent. Fins han circulat proves d'un presumpte esquelet seu i d'una imatge que es manté com l'única prova de l'existència de l'animal. Presa l'any 1934, per un fotògraf suís anomenat Balkin, s'observa clarament la bèstia en posició de descans. Balkin, afortunadament, esquivà el mortífer assalt i tornà sa i estalvi a casa. Va tenir sort. Molta més que la nena de cinc anys que, a les muntanyes del Jura, l'any 1838 va ser capturada per un ocell gegant just quan es trobava jugant amb unes amigues. No va arribar a ser transporta-

da al niu de l'ocell, ja que un grup d'homes que sortí a buscar-la no va trobar rastre de la nena en el niu on dues petites cries mortes i mig desplomades romanien al costat d'una pila d'ossos de cabres i ovelles. Van haver de passar més de dos mesos fins que finalment el cadàver de la pobra infeliç va ser trobat sobre una roca, mutilat i trossejat. No va ser un Tatzelwurm, que no podia trobar-se tan lluny del Constança; tampoc no podia ser una àliga, ja que no podria haver sostingut el pes de la nena... La llegenda de l'existència d'un pterodàctil gegant, sobrevivent del període juràssic, va prendre força.

Per cert, el nom *juràssic* es deu a les muntanyes del Jura, la serralada que divideix França i Suïssa. Va ser llavors que el món va canviar. Els continents es van començar a separar, plovia, només plovia, mesos sencers plovent, i la terra va acollir amb alegria un nou color, el verd, que a penes coneixia. Els Tatzelwurm, els pterodàctils, però, sobretot, uns immensos herbívors van dominar el planeta. El món es va omplir de dinosaures. S'atrevirien alguns a anar a beure al dolç i pacífic Constança?

4 de març de 2006

FELIP DE MALLA AL CONCILI DE CONSTANÇA

Una boira de ciris i encens omple la catedral de Constança. A primera fila, l'emperador Segimon, els ambaixadors de França i Anglaterra, i dels regnes del Sacre Imperi Germànic, de Portugal i Castella, de Catalunya i Aragó. Oficia la cerimònia el cardenal Colonna, acompanyat de divuit cardenals més. Tot Constança s'ha reunit a la catedral per a les exèquies d'Antoni Caixal, doctor en Teologia i Dret, catedralic de cànons a Lleida i Osca, general de l'orde mercedari

de Barcelona, antic conseller i ambaixador de Ferran d'Antequera. Un dels representants de la corona catalanoaragonesa al concili de Constança.

Felip de Malla, que ha arribat a la ciutat tot just uns dies abans, s'asseu en un dels bancs d'una nau lateral amb Jordi d'Ornós, canceller i procurador d'Alfons el Magnànim, i amb Joan Ramon Folc, segon comte de Cardona. Antoni Tallander, «Mossèn Borra», el bufó de la cort del Magnífic, és uns bancs més endavant, dempeus, plorant la mort del seu amic.

Havia sortit dos mesos abans de Barcelona, amb en Lluís Carbonell, el seu mosso, i una mula. Fent parada primer a Narbona i Montpeller, el seu primer destí va ser Avinyó. Benet XIII ja no hi era. Havia fugit cap a Peníscola, on restà reclòs, cada vegada més sol, cada vegada més bandejat de tothom. Ell seguia la seva lluita contra el món, excomunicant a tots els que l'havien anat abandonant. Dos papes ja havien renunciat per posar fi al cisma, però Pero de Luna no abdicaria mai.

Ha volgut Malla, tanmateix, tornar a Avinyó. Tornar a la biblioteca que tant estima, a remenar els llibres de sant Agustí i Jeroni, d'Isidor i Gregori el Gran, a passejar pels corredors del palau on encara se senten les passes de Benet; a visitar la Sala del Cérvol, els tapissos que mai no deixen de sorprendre'l. En un racó, l'escut del papa, li recorda que només uns mesos abans que Luna fugís, i tornant de la seva ambaixada a Anglaterra, en aquella mateixa sala, davant d'ell, vestit de vermell i amb el barret també roig, rivetejat amb una cinta blanca d'ermeni, li besava les dues mans i el seu anell papal.

Tots l'han anat deixant de banda. Ferran d'Antequera, que li deu la corona; Vicent Ferrer, el seu confessor personal, l'home que tota l'Europa cristiana escolta amb devoció, i que ara clama contra el perjur de Peníscola; Alfons de Borja, el

futur papa Calixt III, que ja endevina el final i que comença a prendre posicions.

El papa del mar, que diria Blasco Ibáñez, tardarà encara a morir vuit anys més, quan en compleixi noranta-sis, a Peníscola, on fins a la seva mort seguirà vagant pels corredors i sortint a les terrasses, aquella immensa còrpora ja corbada, fixa la mirada Mediterrani enllà, camí de la fi d'un somni, però sense deixar de pregar Déu, resant per ell mateix, l'únic papa legítim.

Felip de Malla va continuar el viatge a través de França i Borgonya, camí d'una terra de llacs i muntanyes, sempre en lluita, d'uns homes guerrers i assassins, temuts en tots els exèrcits d'Europa. Desconec quina ruta va seguir exactament, però per què no imaginar-lo arribant a Ginebra, la catoliquíssima Ginebra, lluny encara els temps que un dia el ciutadà Fasquel demanés a un home que tenia per emblema una mà sortint d'un cor en flames, que passava camí de Savoia, que s'hi quedés i l'ajudés a fer realitat una nova societat. O també el puc conduir a Solothurn i Friburg, on s'admiraria de la religiositat dels seus habitants, les dues úniques ciutats que, juntament amb Lucerna, es mantindran fidels a Roma quan Calví i Zwingli alcin la bandera de la seva nova religió, l'Evangelí. O fins a portar-lo, travessant les planes de l'Aare i deixant enrere les ciutats de Baden i Zuric, a Winterthur, camí de Sankt Gallen.

O potser m'he equivocat, perquè ha preferit enfile cap a Lucerna, per arribar-se al gran centre religiós dels cantons suïssos que des de fa poc més de cent cinquanta anys han començat a organitzar-se. Einsiedeln, el gran monestir, amb la seva verge negra i les seves riqueses. El poder dels seus grans abats, que s'estén per tots els cantons que formen la Confederació, restarà ferm al combat de totes les heretgies i reformes, fins al saqueig de Napoleó, que l'arrasarà.

Però, no, no he errat. Com no podia haver-se aturat Felip de Malla a Sankt Gallen? Ell, que va estudiar durant tants anys a la Universitat de París, fins a aconseguir el títol de mestre en teologia; ell, tan a prop ja dels primers brots humanistes que desperten de nou en l'endormiscada Europa; com pensar que algú que entén la teologia com la recerca i el raonament entorn de la Bíblia i les veritats cristianes, tan allunyat de les visions apocalíptiques de Vicent Ferrer i tan preocupat pels temes ètics i la redempció, convençut partidari de la Immaculada, podia no haver-se aturat a Sankt Gallen?

El monestir que des de la seva fundació s'ha alçat com un dels fars de coneixement a Europa, famós per la seva biblioteca a la porta d'entrada de la qual hi ha gravat, en llatí, «la farmàcia de l'ànima». Llegiria potser de Malla el *Liber benedictionum* d'Ekkehard IV o la *Regulae pastoralis* del seu estimat Gregori el Gran? Tindria temps per estudiar els incunables, els codis gaèlics, els manuscrits de les obres de Sal·lusti, de Vitruvi i de Virgili i de tants clàssics que els monestirs d'Europa van poder salvar?

De Sankt Gallen a Constança ja queden només unes hores, que passa a cavall de la mula, vorejant el llac, deixant-se portar per un paisatge tan suau i delicat, on els prats, plens de pomeres i vinyes, arriben a besar l'aigua, fins que arriba, tants mesos després de sortir de Barcelona, a la ciutat del concili que és clau per al futur de l'Església.

Durant gairebé quaranta anys (de 1378 a 1417), dos i fins i tot tres papes s'han anat atribuint la legitimitat de la seva condició. Roma, Avinyó i Pisa han vist passar cardenals i preveres, excomunicats i traïdors, cadàvers i prostitutes.

El març de 1378 moria a Roma el papa Gregori XI i el succeïa Urbà VI, l'origen del cisma. L'octubre d'aquell mateix any la majoria dels cardenals, adduint que en l'elecció anterior havien estat coaccionats pel poble, que s'arreglegà a

la porta del conclave exigint un papa romà, l'anul·len i escullen Climent VII, ginebrí, que es traslladà a Avinyó.

La seu de Roma fou ocupada successivament per Bonifaci IX (1389-1404), Innocenci VII (1404-06) i Gregori XII (1406-15). El palau dels papes d'Avinyó, en canvi, mort Climent, només l'ocupà un sol home: Benet XIII, Pero de Luna, aragonès i parent de la reina Maria de Luna, muller de Martí I.

Un primer intent de solució fou el concili de Pisa de 1409. Però, de manera imprevista, va escollir un altre papa, Alexandre V (1409-10), fent que el món es despertés, astorat, amb un nou hereu de sant Pere i sense que cap dels altres dos haguessin renunciat. A Alexandre el succeïa, deu mesos després, Joan XXIII (1410-14). Durant sis anys, del 1409 al 1415, coexistiren tres papes. Va ser el període culminant del cisma, amb tres obediències: la romana, l'avinyonesa i la pisana.

La divisió cristiana, la por a les veus que començaven a alçar-se exigint una reforma, el final de tants excessos i la decisió de celebrar un concili cada tres anys —que es va prendre en l'últim concili de Pisa— forçaren Joan XXIII a intentar celebrar-ne un a Roma, sense èxit. Suspès —Roma estava envaïda per les tropes del rei Ladislau— va demanar l'ajut de l'emperador Segimon, que imposà Constança. Una ciutat de cinc mil cinc-cents habitants, sota els dominis de l'Imperi Sacre Germànic, a tocar dels feréstecs suïssos i on mai no havia existit cap frontera que separés ambdós pobles. Al llarg dels tres anys i mig que durà el concili va arribar a assolir una població de cent mil habitants i trenta mil cavalls. Hi van participar vint-i-nou cardenals, tres patriarques, cent vuitanta-cinc arquebisbes i bisbes, cent abats, cinc-cents setanta-vuit doctors, cent ducs, divuit mil eclesiàstics i dos mil quatre-cents cavallers. Cuiners, còmics, mossos, aventurers i putes, comprenien la resta. Unes deu mil barjaules es comptaven per la ciutat, disposades a beneir i prestar el seu con-

sentiment als simpatitzants de qualsevol de les tres obediències. Més de mil cinc-cents músics confiaven a aconseguir unes monedes cada dia tocant per qualsevol racó de la ciutat.

Per fi, el dia de Tots Sants de 1414, Joan XXIII, davant d'una assistència escassa, sense cap representant de la corona catalanoaragonesa ni de Castella, que mantenien encara el suport a Benet XIII, obria el concili. El dia de Nadal, l'emperador, amb un seguici de mil homes, entrava a la ciutat. Els primers mesos foren frenètics: la condemna a Hus, el mestre txec que havia acceptat acudir a Constança, protegit per l'emperador, per defensar les seves tesis i que fou condemnat a morir a la foguera i llençades les seves restes al Rin; les decisions sobre els procediments del concili, que canviant l'estratègia del papa de vots per persona (amb majoria italiana) passava a vots per nacions (amb minoria italiana); la fugida de Joan XXIII, que es va refugiar a Schaffhausen, on les tropes de Segimon el capturaren i el feren tornar, humiliat, a Constança; la deposició de Benet XIII; la renúncia de Joan XXIII i la seva condemna com a indigne, inútil i nociu per a l'Església (culpable de setanta-quatre delictes, incloent-hi la fornicació amb la dona del seu germà i la violació d'algunes donzelles).

Un gest simbòlic resumeix aquells moments: l'esclafament dels segells pontificis de Joan XXIII amb un martell i, per tant, la proclamació que no havia estat papa de iure. Fet que va permetre, cinc segles després, que aparegués un altre papa amb el mateix nom. I que també convocaria un concili que canviaria l'Església per sempre.

Les sessions de Constança, sorprenentment, avancen i els participants se senten enfortits i amb la presència de l'Esperit Sant. Un mes després de la condemna de Joan XXIII, el 4 de juliol de 1415, Gregori XII convocava concili (que havia estat en sessió permanent des del començament) i abdicava

del seu pontificat (a canvi del seu nomenament com a cardenal). Només quedava un papa per retirar-se, Benet XIII.

Ni la visita que li feren Segimon i Ferran d'Antequera, a Perpinyà, no va esquarterar la seva tossuda fe. Amb vuitanta-vuit anys, Benet s'aferjava a una veritat, la seva. I es va disposar a lluitar contra el món. Però va ser el món, que va trencar amb aquell vell. Abans, els grans prínceps cristians del moment van haver-lo de sentir per última vegada. Durant set hores, en llatí, Pero de Luna va anar enumerant, un a un, els seus arguments inqüestionables. En va. La seva hora havia passat i la darrera traïció de Vicent Ferrer, proclamant al món que calia abandonar Benet, no li deixava altra opció que girar cua i posar rumb amb les seves galeres, i la seva veritat, cap a Peníscola.

En la trenta-setena sessió del concili (26 de juliol de 1417), Benet XIII fou destituït per perjur, cismàtic i heretge. Havia arribat el moment d'escollir un nou papa.

Felip de Malla participa en les reunions. Ha gaudit retrobant alguns vells amics, com Pierre d'Ailly, doctor de la Universitat de París. Han discutit de teologia, de sant Agustí, de sant Ambròs i de Petrarca. I de París. L'ha assabentat de les decisions preses pel concili: de causes de fe que s'han tramitat contra Wycliffe i Hus, de la condemna al tiranicidi i de la declaració oficial i solemne de la festivitat de Sant Josep, de les noves penes contra la simonia i la limitació de les dècimes papals; que els eclesiàstics han de portar l'hàbit secular i la tonsura; i de la doctrina conciliar que s'ha afermat per sobre de l'autoritat papal. Però sobretot han discutit de qui havia de ser l'encarregat d'escollir el nou papa, si el concili o el col·legi cardenalici. Com Antoni Caixal, Malla defensarà que ho ha de fer el concili. El seu compatriota, el comte de Cardona, s'inclinarà pel contrari.

Guanya Malla: és el Concili qui, per primera i única ve-

gada, reunit a l'edifici que trenta anys abans havien aixecat els comerciants de Milà a la ciutat per tal d'afavorir el seu comerç, aprovaria l'elecció d'un papa més enllà dels Alps. Ell va participar-hi i és uns dels clergues que més van destacar-hi, fins al punt de ser reconegut com «el gran elector de Martí V». No només això, en una de les votacions per escollir el nou papa, Malla va obtenir sis vots. El va superar el cardenal Colonna, un dels que havien fugit amb Joan XXIII a Schaffhausen. L'Església tornava a tenir un únic papa.

Malla va estar-se un temps més a Constança, però va tornar prest a Catalunya. L'estudi i la política van ocupar-lo la resta de la seva vida. Trencà amb Alfons el Magnànim, però això no va impedir-li ser, com a representant del braç eclesiàstic, president de la Generalitat de Catalunya durant els anys 1428 i 1429. Abans encara tingué l'oportunitat de participar en una altra ambaixada a Roma. Va escriure el *Memorial del pecador remut*, la seva obra més important, i un dels clàssics catalans, que tracta un dels temes que més van obsedir-lo: la redempció humana i la necessitat de la mort de Jesucrist per fer-ho possible.

Hans Küng qualificà Constança com el «gran concili ecumènic de la Reforma». Els catalans, aleshores, hi érem. Com Benet XIII, vam desaparèixer en les nostres galeres, on seguim perduts i vagant en una mar en calma, en una fortalesa molt pitjor que Peníscola, en una solitud tan immensa com la del papa del mar.

6 de març de 2006

(Aquí, ara, per ambientar la lectura, caldria posar l'MP3, secció efectes especials, subapartat fred polar, mòdul vents antàrtics.)

Menys set graus. Vuit del vespre. Candles de nas estalagtititzades. El Winterthur (sisena ciutat de la Confederació) contra el Sion (quarta ciutat de la Confederació). Semifinal de la Copa de Suïssa. Per primera vegada a la seva història, el Winterthur FC aconsegueix aquesta fita. Cinc mil assistents. Ple total. Gol del Sion a cinc minuts del final. M'era absolutament igual, només volia que s'acabés aquella tortura d'una vegada i em descongelessin. En aquell estat agònic, de sobte, els aficionats del Sion envaeixen el camp i comença una batalla de boles de neu entre els que eren dins del rectangle de joc, i els del Winterthur, que eren a les grades. Un d'aquests projectils passa fregant-me el tros de galta que encara no se m'havia congelat. Un altre, impacta directament a una de les meves cames, que fa minuts que no sento. Moriré en dos minuts i mig més si em quedo aquí. Em pregunto en què devia pensar Juli Cèsar quan es va deixar caure per aquest racó de món.

14 de març de 2006

Els comitès de direcció són el lloc on tots els mànagers del món s'esforcen a fer real la frase de Mark Twain: «Hi ha tres classes de mentides: la mentida, la maleïda mentida i les estadístiques». I ho aconsegueixen.

20 de març de 2006

La meua vida transcorre en la més completa rutina. L'alarma sona a un quart de vuit. Em dutxo i esmorzo. Un te i una mica de formatge. Jakobsbrunnen és a quaranta-vuit segons exactes de la porta de l'entrada principal als *headquarters* de

Walderberg. Cap a un quart de nou m'assec al despatx. Tot-hom ja fa temps que ha arribat. Si durant la setmana hi ha reunió amb Herr Schultz, començo a preparar el power point amb els semàfors. Si no, intento avançar en el programa d'*outsourcing*, potser amb una reunió amb l'equip del Chief Financial Officer o amb els consultors. A les dotze dinem. Acostumo a quedar amb en Santi, l'únic català que treballa també a la seu central. Ell i la seva dona, la Mònica, s'han convertit en els meus àngels de la guarda i m'acullen al seu pis de Zuric, a tocar de l'estació de Stadelhofen, davant mateix de l'Òpera, les nits que el Barça juga la Champions. En mitja hora hem acabat. Tornem a la feina. A quarts de cinc comença l'abandó massiu de les oficines. A les sis ja només quedo jo. No tinc res a fer ni m'espera ningú. Navego una mica, investigo sobre Suïssa, la seva història, la seva cultura. Actualitzo un bloc que he començat a escriure aquests dies. Em serveix per a descomprimir. Per deixar constància d'observacions i pensaments que es poden compartir sense fer cap mal. En aquesta immersió al món dels power point, escriure unes quantes paraules lligades, seguides, frases llargues i subordinades, i descripcions i adjectius... escriure tot això és una mena d'exercici de llibertat que em satisfà enormement. És gairebé una necessitat fisiològica.

Surto de l'oficina i és de nit. A les set ja fa estona que les botigues han tancat. Només queda obert el supermercat que el Coop té a l'estació. Són poc més de set minuts. M'agrada passejar pel carrer principal de la ciutat i sentir els meus passos mentre trencó els núvols de baf que faig en respirar, venjant-me del fred criminal. La gorra que porto, que deu ser del temps de la Revolució Russa, em salva que les orelles em caiguin a trossos. Compro quatre coses: una mica de gruyère, fruita, uns quants filets de pollastre. A les vuit soc a Jakobsbrunnen. Normalment parlo una estona amb la Caro-

la i els nens a través de l'Skype. I amb els pares. És curiós, estic més lluny que mai d'ells i ara ens veiem cada dia. Poso la tele, i la tanco de seguida. Em fa la sensació de trobar-me en una habitació d'hotel. Em prenc una infusió d'herbes suïsses. Escric aquest diari. Torno a connectar-me a internet. Llegeixo els digitals de Catalunya —l'*Avui*, *Vilaweb*—. Al llit, agafo Zorn, una lectura optimista abans d'anar a dormir. Tanco el llum. I l'habitació se m'omple de semàfors verds.

21 de març de 2006

RAMON LLULL I EL CHIEF EXECUTIVE OFFICER

Escriptor, filòsof, místic i missioner. Després de portar una existència despreocupada i buida, als trenta anys va tenir una aparició de Crist crucificat i la seva vida va canviar de sobte. Va sentir la veu de Déu, que li demanava de posar-se al seu servei i dedicar-se a predicar el cristianisme entre els infidels. I Ramon Llull ja no va parar. Va visitar papes, reis i savis, els més famosos del seu temps. Va fundar a Mallorca el monestir de Miramar. Viatjà per tot Europa i el nord d'Àfrica. Va triomfar al concili de Viena. I no deixà mai d'escriure. Obres filosòfiques, místiques, gramàtiques, educatives: l'*Ars magna*, el *Llibre de contemplació*, l'*Arbre de Filosofia d'Amor*, la *Retòrica*, el *Llibre de meravelles*, el *Desconhort*. I, entre elles, el *Llibre d'Evast e Blanquerna*, el primer manual sobre la figura dels CEO o directors generals que es coneix.

Escrit cap al 1276-78, es tracta d'una de les seves obres cabdals. Amb aquest tractat volia assenyalar unes guies als qui aspiraven a introduir-se en la contemplació i experiència de les realitats invisibles. Ho va aconseguir: *Blanquerna* és l'heroi pur que té el do de triar sempre amb èxit la millor opció de vida.

També a les empreses avui sobresurten, per sobre de tot, uns altres éssers heroics i infal·libles, vestits sempre amb camisa blau cel, emocionalment perfectes, els Chief Executive Officer, l'executiu número u que, normalment, acaba prenent la forma d'ésser humà, responsable últim de la gestió empresarial. La figura del director general, el culte al cap, l'heroi, és la clau del sistema capitalista com la recerca de la veritat ho és del sistema filosòfic lul·lià. Per a Lull, «Al principi fou el Verb»; pel show business mundial, «Al principi fou el CEO».

Com Blanquerna, els CEO també han d'introduir-se en la contemplació i experiència de les realitats invisibles de la seva organització, el procés místic, i d'una innegable eficàcia, gràcies al qual ordres, directives i projectes es porten a terme i s'executen. Sotmesos a una pressió desmesurada, els nostres CEO es troben en el dia a dia atrapats entre els resultats de l'últim trimestre i la paret. S'han convertit en executius fast food. El risc d'extinció és altíssim, superant de llarg el rànquing de les espècies més amenaçades. L'era plàcida dels executius juràssics, de llarga durada, ha donat pas a l'executiu *short-term* o efímer. Avui es val el que valen els darrers comptes presentats. No hi ha pietat ni pròrrogues. La guillotina està sempre a punt. L'empresa privada no és com la política catalana, on l'energia es transforma però mai no desapareix. Els alts executius són conscients, en canvi, que accedeixen als càrrecs amb data de caducitat, pendents d'una xifra final. *Carpe diem* és el seu lema i *keep the momentum* la seva religió.

Sense un CEO carismàtic, i amb un perfil atractiu, no hi ha res a fer. Un CEO ha de brillar en l'empresa de manera sostinguda o es convertirà en un CEO Halley. Per això tots els esforços han d'anar dirigits de manera que a un CEO se'l copiï, se l'estimi i se l'idolatri. Es tracta justament d'això, d'enamorar-se del líder que ha de portar-nos al creixement

etern i els beneficis promesos. Ells representen l'organització, ho dirigeixen tot, ho controlen tot, són els amos de tot. O ells o res.

Diuen els experts lul·lians que l'amic busca l'amat per camins que van des de la facultat vagativa, a la sensitiva, a la imaginativa, a la intel·lectiva i finalment a la facultat volitiva. Tot l'ésser de l'amic ha de buscar i desitjar l'amat per tal que es pugui produir l'amor i l'entesa total. Llull no podia saber-ho encara, però estava parlant de liderar. Perquè el líder és aquell que ha creat un món al qual els altres volen pertànyer, seguir, ser-ne part. Fins quan ha de prendre decisions que mai no vol prendre com, per exemple, acomiadar cinc mil empleats o cinquanta mil, el CEO és amor.

Fa set-cents cinquanta anys, a la serra de Tramuntana de Mallorca, en el monestir de Miramar, un grup de tretze franciscans hi estudiaven l'Art del seu mestre. Una tarda a l'horabaixa, Ramon Llull els va llegir un pensament que acabava d'escriure:

«Demanaren a l'amic de qui era. I va respondre

—De l'amor.

—De què estàs fet?

—D'amor.

—Qui t'ha engendrat?

—L'amor.

—On vas néixer?

—En l'amor.

—Qui t'ha nodrit?

—L'amor.

—De què vius?

—D'amor.

—Com et dius?

—Amor.

—D'on vens?
—De l'amor.
—On vas?
—A l'amor.
—On ets?
—En l'amor».

S'acabava d'escriure la primera definició de lideratge.

22 de març de 2006

Rellegint l'entrada d'ahir, penso en l'actuació d'aquest matí de Herr Bormann, davant del top 30 d'executius de la companyia —que al final eren setanta-cinc, perquè sempre costa deixar-ne algun a fora—. Els ha tractat amb una indolent antipatia i un menyspreu gairebé ofensiu. Potser Llull va oblidar-se del sadisme.

Però abans, he parlat jo. Un dels meus moments estel·lars, fins ara. Transcripció del diari:

«Han estat deu dies que han trasbalsat el nostre petit món de la unitat del COO de Walderberg.

»Tot ha quedat aturat: els projectes, els viatges, els Steering Committee. Tota iniciativa, tallada. Tota reunió, cancel·lada. La petició de la senyora de fer feines de comprar més detergent, denegada.

»El top 30 ha col·lapsat les nostres energies i ningú no ha fet més que esborranys de presentacions sobre esborranys de presentacions. Tinc el dubtós honor d'haver assolit la vint-i-dosena versió de la meua.

»Finalment, el dia D ha arribat. A les deu del matí en punt hem comparegut a la sala de conferències de Walderberg.

»La primera sorpresa era que el top 30 comprenia al voltant de setanta-cinc altíssims directius. Segons sembla, en establir la frontera dels participants que s'havien de convidar, s'havien produït algunes escenes depressives i, a l'últim moment, s'hi havien incorporat dotzenes de nous executius. Descartats inicialment, ressuscitaven a la vida i al *who's who* de l'empresa, amb l'esglai i el punt desmaiats d'haver passat un tràngol tan lamentable com aquell.

»Ja feia una hora i mitja que havia començat la reunió i les cares reflectien aquella mirada buida i llunyana, d'haver sofert unes presentacions insuportables i ensopidíssimes, amb l'agreujant de veure's atrapat i condemnats a repetir l'experiència durant tot el dia. Cap mirada còmplice, cap somriure d'ànim, cap copet a l'esquena. Fins i tot Schultz, d'esport, polo Zegna de granet de ratlles color pistatxo, amb pantalons beix i nàutiques a joc, encomanat de tanta grisor, brillava menys de l'habitual. Cal afegir, però, que sense corbata no és el mateix.

»A mi m'ha tocat acabar l'últim dels talents. Gràcies a Déu, ja havíem tocat fons i l'únic remarcable és que només el seixanta-dos per cent de tots els assistents s'ha aixecat a prendre una beguda o agafar una pasta i que Bormann, que havia sortit, ha entrat mig minut abans que jo acabés. Schultz ha aprofitat per clenxinar-se la cabellera mentre intentava trobar una posició còmoda a la butaca de plàstic on l'havien encabit. No l'ha trobat, a jutjar pels moviments manicomials que ha estat fent durant tota la presentació.

»He arrencat amb una frase genial que no s'ha entès perquè just en aquell moment ha sonat una alarma a fora que ha distret l'atenció de tothom. Des del primer moment, he anat mirant als ulls dels escassos membres del top 30 que romanien asseguts i que em miraven també a mi (dues condicions que reduïen l'univers del top 30 al top 2,5, aproximadament),

sense fer servir en absolut el power point, no per res, sinó perquè en la presentació del primer talent el projector havia deixat de funcionar. I quan m'anava preparant per al gran resum final, he acabat sense opció de dir res perquè Schultz ha intervingut per dir que lamentava que ens haguéssim allargat tant i que havíem de deixar-ho allà».

23 de març de 2006

Començo a creure que Herr Schultz sospita de mi: avui m'ha preguntat si després de tres mesos encara creia que era lògic seguir posant un semàfor verd a totes les meves presentacions quan encara no havia passat de la fase o, la de *transparency*. S'ha fet un silenci desagradable, i no m'ha semblat gaire convenient utilitzar aquí allò de «Don't fot me, Schultz!».

Mentre corro cap a l'aeroport i compro unes castanyes a la parada de sempre, tocant a l'estació de Winterthur, decideixo que canviaré tres dels semàfors de verd a taronja.

25 de març de 2006

Diumenge. Arribo a la nit a Jakobsbrunnen, després d'un cap de setmana a Barcelona. Ha nevat. De les cavallerisses, reconvertides en uns lofts de luxe que els propietaris tenen llogats també a uns estrangers, surt la música d'un piano.

Em començo a preocupar. No sé si tot això està passant de veritat.

26 de març de 2006

UNA POMA I UN BARRET

Quim Monzó, a «Les llibertats helvètiques», un dels contes del llibre *Guadalajara*, va escollir el punt de vista de Walter Tell, el fill de Guillem, que va haver d'agafar la poma, posar-se-la damunt el cap, tancar els ulls i esperar que al seu pare no li tremolés el pols.

Acostumats a veure Guillem Tell com el símbol de la llibertat i la lluita contra la tirania se'ns havia escapat l'autèntic heroi del drama, Walter, l'únic que s'hi juga realment la pell —o més ben dit, el cap— en tota aquesta història. Obsedit per aquell moment fatal, Walter, en el conte de Monzó, viurà la seva existència freudianament preguntant-se per què el seu pare va acceptar un risc com aquell. Una obsessió malaltissa, que el porta a acabar fent el mateix amb el seu propi fill.

Schiller, que no trepitjaria mai Suïssa al llarg de la seva vida, al contrari que el seu amic Goethe, escriu el seu *Guillem Tell* vint anys després de l'*Oda a l'Alegria*, a continuació dels seus *Don Carles*, *Wallenstein* i *Maria Estuard*. Recull una llegenda que es menciona per primera vegada a Suïssa l'any 1470, però que molts anys abans ja se'n detecten rastres en històries nòrdiques i daneses, en el *Llibre blanc de Sarnen*, i de la qual es conserva un primer gravat en la crònica de l'historiador de Lucerna, Petermann Etterlin, del 1506: un caçador a punt de disparar una fletxa a una poma posada damunt del cap del seu fill descalç, al costat d'un arbre.

Gràcies a Schiller, Tell esdevé un mite europeu. Drames, novel·les i òperes se succeeixen. Amèrica hi creurà veure un símbol en la seva lluita per la independència; la Revolució Francesa l'acollirà fraternalment; fins i tot va gaudir d'un gran predicament entre els primers catalanistes. Qui podia resistir-se a un heroi nacional així?

I tanmateix, Guillem Tell és, per sobre de qualsevol altre, l'heroi dels germànics. Totes les terres de parla alemanya se'l fan seu, inclosos els austríacs contra els qui s'alça ell mateix. Tothom se'l fa seu i el reivindica. Però Tell és un crit de llibertat, l'únic crit que atorreix els tirans, i l'any 1941, el cap de la cancelleria del Reich redactava el següent missatge secret: «Segons expressos desitjos del Führer, el tema de Guillem Tell no s'ha de tractar més a les escoles. Per raons tècniques, el Führer no pensa que sigui possible suprimir immediatament els fragments que figuren en els textos de lectura i d'història encara existents a les biblioteques, però tals extractes no s'han d'incloure mai més en futures reimpressions».

Com va arribar Schiller, basant-se en la història de la destresa d'un caçador amb la seva ballesta, a construir la història de la sublevació i lluita d'un poble per la seva llibertat? Arran de la seva tercera estada a Suïssa, Goethe va escriure-li, l'octubre de 1797: «Entre molts assumptes prosaics, he trobat un tema poètic que sobresurt com una vedet i que m'inspira enorme confiança. Estic completament convençut que la llegenda de Guillem Tell s'adaptaria molt bé a un tractament èpic».

Cinc anys més tard, Schiller llegeix la crònica helvètica, s'emociona amb el relat i decideix escriure'n una obra teatral. En sis setmanes, l'obra estarà acabada: Tell, el seu fill Walter, el governador/alcalde Gessler, els austríacs, el jurament dels cantons fundacionals suïssos, la poma i el barret.

El barret de Gessler ha tingut mala sort en aquesta història, desaparegut per culpa de la poma. Però en l'inici hi havia un barret. De fet, tot va ser culpa d'aquell capell, amb llargs plomalls amb els colors de l'emperador d'Àustria, davant del qual Tell i el seu fill, que acaben d'arribar al poble d'Altdorf, passen altius sense descobrir-se ni acotar el cap. És el barret,

sol, damunt del masteler d'aquella plaça d'un llogarret de Suïssa, el símbol de l'obra. Ell representa la tirania i l'opressió. Ell provoca la resistència i la sublevació. Ell enfronta la llibertat amb la covardia, l'altivesa amb els caps cots.

Gessler, llavors, com a càstig per un afront semblant, ordena a Tell que travessi amb una fletxa una poma sobre el cap del seu fill, a cent passes de distància. Tell treu dues sagues de sota la túnica, tensa la ballesta i, segur, deixa anar el braç. La poma cau a terra partida en dues meitats. Però Gessler ha vist com Tell treia aquelles dues fletxes i n'hi pregunta el motiu. La resposta torna a condemnar Guillem, per segona vegada: la segona fletxa anava contra ell, contra Gessler, si hagués fallat la que havia d'encertar la poma. De nou l'agafen els esbirros de l'austriac, l'encadenen i se l'emporten a la presó, però en travessar un llac, es desferma una tempesta i el governador, espantadís i poruc, prega a Tell que li salvi la vida. Ho fa, amb habilitat i perícia, i aprofita per escapar-se, nedant. La tempesta acaba i quan Gessler arriba finalment a terra, Tell l'espera. Ha tingut prou temps per preparar-se altre cop a la ballesta la segona fletxa. Tampoc no erra. Endevidina el cor de Gessler tal com havia encertat la poma sobre el cap del seu fill.

Llegenda i mite, l'obra de Schiller va estrenar-se el març de 1804 a Weimar, amb direcció del mateix Goethe. En el marc de la resistència alemanya als avanços de Napoleó, el text va tenir un èxit immediat.

El barret, símbol del poder estranger i la tirania; la sàdica prova de la poma, expressió de la més perversa crueltat; el «salt de la llibertat» de Tell en la tempesta; el jurament fundacional suís; la freda venjança de la mort de Gessler són imatges d'una gran força dramàtica. Però sovint s'ha menyspreat l'ideal estètic que Schiller defensa també en l'obra amb el mateix coratge que la valentia i la noblesa: la idea de la na-

tura i la bellesa en condicions naturals i primitives. La vida corrent i senzilla d'un pobre poble de pagesos i caçadors.

És només així com es pot entendre Schiller quan escriu:

«...però nosaltres, la raça pura dels vells suïssos, sempre hem conservat la nostra llibertat. Mai no hem doblegat els nostres genolls davant dels prínceps [...]. Tot poder tirànic té el seu límit. Quan l'oprimit no troba justícia enlloc, quan la càrrega es fa insuportable, es dirigeix vers el més alt: al cel. Ple de confiança i valor, treu del cel els seus drets eternals que allà romanen inalienables i indestructibles com les mateixes estrelles; llavors es torna al vell i primitiu estat de la Natura, en la qual l'home és l'enemic de l'home [...]; tenim el dret de defensar el més apreciat dels nostres béns contra la violència».

I en això va arribar Rossini. Pràcticament ja retirat, Rossini escriurà, a París, el seu Guillem Tell, la seva darrera obra, en francès, i amb llibret d'Étienne de Jouy i Hippolyte L. F. Bis. Fidel a l'argument de Schiller, Rossini potser fa més romàntic el personatge, n'accentua la rebel·lió, el converteix en l'heroi total, orquestrant de manera grandiosa les escenes on la natura juga un paper essencial. Gens interessat per la política, sense proposar-s'ho, Rossini també compon un altre meravellós himne a la llibertat.

Tot li ha sortit de cara, a Tell. Una cara com una poma. Però també és cert que l'ombra del costat fosc s'hi ha acostat també de puntetes. Per exemple, l'episodi de la segona fletxa ha despertat moltes crítiques. Després d'aquell salt de la llibertat, aquella espera tensa, esquiva, darrere la roca, a l'aguait del desembarcament de Gessler, que ignora el perill, que va desarmat i que rep la fletxa al bell mig del cor, no ha passat desapercbut. Per una literatura amb una autocrítica

tan salvatge com la suïssa no és gens estrany que Max Frisch, a *Wilhelm Tell für die Schule* (1971) no dubti a considerar Tell un antiheroi, i el titlli de terrorista, el més sanguinari dels nostres dies.

La síndrome i popularitat de Guillem Tell ha afectat a molts, i entre nosaltres, especialment, Salvador Dalí, que va reinterpretar la llegenda en termes d'una mutilació incestuosa. L'estreta relació Guillem/Walter, que és la base del conte de Monzó, es convertiria en Dalí en una obsessió, un autèntic fantasma paternal, i tornaria sobre el tema diverses vegades. En un dels seus quadres més famosos mostra Tell convertit en Lenin, sense calçotets i amb una natja grotescament prolongada. Breton i els surrealistes no li perdonarien mai aquesta ofensa a Lenin i al comunisme. Personalment, la trobo un encert majúscul.

Honor, doncs, a Tell. Que la llibertat l'acompanyi i que tensi forta la ballesta. Perquè tot poder tirànic té el seu límit.

30 de març de 2006

A les corts del regne d'Espanya s'ha aprovat l'Estatut. Ara ja sabem que «això» durarà una generació. És a dir, a mi m'agafa jubilat, passejant els nets i explicant-los, en una antiga llengua que potser ja no coneguin, que els seus avis no van ser capaços d'anar més enllà. Que ells tinguin més sort.

1 d'abril de 2006

L'equip del Senior Executive Talent Pool progressa adequadament. Acostumo a passar la setmana sol, a Jakobsbrunnen. De tant en tant apareix algun col·lega, que s'hi queda a

dormir —hi ha quatre habitacions—. Però ja se sap que els mànagers expatriats són éssers que papallonegen i avui són aquí i demà ves a saber. És el que hi ha. De fet, com els col·leccionistes de lepidòpters, qualsevol multinacional que es valori, ha de tenir un executiu nòmada a les seves vitrines. No s'és res, sense un o dos mànagers multiculturals, cosmopolites, viatjats i *à la page*, als comitès de direcció. Fa global.

La globalització i la convivència mundial han provocat un fenomen nou, l'etnització d'una nova classe social, l'executiu internacional expatriat. Els mateixos vestits blau marí, un determinat estil de vida, màsters a Esade, IMD o a la London School of Economics, idèntiques relacions socials (escoles d'anglès, clubs privats, barris de classe alta), estandarditzades estructures familiars (dona, nen, nena i secretària) i una única llengua, el *globish*. L'elit de les elits, que dirigeix l'espectacle de les corporacions mundials, i que ocupa el darrer dels esglaons del cercle de vida laboral.

Segur que tots haurien compartit aquelles paraules que l'Eugeni Xammar —que va treballar molts anys per a grans organismes internacionals, on es produeix un fenomen semblant— va escriure un dia al seu amic Carles Esplà: «Pren-te la feina una mica a la fresca, si és que et sents cansat. Nosaltres estem al servei de les Nacions Unides però sense perdre mai de vista que en realitat són les Nacions Unides —i els organismes especialitzats— els que estan al nostre servei».

3 d'abril de 2006

Qualsevol accionista o inversor que vulgui conèixer la situació real financera de les empreses de les quals són propietaris es troba amb més dificultats que Josep K. per conèixer de

quin crim se l'acusa. Kafka avui seria CEO d'alguna consultora internacional.

4 d'abril de 2006

Estrena de *L'italiana in Algeri* al Winterthur Theater. M'he passat anys intentant tornar-la a veure i resulta que la programen aquí.

Si m'agrada l'òpera és gràcies a Rossini. Durant anys, m'ha fet la impressió que els rossinians hem viscut com cohibits, com encongits i avergonyits de preferir el Cigne de Pesaro a les llaunes contemporànies, dodecafòniques i pretensioses de la infumable òpera moderna. A aquell somriure burleta quan et diuen: «Ah! T'agrada Rossini?», només falta afegir-hi «no vas gaire a l'òpera, oi?» per arrodonir la frase. I sí, m'agrada Rossini, m'agrada el seu humor, la seva música, el seu sentit del ritme, la seva abassegadora personalitat. La seva voluntat d'entretenir. La seva rialla descarada. El seu humor escandalós.

Des que vaig escoltar-la per primer cop a Sabadell, al Teatre Principal, perquè aleshores La Faràndula estava en obres, és la meva òpera favorita. Un desafiament en tota regla: hi ha àries difícilíssimes i conjunts endimoniats, exigeix una tècnica perfecta, i un desviament de mil·límetres en la coordinació dels cantants ho envia tot a rodar. Un festí per als ulls i les orelles. Es diu que un sol sortir més bona persona després de veure una obra de Rossini, però en el cas de *L'italiana* se surt, a més a més, purificat pel riure. I en cap moment com en el final del primer acte no he trobat mai un exemple millor d'hilaritat i farsa, una autèntica «bogeria organitzada» com va definir-la justament Stendhal. Cada un dels personatges expressa la seva sorpresa i les seves emo-

cions utilitzant onomatopeies com el so d'un canó, «bum, bum», d'un martell, «tac, tac», d'una garsa, «cra, cra», o d'una campana, «din, din». Tot, alhora. Fabulós.

El final del primer acte de *L'italiana* és, a Rossini, el que l'escena de la cabina d'*Una nit a l'òpera* és als germans Marx. El caos perfectament organitzat. Una partitura d'artesanía on cada un sap exactament el seu paper. D'una altra manera la funció grinyolaria i no encaixarien les peces.

Estic convençut, tanmateix, que Herr Schultz prefereix Wagner.

5 d'abril de 2006

Tinc per norma aplicar-me el termòmetre Rodríguez Ibarra-Alfonso Guerra per saber el grau de salut dels catalanistes. Si posen el crit al cel, anem bé. L'últim cap de setmana es desfeien en elogis cap a l'Estatut.

8 d'abril de 2006

LA VACA SUÏSSA

El país de Friburg és el més semblant a l'Empordà que es pot trobar a Suïssa. Un petit món en miniatura, un país en essència. Hi és tot: les muntanyes amb els Prealps, ciutats d'història mil·lenària veïnes de poblets medievals amb un encant encisador llestos per ser consumits per les riuades de turistes; i fins i tot un bellíssim racó perdut del Mediterrani, vivificant i temperat, la regió dels Tres Llacs. Com amb l'Empordà a Catalunya, no cal visitar gaires llocs més si hi ha pressa i es vol fer un tast gustós i consistent, com de botifarra de perol o sardina a la brasa, del país.

El cantó ofereix, a més, l'espectacle tan admirable per a un català de veure conviure dues llengües en igualtat i respecte. El *Röstigraben*, o «rasa del *rösti*», és el nom que donen els suïssos a la invisible però tangible frontera cultural i lingüística que separa la regió francòfona de l'alemanya, seguint el traçat que marquen les aigües del Saane (Sarine) al mig precisament del cantó de Friburg. Convertida en la Suïssa en miniatura conté, en conseqüència, una versió jivaritzada de tots els tòpics del país i per damunt de qualsevol altre, el formatge i les vaques.

En l'imaginari mundial, Suïssa és una vaca. Les *Bos taurus*, que probablement van ser domesticades per primera vegada al sud-est d'Europa fa uns vuit mil cinc-cents anys, avui comptabilitzen més de dues-centes setanta-quatre races importants. Les principals races lleteres són les Holstein-Frieisan, les més grans, que poden arribar a pesar més de set-cents quilos, i les Ayrshire, Brown Swiss, Guernsey i Jersey.

La Braunvieh, dòcil i una mica estúpida, amb unes potes gruixudes i una alçada de metre quaranta, exhibeix tota la gamma de colors del marró, amb una tendència al grisós clar, empeltat de pols de castanya. Originària dels Alps, els seus avantpassats són les Schwyzer Braunvieh, que pasturaven en l'actual nord italià als segles XVII i XVIII.

La poesia catalana ha donat dos poemes antològics sobre vaques: «La vaca cega», de Maragall, i la «Vaca suïssa», de Pere Quart. A mi em sembla la Brown Swiss molt més propera a la vaca cega que a la de Pere Quart. La vaca de Joan Oliver, adusta i arrogant, salvatge i independent, versió bovina de Guillem Tell, no s'adiu gaire amb la badoqueria, la distracció i el punt de bleda de les vaques suïsses. Despistades i mellíflues, no són cegues, tot i semblar-ho, ni topen de cap en una o altra soca, encara que branden lànguidament la

llarga cua. La melancolia que transmet la vaca suïssa no té punt de comparació al món. Sota pluges torrencials, en escarpats turons, arrapades a vessants verticals, s'acosten sovint a figuretes de pessebre d'una humanitat densa i una mica còmica, abandonades en un paisatge de mar verda per una mà amb poca traça d'un infant, sense molestar a ningú, pasturant tan tranquil·les, elles, espolsant-se de tant en tant una mosca, i veient passar els estornells i els turistes amb aquella serenitat i paciència inquietant que les caracteritza. No tenen pressa. La roda del temps és implacable amb gairebé tothom, excepte per a una vaca suïssa.

Anualment, els suïssos gasten tant en subsidis per a tres vaques com en l'escolarització d'un nen. Les vaques no són sagrades a Suïssa, però sí els individus més polititzats del país. La seva missió (la de tot el sector agrícola), consagrada a la Constitució.

Es pot ser alguna cosa millor a la vida que una vaca suïssa?

9 d'abril de 2006

FENT SALUT A FRIBURG

Punt de trobada de cultures i d'idiomes, de muntanyes i llacs, de religions i humanistes. I d'un urbanisme que manté els friburgesos en un estat físic admirable. Caminar per Friburg és exposar-se a un recorregut urbà de muntanyes russes de ponts i pedres. Sense un mapa de la ciutat i un entrenament previ de com funcionen els transports públics, s'ha de ser molt friburgès per sobreviure a una experiència com aquesta. Es puja i es baixa contínuament des de les parts altes de la ciutat, fins a les ribes del Saane. Quan ets a dalt, la vista panoràmica és esplèndida i reconfortant; quan ets a baix, val més no perdre de vista el funicular que connecta la ciutat alta

amb la baixa. Els ponts de pedra de Gottéron i Zähringen i el vell pont de fusta de Berna, la catedral de Sant Nicolau, campanars i esglésies, hi són posats enmig d'uns carrers de façanes gòtiques d'aspecte prometedor i fonts d'aigua clara, amb una contundència jesuítica.

Com tantes altres ciutats, i especialment Basilea, el seu origen va ser el de lloc de control sobre un pas que permetia creuar el riu. Bastió del catolicisme, els intents de la poderosa i protestant veïna Berna van estavellar-se sense contemplacions davant de la seu de l'arquebisbe de Friburg. La restauració catòlica, la Contrareforma, va ser d'una eficàcia demolidora.

Enmig de tanta pedra vella, les màquines de Jean Tinguely hi aporten un punt d'abstracció, color i coqueteria. Autor de la famosa Font Stravinsky davant del Centre Pompidou de París, Tinguely és el fill predilecte de Friburg i el seu museu entreté i diverteix, que ja és dir molt. Malauradament, però, moltes de les màquines de Tinguely eren autodestructives i l'art efímer és de difícil exhibició en qualsevol museu.

Però no ens enganyem, el país de Friburg, convertit en essència suïssa, deixa que el temps vagi escolant-se, sense presses ni efusions, irreparablement, bovinament.

10 d'abril de 2006

TAN CRUEL COM A MURTEN

La regió dels Tres Llacs la formen Neuchâtel, Biel/Bienne i Murten. Un clima suau i dolç, perfumat de mar. Un tros de la regió pertany a Friburg: la que inclou els pobles de Murten i Estavayer-le-Lac. Li calia aquest trosset, a Friburg, per arrodonar l'estampa empordanesa, de vinyes i camps de blat de

moro, de pomeres i conreus i fonts i marges vells. Ambdues rivalitzen en bellesa, amb castells i fortaleses, traçats medievals i muralles. Totes dues han de ser contemplades des dels llacs. Les siluetes retallades, reflectides en les aigües de cristall de gel, són un moment sublim del tedi provincià suís, tan agradable i indulgent, tan reduït a la congelació permanent.

Visitar Murten serveix, a més, per prescindir d'arribar-se a Berna si es va malament de temps. El carrer principal, d'arcades i voltes, té el mateix estil que la Kramgasse bernesa. És clar que el llac de Murten no és l'Aare, ni la seva església la catedral més gran de Suïssa, però fa el seu efecte de manera admirable. El circuit per les muralles, amb vistes als teulats rojos de la ciutat, amb el llac de fons, transporta a un món sense temps en el qual hom és incapaç de reconèixer, en aquell pou d'avorriment i monotonia, que pocs quilòmetres més enllà va tenir lloc una de les batalles més sagnants i decisives d'Europa.

A mitjans del segle xv, el ducat de Borgonya s'estenia des dels Països Baixos fins al Franc Comtat, a l'oest de l'actual Suïssa. Carles I el Temerari, durant el seu regnat, desafià unes quantes vegades el rei de França provant d'unir les seves terres franceses i holandeses, disperses com un mosaic. La sort li va somriure fins que topà amb els confederats. En les batalles de Grandson i Nancy, però sobretot a la de Murten, en els anys 1476 i 1477, dos exèrcits temibles van enfrontar-se. Els suïssos eren ja famosos com a mercenaris a sou, però les tropes de Carles s'havien enfrontat a l'exèrcit francès, un dels millors de l'època, amb èxit.

S'odiaven boja. Carles va prometre matar tot suís que trobés, per esborrar aquella gent salvatge de la faç de la terra; al seu torn, els helvètics van assegurar que enfilarien qualsevol borgonyó com un ànec del dinar de Nadal. La matinada del 22 de juny de 1476 van entrar en combat. Al

migdia, les eriçades piques d'infanteria dels batallons suïssos havien aniquilat la cavalleria de Carles de Borgonya. Deu mil morts. Des d'aquella desfeta, la infanteria esdevindria una unitat tàctica de combat fonamental en la guerra. L'expressió «tan cruel com a Murten» va convertir-se en una dita d'ús corrent a la regió. Les algues roges que de tant en tant apareixen al llac són, encara, el pàl·lid record de la sang vessada pels borgonyons. La llegenda afegeix que un soldat va agafar una branca d'un tiller, en el mateix lloc de la batalla, i va córrer sense parar fins a Friburg on, després d'anunciar la victòria, es desplomà, mort.

La victòria va permetre a Berna reclamar a Europa un reconeixement i un prestigi, però poca cosa més. En canvi, França, la cobra en estat d'atac permanent que tan bé coneixem els catalans, fou qui més profit en va treure, desprenent-se d'un adversari temible i reabsorbint el ducat en la corona francesa. L'hexàgon era una mica més a prop.

11 d'abril de 2006

UN TALL DE GRUYÈRE

Amb Gruyère s'han bastit algunes paradoxes, començant pel nom, que deriva d'una espècie d'au, la grua (*grue*, en francès). Més greu és encara l'equívoc universal que encara persisteix sobre el formatge gruyère com a formatge de forats. És un anatema gravíssim i castigat a Suïssa amb l'ostracisme i l'exclusió social. El gruyère és un formatge fet de llet de vaca sencera que no té ni un forat. És l'emmental, el formatge perforat, que es produeix a la vall de l'Emme, a l'altra banda del *Röstigraben*.

D'un romanticisme extrem, una posta de sol a Gruyère, encerclat pels boscos d'avets de les muntanyes veïnes, quan

el sol pinta les muralles del castell d'un color de crema catalana cremada i l'aire net, silenciós, puríssim és una pell transparent de nou tendra verda, resulta pertorbadora. Però és difícil deixar-se endur per un estat d'ànim tan arravatat quan cal estar atent a no trepitjar el turista que s'acaba d'aturar davant teu o als crits ensordidors de desenes de nens barallant-se amb els seus pares per un gelat. Gruyère purga la seva bellesa amb una invasió de visitants demencial i aclaparadora.

Cal refugiar-se, doncs, en algun dels tants restaurants que, porta per porta, clamen que la seva fondue *moitié-moitié* (meitat gruyère, meitat formatge vacherin) és la millor del poble. En qualsevol cas, un tall generós de gruyère és inexcusable, i acompanyat d'una merenga amb nata pot arribar a resultar una exquisidesa suprema. Tant a la fàbrica de gustació de Pringy, com a la formatgeria tradicional d'Alpage de Moléson, el gruyère no decep mai.

12 d'abril de 2006

Fa uns dies vaig llegir que s'acaba de descobrir que els bramuls de les vaques tenen accents regionals. Un tal Lloyd Green, pagès del sud-oest d'Anglaterra, va advertir el fenomen: «Vaig passar molt temps amb les meves vaques frisones i definitivament fan “mu” amb accent de Somerset». I afegia, Mr. Lloyd: «He parlat amb altres pagesos del voltant i han observat el mateix en els seus ramats». Posats en contacte amb John Wells, catedràtic de fonètica de la University College de Londres, els va confirmar les sospites: si un fet semblant ja havia estat descobert amb els ocells (és a dir, refilen segons si s'estan en una gàbia de la Garrotxa o de Lituània), per què no podia passar el mateix amb les vaques?

A mi, modestament, ja m'ho havia semblat: no hi ha hagut manera d'entendre-les mai, les vaques de l'Appenzell. En canvi, les vaques friburgeses bramulen com si fossin de la Bisbal de tota la vida.

14 d'abril de 2006

Avui fa setanta-sis anys que Francesc Macià va proclamar la República Catalana. No va deixar mai d'assegurar que tenia fe en el poble de Catalunya, però aquest poble no va saber tenir fe en ell mateix. Macià va convertir la història d'abans d'ell en passat, inservible, caduca. Amb ell vam tocar la independència amb la punta dels dits. Hi serem mai més tan a prop?

15 d'abril de 2006

ANTAVIANA I EL NEOLLENGUATGE EMPRESARIAL

Una amiga em preguntava ahir per l'Skype com anava la meva supervivència. «Socialment pitjor que empresarialment», vaig contestar. «I això, no hauria de ser al revés?», em va preguntar, inquieta. «En absolut, a l'empresa, mentre et mantinguis dins dels límits del neollenguatge empresarial, tot va com una seda. En canvi, fora, has de ser tu mateix».

Durant anys, les escoles de negocis han anat aplanant la llengua, principalment el *globish*, filtrant impureses, eliminant expressions capitalísticament imprecises i fent obligatori un nou glossari de termes. Amb aparent naturalitat, el nou llenguatge empresarial ha acabat per fixar uns estàndards a la parla quotidiana de les companyies i mercats de tot el món.

El procés de mutació lingüístic ha acabat per esclatar i

imposar-se de manera planetària. Avui els mercats es regulen per la productivitat i la competitivitat, les empreses retenen talents i generen organigrames que es basen en la meritocràcia, l'esforç, la motivació i el compromís, les corporacions s'han responsabilitzat socialment, treballen en equip i tenen en el client la seva raó de ser, etcètera, etcètera.

Les sales dels comitès de direcció van plens de quadres emmarcats amb paraules com «Integrity», «Team building», «Motivation» i desenes més, amb bellíssims prats verds evocadors, postes de sol escruixidores o emocionants encaixades de mans. A la web d'Easypack, per exemple, i en l'apartat de pòsters motivacionals, per cinc-cents cinc dòlars la peça, es pot comprar «Perseverancia» («La ambición es el camino del éxito, la perseverancia el vehículo en que se llega») o els antològics «Trabajo en equipo» («Trabajo en equipo es la habilidad para trabajar conjuntamente en pos de la consecución de una visión común. Es la forma merced a la cual gente común alcanza resultados extraordinarios») i «Liderazgo» («La velocidad que establece el líder, determina el paso del grupo»), on un grup de cavalls salvatges segueixen un pura sang negre que els obre el camí. Amb el punt de virilitat equina necessari.

A mi aquestes consignes sempre m'han fet una mica de por. El CEO de Walderberg Espanya, Joan Vergés, en canvi, n'és un gran entusiasta. Tota la planta on treballa n'és plena. I quan entres al seu despatx t'hi trobes la més terrorífica de totes: «Si no cuidamos de nuestros clientes... alguien más lo hará por nosotros». Asseure's sota aquella amenaça latent, mentre ell enceta un somriure i comença a prendre notes amb una lletra minúscula en una carpeta plena de xifres, és un exercici per a valents.

Les antavieses de l'empresa són «competitivitat», «atenció al client», «reenginyeria», «treball en equip», «responsa-

bilitat social corporativa», a manera ràpida d'inventari. Els filòlegs han envaït els comitès de direcció i porten camises rosades i bessons d'Hermès. Cal inventar-se antavianes de manera ràpida i continuada, convertides en el gran instrument per redactar les *Cròniques de la veritat oculta*. Allò que no s'anomena no existeix; i allò que existeix s'anomena d'una altra manera.

19 d'abril de 2006

SETMANA SANTA A GINEBRA: CALVÍ CONTRA CASTELLIO

Durant la Setmana Santa, he passat uns dies a Ginebra. Una ciutat francesa afortunadament tocada per l'ànima suïssa; una ciutat verda, de parcs, jardins i flors, però amb un centre històric de carrers centenaris i places dures dels segles passats; una ciutat d'entrada (els protestants exiliats de França) i de sortida (l'emperadriu Elisabet, «Sissí», que hi va morir assassinada per un anarquista); una ciutat on es pot trobar un rellotge de trenta mil euros i la seu de la Creu Roja; una ciutat on el luxe et penetra literalment fins a les entranyes mentre a tot arreu es venera Calví com el gran creador de la Ginebra moderna; una ciutat que vol mostrar-se al món com una perfecta destil·lació global però a voltes roman tocada pel ranci i departamental esperit de viure francès; una ciutat que va decidir integrar-se a la Confederació Helvètica fa només uns dos-cents anys. Una ciutat i un sortidor.

L'últim invent dels ginebrins és un museu extraordinari dedicat a la Reforma. És petit, al costat de l'església de Saint-Pierre, i traça una història que intenta trobar un fil conductor entre protestantisme, il·lustració i liberalisme, mentre hom passeja envoltat de les Bibles de Calví i de Luther, de John Knox i Zwingli.

Stefan Zweig, el gran escriptor de l'Europa d'entreguerres, l'inoblidable autor de *Moments estel·lars de la humanitat* i *El món d'ahir*, té una obra menys coneguda que les seves novel·les o les biografies de Fouché i Maria Antonieta. Just després del seu Erasme i de proclamar: «Persevereu en els vostres ideals, seguiu escrivint, perquè la tirania ideològica uniformitzadora no us podrà fer callar», l'any 36, exiliat ja a Londres per l'arribada del nazisme a Àustria, Zweig va publicar un exercici bellíssim de tolerància i de defensa del dret a la llibertat de consciència: *Castellio contra Calví*.

Ell, que havia combatut com ningú per la cultura alemanya i europea, es veia obligat a deixar la seva Àustria natal; el gran amic dels seus amics, el referent moral de tota una generació, es trobà sol i apàtrida, un cop Gran Bretanya va entrar en guerra; el gran escriptor de l'ànima i del pensament europeu, un dels forjadors del gust literari occidental, iniciava el camí d'un exili que l'acabaria portant, després d'Anglaterra, al Brasil, on, davant de la desfeta aliada i el triomf de la maquinària nazi, enfonsat i deprimat, incapaç d'assumir les conseqüències de l'ensulsiada absoluta del seu món i dels ideals que ell havia defensat tota la vida, se suïcidaria l'any 1942 juntament amb la seva dona.

Les seves últimes paraules esgarriren:

«...després que el món de la meua pròpia llengua hagi desaparegut i Europa, la meua pàtria espiritual, es destrueix a si mateixa. Complerts els seixanta es necessita una força especial per començar de nou una altra vegada. Les meves estan esgotades després de tants anys de caminar sense pàtria. Per això crec que és el millor acabar a temps i amb integritat una vida, la il·lusió màxima de la qual era el treball espiritual i, el seu bé més preuat en aquesta terra, la llibertat

personal. Saludo tots els meus amics. Tant de bo puguin veure la sortida del sol després d'aquesta llarga nit. Jo, massa impacient, m'avanço».

En aquest context, doncs, Zweig tria Erasme i un personatge pràcticament desconegut com Castellio com una paràbola de lluita contra el feixisme i la injustícia. Escull dos homes que s'alcen en un moment determinat contra les dictadures i els opressors, amb les armes de la paraula i la lletra, de l'esperit i la cultura, tot i saber de bell antuvi que era una batalla perduda. Zweig és, Zweig vol ser, Erasme i Castellio.

El llibre d'Erasme de Rotterdam és un èxit total. A ningú no se li escapa contra qui apunta Zweig. I llavors, a proposta precisament d'un calvinista ginebrí, Zweig descobreix Castellio. Però qui era Castellio? La història del mosquit que es va atrevir a picar l'elefant. Zweig penetra en la personalitat d'un extremista religiós com Calví, l'elefant, l'instaurador d'una dictadura teocràtica en què la llibertat personal desapareix per complet; moralista gelós de tota alegria, del cant, les tavernes i l'amor; guardià del pensament únic, infal·lible, el tirà que odiava qualsevol pensament diferent, la controvèrsia, el talent. I per Zweig, per sobre de qualsevol altra consideració, un assassí.

Davant d'aquest personatge, Castellio, un home feble, senzill, insignificant, un miserable professor de teologia, que defensarà la llibertat i la consciència lliure davant d'una Ginebra sotmesa i espaordida. Cap dels seus amics no va gosar expressar-se públicament, cap no va escriure que «la consciència és lliure» i que «matar un home no és defensar una doctrina, sinó matar un home». Cap no va tenir el coratge d'enfrontar-se al gran tirà, excepte aquell petit teòleg que va veure com Calví feia tot el possible per silenciar la seva veu. Durant anys, el tirà va perseguir els seus escrits; el silen-

cià mentre la societat ginebrina callava, espaordida. Castellio, tanmateix, escrivia i escrivia, a vegades sota pseudònims i lluny, a Basilea (on si no?), publicà per fi un escrit on denunciava que la intolerància religiosa és anticristiana i que les persecucions i els assassinats per pensar de manera diferent del que dicta l'autoritat eclesiàstica són injustificables.

Per ell, buscar i dir la veritat, tal com es pensa, no pot ser mai un delictes. A ningú no se li pot imposar creure. La consciència és lliure. Els cristians no poden jutjar-se els uns als altres: allà on un és considerat un ortodox, en el país veí és un heretge. Déu és amor i comprensió i tolerància. Castellio, abrandat, segur de la seva raó, ja no pot aturar-se. Acusa Calví d'un acte inhumà, criminal, de la mort d'un innocent, de la mort de Servet. Ningú més a Suïssa havia gosat moure un dit i menys assenyalar directament Calví. L'elefant iniciarà una cacera implacable en tots els àmbits per fer callar aquella veu de formiga. Un atac de cor sobtat el deslliurà d'un assassinat segur com el de Servet; en canvi, la mort civil, l'ostracisme i l'oblit restaren molts, molts anys.

Només amb el temps alguns estudiosos tornaven a Castellio. Fins que Zweig va gosar comparar els dos homes:

«La professió de fe lligada al món sempre sobreviurà. Però, sobretot des d'un punt de vista ètic, el coratge exemplar i sense precedent d'aquest home oblidat ha de ser un model per a les properes generacions. Quan Castellio, enfrontant-se a tots els teòlegs del món, qualifica Servet, assassinat per Calví, de víctima innocent; quan rebutja tots els arguments de Calví amb aquestes paraules immortals: "Matar un home no és defensar una doctrina, sinó matar un home"; quan en el seu manifest en defensa de la tolerància (molt abans que Locke, Hume, Voltaire, i d'una manera més brillant que ells) proclama d'una vegada per totes el dret a la

llibertat de consciència, aquest home comprometia la seva vida a canvi de les seves conviccions. Tanmateix, no es tracta de comparar la protesta de Castellio per l'assassinat legal de Miquel Servet amb les mil vegades més famoses de Voltaire en el cas Calas o de Zola en l'afer Dreyfus. Amb les seves accions, ambdós arriscaren la seva reputació i la seva comoditat en la defensa d'un destí aliè, però, i aquesta continua sent la diferència fonamental, no la seva pròpia vida, com fa Sebastian Castellio, qui en la lluita en pro de la humanitat pateix tota la inhumanitat del seu segle amb tota la seva mortífera violència...».

Calví reposa avui al bellíssim cementiri Des Rois, al costat de Borges, Dufour i la filla de Dostoievski, mentre que a Servet li van dedicar un monòlit en una de les cruïlles de carreteres dels afores de la ciutat. Encara va tenir sort. De Castellio, ni rastre.

20 d'abril de 2006

LA SOCIETAT DE NACIONS

Amb Calví, hi ha un abans i un després a la ciutat. La Roma protestant s'ho juga tot a una carta, que no és cap altra que el cosmopolitisme. I guanya. Una ciutat de món que aconseguirà convertir-se en el seu centre, la seva capital.

La primera seu de la Societat de Nacions fou el Palau Wilson, que al cap de pocs anys va quedar saturat i va començar a construir-se l'actual Palau de les Nacions Unides, on es traslladaren l'any 1936. És un exemple perfecte de l'arquitectura d'entreguerres. Tot és immens, grandíols, lletgíssim. I, tanmateix, un cop de nou convertit en l'Oficina de les Nacions Unides a Ginebra, fou inevitable afegir-hi una ala

nova. Com és sabut, el funcionariat és un estat gasós que tendeix a ocupar tot l'espai disponible. Encara que estiguem parlant de mil cinc-centes vuitanta-cinc oficines i vint-i-dues sales de reunions, algunes amb capacitat per encabir-hi l'Òpera de París sencera.

Convertit en un monument kitsch al babelisme, el Palau té, però, una obra excepcional: els frescos que Sert hi pintà per encàrrec del Govern espanyol de la República —no oblidem, però, que ell i Ors seran els representants del govern franquista quan l'any 1940 negociïn el retorn de les obres del patrimoni cultural espanyol, que in extremis van sortir d'Espanya a Ginebra via Figueres.

La Societat de Nacions va desaparèixer un dia però va tornar, reconvertida en l'ONU i en centenars de desenes de nous organismes. Des de juny de 2006, a Ginebra hi ha, per exemple, tres organismes internacionals diferents nascuts a l'empara de la Declaració dels Drets Humans: l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans, els procediments de la Comissió de Drets Humans i la Subcomissió per a la Promoció i Protecció dels Drets Humans. Cal sumar-hi les seus del Comissionat per als Refugiats, del Comitè Internacional de la Creu Roja, de l'Organització Internacional per a les Migracions, per a la Meteorologia i per al Treball. Al Vaud, el Fons Mundial per a la Natura (WWF), el CIO i la UEFA. Entrar a qualsevol web on es relacionen organismes oficials i no governamentals amb seu a la Suïssa de parla francesa és entrar directament en un laberint impossible, versió drets de l'home.

Malgrat tot, els jardins del parc de l'Ariana són bellíssims. Aquests terrenys foren donats per Gustave Revilliod a la ciutat de Ginebra, amb tres condicions: en primer lloc, que el parc estigués obert al públic; segon, que hi fos enterat, i, com a darrera condició, que els seus adorats paons

reials poguessin continuar passejant-s'hi. Una decisió encertadíssima la de Monsieur Revilliod: ell reposa per sempre amb vistes al Montblanc i els seus paons viuen barrejats amb més de tres mil funcionaris permanents i vint-i-cinc mil delegats ocasionals. Un espectacle exòtic i molt gratificant. Naturalment, pel costat dels paons.

22 d'abril de 2006

LA FELICITAT INSOLENT

La Suïssa francesa ha gaudit sempre d'una salut monetària envejable. Prínceps, reis destronats, comtes russos arruïnats, estrelles de cinema caigudes en desgràcia, tots han trobat a les vores del Léman el clima i la beatitud que les seves butxaques o els seus cutis necessitaven. Encara que d'altres s'han hagut d'enfrontar al seu destí. Quan el 23 de desembre de 1891, el tribunal de Ginebra va condemnar a cadena perpètua el ciutadà italià Luigi Lucheni per l'assassinat de l'emperadriu Elisabet d'Àustria, «Sissí», va deixar anar una frase per a la història: «Creia que havia matat una persona que vivia enmig d'una felicitat insolent».

És aquesta «felicitat insolent» la que ha portat fins aquí Byron i Shelley, Freddie Mercury, Nabokov, Stravinsky, Le Corbusier, Chaplin, Audrey Hepburn, Dostoievski, Victor Hugo, Rousseau... tots han passat alguns moments de les seves vides a les vil·les de la Riviera suïssa. Per això Ginebra no s'ha de veure amb els ulls de Calví sinó de Càndid, no en va Voltaire la va escriure en el seu exili ginebrí: «Treballar sense raonar és l'única manera de fer la vida suportable».

23 d'abril de 2006

MERCÈ RODOREDA A GINEBRA

Que estrany passar un Sant Jordi fora de Catalunya. A Casa Nostra de Zuric, el casal dels catalans, hi ha una trobada. Som pocs, i la majoria vells, però hi ha un grup de joves que tira endavant, amb l'enorme dosi d'energia resistencial malbaratada que comporta ser català.

Quan he tornat a casa, a Jakobsbrunnen, he agafat *La plaça del Diamant*. Després d'aquests dies ginebrins, vull tornar a llegir-la de nou, un cop ja conec el lloc on la Rodoreda el va escriure.

Ara ja soc capaç de veure-la, d'entrar a la seva cambra i espia a través de la cortina com s'arregla els cabells, se'ls cargola i enganxa amb un passador de fusta. Distreta, es contempla al mirall. Posem que és Sant Jordi i que l'Obiols, com sempre, és lluny, a Viena, per exemple. L'espera es fa llarga.

Tota la seva vida ha estat una llarga espera. Esperar per viure, per estimar, per fugir. Per escriure. De casa i del marit, del país o dels amics. En un bibliobús del servei de biblioteques al front o a peu, enmig de les bombes que queien del cel. Barcelona, Roissy-en-Brie, Bordeus, París, Llemotges. Ginebra, finalment. Un viatge al final de la nit. Sempre endavant i, tanmateix, sense avançar ni un pas. Tirada l'àncora en el seu món de records.

Amb Joan Prat (Armand Obiols) s'han pogut instal·lar a Ginebra, al bloc 19 de la Rue du Vidollet, a prop del llac Léman. Sempre s'hi sentirà exiliada. A París, en canvi, malgrat les misèries i les penes, es trobava com a casa. Un dia escriurà: «A mesura que em vaig fent vella, el més lleuger canvi de decorat em fa mal».

Perquè si bé és cert que l'obra de Rodoreda és fruit de l'exili, no és menys cert que hi viurà sempre també com esca-

pant-hi, a la frontera, evitant apropar-se a un altre món que no sigui el dels records, en un estrany exili de l'exili. Rodoreda viurà a Ginebra gairebé vint anys. Però en fugirà, cada dia, refugiant-se en el seu món interior. Veu una ciutat, però no vol mirar-la; viu en un país, però no vol sentir-lo. S'empara en l'eterna fugida per no exposar-se a un món que no vol comprendre ni enfrontar-se a una realitat que l'espanta. El seu món no és a Ginebra sinó en la seva memòria. «Veus aquestes quatre parets?», assenyalarà a Castellet quan l'entrevisti a Ginebra, «això ha estat Catalunya per a mi durant molts anys: una abstracció i una nostàlgia, és a dir, tot el que s'ha viscut intensament i s'acaba».

És així, només així com Rodoreda escriu en el seu apartament de només una peça, terrassa, cuina i lavabo. Una taula amb una màquina d'escriure i llibres, prestatges plens de llibres que inunden el pis. Allà reconstrueix el seu món, la seva remembrança, apartada de tot. Esperant. Davant del mirall.

A Ginebra, finalment, la parella ha trobat, almenys, una certa estabilitat, tants anys anhelada, enmig de tantes misèries viscudes. La seguretat econòmica que els dona la feina de traductor d'Obiols des de Viena; la seguretat en la salut, sense paràlisis ni depressions, i la seguretat personal, lluny de Barcelona, del marit i del fill, i d'uns amics que no han acceptat ni perdonat la seva relació.

Sola. Esperant. La novel·lista Rodoreda rebenta. Per fi, temps, flors i primaveres. Queden oblidats els temps de Llemotges, on s'ha de guanyar la vida cosint, i també decideix arraconar la poesia. I fins i tot la pintura. És una llàstima, té les millors obres de Klee ben a prop.

És el temps de vessar en un full un món que mai més no tornarà. I tots els records del món. Perquè Rodoreda és una escriptora d'espais perduts i temps passats. Escriu i no para d'escriure. L'obra que justifiqui una vida. Rodoreda no en té

prou, de treballar amb la Colometa, i s'endinsa alhora en l'esbós d'altres propostes, mentre un vespre, tornant de la ciutat vella, en passar fregant d'una barjaula, la Natàlia va prenent cos.

Escriu mentre espera i espera mentre escriu. Ara ja no li importa. Sap que és el seu moment. És ara que l'escriptora enfila la seva ambició. I vola, vola ben amunt, amb la seva colometa! Treballa l'estil, poleix el llenguatge i obre la porta al seu món de somnis.

«La volia kafkiana, molt kafkiana, absurda, és clar, amb molts coloms; volia que els coloms ofeguessin la protagonista del començament fins a la fi. I va anar naixent dintre meu, quan encara no m'havia assegut a la màquina amb una pila de fulls de paper al costat el que hauria de ser *La plaça del Diamant*. La vaig escriure febrosament, com si cada dia de treball fos el darrer de la meua vida».

Són anys viscuts davant la ploma i el paper, conscient que ha arribat l'hora. L'ambició de ser escriptora. Amb Obiols, lluny però al seu costat, que sempre torna, que sempre té un consell, que suggereix mil i un canvis i viu l'obra rodorediana des de la mateixa ànima de l'autora. Fins a l'arribada de Joan Sales, Obiols serà el seu conseller, el company que l'ajudarà, la motivarà i la corregirà quan calgui en qualsevol pàgina acabada de les seves novel·les. Una altra bèstia literària com ella.

Ha estat ell qui, entusiasmat amb la Colometa, l'ha animat a presentar-la al premi Sant Jordi de 1960. Però el jurat la rebutjarà i és que Rodoreda ho tenia difícil, molt difícil, amb un jurat amb Josep Pla entre els seus membres. Malgrat tot, a Joan Triadú i a Joan Fuster no se'ls ha escapat l'esperit d'aquella novella. Alguna cosa els ha cridat l'atenció i reco-

manen a Joan Sales, l'editor del Club dels Novel·listes, que publiqui l'obra.

A la tremenda decepció del fracàs s'encadena un bri d'esperança quan Sales, l'1 de desembre de 1960, li escriu avançant-li el seu interès en la publicació de l'obra. A la primera carta de l'editor, freda, de compliment, en segueix una altra, de 16 de maig de 1961, apassionada. Sales es rendeix a la figura de la Colometa, a la sensibilitat i senzillesa, a la dura fragilitat, a l'obra mestra. Un any més tard, la seva publicació serà un èxit.

També perdrà Rodoreda el Sant Jordi de 1961 (amb *La mort i la primavera*, publicada pòstumament), però el camí ja està marcat: als *Vint-i-dos contes* publicats el 1957, i després de *La plaça del Diamant*, el 1962, seguiran *El carrer de les Camèlies*, *Jardí vora el mar* i la reelaboració d'*Aloma*. Només *Mirall trencat*, l'obra mestra definitiva, serà acabada un cop Rodoreda torni a Barcelona i a Romanyà.

Dels anys a Suïssa, només n'esmenta una plana i mitja en tota la seva obra. A «Semblava de seda», diu:

«El Salève és lleig, pelat a trossos. Però a dalt el paisatge de crestes nevades és lunar. La majestat dels cims soledat de les congestes cel travessat d'àligues ales negres tempestejades de neu i d'huracans. Una muntanya canviant: de vegades lluny, de vegades a tocar desapareguda per la boira. La boira de l'Arve ran de riu, ran de terra. El pont dels desesperats, allà on s'ajunten barrejant aigua clara i aigua terrosa l'Arve i el Rhone».

A Rodoreda no li interessava el temps present, sinó el temps passat. Res no sabem, dels seus passeigs amb Joan Prat pels parcs, plens de flors, i per les grans avingudes de Ginebra. Els podem imaginar, asseguts en qualsevol cafè del barri de Saint-Pierre o passejant per la Perla del Llac, al costat del

Jet d'Eau, apagat un dia de vent per no esquitxar els vidres de les cases properes, agafant-se el barret amb una mà i la faldilla amb l'altra, l'abric obert, els cabells solts, corrent amb ell, rient, potser, amb aquell somriure ample i fresc, d'aquelles burgeses ginebrines impertorbables i els seus collarets, que continuen passejant vora el llac. El Léman, aquell llac encantat de Voltaire i Madame de Stäel! O els podem veure, abraçats, estirats al llit, junts després de tantes esperes, mentre del balcó, des de la muntanya de Salève, una llum blanca i fina travessa la cortina i cau sobre el ram de roses que l'Obi ha col·locat al damunt de l'escriptori.

O potser és aquell vespre que han quedat amb l'Eugeni Xammar, per veure amb Obiols un partit de futbol i anar després al seu pis a menjar-se el «pollastre mercerenc», com diu aquell periodista que tant la fa riure. Un sopar amb en Xammar devia comportar inevitablement una discussió segura amb els veïns de l'escala per les riallades que devien sentir-se fins a últimes hores de la nit. Ah, en Xammar! Encara recorda aquella carta que l'Obiols va escriure-li, en resposta a una altra, en la qual l'Eugeni li demanava que li comprés unes sabates:

«No us puc garantir que hagi vist els peus de tots els habitants de Viena, però la impressió que tinc és que les vostres sabates només poden escaure a una gent que tingui uns plans de contacte amb la terra més espaiosos que els que solen tenir els vienesos. Potser les hauria pogut utilitzar per fer passejades pel Danubi —una jo i l'altra la Mercè— però hauria estat una mica arriscat perquè —com a barques— són més aviat exigües. [...] És a dir, que us les enviaria per avió. Espero que no caiguin sobre una capital perquè la gent —que és bèstia— es pensaria que ha començat la guerra atòmica. [...] Molts records de la Mercè, que està mig boja d'alegria pen-

sant que us veurà aviat. I us adverteixo que, si m'escriviu, us contestaré. Segur».

Ah, sí, aquelles estones amb en Xammar! O amb en Lluís Montanyà, també, un altre exiliat reciclat de traductor en un dels mil organismes de les Nacions Unides, amb qui sempre acabarien recordant aquells dies fugint per les carreteres de Catalunya, atrapats entre un bibliobús i la guerra, camí de l'exili.

Armand Obiols va morir el 1971, a Viena. Quan Rodoreda el visita a l'hospital hi descobreix la dona que ha viscut amb ell, mentre ella l'esperava a Ginebra. Una pòstuma traïció, un darrer abatiment. Des de llavors, va venint a Catalunya, on s'instal·larà definitivament l'any 1975. Durant vuit anys, l'èxit i el reconeixement no entelaran una solitud granítica, a les muntanyes de les Gavarres.

Angelika Maass, zuriquesa, traductora de Rodoreda a l'alemany, va visitar-la un dia al seu refugi de Romanyà, trencant silencis. Li havien quedat pendants uns dubtes en la traducció (magnífica) que estava fent de *Mirall trencat*. Rodoreda, sola, l'esperava. Maass ho explica a *Plançó*, la revista de Casa Nostra de Suïssa. La va veure llunyana i esquerra. Tanmateix, va haver d'improvisar un llit al sofà del saló, on Rodoreda, en bata, i Maass, en camisa de nit, menjant pomes que ella mateixa havia tallat, van veure la tele, una pel·lícula de ciència-ficció amb dinosaures inclosos. Va ser la primera persona que passava una nit a casa de la Rodoreda.

Maass ha resumit què és el que colpeix de l'obra de Rodoreda: «una duresa, plena de fantasia; la inevitabilitat amb la qual passen les coses (i amb la qual l'autora ens les conta); l'objectivitat subjectiva; la facultat de crear mites, el gran poder de lligar el cada dia amb el temps sense temps». Exactament.

Temps sense temps. La clau de volta de l'arc literari ro-doredià. Temps que no és temps sinó tan sols imatges i records en combat contra un present en penombra. Mirall trencat.

29 d'abril de 2006

ZINO DAVIDOFF COM A PARADIGMA

Com la Societat de Nacions, Zino Davidoff pertany a un món perdut, a una filosofia de vida que no tornarà, però que ens atrau i sedueix. Al crit de «Fumi menys, però millor», Davidoff, d'origen ucraïnès, es va fer càrrec del negoci de tabac del seu pare a Ginebra i, amb la casa Gérard Père et Fils, van convertir la Roma protestant en la nova meca dels fumadors. Un havà ha d'encendre's amb un foc curt. La flama s'ha de mantenir un centímetre per sota de l'extrem obert del puro, fent-lo girar fins que la punta està encesa de manera uniforme. Es necessiten fòsfors llargs, de combustió lenta, sense sofre. Només així, practicant correctament l'art d'encendre un havà, podrem realment assaborir-lo. «Gaudir d'un bon cigar és un estil de viure, un *savoir-vivre*, una filosofia». El llegendari Grand Cru de Davidoff defineix millor que res el pas de l'ascetisme calvinista al luxe desbordant de Ginebra i la importància que una frase, «Swiss made», representa en el món actual. Les millors firmes de rellotgeria i joieria encadenen boutiques i magatzems de luxe en les principals avingudes comercials de la ciutat, la visió de les quals portaria un somriure concupiscent a la cara de Calví, primer, i a la tomba, ipso facto, després.

1 de maig de 2006

Dia del treball. I doncs, a Walderberg, treballem. Més ben dit, refaig power points.

3 de maig de 2006

Segueixo amb el cap a Ginebra.

Tot torna a Calví i a Fasquel, sempre, en la ciutat que té el Léman màgicament flotant als seus peus. El refugi que va oferir als hugonots perseguits per l'edict de Nantes i la prohibició que implantà de l'ús de joies i ornaments, va obligar aquells artesans a girar els ulls cap a una nova indústria: la rellotgeria. El prestigi que ben ràpidament van assolir fou immens. Aviat, un excés de rellotgers va fer que molts d'ells haguessin d'establir-se a les muntanyes del Jura.

Els rellotges, a Suïssa, parlen francès. Són els Patek Philippe, els Baume & Mercier, Bulgari, Certina, Hublot, Omega, Raymond Weil, Rolex i tants altres. Noms que ho són tot però que podrien no ser res si Nicolas G. Hayek no hagués acudit al rescat, als anys vuitanta, quan la indústria rellotgera es dessagnava, moribunda, rendida davant del tsunami japonès. Hayek, un dels personatges més populars al país, juntament amb Federer i Köbi Kuhn, tenia un pla. Gràcies als seus consells, a l'optimització de recursos i a noves focalitzacions, la rellotgeria suïssa es va salvar. Va néixer el grup Swatch (barreja de «Switzerland» i «watch»), que avui és propietari de les marques Swatch, però també de Breguet, Blancpain, Jaquet Droz, Glashütte, Léon Hatot, Omega, Rado, Longines, Tissot, Calvin Klein, Certina, Mido, Pierre Balmain, Hamilton, Flik Flak i Endura.

És a dir, que mig món funciona segons el temps que marca Herr Hayek.

4 de maig de 2006

Les ciutats franceses de la Confederació tenen un no sé què de *déjà-vu*: la catedral, les *boulangeries* i cafès, l'ajuntament. A Ginebra la salva el cosmopolitisme, les grans avingudes, els parcs. I Lausana? I Montreux? I Vevey? Abocades pels segles al llac i a les primeres muntanyes dels Alps que hi treuen el cap. O fora millor dir-n'hi els «Arpes», que és com es coneix els Alps en arpità, la llengua francoprovençal que es parla a Arpitània, que inclou els territoris de la Suïssa romanda, la Savoia, el Franc Comtat i el nord del Delfinat. Una regió cultural (principalment lingüística) en el sector occidental dels Alps i amb una llengua, l'arpità, a punt de morir. Només a la Vall d'Aosta hi ha un cert ús social de la llengua. A Suïssa, set mil escassos habitants encara l'entenen. Una llengua a l'UCI, que desapareix.

5 de maig de 2006

NEUCHÂTEL, LA DARRERA PEÇA

Neuchâtel és un cantó al centre mateix d'Arpitània i, tanmateix, la seva història va lligada a la de Prússia fins ben entrat el segle XIX. Després de passar per Berna i Friburg, la branca borbònica dels Orléans-Longueville aconseguiren el domini de Neuchâtel. El mateix Farel hi va predicar la Reforma, que la ciutat va acollir dòcilment. La fi de la dinastia, el 1707, va portar a una petita baralla diplomàtica successòria al centre d'Europa per aquest petit país de trenta mil habitants: més de

vint-i-cinc reis i prínceps van presentar candidatura, i va ser finalment Frederic I de Prússia, el favorit de Berna, l'escollit.

Durant cent cinquanta anys, el rei de Prússia va ser el sobirà de Neuchâtel, excepte en el període 1806-1814, quan Bonaparte l'eleva a principat i el cedeix a un dels seus mariscals, Louis Alexandre Berthier. L'esfondrament napoleònic torna les peces al seu lloc i Neuchâtel a Prússia, tot i que ja resta lligada de facto a la Confederació. El 1857 Frederic Guillem IV renuncia als seus drets.

El llac de Neuchâtel és un dels més encisadors de la Confederació. A les terrasses de l'Hotel Palafitte, a Monruz, dissenyat per Kurt Hofmann, que uns pilars aguanten directament sobre l'aigua, el llac guanya en misteri i ullprèn els sentits, envoltats d'un paisatge fantasmal i boirós. És aquí el lloc perfecte per assabentar-se que, segons es llegeix a *Suïssa i l'esclavatge dels negres*, més de cent setanta-cinc mil esclaus foren deportats des de l'Àfrica als Estats Units per companyies de tràfic d'esclaus amb participació de capital suís.

Aquesta és la Suïssa que parla en francès i arpità, a Ginebra, al Vaud, a Neuchâtel, al Valais; que lluita també per preservar una identitat davant d'una majoria germànica.

8 de maig de 2006

Tres oxímorons empresarials? Cultura d'empresa, ètica empresarial i retenció de talents.

11 de maig de 2006

Dos dies de treball a Budapest. No sé pas si mai hi outsourcirem res, però el Danubi és un riu bellíssim.

13 de maig de 2006

Deia Sagarra que en qualsevol viatge cal visitar sempre els mercats i els cementiris. De mercat, tal com s'entén a Catalunya, no n'hi ha, a Winterthur, tan sols unes paradetes que els dijous ocupen un dels carrers principals del centre. O sigui que ahir em vaig arribar al petit cementiri d'Oberwinterthur, un dels barris residencials. Feia una tarda magnífica que convidava a passejar. A redós de l'església, del segle XII, en un suau pendent, perfectament arreglades i ordenades, s'hi troben les tombes dels oberwinterthuriens. El que més crida l'atenció és que totes tenen una magnífica orientació al sol. Primera línia rigorosa. Com si intentessin aprofitar al màxim, més enllà de la vida, els pocs raigs d'escalfor que arriben per aquests voltants. Sense voler ser massa necrofílic, però vet aquí que l'antiga aspiració de la meua mare, un nínxol amb vistes, és possible per a tota l'eternitat.

14 de maig de 2006

PROUST I EL *TIME MANAGEMENT*

«El temps de què disposem cada dia és elàstic, les passions que es desperten en nosaltres el dilaten, les que inspirem el contrauen i el costum l'omple». Marcel Proust va arribar a obsessionar-se pel temps. Però un dia, just en el moment fatídic de sucra una magdalena a la seva tassa de te, assaborir-la i desfer-la a la boca, ho va comprendre tot: havia tirat a terra les muralles del cronos. I el retrobava, vençut.

Els catalans van treballar el 2006, un total de 1.765 hores a l'any, molt més que la majoria dels seus veïns europeus, que, de mitjana, només van dedicar a la seva empresa 1.644 hores anuals. A l'extrem, a Holanda, les hores passades a

l'empresa només van ser 1.355. I és que si en els últims cinquanta anys a Espanya la jornada laboral s'ha reduït el dotze per cent, a Holanda ho ha fet el trenta-quatre per cent. Si segueix aquest ritme, a finals del segle XXI a Holanda treballaran un dia a la setmana. Tot el contrari del que passa a Corea del Sud, on s'ha incrementat el temps passat a la feina fins a les 2.392 hores (la llista negra de països que estan per sobre les dues mil hores any inclou, per exemple, Estònia, Letònia, Lituània, Bangladesh, Hong Kong, Malàisia, Singapur, Taiwan, Tailàndia i Mèxic).

O se'ns escapa el temps o se'ns escapa la feina. Perquè la productivitat catalana i espanyola estan per sota de l'holandesa. I és que no és exactament el mateix treballar que estar a l'oficina.

Existeix una European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (amb un lema suggeridor: «Working longer, living better»), una organització que hauria fet les delícies de Monsieur Proust, que s'ocupa de temes com «Participation at Work», «Population and society», «Social cohesion», «Work life balance» i «Time». D'aquest últim, l'European Foundation no podria ser més clara: «El temps ha estat entre les prioritats de la Fundació des del començament. Després de vint-i-cinc anys d'estudis i recerca en aquesta àrea, podem confirmar la manera d'utilitzar el temps és un fet crític, i pot contribuir a un treball millor, a les igualtats d'oportunitats i a evitar l'exclusió social».

No hi donem més voltes, si ho afirma fins i tot l'European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, el temps, doncs, importa.

La gestió del temps és avui el gran repte empresarial, molt més seriós que qualsevol intent condemnat al fracàs de reducció de costos o de màrqueting estratègic: segons la llei de Pareto, dediquem el vint per cent del nostre temps a asso-

lir el vuitanta per cent dels resultats; d'acord amb els postulats de Parkinson, «una tasca es dilata fins a ocupar tot el temps disponible previst per a la seva realització»; modernament, les lleis de Murphy sentencien: «Tot suposa més temps del que s'estimava al començament».

Ha arribat l'hora de tirar a les escombraries, sense immutar-se, centenars de cursos de *time management*. No ho arreglarem mai. L'única cosa que pot ajudar-nos és anar fent les coses tal com les anem fent, el triomf de la vida i de l'ad-hocmanagement de qui dia passa any empeny. Després d'anys a l'empresa, soc dels que defensen acèrrimament que és absurd planificar o pretendre promoure eficàcia, eficiència, excel·lència o efectivitat. Per què? El temps ja no és l'important. Passat i present es confonen. Urgències i prioritats queden amagades a la màquina del cafè.

És urgent cometre un managementicidi de la gestió del temps. Perquè és inútil. Perquè els treballadors catalans continuaran treballant 1.765 hores l'any —o menys— i s'abstindran, proustianament, d'organitzar-se millor. I seguiran menjant magdalenes sense parar. La diferència és que ara ja no caldrà emmascarar la incompetència parlant d'automotivació, de compromís o d'identificar metes, *scopes* i *goals*. Ja no serà necessari mentir-nos a nosaltres mateixos. Anirem a l'empresa, hi passarem el dia sencer enmig de reunions prescindibles i feines inútils, i tornarem a casa tan tranquils, sense despenjar-nos ni patir.

Finalment haurem après que el temps s'escola, lentament, melangiosament, com el degoteig compassat de l'aigua, i podrem deixar d'obrir l'agenda del *time management* amb la tranquil·litat que dona pensar que ja ho farem un dia d'aquests.

16 de maig de 2006

Res com estar atent a la pantalla de «Salidas» i sentir, amb la veu de la senyoreta que parla igual a tots els aeroports del món, «the flight departing from Madrid to Barcelona...», i les coses ja es veuen d'una altra manera.

17 de maig de 2006

LES SILUETES RETALLADES DE BERNA I LUCERNA

L'antic art de retallar paper amb tisores per fer figures i símbols va aparèixer a la Xina, al voltant del naixement del paper. A través de la ruta de la seda arribaria a Turquia primer i a Europa després. En els monestirs es resava, però a les cel·les i escriptoris es va començar a retallar. Segles després, abaratit el preu del paper, assolí una gran dimensió popular. A Holanda, a Polònia, a Anglaterra. I als països germànics, on va agafar el nom de *scherenschnitt*.

Penso, en les gelades nits del llac dels Quatre Cantons, enmig d'un silenci que el mont Pilatus vigila amenaçador, tancats en una de les cases que donen al pont del molí, el Spreuerbrücke de Lucerna, i endevino una dona, asseguda al costat del foc, tallant i retallant figures. Puc gairebé sentir el soroll de les tisores sota els porxos del carrer major de Berna, una tarda d'un sol pesant i enganxifós, perquè uns nens hi juguen com si fossin soldats de l'exèrcit dels francs. Un raig de llum m'encega per un moment quan la pagesa del Saane fa girar les manetes de les tisores, amb cura i traça alhora, dibuixant la silueta d'una filera de vaques que avancen cap al cim d'un pujol.

Com un *scherenschnitt*, Berna i Lucerna són el fruit d'una acuradíssima obra d'art. Durant segles, han anat reta-

llant una història i un paisatge, escapçant infinits fulls de paper en un laberint de figures i ombres. Però amb una simetria perfecta.

Fundades ambdues al segle XII aviat el seu poder les va encimbellar al capdamunt de les primeres ciutats de la Confederació. Berna es convertia en la gran ciutat-estat al nord dels Alps i Lucerna aprofitava el pas del Gotard per consolidar la seva preeminència en la Suïssa central. El protestantisme començà la divisió, en un paral·lelisme sorprenent, de la història de les dues ciutats: Berna va abraçar la Reforma i Lucerna es convertia en el gran bastió del catolicisme suís. Les oligarquies locals van dominar ambdues ciutats entre els segles XVI i XVIII fins que la Revolució Francesa i la invasió napoleònica ho van canviar tot.

La Confederació que reneix després de la mediació de Bonaparte covava la pitjor de les amenaces: el conflicte civil. Un abisme s'obrí al davant del país i la guerra esdevingué inevitable. Els cantons catòlics, encapçalats per Lucerna, es van enfrontar als protestants, liderats per Berna. Va esclatar el Sonderbund, el punt àlgid i més difícil de tot el *scherenschnitt* entreteixit, allà on els extrems estan més allunyats del centre. Berna guanyà, com havia guanyat sempre tantes batalles, i Lucerna perdé una vegada per totes la capitalitat del país, refugiant-se en el bell santuari melancòlic de la cultura i el virtuós orgull estèril d'una ciutat sense funcionaris estatals.

Els anys han passat i avui les dues grans capitals del país són més a prop que mai. El Museu Klee de Berna, obra de Renzo Piano, no podria ser part de l'entrada al Museu dels Transports de Lucerna, el més visitat de tot el país? El llac dels Quatre Cantons, no sembla arribar a la fossa on els ossos de Berna sobreviuen miserablement davant dels turistes i en unes condicions penoses? No s'entreveuen entre les roses

del jardí botànic de Berna, blanques i roges, els geranis del pont de fusta de Lucerna?

Però entre les dues ciutats, encara hi quedarà sempre la història i la vall de l'Emme. I Jeremias Gotthelf i el seu admirat Pestalozzi, l'sbrinz i l'emmental.

Un parell de segles més tard de la propagació del *sche-renschnitt* a Europa, Étienne de Silhouette (originari de Biarritz, al País Basc francès) era nomenat ministre de Finances de França per Lluís XV. La situació econòmica del país era desesperada i Monsieur Silhouette va prendre les mesures necessàries per empitjorar la situació. No va ser fàcil, ja que va caldre establir nombrosos impostos i aprovar desenes de noves reglamentacions, una darrere l'altra. Però quan es treballa a consciència, el fracàs arriba puntual. Va triomfar. Ràpidament es va convertir en l'home més impopular de París. El desastre de la seva gestió i sobretot els successius i inútils esforços per reconduir-la van portar a popularitzar la manera de fer à *la Silhouette*, a la lleugera. D'aquí va passar a donar nom als contorns i perfils ambigus, vagues i poc definits. L'afició de Monsieur a retallar figures de paper va ser definitiva. Les siluetes aparegueren al món i l'èxit fou esclatant. El rei Jordi III o l'emperadriu Caterina no paraven de retallar els contorns dels seus amics. Goethe, potser influït per les tesis fisonomistes de Lavater, era un acreditat artista d'aquests retrats. Un soroll de fons de tisoires ensordia totes les converses de les corts i salons europeus.

A Suïssa també va arribar la nova sensació, que es fonia amb un art ja centenari. I en cap altre lloc del país no han existit unes siluetes més ben treballades i precises, més ben retallades que a Berna i a Lucerna.

18 de maig de 2006

BERNA, L'OS

Ja des de la seva fundació el 1191, Berna va decidir convertir-se en l'Esparta de l'Europa Central. La Respublica Bernensis que s'adhereix a la Confederació (després de Lucerna) el 1353 supera la destrucció de la ciutat pel foc de 1405 i es llança a la conquesta de les terres veïnes. Les urpes de l'os arranquen Thun i el Simme, Interlaken i el Saane, Argòvia i el País de Vaud, a les vores del Léman.

La Reforma és adoptada sense dubtes ni dilacions, amb una fermesa que sentirien de ben a prop els anabaptistes. A mitjans del segle XVI, Berna assoleix un estatus mític en una Europa dominada pels imperis austroespanyol i francès. Ocupa un terç del territori de l'actual Confederació. L'empeny una severa cultura militar i un exèrcit excel·lentment preparat. Les tesis de Maquiavel són el model a seguir, en un país que fins a l'entrada de Napoleó va ser controlat i dominat per unes poques siluetes. El Consell dels Dos-cents regna a discreció en l'oligàrquica Berna.

L'incendi de 1405 reduïa la ciutat a cendres. Els bernesos la van tornar a aixecar més bella i més segura. Els carrers van omplir-se d'arcades i fonts, l'ajuntament va acabar-se el 1416 i la catedral, la més gran del país, el 1527. La torre de defensa de Zytglogge va passar de presó de prostitutes de capellans a torre del rellotge, on des del mateix 1405, quatre minuts abans de cada hora en punt, el gall, els bufons i els ossos dansarins inicien l'espectacle més antic de la ciutat —i fatídic parany de turistes.

Durant gairebé tres segles, els patricis bernesos controlaran amb mà de ferro una ciutat que queda atrapada per l'Aare i per una dictadura aristocràtica. Un calvinisme més feixuc encara que el ginebrí s'escampa per tot arreu. Qualsevol

intent de protesta és anorreat. Les revoltes dels pagesos del segle XVII acaben amb els seus líders a la forca. Els intents separatistes del Vaud, aixafats. La llibertat de premsa i pensament, prohibits. Berna no perd cap batalla i al segle XVIII ha vist com s'enfonsava l'imperi dels Àustries mentre la ciutat sortia reforçada de la guerra dels Trenta Anys, encara que no hagués estat un bernès sinó un basilenc, el batlle Johann Rudolf Wettstein, qui representés el país en les negociacions de la pau de Westfàlia, obtenint la independència del país respecte a l'Imperi Sacre Germànic. Aleshores Berna es llança a invertir als mercats de capital del món i, algú en dubtava?, presenta unes finances exitoses i sanejades, que només Prússia pot igualar a tot Europa.

Però els anys del Consell dels Dos-cents acaben amb l'entrada de Napoleó. Conclosa la guerra civil, el Sonderbund va significar per a Berna perdre el Vaud i Argòvia però guanyar la capitalitat del país i el Jura. En una nova ciutat més ampullosa i tocada d'una certa distància aparegué l'edifici del Parlament, l'Òpera, oficines i ambaixades. El miserable pretext dels que han volgut veure en Berna una ciutat grisa i provinciana.

Perquè la fredor que desperten les pedres de Berna hi és per amagar una història extraordinària de pensament i cultura, art i filosofia. Una ciutat ensopida, la ciutat que és capaç d'acollir els màxims ideòlegs de l'anarquisme històric mundial? Una ciutat grisa, la ciutat dels colors de Klee i Hodler? Uns carrers buits i provincians, les places i les arcades per on Hegel i Einstein passejaren un dia?

Si la gran hora de Zuric arriba durant la Primera Guerra Mundial, Berna va viure la seva *finest hour* uns anys abans, en el període que va del primer congrés anarquista a la sortida d'Einstein de la ciutat. Uns anys brillants i apassionants. Potser els millors d'un país que s'havia enfrontat en una

guerra civil però que s'entestava a intentar seguir entendent-se.

19 de maig de 2006

UN PAÍS D'ANARQUISTES

«El desig de destruir és al mateix temps un desig creador». Bakunin va crear i destruir amb la mateixa facilitat que les tisores tallen i retallen la cartolina del *scherenschnitt*. Una vida excessiva, de fugues i condemnes a mort, d'intrigues caïnites i filials fraternitats, a la recerca d'un ideal de pau i llibertat. Barreja de proudhonisme i comunisme, Bakunin defensarà que el mal més greu a què cal posar fi no és el capital sinó l'Estat. Si cau l'Estat llavors el capital caurà per si sol. D'aquí ve la necessitat d'abstenir-se per complet de tota política; d'aquí ve l'odi marxista als bells ideals anarquistes. Bakunin viurà alguns dels seus darrers anys a Berna, on morirà un dia d'estiu de 1876, a la ciutat on Hegel, que Bakunin va traduir al rus, exercí com a preceptor dels fills d'una de les famílies burgeses més importants de la ciutat.

James Guillaume, el fidel deixeble de Bakunin, un dels pocs amics i seguidors amb qui no trencarà, va ser un dels líders de la Federació del Jura, una de les més actives del moviment anarquista. Tots van ser expulsats del cinquè congrés internacional de la Haia, el 1872, quan els marxistes van veure amenaçat el seu lideratge i compromeses les seves teories per un corrent de llibertat i somnis. Però l'agitació llibertària a Suïssa, en el darrer terç del segle, continuaria sent important.

Kropotkin, el «príncep anarquista», escriurà el corpus ideològic fonamental del negre i el roig, una societat sense govern estatal i organitzada en cooperatives, en la qual la solidaritat entre els seus ciutadans s'aconsegueix a través de

l'educació i la formació integral de l'ésser humà. El viatge que va fer a Europa, a les muntanyes del Jura, li va obrir un món nou. En la seva autobiografia, *Memòries d'un revolucionari*, diu:

«Les relacions igualitàries que vaig veure en aquelles muntanyes, la independència de pensament i expressió d'aquells treballadors i la seva inescapable devoció per la causa em van impressionar profundament. Quan me'n vaig anar d'aquell lloc, on només vaig passar-hi una setmana, la meua visió del socialisme estava ben definit. M'havia convertit en anarquista».

També Malatesta visita Berna, que despunta aquells anys com el far de la llibertat del món. La crisi de la indústria rellotgera al Jura converteix a l'anarquisme els moderats col·lectivistes i protosindicalistes de les fàbriques. Però a finals dels vuitanta, el moviment decau. De França i de Suïssa, l'anarquisme es farà fort a Itàlia, Catalunya i Rússia, on esdevindrà molt més violent i conspirador.

20 de maig de 2006

L'ANY PRODIGIÓS D'EINSTEIN

Durant les dues dècades al voltant del 1900, la població de la ciutat de Berna creix més del doble i la de tot el cantó es multiplica per deu. El progrés i la industrialització del país semblen no tenir final. La burgesia de Berna ja no és la dels Dos-cents sinó que són milers les famílies que accedeixen al benestar i a la cultura. La ciutat s'ha expandit ja a l'altra banda del riu, des d'on la imatge de la vella catedral i el seu barri s'assembla a les agulles d'una ferradura cavada pel riu. És en

aquest moment que l'oficina de patents de Berna contracta com a expert tècnic de tercera classe un professor especialitzat en matemàtiques i física que s'havia establert a la ciutat, provinent de Zuric. Lloga un petitíssim apartament de dues habitacions i un bany compartit amb el pis dels seus veïns, al número 49 de la Kramgasse, ben bé al centre de la ciutat.

Aviat naixerà el seu segon fill (el misteri que envolta què va passar amb la seva primera filla encara no està resolt), es casarà amb Mileva i allà el visitaran els seus amics de l'Acadèmia Olímpia, amb qui passarà nits senceres discutint i llegint llibres de ciència i filosofia. Amb vint-i-sis anys, guanyant temps al temps passat a l'oficina i qui sap si mentre intenta fer adormir el seu fill Hans Albert en braços, Einstein irromp en el món de la física, literalment des del no-res, publicant quatre articles científics cabdals, cada un dels quals per si sol podria considerar-se un grandios descobriment científic. L'any prodigiós d'Einstein i l'annus mirabilis de la física. Una manera d'entendre el món començava de nou a Berna amb aquells articles, publicats en tres mesos i mig del 1905, el més significatiu dels quals exposava la teoria de la relativitat.

21 de maig de 2006

ELS COLORS DE PAUL KLEE

En alguns dels *scherenschnitt*, els que es fan a Rougemont (ja al cantó de Vaud) i al Saane, el cartró negre se substitueix per papers de mil colors. L'obra que en surt són uns retalls de llums i sensacions. S'anomenen *découpage*.

«El color em posseeix... el color i jo som un. No necessito apoderar-me'n. Ell m'ha pres per sempre, ho sé. Jo soc pintura», va escriure Klee en el seu diari. Nascut i mort a Berna, només tornaria a la seva ciutat, expulsat de l'Acadèmia de

Düsseldorf, on ensenyava, després d'haver passat uns anys a la Bauhaus, fugint de la persecució nazi que tot just treia el cap. És el pintor que juga amb els colors i la llum, potser per escapar d'una realitat fosca i absurda que no comprèn i que el subleva. En els darrers anys a Berna, s'assabentarà que els nazis inclouran moltes de les seves pintures a l'exposició d'art degenerat de Munic (disset de les set-centes obres catalogades són seves). Se li diagnostica esclerodèrmia. A Suïssa se'l considerarà un comunista, bolxevic, jueu i alemany. Un intel·lectual d'esquerres que mai no va ser. Ell només volia jugar amb els colors.

És la Berna de la guerra, superpoblada de diplomàtics, agents polítics, espies, periodistes i especuladors. Una espessa xarxa d'espionatge i contraespionatge, d'informadors, intrigues i activitats polítiques i privades. I un govern que vetlla per no alterar el *business as usual*. Una atmosfera de por bullida, on Fritz Kolbe, secretari consular i membre dels serveis exteriors alemanys, arriscava la seva vida per passar informacions a les potències occidentals mentre les autoritats federals suïsses castigaven amb penes de presó els qui ajudaven els perseguits pel règim nazi refugiant-los a Suïssa. Fins a l'any 2002 no es van rehabilitar totes aquelles persones que van ser condemnades pels tribunals militars suïssos per aquella compassió (tot i que, per a deshonor del país, es va rebutjar de nou l'amnistia per als combatents suïssos enrolats en les files de l'exèrcit de la República i de la democràcia, durant la Guerra Civil espanyola, proscrius encara avui al seu propi país).

Per això a Klee li rebutjaren durant mesos i anys la petició de nacionalització, que només li arribarà, pòstumament, unes setmanes després de la seva mort. Aquesta infàmia l'ha compensat Berna amb el Zentrum Paul Klee, el museu que recull tots els colors de la terra i el cel i que Renzo Piano va

dissenyar amb el propòsit de mostrar les tres grans facetes de l'artista: el músic i pedagog, el pintor i poeta, i l'investigador i matemàtic.

22 de maig de 2006

LUCERNA, LA LLUM

Durant segles Lucerna va viure en l'obscuritat i en el misteri, en un perill permanent. Un monestir hi va ser fundat al voltant de l'any 700 però fins a mitjans del segle XII no es considera de manera oficial el naixement del primer nucli urbà. L'esclatxa de llum en la ciutat d'ombres va arribar amb l'obertura del pas del Gotard. Lucerna es convertia en un punt crucial en la ruta de trànsit entre Itàlia i Europa. I va aprofitar l'ocasió. La seva incorporació a la Confederació, la primera que es produïa d'una ciutat, va servir per afermar el projecte confederal d'Uri, Schwyz i Unterwalden i probablement va ser decisiu perquè no s'enfonsés. Un fet la marcaria per sempre: la seva fidelitat a Roma. Si Berna és Esparta, Lucerna bé pot considerar-se l'Atenes del país. Sense la mateixa voracitat bernesa, però amb una subtil diplomàcia enverinada, va aconseguir el control de més de catorze províncies. Comença la glòria de la ciutat, el triomf de les vint-i-nou famílies que dirigeixen la ciutat a finals del segle XVIII.

Aleshores es construeixen ponts, esglésies i torres. La ciutat es fortifica en cos i esperit. Resisteix tots els embats protestants i contraataca amb una Contrareforma que l'ha omplert de jesuïtes i crucifixos. Un fil prim, extremament dèbil, la lliga a la resta de la Confederació. Un fil que es trencaria el 1845.

Torno una mica enrere. El 10 d'agost de 1791, les turbes entraven al palau de les Tulleries i aniquilaven la infeliç

guàrdia suïssa que vetllava per uns reis que havien abandonat el palau minuts abans, deixant els seus defensors patèticament sols davant la mort. La Revolució Francesa, que havia començat feia força mesos, acabaria en mans d'un personatge sinistre i d'importància capital en la Suïssa moderna. Napoleó Bonaparte aprofità els precés del poble del Vaud, que volien deslliurar-se de l'abraçada de l'os bernès, envaint el país. Només Berna va sortir a combatre. Però els temps no havien passat en va per al vell os bru dels Alps. La desfeta de l'exèrcit suís va afavorir la conquesta napoleònica, ràpida i precisa. El 1798, es proclamava la titella República Helvètica, que convertia en cendres la brasa de la confederació inicial i les tradicions històriques.

Però no van tardar a ressorgir els crits de Guillem Tell arreu i el desig de llibertat d'una pàtria. El mateix Napoleó, avorrit i fatigat, es veia obligat, només cinc anys després, a proclamar l'Acta de Mediació, retornant bona part de l'autonomia segrestada. I en acabat, Waterloo alliberava Europa d'un malson per sempre i obria la porta al país a l'esperança de la restauració de l'antiga estructura confederal. No va ser fàcil per a Charles Pictet de Rochemont, ginebrí, arrencar de les grans potències reunides a Viena la integritat i neutralitat de Suïssa. França es resistia a cedir part del cantó de Ginebra. L'amenaça de l'hexàgon fou una amenaça real i perillosíssima, i de fet només gràcies a la ferma posició d'Anglaterra i Àustria es va aconseguir finalment l'èxit. Les fronteres de Suïssa van segellar-se amb cera calenta, i només va quedar per resoldre la qüestió formal de Neuchâtel, encara sota protecció dels reis de Prússia.

Ni l'èxit del congrés de Viena, ni la perpètua neutralitat assolida van evitar que en uns anys totes les tensions esclatessin: protestants i catòlics, habitants de la ciutat i del camp, liberals i conservadors, regeneradors i tradicionalistes, fede-

ralistes i unitaris. El gran invent d'un Estat polític comú embarrancà. Les secularitzacions i expropiacions a Thurgau i Sankt Gallen van rebre com a resposta l'obertura d'escoles de la Companyia de Jesús a Schwyz, Friburg i Lucerna. La jugada d'escacs següent, que incloïa la proposta de dissolució de l'orde de sant Ignasi, va ser rebutjada pels cantons catòlics. Amb el pacte federal amenaçat, els cantons van preparar-se per a l'esclat d'una imminent guerra civil.

L'11 de desembre de 1845 naixia el Sonderbund, formada pels cantons de Lucerna, Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Friburg i el Valais. L'exèrcit es mobilitza. Pocs mesos després, el general Dufour, al capdavant de les tropes federals, destrossava els separats en una guerra civil breu i extremament pràctica: del 4 al 21 de novembre, disset dies d'enfrontaments amb menys de cent morts. Són els últims ciutadans suïssos caiguts en una guerra en el territori del seu país.

La capital s'establia a Berna; els jesuïtes eren expulsats de la nació i la nova Constitució federal centralitzava el poder i implantava el liberalisme econòmic. Un tros de *scherenschnitt* tallat amb destrat que definitivament trencava la simetria entre les dues ciutats.

Les tenebres tornaven a Lucerna. I va ser, precisament llavors, allà, enmig de la foscor, quan va aparèixer, rutilant, la nova llum iridescent del turisme. La ciutat es redescobria i recuperava part de la seva glòria perduda. Quatre nous ponts s'alçaren, i van obrir-se noves avingudes i passejos, el Casino i nous hotels. El pont Hof i prop de quaranta torres i muralles foren enderrocades per obrir la ciutat al món. I el món hi entrà.

Aviat es convertiria en la ciutat de moda. Un viatge a Suïssa sense passar per Lucerna era un viatge perdut. La visita de la reina Victòria en va fer créixer encara més la fama i la llegenda. Una música especial començaria a fondre-s'hi. Les

aigües del llac es dissolien, indefenses, sotmeses, en un pentagrama de sons i notes exquisides. Aigua, cel i música.

Només per un instant, la foscor va tornar. Com entendre si no que a la mateixa Lucerna noble i culta, es realitzés a la galeria d'art més prestigiosa de la ciutat, la Fischer, una de les més famoses subhastes «d'art degenerat», amb obres que els nazis havien robat i espoliat arreu? Com perdonar a Othmar Schoeck, un dels grans músics suïssos de tots els temps, nascut a la ciutat, que assistís a l'estrena de la seva òpera *Das Schloss Dürande* l'any 1943 a Berlín, en el mateix cau de la serp, davant de l'estat major nazi, just quan els primers raids aeris aliats començaven a bombardejar la ciutat?

Però la segona meitat del segle xx va tornar a posar les coses al seu lloc, fins a l'any 1993, quan el *kapellbrücke*, el pont de la capella, va cremar. El foc pràcticament el va destruir sencer, mentre el fum ennegria la torre i les poques pintures que van salvar-se i les flors dels geranis del pont eren empassades pel Reuss, feliç en veure desaparèixer el seu enemic durant tants segles. El símbol de la ciutat reduït a cendres. Però Lucerna el va reconstruir, talment la llum troba sempre la manera de penetrar en l'obscuritat.

24 de maig de 2006

L'IDIL·LI DE WAGNER

Enlloc més no fou tan feliç. Per fi després de tantes fugides, havia trobat una llar. El dia que Còsima va arribar per quedar-se amb ell per sempre, Villa Tribschen es va convertir en el seu Walhalla. Li agradava passejar, amb la seva levita de pana marró i pantalons de setí daurats i flors de perles, el cos prim, els ulls vivíssims, que tant contrastaven amb uns llavis pàl·lids, gairebé inexistents, la boina de vellut negre tirada en-

rere, atrapant els cabells blancs que mai li queien sobre el front ample, el somriure, sí, per fi, un somriure suau, com somniant un pensament feliç, acompanyant Còsima per la vora del llac. Ella li explicava que també el seu pare, Franz Liszt, va fugir un dia de París amb la comtessa d'Agoult, tal com després faria amb la princesa Caroline von Wittgenstein, Marie Duplessis —la dama de les camèlies— i Lola Montes. La comtessa, que escrivia llibres amb el pseudònim de Daniel Stern, també ho havia abandonat tot per ell, la casa, la mare, el marit, els fills. La parella va viure a Ginebra i a Itàlia. Les emocions viscudes enmig dels grandiosos paisatges alpins l'ajudarien a compondre *Anys de pelegrinatge*, una peça amb una profunditat que potser no assoliria mai més. Liszt els visitaria sovint, a la parella de Triebschen. I Nietzsche i el rei Lluís de Baviera, acompanyat del príncep Taxis. I les desenes d'admiradors que esperaven hores, a les barques, prop de casa seva per veure-li ni que fos un instant, fugaçment, el rostre.

A Lucerna va néixer Siegfried, el seu fill. Aquí, un dia blau de desembre, les ones de les aigües s'aturaren, el vent va deixar de bufar, el cel enretirà els núvols de neu i ordenà al sol que lluis, fins el drac del mont Pilatus restà paralitzat. Al vestíbul de Villa Triebschen, a l'escala d'accés al primer pis, les notes de l'idilli de Siegfried es van sentir per primera vegada. Com un dolç despertar per a Còsima. Fou el regal de Richard Wagner a la seva dona. La peça d'amor més bella mai escrita. Tretze músics portats de Lucerna interpretaren aquest collage de diferents escenes de l'Anell, encara que el seu tema principal estigui relacionat amb el leitmotiv de Tristany i Isolde. Nietzsche, en un dels seus viatges a l'illa dels Benaventurats, a visitar Dionís i Ariadna, que era així com ell anomenava la llar dels Wagner i la parella, ajudà el compositor a concebre aquest pla secret per felicitar Còsima pel seu aniversari, el dia de Nadal.

Anys després, just al davant del jardí de Triebschen, un home alçava una batuta contra la tirania i l'horror, potser en el mateix moment que, a quilòmetres de distància, Winifred Williams Wagner, la nora de Richard, comentava a Hitler, de bracet i a cau d'orella, rient enjogassadament, en un dels concerts de Bayreuth a què el Führer assistia com cada any, que aquella peça de l'*Idilli* era coneguda a la família Wagner com la «música de l'escala».

L'agost de 1938, Arturo Toscanini va dirigir el primer concert de gala del festival d'estiu de Lucerna, per a una audiència d'unes mil cinc-cents persones. El concert el va retransmetre l'NBC i el van repetir dos dies més tard al Kunsthau de la ciutat. Fritz Busch, Bruno Walter i Willem Mengelberg, amb les seves orquestres, van completar el repartiment d'aquesta primera edició.

Hi seria Rakhmàninov, entre ells? Als anys trenta també havia adquirit una casa a Lucerna, just a l'altra vora del llac on hi ha la Villa Wagner. Aquí va escriure la seva *Rapsòdia* sobre un tema de Paganini i aquí i només aquí va trobar la pau i la tranquil·litat que cercava des que un dia llunyà emprengué l'exili de Rússia.

Per contrarestar la influència nazi dels festivals de Salzburg i Bayreuth va néixer el festival de Lucerna. Només Toscanini podia aixecar aquella batuta contra el feixisme, davant de la Villa Wagner, a qui tant admirava. Només Lucerna podia donar una mica de llum en l'Europa de la fosca nit nazi. Només la música lliure en un país lliure servia per acollir els exiliats del terror, els fugitius de la vergonya, els represaliats de la dictadura.

26 de maig de 2006

En les reunions de direcció sempre hi ha un nombre considerable de gent: els caps i directors, per una banda, que són els que parlen, i els tècnics i professionals que realment coneixen i saben de què va el tema, per l'altra, muts.

27 de maig de 2006

La cap de Recursos Humans, Madame Kleiner, m'ha cridat al seu despatx. M'ha demanat que em pensi bé si volia continuar. Li he contestat que ja tenim parlat amb la meua dona que tota la família es traslladarà a viure a Winterthur a començaments de juliol. He llogat una casa i tenim feta la inscripció per a l'escola dels nens per a tot el curs 2006-2007. Se li ha glaçat el somriure. En acomiadar-nos, la seva mà tremolava lleugerament.

28 de maig de 2006

Reunió de mànagers de tot el món. Es tracta d'impulsar la cultura corporativa de Walderberg. I és que ja se sap que una cultura neix, creix i mor o s'adapta al canvi.

De fet, no és gaire diferent del que representa, com a element de pervivència de la identitat històrica dels països, el valor de la història i la llegenda, i el sentit de la memòria.

Jaume I el Conqueridor, Bernat Desclot, Ramon Muntaner i Pere III el Cerimoniós van tenir el mateix repte que Bill Gates, Howard Schultz, Sergey Brin i Larry Page, els fundadors de Microsoft, Starbucks i Google: entendre, controlar i

compartir l'actiu més important de qualsevol organització, la seva identitat única.

Avui, igual que fa vuit-cents anys, la identitat és la clau de volta d'uns bons resultats a finals d'any. L'ànima intangible de les corporacions és l'única via per permetre definir clarament la identitat d'una companyia (o d'un país), prendre'n el control i mantenir-ne l'èxit durant els anys.

I malgrat tot, què és realment la cultura de les empreses: un mitjà o el fi? Ramon Muntaner ho va tenir sempre clar. Precursor de McLuhan, el que menys importa és la veracitat; el fi justifica els mitjans, tergiversacions, silencis i mentides inclosos: la traïció de Jaume II de Mallorca, o la guerra d'aquest últim contra el seu germà Frederic III de Sicília. Com diu el professor Cingolani, «Muntaner no inventa només allò que no sap, sinó també allò que sap».

Avui a la reunió hem parlat d'industrialització, estandardització i talent. Ves a saber de què anirà d'aquí un parell d'anys, potser de tot el contrari. Per aconseguir mantenir i guanyar quota de mercat, tot s'hi val. Sospito que Ramon Muntaner ho trobaria encertat.

29 de maig de 2006

Avui és el dia. Tots els carrers de Winterthur s'omplen de bosses negres, perfectament lligades, amb un llacet pràctic i amable al capdamunt (amable per als que l'han de recollir). Al costat, piles i piles ben ordenades de papers. No hi ha contenidors, ni baluernes de reciclatges varis, ni bosses de Caprabo reciclades en bosses d'escombraries. Aquí la gent conviu a casa amb les deixalles durant la setmana i cada di-jous les baixa. I punt.

31 de maig de 2006

VIDA PRIVADA A LONDRES

Soc a Londres des d'ahir per un seminari de negocis del qual no recordo exactament el nom. És agradabilíssim visitar una ciutat que ja coneixes. I res més millor que una ciutat inacabable per revisitar-la sovint.

En aquest viatge he fet dues grans descobertes: la primera, al barri de South Kensington, als voltants del carrer Old Brompton. Una successió de *streets* i *squares* amb edificis de rajola vermella, perfectament conservats, i uns jardins particulars, amb una pau monacal. Vida privada a l'anglesa: prosperitat, pau civil, manca de sentimentalisme, passió per la llibertat, respecte per l'arbre o el banc que havien estat sempre en aquell mateix lloc. L'altre, la zona dels advocats de Londres, a Lincoln's Inn i el Temple, anant de Covent Garden direcció St. Paul's. Aquest és el Londres jurídic, solemne, amb edificis imponents i jardins de gespa rasurada. Guaitant per entre els finestrons dels despatxos, s'entreveu el munt de paperassa, les carteres, les lleixes plenes de llibres de dret, la safata amb la tetera... Versió moderna del que Dickens ens va deixar escrit, amb escassa simpatia, sobre el món dels advocats.

Encara es publica, des de l'any 1827, l'*Standard*. Trobo formidable que en plena era d'internet ensopeguis pels carrers de les grans avingudes londinenques amb unes parades, l'ínfima expressió d'un quiosc, amb uns individus dins despatxant el periòdic de la tarda. És la mateixa sorpresa de quan veus aquells porters vestits amb jaqué dels grans hotels (el Claridge, el Brown, el Ritz...) o els pobres infeliços que aguanten un senyal indicant que a la dreta o a l'esquerra hi ha aquesta o aquella botiga. A Londres les coses són com són perquè han de ser així, perquè van ser així algun dia. La història anglesa!

La meva anglofilia ve de la lectura, quan tenia quinze anys, del llibre que Maurois va escriure sobre Disraeli. Un conservador biografiant un altre conservador. El pare ens l'ha recomanat sempre i crec que tots els germans l'hem llegit. M'entusiasma el relat dels episodis parlamentaris, les anècdotes amb la reina Victòria, l'aire democràtic que respiren totes les pàgines. Però l'autèntic protagonista polític del segle XIX a Anglaterra és Gladstone. Vaig descobrir-ho ja adult. Més de seixanta anys membre del Parlament, quatre vegades primer ministre, va portar el partit whig al seu punt àlgid —desaparegut Gladstone, va aparèixer el laborisme i els liberals van ser aniquilats—. Avui he aprofitat per comprar-me la biografia de Gladstone, escrita per Roy Jenkins, a la Foyle's. Recentment, Jenkins en va publicar una de Churchill, potser l'altre gran primer ministre dels últims segles. La veritat és que la democràcia anglesa ha produït grans personatges, incomparables amb cap altre polític, democràtic, europeu.

Demà visitaré el Cabinet of War. Confio que els horaris del seminari siguin tan flexibles com avui.

8 de juny de 2006

L'ESFONDRAIMENT

A primera hora del matí rebo una trucada a l'hotel. Em demanen que en cinc minuts em connecti a una multiconferència telefònica. Quan ho faig, sento que en Schultz ja està parlant. És breu: IXI ha comprat Walderberg.

A l'avió de tornada de Londres cap a Zuric recordo el tremolor en l'encaixada de mans de Frau Kleiner fa unes setmanes. En sabia res? Al vespre, quan arribo a Jakobsbrunnen, actualitzo el bloc. Hi incloc aquest comentari:

«Senyores i senyors. Benvinguts a l'espectacle més gran del món. Passin i posin-se còmodes. *Titanic 2* o com Walderberg va xocar amb el Cerví i s'enfonsà en les gelades i cristallines aigües dels llacs suïssos. Veuran passar executius top llançant-se daltabaix en un intent suïcida de salvació; alts mànagers disfressats de dona o de nens fent-se un lloc als bots salvavides; directius internacionals prenent-se un còctel al saló francès mentre s'esllangueix el vespre al so esmortèit de la música de l'orquestra de cambra (Debussy, en concret) i l'aigua es filtra per sota les portes...».

Pico una mica de gruyère, fullejo unes revistes, apago els llums del menjador, em poso el pijama i em rento les dents. Amb la pasta a la boca, corro a l'ordinador i actualitzo el bloc:

«Per què, Senyor, vas romandre callat?» (Benet XVI).

10 de juny de 2006

Apunto en un paper:

«L'espera és tensa. És la calma que precedeix la tempesta. És la tempesta que precedeix el tsunami. De fet, és el tsunami que precedeix l'aniquilament.

»El pànic havia esclatat. I s'estenia per tota l'empresa.

»Durant una setmana havien viscut com els personatges de *Tot esperant Godot*. “Res no passa, ningú no ve, ningú no va, és terrible”. Deixats enmig d'un camí intentant salvar-se d'una absència de tot. Cecs i folls, amarrats als comunicats oficials que ens deien que Credit Suisse havia optat per treure Walderberg a borsa, no volien veure, no volíem creure.

Igual que Vladimir i Estragó s'aferren a l'arbre on Godot els ha dit que l'esperin. La seva única defensa enfront del món. Hem viscut com uns beneïts enganyats o ens han enganyat com a beneïts.

»Absurd. Ells sabien que Godot no vindria i nosaltres hem volgut creure que sí, que la salvació era possible.

»Ens pensàvem que desenvolupàvem el pla A mentre que el que s'estava executant era el B, davant mateix dels nostres nassos. Una història de traïcions i enganys ocasionals, perfectament executada, fredament i netament, de matinades fredes i boires de ferro. Sense pietat. Salvatgement. Com el bon capitalisme del tercer mil·lenni.

»Només ens queda el consol dels versos d'un cantautor xilè: "Si en sang tèbia es mor, no et desesperis perquè jo també plorava".

»A les deu del matí del dia 10 de juny de 2006, convocats a la sala del despatx de Herr Schultz, ens han llegit el comunicat oficial que avui ha enviat a la premsa Credit Suisse, l'accionista únic de Walderberg: IXI ha comprat l'empresa per una fortuna. Els termes de l'acord s'han sotmès a l'aprovació de les autoritats de la competència als EUA i a la Comunitat Europea. Un cop obtinguts, es formalitzarà l'operació. S'espera que l'1 de gener tot s'hagi consumat.

»Schultz estava radiant. Com si es tractés d'un dinar a l'Adlon o d'una presentació a l'Steering Committee. Amb un gest volgutament despreocupat s'ha arreglat el nus de la corbata (Hermès) i ens ha dit, en primer lloc, que es felicitava pels termes de l'acord. Una transacció molt més favorable a Credit Suisse del que cap analista financer podia haver esperat. El doctor Bormann havia tornat a demostrar que era un geni de les finances mundials.

»Per a ell, lògicament, aquesta compra ho canviava tot. Esperava de nosaltres el màxim suport perquè el procés de

transició vers la nova empresa fos ràpid i al més constructiu possible. Ell seguiria al davant del Departament d'Operacions i tindria accés directe al seu col·lega d'IXI. Tractant-se de talents, no calia esperar sinó el màxim interès per part dels francesos en descobrir-nos i aprofitar-nos. Se'ns obria un futur ple d'esperança.

»M'ha semblat que fins i tot en un moment, mentre s'ha aixecat de la taula per consultar els emails, taral·lejava una vella cançó tiroleesa.

»Sortíem del despatx quan ens ha cridat que tornéssim a entrar. S'havia oblidat de dir-nos que en el nou escenari ja no tenia cap sentit continuar buscant sinergies entre velles Market Units de la Walderberg (m'he estremit en sentir la paraula "velles"). Per tant, calia entendre "congelats" tots els projectes que teníem entre mans. Ha suggerit que ens agaféssim uns dies de vacances i que ens relaxéssim. Tot aniria bé.

»Sí, aleshores, l'he sentit ben clar. Quan s'ha aixecat, en el camí entre l'ordinador i la taula de reunions, Schultz cantava, feliç.

»D'entrada, ja no cal preocupar-se més de la fase de *transparency*».

15 de juny de 2006

SAGARRA I LES FUSIONS EMPRESARIALS

És el moment estellar del capitalisme. Sabíem que vindries. Passions desbocades, traïcions polièdriques, gelosies inconfessables, rendicions pertorbadores i covardies i heroïcitats inhumanes, en un joc de miralls infinits. La vida espremuda en un instant, sense pes, fràgil i intensa, esgarrapant els seus darrers alens. Un moment irrepetible i únic. L'encarnació del concepte budista de la vacuïtat. La impermanència. La

concreció de l'eternitat en un segon que dura per sempre. En poques paraules, el drama del management: les fusions i adquisicions empresarials, l'espectacle total.

Sense crueltat no hi ha festa, deia Nietzsche. I encara afegeiria que el valor d'un home es mesura per la quantitat de solitud que és capaç de suportar. Va acabar boig. Però aquesta és la festa a la qual ens inviten les *mergers and acquisitions* avui. Aquest és el valor que es demana a l'executiu del segle XXI: la quantitat de fusions i adquisicions que és capaç de suportar, sense caure per les muntanyes de la follia.

Queden pocs treballadors al món que no hagin estat algun dia adquirits, venuts o fusionats. El destí truca a les portes de les empreses de tot arreu en forma de notícies fatals que sentiran un matí qualsevol abans d'entrar a la feina, sense temps d'haver fet el primer cafè: han estat comprats o absorbits. Comença un ordre nou, la subversió de les regles establertes, on la iniciativa estarà a les mans del guanyador, que no té res a defensar i tot a guanyar. Arrenca un sentiment nou, el cinisme financer. Wilde va dir que un cínic era aquell que sap el preu de tot i el valor de res. Com els consultors que acudeixen de pressa, i en grup, un cop senten l'olor del cadàver d'alguna empresa a la qual caldrà fer l'extremunció de la *due diligence*. El dolç somriure de les hienes. Un laberint d'intrigues, de subtils seduccions i de la més descarnada manca d'escrúpols teixeixen un marc fascinant, bellíssim en el seu horror estremidor, rotund en la seva execució implacable. Es diu que en les fusions sempre hi ha guanyadors i perdedors. Cert. Guanya l'empresa compradora i perd l'empresa fusionada. Jo pertanyo a la segona.

Entra en joc *El príncep* i els seus consells: «si el regne que es conquereix és de la mateixa província i llengua que el del príncep, serà fàcil mantenir-lo; si no, és gairebé impossible». Només cal canviar «llengua i província» per «cultura corpo-

rativa». Breu, una fusió és al món del management el que Espanya fa a Catalunya des de 1714.

Només dos autors europeus han tractat aquest tema amb la passió i l'èpica necessària: un és Choderlos de Laclos, que basa en l'ambigüitat moral una obra d'esgrima dialèctica on res no és el que sembla i el mal gairebé regalima de cada frase; l'altre, és Josep Maria de Sagarra.

Cap executiu català no hauria d'enfrontar-se a una fusió sense haver llegit *Vida privada*. Les bombes d'odi i la buidor moral que desprenen els Lloberola és el marc ideal per entendre la situació extrema que suposa una fusió empresarial. He decidit que passi a ser el meu llibre de capçalera a partir d'ara.

En el management i en la vida privada no hi ha res més barat que la moral. Sagarra va utilitzar com a exemples Frederic, Guillem i Maria Lluïsa Lloberola; en les empreses d'ara són els executius, directius, consultors i auditors de *due diligence* que, sense pietat i sense perdre un segon a recuperar l'alè, juguen el seu Stratego societari particular en una partida de ruleta russa. L'ètica i els valors es desen al caixa de la tauleta de nit dels Lloberola i entren en joc els instruments fetitxistes de les sales fosques dels sex shops: vares de ferro i fuets de cuir.

És en aquell món d'un alè fètid que el terror, aleshores, esclata. Les empreses adquirides saben que Robespierre era un àngel de la guarda en comparació amb el que els espera: seran evacuades tard o d'hora i a molts dels seus col·laboradors se'ls convidarà a unes dutxes de benvinguda a la nova cultura corporativa (la principal causa de mortaldat laboral al món són les *mergers and acquisitions*, per sobre d'accidents laborals i atacs de cor per una mirada desaprovadora del CEO). Les escenes de paor se succeeixen. Alguns opten per inscriure's als cursos sobre «com perdre el pànic a les fu-

sions» que organitzen totes les escoles de negocis; altres es compren llibres, com el de Paul Hirsch, *Pack Your Own Parachute: How to Survive Mergers, Takeovers, and Other Corporate Disasters*; i la majoria aplica les regles més conegudes: autoavaluar-se; preguntar-se quins riscos està disposat a seguir, i, sobretot, mantenir i posar al dia el *network* de les amistats professionals.

Personalment, penso seguir una tàctica d'estruc. Estic esgotat, fa mesos que estic arrencant un projecte que ara s'ha extingit de cop. No mouré un dit, em deixaré gronxar, a la deriva, i que el corrent em vagi portant al gran salt. Sé que és inútil, no hi ha paracaigudes que valgui. Hi ha estudis que demostren que, en una fusió, el seixanta per cent dels acomiadaments obeeixen a raons de personalitat contra un altre trenta per cent per falta d'adequació tècnica o professional. Inevitablement seré inclòs en el primer percentatge.

La carnisseria ja deu estar planificada: primer, els nivells top del Comitè de Direcció; després, els quadres intermedis; finalment, la gran massa treballadora. No sempre corre la sang; a vegades, la perversitat dels compradors es manifesta de manera molt més cruel: són les puntades de peu cap amunt, cap avall o laterals (mànagers a qui es desplaça a feines que ningú acabarà sabent per a què serveixen i vagaran com espectres pels despatxos fins a la fi dels temps).

Un festí per als Lloberola, encara que no se sàpiga si són precisament els invitats a l'àpat o part de les postres.

Sagarra diu en el transcurs de la novel·la: «La moral també té una estètica; i les catàstrofes dintre d'aquesta estètica són implacables». L'economista John Maynard Keynes manté: «El capitalisme és l'esperveradora convicció que el pitjor dels homes farà la pitjor de les coses pel bé més gran de tot-hom». I Donald Trump, simplement constata, mentre mastega xiclet: «Està acomiadat».

Les «megacorporacions» que resulten de cada fusió superen en dimensions l'anterior. Un procés que, per la seva mida, ha deixat enrere qualsevol predicció i fa tremolar el món. Aguantarà?

Amb l'excusa d'aconseguir innovacions tecnològiques, increments de *market share* o sinergies i economies d'escala, les seves conseqüències reals seran acomiadaments massius («estalvis de recursos humans»), congelació de salaris («reducció de despeses») i l'accentuació de la guerra comercial entre diferents monopolis i països («competència lliure global»). Les velles empreses, Lloberoles típics i corcats, s'extingiran, devorades pels nous *global players*, els amos de la jungla, insaciabls demèntors que xuclen no només la sang sinó les mateixes ànimes dels destruïts.

Tornant a Nietzsche, va ser ell qui va dir que res era més hipòcrita que l'eliminació de la hipocresia. El setembre de 1994, *The Economist* obria portada sota el títol de «The trouble with mergers» i una parella de camells copulant. I en canvi, hi ha qui s'entesta a embolcallar les fusions i adquisicions d'un tel de sentimentalisme de cromó, de pompa barroca i insultant, d'una tendresa cloròtica —per fer servir tres expressions de Sagarra mateix.

És hora blava, la d'IXI, la d'enfrontar-nos a la fusió cara a cara, amb «la infinita tristesa de les llàgrimes i de la bestialitat que tots portem a dintre», com si del nostre estómac ens saltés un gripau i del cor un raig de pus, talment en Bobby, l'Emili Borràs, Teodora i Hortènsia van veure aquella nit a La Sevillana l'espectacle del districte V: «De l'escenari venia tuf de suor i de les essències que només s'oloren en els prostíbuls pobres».

20 de juny de 2006

LA TRISTESA DEL MÖNCH

Ens estem fusionant. Paciència. Doncs cap a Interlaken.

Una tristesa infinita envolta el Mönch. Dels seixanta-dos cims dels Alps, no n'hi ha cap altre que produeixi el mateix desconsol i malenconia. Convertit en una comparsa, reduït a l'etern paper de secundari. Ni les llegendes no han estat amables amb el Mönch.

Diuen que l'ogre s'enamorà follament de la bella donzella vestida sempre de blanc. Una obsessió el feia emmalaltir d'amor: la desitjava amb totes les seves forces. Però la donzella no l'escoltava. El lasciú monstre, pervers i enfurismat, s'aixecà dels peus de Grindelwald i decidí fer-la seva. Horroritzada, la dolça verge de la Jungfrau, embolcallada amb el seu tel d'ermí, que somniava amb un Lancelot que la seduís o un sant Jordi que la defensés, només va trobar refugi en un vell i encorbat monjo contra el qual l'ogre no s'atreví a combatre. Enfurismat, va retornar al seu lloc, ferit de mort, jurant venjança contra tots el que s'endinsessin al seu domini. L'Eiger, l'ogre, es va adormir i es va transformar en una horripilant aranya blanca. La donzella de l'etern vel de núvia, decebuda, va fugir també d'aquella fosca figura del Mönch, que restà per sempre més entre els dos enemics, sol i perdut.

Sense mítica no hi ha passat i sense passat és impossible construir-se un futur. El Mönch s'ha enfonsat en la grisor d'una existència opaca i buida, com de vaca suïssa amb mosques, mentre l'Eiger es convertia en el gran teatre de l'alpinisme mundial i la Jungfrau obria les seves vísceres als milers de turistes que la visiten cada dia.

Ni amb la seva altitud la història no s'ha permès un instant de benevolència. L'any 1935, es fixà en 4.099 metres.

Però un nou mesurament seixanta anys després el deixava en 4.107 metres. Havia crescut. Equivocat també, el 1997 es feu l'última correcció. Fins avui, quan l'altitud del Mönch s'ha fixat en 4.110 metres, la quarta muntanya més alta dels Alps Bernesos. Ha anat augmentant, el Mönch, i ni aquest fenomen no ha despertat la curiositat de ningú. El cim que, l'any 1857, Porges, els germans Almer i Christian Kaufmann van conquerir per primera vegada, resta adormit, sense esma, a l'ombra de l'Eiger, la seva aranya veïna. És, simplement, la muntanya de cel·lofana, l'invisible i avorrit cim alpi. Com un teatre del barri de Gràcia enfront del Liceu, el divisme ha passat de llarg del Mönch, irresistiblement atret per les passions i els drames que l'Eiger prometia o el glamurós i relaxant Martini amb què l'esfinx de la Jungfrau tempta els seus visitants. Ni un petit llac de muntanya no ha vingut a redimir-lo de tantes dissorts. Almenys, el Wetterhorn i el Schreckhorn, quan es reflecteixen en les blaves aigües del Bachalpsee, assoleixen un moment màgic. Fins i tot el Schilthorn va veure passar Bond, James Bond, en la seva defensa de la reina d'Anglaterra. El Mönch, no. Ell, simplement, hi és. Convidat de pedra, enmig de les grans prima donna dels cims alpins sense que ningú li presti cap atenció.

21 de juny de 2006

LA PARET NORD DE L'EIGER

La paret nord de l'Eiger és la més famosa de tots els Alps. Ni el Cerví no li ha arrabassat la condició d'estrella de l'alpinisme. Un bloc de roca de 1.800 metres (tota la muntanya té 3.970 metres), recta i tallant com una navalla suïssa, amb allaus constants i un temps inestablement diabòlic.

Quan tots els cims dels Alps s'havien escalat, va comen-

çar l'alpinisme de dificultat i la conquesta de les últimes vies que restaven. «Els tres últims desafiaments dels Alps» foren la paret nord del Cerví, l'aresta nord de les Grandes Jorasses pel morrot Walter i l'Eigernordwand.

No n'hi ha cap que hagi superat les desgràcies que han acompanyat aquesta darrera, la paret nord de l'Eiger. Cap no ha gosat enfosquir la seva condició de muntanya de la mort.

En els dos primers intents d'escalada, tots els integrants de les cordades hi moriren, però fou l'agonia de Toni Kurz, el juliol de 1936, en la tercera expedició, la que va proporcionar-li per sempre la imatge més brutal i sagnant. L'aranya va treure tot el seu verí més mortífer.

Kurz, bavarès, i tres companys més (dos austríacs i un altre bavarès) comencen l'escalada el dissabte 18 de juliol. Tots són joves, el més gran té vint-i-set anys i Kurz, vint-i-tres. Fan bivac en un petit niu de roca sobre el Mur Vermell. L'endemà diumenge, continuen pujant. El temps no és especialment dolent. Avancen, però no prou, i han de fer una altra aturada just per sota del «bivac de la mort». Dilluns, dos integrants de la cordada intenten continuar però al cap de trenta minuts s'aturen. Decideixen tornar cap on els esperen els seus dos companys. L'expedició decideix abandonar. S'inicia el descens. Quan aquell dia finalment s'han de tornar a aturar només han pogut desfer tres-cents metres. L'Eigernordwand s'enfonsa encara nou-cents metres més avall. És la tercera nit que han de passar penjats a la muntanya. La roba, xopa, els cala els ossos. L'alè, gèlid i trist, els emboira les mirades. Callen. Les hores fosques passen a poc a poc.

En despuntar l'alba del dimarts 21, exhausts, tornen a començar la baixada. Els bancs de núvols s'obren un moment i la gent, que s'ha anat congregant als peus del Kleine Scheidegg, veu, a través dels telescopis, que tots quatre segueixen. Un clam d'alleujament i alegria s'alça a la vall. Però

pocs minuts després esclata una tempesta. La força de l'aigua causa les primeres allaus de neu pols. El fred s'arrapa a la muntanya i fa aparèixer el gran enemic, el gel. El camí de retorn queda tallat. Cal prendre la decisió més difícil: el descens vertical, d'uns dos-cents metres de profunditat. El mateix lloc on fa uns mesos la segona expedició va perdre la vida. L'infern. La línia de caiguda lliure d'allaus de neu i pedres. Però no hi ha alternativa i s'hi encaren amb decisió.

Encara a la vall es viu un últim moment d'esperança quan a primera hora de la tarda se sent des del cor de la muntanya la remor d'una vella coneguda tonada tirolesa. Fa posar els pèls de punta aquella cançó que arriba de lluny, bressolada pel vent, fosa en l'enterbolida llum d'aquella tarda d'estiu als Alps. Són ells!

Però la força de la terra esclata de nou. L'aranya ha despertat i vol assegurar-se que es compleixi el seu veredict. No hi haurà perdó. És qüestió de minuts que el cel s'ennegreixi i el vent bufi de nou. La natura s'ensenyoreix, brutalment i tràgicament, de la fondalada. Es desferma una caiguda imparabile de roques i neu pols. Els cors dels que encara resten al Kleine Scheidegg s'encongeixen. Tots saben el que això significa. La platea del teatre emmudeix.

En aquest invisible joc que l'Eiger juga amb els muntanyencs encara hi ha lloc per a un dels epílegs més tristos, més dolorosos del muntanyisme modern. De nou s'obren les cortines de l'escenari i els espectadors assisteixen, esgarriats, al desenllaç final. Només queda Kurz, colgat de la muntanya. Els seus companys han mort, arrossegats uns, escanyats altres, Eiger avall. Però Toni ha resistit, crida, i suplica auxili.

L'escena és patètica. Un home penja, a pocs centenars de metres de la vall, entre la terra i el cel, gronxant-se enmig de la caiguda de roques, sol, xop, mirant la mort cara a cara. Penjant d'un senzill anell de corda.

Els equips de rescat es posen en marxa i arriben a cent metres per sota de Toni. És tard i saben que aquella nit no poden fer res. Arriben crits d'ànim i suport, però són només paraules, i les paraules a l'Eiger ressonen buides i sense sentit. És quan diuen a Toni que resisteixi, que l'endemà al matí tornaran, que Kurz troba forces encara per pregar-los que no se'n vagin, que ja no pot més, que tem no poder aguantar la nit fosca que avança. Però se'n van. Se n'han d'anar. I L'Eiger l'abraça i se'l fa seu.

Toni Kurz resistirà encara aquella nit. Com devia ser aquelles hores de foscor? Què devia xiuxiuejar-li l'ogre? Per què el Mönch no es va moure ni intentà tornar a arrabassar-li aquella nova víctima, com havia fet tants anys abans amb la bella donzella? Què va fer, què va pensar Toni Kurz? Va resar, va somniar, aquella nit?

L'endemà al matí nous equips de rescat arriben a la zona. Aconsegueixen apropar-s'hi a trenta metres. Toni ja no pot moure el braç esquerre, congelat. Però encara durant tot el matí intentaran canviar el destí. Quasi sense forces però amb una voluntat de viure salvatge, Kurz i els seus rescatadors arriben gairebé a tocar-se. Queden a menys de quinze metres. Però Kurz està esgotat. És inconcebible com ha pogut resistir tota aquesta estona. Li demanen un últim esforç, estan tan a prop. Però un petit nus a la corda, un miserable i petit nus a la corda l'atura. Resta penjat de l'Eiger, de nou. Té temps encara de mirar els seus companys morts que resten colgats. I de girar-se, una última vegada, la darrera, cap als seus rescatadors. Mai no oblidaran aquells ulls que es tanquen davant seu, aquella darrera mirada neta i blava, com la punta del cim de l'Eiger.

La història d'un relat així només la podia escriure algú que també va penetrar en la teranyina dels Alps. Andreas Heckmair, alemany, i Heinrich Harrer, austríac, ho han fet

en dos llibres que són un clàssic de l'alpinisme de tots els temps. Ells van ser dos dels quatre integrants de la cordada que, finalment, l'any 1938 feren el cim de la temuda cara nord. I hi plantaren la seva bandera, l'esvàstica nazi.

Tots els cims havien anat caient un rere l'altre. Només l'Eigernordwand resistia tots els intents. Fer el cim representava la glòria. I l'orgull nacional.

Heckmair i el seu compatriota Vörg començaren, dos anys després de la mort de Toni Kurz, l'ascens més important de la seva vida. Objectiu l'Eiger. Però el temps els feu recular just al punt on una altra cordada de dos austríacs, Heinrich Harrer i Fritz Kasperek, també intentaven l'escalada. En lloc de competir uniren esforços. I després de tres dies i mig a la paret, per fi, l'ogre fou vençut. L'Alemanya nazi ho festejà com un triomf heroic, gairebé wagnerià. Hitler mateix els condecoraria personalment. La fama ja no els deixaria mai: Heckmair es va fer guia de muntanya i visqué entre ascensions als cims i el seu alberg de Baviera; Harrer, que s'afilià al partit nazi, visqué una vida d'aventures que el portaren a l'Índia, on va ser fet presoner pels britànics un cop esclatà la Segona Guerra Mundial i fugí i arribà al Tibet. Foren set anys, que després es convertirien en un llibre i fa poc en una pel·lícula amb Brad Pitt.

22 de juny de 2006

ELS ALPS

Les muntanyes d'Helvècia no són un convidat de pedra. Des de sempre s'ha viscut amb els Alps. S'havien travessat en so de pau i de guerra, amb elefants i com a pelegrins, però mai havien estat les muntanyes mateixes «l'objectiu». Durant segles, aquests gegants foren temuts i reverenciats. Molt pocs

tenien nom i els que havien estat batejats, com el mont Pilatus, prop de Lucerna, eren els més temuts de tots. La llegenda va portar Ponç Pilat a Suïssa i amb ell la prohibició de pujar-hi, excepte el Divendres Sant. De les muntanyes només en podia sortir perill i basarda. I dracs i ogres i mort.

Van ser els científics i els poetes els que primer entraren al cor de les tenebres. L'any 1723, Johann Jakob Scheuchzer publicava un primer tractat del massís alpí amb il·lustracions, però l'inici dels Alps com a entitat cultural pròpia té un nom i una data: Albrecht von Haller, 1732. El seu poema titulat justament «Els Alps» inicia el camí pel descobriment d'un món fascinant. Per primera vegada es feia literatura amb els Alps. El seu nom va començar a conèixer-se. El temor deixa pas a l'admiració. I l'admiració, a la passió desenfrenada.

El romanticisme va apoderar-se dels Alps i li va donar aquella forma que arriba fins a nosaltres. Sturm und Drang, tempesta i empenta. El sentiment i la fantasia desfermada enfront del classicisme i la raó. Herder, Schiller i Goethe. Una inèdita llibertat i sensibilitat recorre Europa a través de les seves obres. Expulsats de la naturalesa, l'ideal d'home rousseauinià troba en aquest moviment un punt de referència. Sovint tràgic, a voltes desesperat. Una paraula, romanticisme, associada primer a paisatges naturals que presenten un aspecte irreal i grandios, assoleix després l'ànima, el *sehnsucht*, l'anhel i l'ansia. L'experiència vital de sentir-se vulnerable davant d'una naturalesa devastadora, inassolible, destructiva.

Diu Rafael Argullol de la representació romàntica dels paisatges muntanyencs que genera un doble sentiment, abismal i melancòlic, de l'home dividit. Per un costat, a través de tortuoses valls i temibles allaus, apareix el poder de la naturalesa; per l'altre, en les seves immenses panoràmiques es

materialitzen els somnis i les inquietuds de qui escolta l'estremidor silenci del món.

Quin escenari millor que els Alps per a un esperit romàntic? Millor encara, per a un esperit romàntic protestant? Caspar David Friedrich no va trepitjar mai els Alps suïssos, però el seu *Der Watzmann*, als Alps Bavaresos, transmet un realisme topogràfic. Els seus *Penya-segats de l'illa de Rügen* (conservat a la Fundació Oskar Reinhart de Winterthur) o el *Caminant sobre un mar de boira* produeixen una estranya sensació d'infinit, d'una naturalesa viva que s'entrega sovint a la mort. *Um ewig einst zu leben, muss man sich oft dem Tod ergeben* («Per a viure un dia eternament, hom sovint ha de rendir-se a la mort»). Depressiu, melancòlic, prototip de l'artista apassionadament romàntic, Friedrich, admirat pels reis prussians i el tsar de Rússia, amic de Runge i Goethe, va morir mig paralitzat i sol. Oblidat durant dècades, va haver de ser reivindicat pels surrealistes i recuperat finalment pels expressionistes.

De tots els gèneres en què es va expressar el Romanticisme, la pintura i el paisatge és, potser, el més brillant i complex. Ja Caspar Wolf havia iniciat un corrent que amb Friedrich esclatà i amb Turner va assolir una dimensió popular i universal. Pintà mai Turner un quadre millor que el d'*Anníbal creuant els Alps*? Tempesta, vent i núvols. Una paleta de foscos marrons i grocs daurats que malden per donar llum als grisos núvols. I les figures, a contrallum, els elefants convertits en formigues per expressar la grandesa de la naturalesa enfront de l'ésser humà.

Les estades de Turner a Suïssa estimularen la fascinació pels Alps. Als pintors s'hi sumaren aviat poetes (Wordsworth, Byron, Shelley, Goethe) i músics. Mendelssohn trià Interlaken, que visità sovint. Brahms hi estiuejà tres anys seguits, a prop del llac de Thun, on escriuria diverses sonates.

En paral·lel, els biòlegs i naturalistes s'adonaren també del món fascinant que amagaven les muntanyes. A Von Haller, el seguiran Pfyffer, creador del primer mapa en relleu d'una regió suïssa a gran escala; Horace-Bénédict de Saussure, «l'inventor» de l'alpinisme, que escalà el Mont Blanc armat d'un arsenal d'objectes científics, o Louis Agassiz, que posà les bases de l'estudi de les glaceres alpines.

Tot estava a punt per al començament de l'època daurada de l'alpinisme.

La bogeria per la conquesta dels cims dels Alps es va estendre arreu ben aviat. Fins al 1863, els britànics aconseguïren cinquanta primeres ascensions a les muntanyes suïsses. Un autèntic exèrcit que colonitzava les últimes terres desconegudes d'Europa. Smith, Wills (que pujà el primer al Wetterhorn) i, sobretot, Leslie Stephen, representen millor que ningú aquesta febre alpina. El darrer, sublimació del perfecte victorià, biògraf, autor de la *Historia del pensament anglès al segle XVIII* (1876) i *Els utilitaristes anglesos*, però sobretot del *Diccionari de la biografia nacional*, pare d'Adrian, Thoby, Vanessa i Virginia, Sir Leslie Stephen, ha tingut una influència enorme en la concepció moderna de l'alpinisme. El seu llibre *The playground of Europe* va marcar per sempre una nova idea: l'excursionisme com a *gentleman's sport*.

El 1857, al peu del Finsteraarhorn, un grup d'anglesos decidien fundar The Alpine Club. Dos anys després ja comptava amb cent trenta-quatre socis i John Ball, naturalista, com a president. Les tensions entre els partidaris de la via científista i els estendards de l'alpinisme entès lúdicament i esportivament esclaten. Guanya Stephen. Els científics, entre els quals John Tyndall, aviat aniran abandonant l'entitat. Definitivament, l'alpinisme es converteix en un esport.

Són els anys que es funden la majoria dels més importants centres alpinistes europeus: l'austríac, el 1862; el suís

(que en deu anys tindria ja més de mil cinc-cents socis) i l'italià, el 1863; l'alemany, el 1869; el francès (potser l'únic que ha mantingut una línia més científica), el 1874, i el català, el 1876, a través de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.

El 26 de novembre de 1876, Josep Fiter junt amb quatre membres més, redactaren els seus estatuts —encara avui vigents—, que en el seu primer article diuen: «Amb el fi d'investigar tot quant mereixi la preferent atenció sota els conceptes científic, literari i artístic, en la nostra benvolguda terra, es crea una societat que es titularà Associació Catalanista d'Excursions Científiques».

César August Torras, Ramon Arabia, Àngel Guimerà, Jacint Verdaguer, Miquel Utrillo, Santiago Rusiñol, Francesc Maspons, Joaquim Casas, Pompeu Fabra, van ser alguns dels noms dels primers temps. El 7 d'abril de 1890, sota la presidència d'Antoni Rubió i Lluch, l'ACEC es fusionava amb l'Associació d'Excursions Catalana i creaven el Centre Excursionista de Catalunya (CEC), unint-se així en una sola entitat les vessants culturals i esportives.

La Renaixença catalana no es pot entendre sense el CEC, peça clau d'un país que despertava i aspirava a un redreçament nacional. Les Bases de Manresa, el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans, tots aquests esdeveniments cabdals tenen lloc a la seu del CEC, que es converteix en l'únic centre alpinista del món on la fidelitat a una cultura i l'arrelament a un país s'obren pas a través de l'excursionisme. Prop de les muntanyes, per sentir el batec d'una terra i el cant d'una nació.

24 de juny de 2006

FRANKENSTEIN I HOLMES

Vet aquí, doncs, que un dia algú de sobte s'adonà de la bellesa del paisatge, que els cims, aquells regnes del fred, de llegendàries catàstrofes i de pas arriscat i sovint mortal, podien ser admirats, que hi havia un món nou per descobrir al costat de la plana i de les valls. Per fi el paisatge es percebia ple i es vivia amb tots els sentits.

Sembla cada dia més incontestable que els Alps, com a concepte cultural, foren un invent anglès. Si fins al segle XIX eren «només» un obstacle que calia passar a dalt d'una mula, de pas cap a Itàlia, a partir del començament del XIX es produeix el descobriment de la glòria de la muntanya, de l'oportunitat d'una aventura, intel·lectual i emocional, d'una manera de viure. Són Wordsworth i Ruskin, amb Leslie Stephen, els primers a establir els fonaments de la Suïssa que ens ha arribat: postes de sol, llacs d'aigües blavíssimes, el muntanyisme com un fi en si mateix, Suïssa com el pati de jugar d'Europa. Però a aquests, diguem-ne, «intellectuals», els seguiran els primers turistes. Aviat es va dir que de vint estrangers a Suïssa, dinou eren anglesos. Thomas Cook va començar uns viatges organitzats que es van fer cèlebres i el 1868 la reina Victòria pujà al mont Pilatus dalt d'una mula. S'havien obert les portes perquè comencés el turisme de masses.

Però això no hauria estat res sense la imatge que la literatura britànica ens deixà del país. No es tracta només de Suïssa com el país on Dickens i Graham Greene viuran uns anys; sinó de Frankenstein i Sherlock Holmes. Per sempre més el llac Léman resta lligat a la nit de tempesta en què els Shelley, Byron i el seu metge Polidori s'entretenen jugant a monstres a la Villa Diodati.

La criatura, el monstre, que s'inventà Mary Shelley és

obra de Victor Frankenstein, un estudiant de medicina ginebrí. A Ginebra el monstre assassina el germà de Victor i la seva promesa; als Alps, al Mont Blanc, es produeix la desconsoladora trobada entre la criatura i Victor; en el mar de gel de l'àrtic trobaran tots dos la mort. La crueltat, l'amor, la soledat, l'angoixa, el drama de Frankenstein no s'entendria pas sense la importància que la seva autora, de dinou anys!, donà al paisatge en el seu relat, un personatge més que acompanya els protagonistes cap al terrible desenllaç.

I on, si no a Suïssa, podia Holmes trobar el seu fat? És un relat estrany, «El problema final». Tot ell sembla només justificar-se per la necessitat inefable de trobar un lloc digne per a la mort del detectiu. I Conan Doyle, finalment, el descobreix:

«És, de veritat, un lloc que imposa terror. El torrent, crescut per les neus foses, cau en un tremend abisme del qual puja una pluja fina que ho embolica tot, com si es tractés del fum d'una casa que crema. El riu es precipita per un immens avenç limitat de roques negres i relliscoses que s'estreny en un pou d'incalculable profunditat, d'aspecte cremós i bullent, on el corrent fa un remolí en passar-hi. El continu moviment del verdós corrent caient des de dalt i l'espessa cortina d'aigua polvoritzada que no deixa de pujar des de l'abisme, marquen un home amb el seu clamor ensordidor constant».

Va ser en aquesta cascada, a Meiringen, des d'on al doctor Watson li semblà fins i tot sentir un crit quasi humà, un gemec que feia l'aigua en pujar des de l'abisme, on Holmes, abraçat a Moriarty, el Napoleó del crim, va morir el 5 de maig de 1881. Des de llavors, en el museu que porta el seu nom, els seus incondicionals seguidors es reuneixen cada any, el dia de la seva mort, en una jornada d'homenatge.

No és, per tant, el mite dels Alps, una creació anglesa? De fet, ja ho resumia perfectament Alfred Hitchcock parlant de la seva pel·lícula *Agent secret*, ambientada precisament a Suïssa: «Em vaig fer la pregunta: Què hi ha a Suïssa? Xocolata, Alps, danses folklòriques i llacs. Amb aquests elements típicament suïssos vaig ambientar la pel·lícula. Els llacs deuen ser allà perquè la gent s'hi ofegui, i els Alps perquè la gent es precipiti en els seus abismes».

28 de juny de 2006

ADEU ALS ALPS

S'acaben els dies de vacances a Interlaken amb la Carola i els nens.

Els Alps han assistit impàvids a l'apoteosi turística i a l'aparició del xalet suís, autèntica institució nacional. Tot el país s'ha sembrat de cases i hotels. Els Alps, convertits en *must be*, han obligat els vells romàntics a desmarcar els seus paisatges feréstecs i sublims per deixar pas al turisme de masses. El camí que porta al Kleine Scheidegg és avui una cursa frenètica per evitar les trepitjades de japonesos, coreans i americans, i a estones cal aturar-se per deixar passar els que venen de tornada. Un dia algun turista serà atropellat.

Pitjor encara pagar el tiquet per al trajecte fins a la Jungfrau, «Top of Europe». Els turistes incauts s'hi deixen bona part del pressupost del viatge per arribar al cim, on et rep, sistemàticament, una boira permanent —excepte a Gazieli—. Al final, t'acabes fent la fotografia davant d'un pòster del cim un dia històric que va fer un sol esplendorós, mentre fora no s'hi veu un borrall a un metre de distància.

I així hem dit adeu al repòs honorable del vell monjo, ves per on, el cim que més ens ha atret. D'acord, el Mönch ha

tingut una vida de hòbbit de la Comarca, lànguïda i avorrida, mentre els seus veïns s'esgarrapaven per uns minuts de glòria; però no s'ha mogut de lloc, i això li ha permès sortir a totes les fotos. Ferdinand Hodler (bernès, com Von Haller), l'últim gran romàntic i paisatgista suís, el pintà, amb la Jungfrau i l'Eiger, envoltats de núvols —sabia el que pintava—. És un quadre de tons blavosos, amb els cims surant per sobre els núvols. L'any 2006 es va vendre a Sotheby's per una xifra rècord de 4,83 milions de francs suïssos.

Però jo me l'imagino convertit en la famosa figura del monjo del quadre de C. D. Friedrich, davant del mar. A penes tres franges de diferent color per a la terra, el mar i el cel. Un esperit de místic solitari, un anacoreta de la paciència, un eremita del silenci. El Mönch, la muntanya, conserva encara aquell romanticisme decadent d'altres temps, mentre se sent una sonata de Brahms, enmig de la tragèdia oculta del paisatge.

1 de juliol de 2006

Vaig arribar l'endemà del dia de Reis de 2006, han passat gairebé sis mesos; han venut la meua empresa; el Barça ha guanyat la Champions; he visitat tretze dels vint-i-tres cantons suïssos i les ciutats de Lausana, Ginebra, Zuric, Basilea, Lucerna i Berna; he sobreviscut a base d'appenzell, gruyère i emmental; em miro el món de l'empresa com si fos una antologia de literatura catalana; Villa Jakobsbrunnen ha anat cobrint les branques pelades dels seus arbres centenaris; Catalunya ha decidit continuar sent una província d'Espanya pels segles dels segles.

Ah, i han arribat la Carola i els nens.

2 de juliol de 2006

Llegeixo aquest comentari de Le Corbusier referent al seu projecte «Une petite maison»: «Quand cette petite maison fut achevée, en 1924, et que mon père et ma mère purent s'y installer, le conseil municipal d'une commune proche se réunit et, considérant qu'une telle architecture constituait, en fait, "un crime de lèse-nature", craignant par ailleurs qu'elle ne fit quelque émule (qui sait?), il interdit qu'elle fut à jamais imitée...».*

Tenim casa nova, a Waldeggstrasse, 42. Totalment per sobre de les nostres possibilitats. Amb jardí i vistes a un turonet verd suís amb petita granja decorativa al damunt. És a Seen, una zona residencial al costat d'una via per a bicicletes i d'una altra per a transeünts. L'habitació que més ha sorprès els nens és el refugi nuclear, perfectament equipat. És una gran tranquil·litat saber que el món pot desintegrar-se d'un moment a l'altre però que nosaltres ens instal·larem al soterrani esperant temps millors. Per aleshores, confio haver après a tancar la porta blindada.

3 de juliol de 2006

Hem sopat sota l'arbre africà amb unes fulles de pàmpol enormes que presideix el jardí. Els nens jugaven a pilota. La Carola s'ha aixecat i ha caminat fins a l'estany amb tres ne-

* «Quan aquesta caseta va quedar enllestida, el 1924, i el meu pare i la meua mare s'hi van poder instal·lar, el consell municipal d'una comuna veïna es va reunir i, considerant que tal arquitectura constituïa, de fet, «un crim de lesa naturalesa», tement, a més, que algú la volgués igualar (qui sap?), va prohibir que pogués ser mai imitada...».

núfars que hi ha al final, tocant a la tanca dels veïns. La Carola petita beu una llimonada gelada. La vida suspesa en el vaivé de les hores. Gronxant-se, com la meva feina mateixa.

4 de juliol de 2006

El nostre primer diumenge a la casa de Waldegstrasse. Fa un dia radiant. La meva dona ha decidit que toca segar la gespa. Pensava que me'n podria alliberar, però ahir se'm va obligar a anar al *garden* i ens vam equipar de tot. En aquests moments estem en disposició de tallar tota l'herba dels dos cantons de l'Appenzell.

Devien ser quarts d'onze. Havia aconseguit guanyar uns minuts després d'esmorzar, però la Carola ha aparegut, inflexible, assenyalant-me el destí fatal. Si no es pot desobeir Herr Schultz, encara menys a ella. He plegat el diari i he sortit cap a la petita caseta de fusta on vam guardar tots aquells artefactes incomprensibles. Un parell d'hores després, llegendes les instruccions i muntades totes les peces —feina que el fullet d'instruccions assegurava que es podia fer en deu minuts—, trencava el silenci profund que fins aleshores hi havia a la urbanització, en engegar el motoret de la màquina tallagespa. Ho havia aconseguit!

Potser van passar cinc segons —tot i que la meva filla gran defensa que van ser tres—. Els veïns del costat, que són una parella de jubilats, en pijama, han aparegut cridant, desencaixats i esveradíssims. M'han donat un ensurt de mort, perquè amb el soroll que feia aquell aparell no els he sentit fins a tenir-los gairebé al damunt. Les seves cares reflectien la ira d'unes quantes generacions d'avantpassats. I, clarament, he pogut adonar-me que algun rebesavi es devia haver guanyat la vida de mercenari per aquests mons de Déu.

Quan han deixat de bramar, encara fora de si, m'han dit, en un anglès semblant al meu, escàs de subtileeses, que deixés de fer fressa immediatament o haurien d'avisar la policia, que els diumenges està prohibit fer qualsevol activitat que pertorbi el descans de tots.

M'he rendit de manera incondicional. Ho he guardat tot a la cabana i, esquivant la mirada de la Carola, he tornat a obrir el diari.

Definitivament, Borges tenia raó. Gent raonable. Cada dia m'agrada més aquest país.

5 de juliol de 2006

Dilluns. Surto de Waldeggstrasse a tres quarts de vuit. Agafo la bicicleta. Són deu minuts fins al despatx. No hi ha ningú. Bormann i Schultz han desaparegut i tothom tracta de guanyar-se un futur com pot, és a dir, a la desesperada. Obro l'ordinador. Emails dels amics de Barcelona, preocupadíssims davant de tantes incerteses. Hi ha com un vel plumbi de boirina baixa escampat per tota la companyia. No sé per què però teclejo Amat-Piniella al Google.

6 de juliol de 2006

EL MOMENT EXACTE QUE SUÏSSA VA DIR NO A JOAQUIM
AMAT-PINIELLA

Desesperat, famolenc, Amat-Piniella no s'ho pensa dues vegades i creua la frontera d'Alsàcia amb Suïssa aquell estiu de 1940. S'endinsa a les muntanyes del Jura. Són les primeres hores en llibertat des que fa quasi un any, el juliol de 1939, va travessar la frontera dels Pirineus, rumb a l'exili.

Manresà, intel·lectual, escriptor, crític de teatre i música, autèntic agitador cultural, fou també secretari personal de l'alcalde de Manresa i actiu dirigent d'ERC al Bages. Va fer-se voluntari de l'exèrcit de la República i la desfeta l'agafà amb vint-i-sis anys i un futur evaporat. Va passar pels camps d'Argelers i de Sant Cebrià fins que va ser mobilitzat com a treballador forçós de la IX Companyia de Treballadors Estrangers a Lorena, prop de la línia Maginot.

La muralla de forts i galeries que havia d'impedir l'avenç alemany va resultar d'una fragilitat gairebé de porcellana. França s'ensorrà com un castell de cartes, envoltada per les divisions alemanyes. París queia uns dies després. I Amat-Piniella veia en la fugida a Suïssa un refugi, potser l'únic possible. Quan els alemanys irromperen en aquella zona, Amat tirà cap avall, seguint la mateixa línia Maginot, fins a arribar a la frontera amb Suïssa. Desarmat, amb l'uniforme de color blau cel del temps de la guerra del catorze, Amat-Piniella va entrar al Jura.

Puc imaginar-me l'esperança d'Amat, l'alleujament de tantes i tantes pors i misèries sofertes, l'alegria d'una llibertat per fi retrobada! Com Amat, milers de persones van provar, al llarg de la guerra, d'entrar a Suïssa. La majoria, soldats dels exèrcits d'ambdós bàndols, però també centenars de milers de jueus que intentaven escapar d'una mort segura. Al voltant de tres-cents mil refugiats van trobar en l'acollidora Suïssa l'asil que buscaven. Entre ells, més de seixanta mil nens de països en guerra i vint-i-un mil jueus. Però també Suïssa, l'orgullosa Suïssa d'un passat llarg i ric en tradició humanitària, no acceptarà pas tots els que intenten escapar de la mort. Milers i milers de refugiats seran rebutjats o deportats: jueus, supervivents polonesos i russos dels camps de concentració, francesos i italians que fugen de l'ocupació nazi, republicans catalans i espanyols. Un rebuig que enfrontava aquells homes i dones a un no futur, a un no destí.

«El bot està ple» o «l'humanitarisme no pot estar per sobre dels interessos nacionals» són algunes de les frases que s'atribueixen a Heinrich Rothmund, el cap de policia suís d'estrangers i l'home que va demanar a les autoritats alemanyes, l'any 1938, que introduïssin el segell amb la lletra J als passaports dels jueus provinents d'aquell país. Rothmund ha protestat tota la vida per aquesta macabra paternitat que l'acompanya quan ell, afirma, només volia impedir que Suïssa fos inundada per gent «no assimilable».

Per sobre, doncs, de qualsevol altra crítica o anàlisi de l'actuació de Suïssa durant la Segona Guerra Mundial, la política sobre els refugiats és la que més destrossa la imatge del país. Els responsables suïssos coneixien amb prou antelació i nivell de detall les intencions del règim nazi. Sabien també perfectament que la Confederació disposava de prou recursos per acollir un nombre més gran de refugiats. I no van fer res.

Preciso, l'estat suís no va fer res. I en canvi, cal remarcar-ho, molta gent del poble, valerosament i amb un risc altíssim, sí que procurà per tots els mitjans donar suport, ajudar o amagar tots aquells éssers desesperats que només tenien una possibilitat. El poble suís era palesament favorable a les tesis aliades (tot i que una part important pertanyien a la mateixa «cultura germànica») i el partit feixista d'extrema dreta amb prou feines tenia dos mil cinc-cents afiliats, i es va prohibir l'any 1939.

Deia Montserrat Roig que havia conegut molts presoners catalans, havia vist reaccions i actituds diverses davant de la deportació nazi i les seves conseqüències, «però foren els ulls terriblement cansats de l'Amat-Piniella allò que més coses em van saber dir del que havia significat l'infern nazi». Uns ulls que van veure el rostre de la mort, dia rere dia. Amat-Piniella va explicar-ho en un dels llibres catalans més emo-

cionants que jo he llegit: *K. L. Reich*, «Konzentrations Lager Reich», el segell que duïen estampats tots els materials existents en un camp nazi. Les sigles de la misèria i la mort, del feixisme i la dictadura.

A la mateixa dissort van ser condemnats tots els que en els passos fronterers suïssos del Rin i dels Alps eren retornats als seus països d'origen. Més patètic encara, aquells policies i funcionaris de fronteres que van mantenir una actuació tèbia o condescendent van ser represaliats. Paul Grugien, cap de policia cantonal del cantó de Sankt Gallen, contravenint ordres superiors, va deixar entrar a Suïssa tres mil refugiats jueus. Va ser expedientat, acomiadat, i va morir sense conèixer la seva rehabilitació, que arribà tard, massa tard.

Suïssa mira avui, amb amarga tristesa, un passat obscur, de pors i covardies, i descobreix que, al segell amb la J dels passaports dels alemanys jueus, cal sumar-hi el tancament total de fronteres del 1942 i que la comunitat jueva havia de «pagar-se» els costos que causaven els seus germans acceptats pel país; que el govern suís va censurar sovint a la premsa (que es va mantenir sempre del costat dels aliats) notícies sobre atrocitats comeses a jueus europeus; que les ordres a la policia de frontera eren tan terminants com la que es cursà l'agost de 1941 ordenant el rebuig de tots els visats dels no aris o el setembre de 1942: «Tots els jueus francesos cal que siguin retornats, sense excepcions».

Joaquim Amat-Piniella dedicà *K. L. Reich* a dues persones que van ser molt importants per a ell: Pere Vives i Clavé, autor de *Cartes des dels camps de concentració*, amic íntim amb qui va compartir l'estada a l'exili francès i després a Mauthausen, fins que morí, com a conseqüència d'una injecció de benzina al cor, i el comandant americà que alliberà el camp de Mauthausen. En el pròleg que la censura franquista no va permetre incloure en les primeres edicions del llibre, Amat hi va deixar escrit:

«Franco no havia volgut reconèixer-los com a súbdits, i Pétain es negà a considerar-los voluntaris a la defensa de França. Només Hitler els admeté per a devorar-los en el secret dels seus forns crematoris. Tríada de criminals, responsables tots tres de la mort espantosa de 5.500 germans nostres a través de totes les tortures imaginables! Responsables també d'un esclavatge de quatre anys i mig suportat pels supervivents en condicions inhumanes! Ni Franco, ni Pétain, ni Hitler, no oblidaven que eren els espanyols els qui, primer que ningú, havien plantat cara al feixisme internacional. A "la nova Europa" forjada amb sang innocent, devastacions i misèria, els espanyols antifranquistes no tenien altra plaça que la d'un pot de cendres...».

7 de juliol de 2006

«De totes les nacions neutrals, Suïssa té dret a la més alta distinció. Ha estat l'única força internacional que connectava les horriblement enfonsades nacions amb nosaltres. Què hi fa que no hagi estat capaç de donar-nos l'avantatge econòmic que desitjàvem o que n'hagi donat massa als alemanys per garantir la seva pròpia supervivència? Ha estat un país democràtic que lluitava per la llibertat, amagant-se en les muntanyes i valls per a la seva autodefensa i el seu pensament estava, a pesar de la seva raça, llargament a favor nostre» (Winston Churchill).

«Cada vegada que els suïssos hi donen un cop d'ull, troben més diners i més comptes [dels jueus]» (Alfonse D'Amato, senador dels Estats Units).

«Crear futur significa recordar» (Jean François Bergier, president de la Comissió Independent d'Experts Suïssa, Segona Guerra Mundial).

8 de juliol de 2006

LA COMISSIÓ BERGIER: EL DESPERTAR DE LA MEMÒRIA D'UN PAÍS

El país despertava a cops de peu, a mitjans dels anys noranta, d'una llarga història idealitzada de mites nacionals, del general Guissan i la mobilització general del país (quatre-cents trenta-cinc mil soldats d'una població de poc més de quatre milions); de la resolució nacional a lluitar i resistir fins a l'últim pam de muntanyes; de l'illa democràtica encerclada per les dictadures feixistes; del país que, posats a prova els seus set-cents anys de llibertat, federalisme i neutralitat, en el moment més difícil de la humanitat, va saber resistir i salvar els valors occidentals més preuats. I la seva independència. Una memòria col·lectiva idealitzada, que havia quedat congelada quan el teló d'acer de la Guerra Freda es va abatre també sobre Suïssa. Durant tots aquells anys gairebé no van existir ni estudis ni crítiques sobre el passat de la Confederació. Progrés i *realpolitik* emmordassaven el passat. Però a mitjans dels anys noranta la pressió internacional, sobretot americana, va capgirar la situació: els ulls del món es posaven sobre aquest país i les catifes que durant anys havien romàs esteses en els bancs privats, companyies d'assegurances i indústries s'aixecaven i es feia dissabte. La bugada enfrontaria una nació sencera davant d'una realitat ben distinta.

Enmig de les pressions dels lobbies jueus, de l'administració Clinton, del boicot i de l'amenaça de revocar les autoritzacions dels bancs suïssos a operar als Estats Units, del clam universal que es preguntava què havia passat realment, de les primeres crítiques internes que des de la mateixa Suïssa s'alçaven amb més i més força demanant només saber i conèixer què havia passat, el Consell Federal es veia obligat a nomenar una comissió d'experts independents, formada

pels més prestigiosos historiadors suïssos. Alhora, bancs i companyies d'assegurances, veient l'amenaça creixent d'un desprestigi que amenaçava globalment la imatge de les seves empreses, arribaven a un acord amb els advocats representants de les víctimes i entitats jueves de tot el món. Un tuf de sordidesa que durant anys havia anat podrint-se en els soterranis de la Bahnhofstrasse i de Paradeplatz sortia de les clavegueres als carrers. I el país, acorralat, no va poder escapar-se'n. La ferum era insuportable.

Amb un valor que honora el país, i que, per exemple, Espanya tristament desconeix, l'Estat suís va encarregar a finals dels anys noranta a un equip independent d'historiadors l'anàlisi del comportament del país durant aquells anys, des de molts punts de vista. La comissió Bergier, que va prendre el nom del seu president, va enterrar per sempre el món idíl·lic d'herois i Guillem Tells per enfrontar el poble suís, cruament, cara a cara amb el malson:

«en tancar d'una manera cada vegada més severa les fronteres, en entregar els refugiats sorpresos quan passaven clandestinament a Suïssa als seus perseguidors, en aferrar-se massa temps a aquesta actitud restrictiva, s'entregà els éssers humans a un destí tràgic. Ens cal mantenir l'afirmació, potser provocadora en forma, però conforme amb la realitat: la política de les nostres autoritats va contribuir a la realització de l'objectiu nazi més atroç, l'Holocaust».

La comissió Bergier, en un treball que va allargar-se cinc anys, va trillar la història dels anys 1930-1945. Acusada per la dreta suïssa d'una visió tendenciosament crítica cap al país, són, precisament, aquests retrets el que la fa modèlica i exemplar. Sense contemplacions amb les elits suïsses (polítics i financeres), la comissió va tractar sobretot de tres

punts: la política vers els refugiats; les relacions econòmiques entre la Confederació i Alemanya, i la discussió sobre el possible perllongament de la guerra pel suport suís.

9 de juliol de 2006

LA CREU ROJA ENTRA A THERESIENSTADT

Avui, que és un dia de silenci *managerial* al despatx, m'he entretingut, acabat l'horari laboral, a resseguir la història de Maurice Rossel, jove metge suís, delegat de la Creu Roja Internacional a Berlín. Va visitar Theresienstadt/Terezín, avui territori de Txèquia, el matí del 23 de juny de 1944. Per primer cop, el règim nazi consentia una visita d'inspecció a un camp de concentració.

L'acompanyaven dos representants de l'ambaixada danesa, un comandant de les SS i el responsable jueu del camp. La pressió dels governs danès i suec, i les informacions que la Creu Roja havia rebut de la sort dels jueus europeus, havia acabat obligant el règim nazi a acceptar la visita.

Durant més de tres hores Rossel es va passejar pel camp-gueto. Sorprenentment, i a pesar dels rumors que els havien portat allà, en plena guerra mundial, a escasses setmanes del desembarcament aliats a Normandia, veu «una ciutat que viu gairebé amb normalitat, una ciutat jueva extraordinària; esperàvem una cosa molt pitjor». Jardins i parcs de joc encerclats de flors i gespa verda, un pavelló de concerts on s'assaja el rèquiem de Verdi, un teatre, una escola, una biblioteca i botigues. Passen davant una sinagoga. El camp és espaiós i ampli, la gent camina, el saluden amablement, un grup arrenca una cançoneta, uns nens aturen la comitiva i li demanen al comandant: «Oncle, vine a jugar amb nosaltres, vinga!», i quan aquest diu que no pot i que els vol donar unes

llaunes de sardines que porta a les butxaques, els nens fan, enfadats i amb veu cansada: «Sardines? No, un altre cop sardines no!». Dinen a la cantina, on unes cambreres amb bata blanca els serveixen dos plats i postres i encara, fent el cafè, senten com un grup de treballadors se'n van xiulant cap a la feina.

Rossel surt satisfet de la visita. Igual com va sortir de la visita que va fer a Auschwitz el 1943, quan aquest camp de la mort ja treballava amb plena eficàcia. S'hi va presentar sense avís previ i, tot i que llavors no el deixarien entrar, va tenir l'oportunitat de parlar, educadament, amb l'elegant director del camp. També va sortir-ne impressionat. Tampoc allà no va trobar Rossel cap violació de les convencions de Ginebra, encara que va deixar apuntat que havia vist alguns presos esquelètics «que només eren ulls».

L'informe final de Theresienstadt, l'esforçat Monsieur Rossel l'acompanya d'unes fotos d'uns nens jugant al parc i el tanca dient: «Si aquest informe ajuda a revelar en alguna mesura el misteri que envolta el gueto, s'haurà acomplert l'objectiu». Dies més tard, el portaveu del Reich, emparat en la imparcialitat i objectivitat de Rossel i la Creu Roja, proclamava a tot el món la justícia i dignitat amb què Alemanya estava tractant els jueus, i denunciava la propaganda insidiosa que l'enemic estava fent en contra.

Rossel va preferir creure el que li ensenyaven. Col·legi, teatre, sinagoga i ell acceptà que eren col·legi, teatre i sinagoga. I tanmateix, només li calia obrir una porta.

Les preparacions per a la visita al camp havien començat a la primavera. Una impressionat maquinària d'engany es va posar en marxa: es van restaurar els pavellons, es va plantar la gespa (que es regava tres cops al dia), es van canviar els noms dels carrers, van ensinistrar-se els nens... El món havia de conèixer Theresienstadt, la «ciutat que el Führer havia ofert

als jueus». Poques setmanes abans de la visita, van ser organitzats tres transports cap a Auschwitz amb vells, malalts i orfes. Un, el 15 de maig, amb 2.503 presoners; el 16 i el 18 de maig, els altres, d'uns dos mil cinc-cents deportats cada un. El decorat estava a punt per a la visita de la revetlla de Sant Joan.

Per què va callar, la Creu Roja? Per què va tardar cinc dècades a obrir els seus arxius? Per què no va ser fins l'any 1997 que el seu aleshores màxim representant no reconeixia el fracàs moral d'aquesta institució en la lluita contra l'Holocaust? Existeix una interminable biblioteca de llibres que documenten la passivitat de la Creu Roja en el tema de l'Holocaust; consten desenes de denúncies d'assassinats de jueus adreçades a ells, desestimades sense cap altre comentari. «Moralment, hauríem d'haver parlat. Però què hauríem guanyat en la pràctica si ho haguéssim fet?». Sovint aquesta ha estat l'excusa posada. S'al·lega, a més a més, que la denúncia de la Creu Roja hauria impedit, o com a mínim hauria posat en perill, seguir atenent els milions de detinguts i deportats que, és cert, la Creu Roja va atendre durant la Segona Guerra Mundial en territori alemany. Alçar la veu podria haver compromès també la neutralitat de Suïssa, convertida la Creu Roja en un apèndix més del país. Obrir la porta, segons ells, era encarar-se a un abisme.

Contra aquest argument, però, cal deixar clar que un clam ferm i inequívoc hauria d'haver obligat els aliats, per la pressió mundial, al bombardeig de les vies de tren que portaven als camps de la mort. Durant força temps els governs de Washington i Londres van estudiar aquesta possibilitat. La consigna de «primer, la victòria» ho va impedir. Una posició pública i oberta de la Creu Roja no ho hauria convertit en inevitable? Però no ho va fer. O no almenys amb la contundència amb què en aquesta lluita entre el bé i el mal ho requeria. I va preferir no obrir la porta.

Theresienstadt va consistir en una colossal i cínica maniobra d'engany i desorientació. En paraules d'Eichmann, Theresienstadt havia de servir per «guardar les aparences». Però és molt més que això. Auschwitz no es pot imaginar sense Theresienstadt.

«Ambdós llocs», en paraules d'Adler, «representaven els extrems oposats del sistema esglaonat i desigual del genocidi dels jueus europeus. Per un costat, l'aparador real d'un assentament jueu fictici; per l'altre, la fàbrica d'extermini portada a terme a escala industrial. Theresienstadt era una “comèdia de màgia”. Però per als presoners que havien d'actuar en aquella comèdia, Theresienstadt era el lloc més real que hom pot imaginar-se, el lloc d'una vida propera a la mort».

Quaranta-cinc anys més tard, Claude Lanzmann, l'autor de la imprescindible *Shoah*, va filmar una entrevista amb Maurice Rossel. Va titular el documental *Algú viu que passa*, la imatge que es van endur els presoners del camp d'aquell representant de la Creu Roja que treia fotos dels nens jugant enmig d'aquell decorat de mort. Rossel, que a la pel·lícula és un *gentleman* de setanta anys suïssament civilitzat, roman impassible durant tota la filmació, emparat en la cuirassa del funcionari perfecte, assegurant que tornaria a emetre el mateix informe a la vista del que va veure, i encara retraient i traslladant als presos el seu servilisme i la seva passivitat.

«Claude Lanzmann: Vostè se'n penedeix, avui, d'aquell informe?

Dr. Rossel: No veig com podria haver fet un informe diferent. Avui el tornaria a firmar.

Claude Lanzmann: A pesar de saber tot el que li he dit?

Dr. Rossel: Sí, esclar.

Claude Lanzmann: És a dir, que el van enganyar completament...

Dr. Rossel: Sí, però...

Claude Lanzmann: I que la realitat era...

Dr. Rossel: ...era...

Claude Lanzmann: ...un infern. Vostè no diu que fos el paradís, d'acord, però el seu informe és de color de rosa.

Dr. Rossel: Sí».

13 de juliol de 2006

BUSINESS AS USUAL

Temps excepcionals suposen negocis excepcionals. Amb aquesta moral les finances suïsses afrontarien la guerra. Rodrejada, els confederats necessitaven les potències de l'Eix per sobreviure. Però la «cooperació», reconeix la comissió Bergier, fou excessiva. L'informe esmenta els enormes crèdits acordats per Berna a Alemanya i Itàlia, la venda d'armes, el trànsit ferroviari entre Alemanya i Itàlia (que va permetre traslladar cent vuitanta mil treballadors italians). Però també la rendició de les asseguradores suïsses (que els anys de la guerra tenien en el mercat alemany una presència destacadíssima), pagant les indemnitzacions de les assegurances de vida dels jueus a l'Estat nazi alemany; les sospitoses compres d'or; la utilització d'esclaus en les filials suïsses a Alemanya i la substitució de treballadors jueus per aris rossos, dutxats i ben pentinats; l'estret comerç amb l'art nazi saquejat, fent de pont amb els marxants internacionals.

Emparant-se en la neutralitat, que curiosament servia, sobretot, per no haver d'assolir uns compromisos humanitaris més grans, especialment en el cas dels refugiats, Suïssa mirava cap a una altra banda. Justificant que el negoci és el negoci, exclosa qualsevol moral ètica, el *business as usual* va ser una mascarada macabra, un iòdel tristíssim i fosc,

que penetrà en les valls alpines i que va trencar el cor de molts.

Només en dos punts la comissió Bergier afirma amb contundència la falsedat de dues de les imputacions més greus que s'han fet a Suïssa pel seu paper a la Segona Guerra Mundial: no, Suïssa no va ajudar a prolongar la guerra, i no, cap tren nazi travessà el país amb jueus italians camí dels forns.

Cal fer una menció especial al paper dels bancs i companyies d'assegurances. Hitler sabia que l'or era l'eix de la guerra moderna. Només amb l'or es podia comprar tot el que necessitava la màquina de guerra alemanya. I la rapinya fou devastadora. Com depredadors, els alemanys van saquejar tots els territoris ocupats (bancs centrals, caixes fortes, joieries, béns privats...). I a partir de l'any 42, arrasades les mines, van trobar unes noves vetes: l'or dels presoners assassinats. Dents, anells, braçalets, rellotges... tot es fonia i s'enviava al Banc Central de Berlín.

Or... o francs. La moneda suïssa va esdevenir, durant la guerra, l'única divisa convertible. L'única amb la qual comprar a Espanya, Portugal i Suècia les matèries primeres que necessitaven els nazis. El triangle és d'una perfecció diabòlica: els alemanys canvien l'or robat per francs; amb aquests francs, compren les primeres matèries als països neutrals, i els espanyols i els portuguesos venen aquells mateixos francs per l'or que resta a les cambres dels bancs helvètics. Un triangle blanc i net, netíssim. El primer blanqueig de diners a escala mundial.

Les portes de les grans banques de Zuric, Basilea i Ginebra van restar obertes sense problemes durant tots els anys de la guerra, però van tancar-se amb un clanc ensordidor després que es disparés l'últim tret. Tan impenetrables com la cara nord de l'Eiger, durant anys els bancs suïssos (i en

concret, l'UBS i Credit Suisse) van rebutjar les peticions que rebien de les famílies de les víctimes de guerra i l'Holocaust.

I tanmateix, fins i tot les cambres cuirassades de la banca suïssa tenen alguna escletxa. L'any 1962, van reconèixer haver trobat dos milions de dòlars en «comptes dorments» relacionats amb la guerra. El 1965 la xifra va pujar a 31,4 milions. L'any 1997 ja eren 1.872 comptes per un valor de quaranta-quatre milions. L'onada de rebuig que va sacsejar el món polític i financer a mesura que s'anaven coneixent tots aquests fets va desvelar la urgència del pràctic sentit suís de fer negocis. Calia assolir un compromís amb els americans i els familiars de les víctimes. I el 1999, van aparèixer trenta mil comptes (als quals cal afegir-ne cinc mil més extres el 2005). L'escàndol va forçar un acord històric: els bancs suïssos van constituir un fons de més de mil milions de dòlars per fer front a les reclamacions de familiars. Aquests són els números de la vergonya: dels trenta-un milions del 1965 als més de mil milions de dòlars del final del mil·lenni. Sempre havien estat allà. A la vista dels pulcres i competents empleats que any rere any repassaven els balanços i arrodonien els números, i a les sales dels consells d'administració, on, acabat cada exercici, els comptes de pèrdues i guanys els retien homenatge. Però ningú no havia volgut obrir cap porta.

Excepte Christoph Meili, guàrdia jurat de l'UBS, que una nit de 1997 va veure com en un soterrani es destruïen documents relatius a l'Holocaust. En va poder recuperar alguns i els va fer arribar a la justícia. Suïssa es va veure obligada a promulgar una legislació de control i salvaguarda i Meili a demanar asil als Estats Units, convertint-se en el primer suís asilat als EUA.

Mentrestant, també les asseguradores miraven dins les calaixeres i els arxius més polsosos i secretament ben ama-

gats. Als anys trenta, a l'Alemanya de les primeres lleis racials de Nuremberg, les filials suïsses de Zuric, Winterthur i Swiss Life no van posar cap obstacle a la seva immediata incorporació als seus contractes i condicionants. L'ètica es perdia en la lletra petita i la moral es guardava per a altres ocasions. Moltes companyies, sense immutar-se, van aplicar el decret de confiscació de l'Estat alemany de les assegurances dels clients jueus. D'altres, la minoria, van emetre unes debils protestes i van acabar actuant com la resta. El final de la guerra va portar al mateix mur infinit i infranquejable. Temps de boira, a les institucions financeres suïsses aquells anys. I de forats negres. Al cap d'un temps, però, també van aparèixer, de sobte, les primeres llistes de prenedors d'assegurances víctimes de la repressió feixista. I els seus beneficiaris. Cinc-centes mil pòlisses s'han identificat com a possiblement relacionades amb l'Holocaust. Cinc-centes mil! Les indemnitzacions abonades: quatre-cents seixanta-cinc milions de dòlars. De moment.

14 de juliol de 2006

El professor Bergier, un home honest i recte, va acabar un discurs a la Universitat de Zuric, davant de centenars d'estudiants que l'escoltaven, esglaiats en comprendre què hi havia al final del túnel del llarg hivern suís de la guerra, dient: «La restitució és també la de la memòria. I la memòria és la manera de fer justícia a totes les víctimes. I, sobretot, un servei a la collectivitat».

15 de juliol de 2006

Actualitzo la situació:

«Schultz ens havia citat per aquest matí, després de setmanes en què el silenci es tallava amb navalles suïsses.

»L'estiu li ha provat. La cabellera està més blanca que mai i la camisa de rosa pàl·lid ajuda a donar llum a un cutis treballat pel sol mil·límetre a mil·límetre. Només hi ha un problema de tenir una reunió amb Schultz en ple juliol: el seu consum d'aigua es multiplica i els viatges al bidonet del corredor són continus.

»Tot està sota control, gràcies a Déu i a Herr Bormann. Respirem. És una fusió entre iguals i no hem de témer cap conseqüència. S'estan fent bé les coses, encara que no li sigui possible, entenguem-lo bé, donar-nos-en detalls.

»El meu company xinès del SET i jo hem escoltat amb atenció i a la quarta visita al bidonet hem gosat preguntar-li com veia el nostre futur, més enllà que fóssim uns talents sense feina.

»No m'ha semblat que li fes gaire gràcia però potser era el meu *globish*. Ha comentat que ja tenia detalls concrets. El xinès col·laborarà en els equips de coordinació informàtica que s'impulsaran entre Walderberg i IXI. Pel que fa a mi, tinc dues opcions.

»Ha costat encara un altre viatge, aquest cop a revisar els emails, però al final m'ha fet el següent plantejament: estava en marxa un projecte al més alt nivell, que suposaria una revolució en el món dels negocis de gestió d'actius financers; ell, Schultz, en seria el màxim responsable; l'altra opció seria incorporar-me també en els equips d'integració que conjuntament anaven a posar en marxa Walderberg i IXI, com a representant de la nostra Head Office en l'equip del Market Unit Espanya.

»Un, representava la innovació; l'altre, la rutina i l'acomodament. En el primer treballaria amb ell; en el segon, amb un nou equip. No li he donat temps de reacció i, d'una revolada, aixecant-me abans que ell, que ja tornava a tenir set, li he dit que me n'anava a integrar».

17 de juliol de 2006

EL BÚNQUER DOMÈSTIC

He investigat a fons el *Schutzraum*, el búnquer que tenim a casa. Està construït amb parets de formigó armat. Disposa de sis llits en una llitera de prestatgeria metàl·lica i un vàter, que s'ha de muntar. Té una bomba d'aire i un filtre contra els agents químics i biològics que s'activarà elèctricament o, si falla el corrent, de manera manual. Tant se val, en ambdós casos les probabilitats d'entendre les instruccions són nul·les. Són vuit metres quadrats de superfície i uns disset metres cúbics de volum.

Resulta sorprenent constatar que les parets del *Schutzraum* normal per a la població tenen trenta centímetres de gruix però les dels llocs de comandament militar han de ser de cent trenta centímetres. És a dir, els generals suïssos tenen tots els números per quedar-se sense població a la qual defensar.

L'important, però, és com funciona el moment crític: sentirem primer una sirena general acústica que ens indicarà la presència de perill. No poden haver-hi dubtes, a Suïssa hi ha vuit mil cinc-centes alarmes distribuïdes per tot el país. Immediatament, la primera mesura a prendre serà sintonitzar la cadena de ràdio nacional i escoltar les indicacions a seguir. Ni tenim ràdio ni entenem el suís alemany.

En cas de guerra convencional, és a dir, previsible i amb

terminis suficients, es distribuiran a tota la població racions individuals d'aigua i menjar i «altres objectes per passar el temps sota terra». Com que normalment no s'avisava pel tele-notícies que l'endemà a la tarda es procedirà a deixar caure una bomba nuclear sobre la ciutat on vius, cal afanyar-se a córrer cap al refugi, i no oblidar-se de passar per la nevera i agafar alguna cosa.

Situem-nos ara al minut següent de l'explosió. A casa som cinc. L'espai és de vuit metres quadrats. No hi ha PlayStation ni Messenger. Probablement, de la nevera no hauré tret grans plats precuinats, i que em perdoni la meua dona. Hi ha dubtes raonables si sabrem muntar el vàter i cap ni un sobre la bomba d'aire. Però imaginem-nos que resistem. La pregunta és: i quant de temps hem d'estar tancats? Aquest és el problema real, no s'han llançat prou bombes atòmiques. I no hi ha dades fiables.

18 de juliol de 2006

Aquests dies de vacances opto per lectures lleugeres. Corinne Mayer, *Bon dia, mandra*:

«ja ningú no creu en l'empresa. Per molt que s'amagui, la desconfiança i la desmotivació són pròpies de tots els treballadors del món, que, com a bufons d'una màquina absurda i grotesca, només desitgen una cosa: cobrar el seu sou a final de mes. I si la realitat és aquesta, aleshores què cal fer? Sobre-tot, RES! Sigueu individualistes i ineficaços i feu el mínim possible mentre esperem que tot això s'enfonsi aviat».

Gran Mayer!, ella sí que sobreviuria en el nostre búnquer. Seguir Mayer és concloure que el món de l'empresa és

absurd i sense sentit. I així els llimbs empresarials creixen i creixen i creixen. Milions de *middle managers* d'arreu del món s'hi deixen caure, pendents de mantenir el seu horari de 8.30 a 5.23 (amb tres quarts d'hora per dinar), les vacances i la comoditat de la dolça navegació d'hores i hores per les pantalles dels seus ordinadors, fidels als manaments de la senyora Mayer. Als quadres intermedis només se'ls obre una porta: la d'excel·lir en la seva mediocritat.

22 de juliol de 2006

ASTÈRIX I JULI CÈSAR

No em sap greu reconèixer-ho sense embuts: abans dels Torra, altres viatgers famosos s'han passejat per Suïssa. En una excepcional exposició sobre la Confederació i els còmics, hom podia assabentar-se que l'ànec Donald, Tintín i Milú, Mickey Mouse, Batman, Superman, James Bond, el Corto Maltès i molts d'altres, de vacances o en visita de feina, havien vingut a fer un volt per aquests paratges.

La imatge de Suïssa als còmics es mou entre estereotips, mitologia i mitges veritats. Per un costat, els paisatges de postal, la neutralitat i tranquil·litat idíl·lica, la seguretat bancària i els gegants alpins. Per l'altre, cau de malfactors i pirates financers, de cims salvatges i pendents mortals, i sempre, segons diu el tríptic de l'exposició, «esquitxada constantment de cants alpins i un consum exagerat de fondue». Molt bé, d'acord. Però qui millor que Astèrix ha explicat la conquesta de les Gàl·lies (i dels helvecis) i les conseqüències que la romanització va suposar per al país?

Goscinny i Uderzo troben en una recepta de Panoràmix —un estel d'argent, la flor de neu que només creix als cims més alts, a Helvècia— l'excusa per portar els seus herois fins

a tocar de casa, a Waldeggstrasse. Astèrix i Obèlix creuaran el llac Lemanus, s'embarcaran de fondues, dormiran en un dels nets hotels que ocupen tot el voltant del llac, visitaran els soterranis del Banc Zurix, assistiran a la Conferència Internacional de Caps de Tribu —sessió CLXVIII—, nedaran altre cop pel Lemanus (encara que el pont de Ginebra destruït per Cèsar ja hagi estat reconstruït) i pujaran a una embarcació, des d'on, en companyia d'un grup de bosquerols, sempre a punt per tocar el corn i cantar un iòdel, escalaran una muntanya. I inventaran, de passada, gràcies a Obèlix, el sistema de la cordada. No cal dir que amb l'estel d'argent que recullen l'amic de Panoràmix es guareix i serà l'únic romà en totes les aventures d'Astèrix que assistirà com a convidat al sopar de festa nocturn que tanca tots els àlbums.

Tota la historieta està farcida de detalls hilarants: l'obsessió dels helvecis per la neteja, la precisió dels seus rellotges (que com que són de sorra obliguen el seu propietari a cantar les hores amb la seva pròpia veu), la visita al banc, amb Petitsuix demanant que s'omplin desenes de formularis, que s'horroritza quan ensopega amb un cofre sense porta i que embogeix després de veure's obligat a trencar la inviolabilitat dels seus dipòsits; la neutralitat, amb una Conferència Internacional amb tots els caps de tribu adormits; l'arc, la fletxa i la poma; l'humanitarisme, quan, després d'atonyinar una sèrie de romans, els atenen i guareixen («socorrem tots els combatents, tinguin la nacionalitat que tinguin»).

Però per sobre de qualsevol altre, l'àlbum juga tota l'estona amb l'equívoc d'Obèlix i les muntanyes. Amagats entre les canyes, viatjant de nit, nedant pel Léman dues vegades, no hi ha manera que Obèlix vegi mai les muntanyes. I quan finalment n'escalen una, a Obèlix, inconscient, l'han de pujar lligat a una corda! A l'última escena del llibre, Panoràmix li pregunta com és Helvècia, i Obèlix respon, convençut,

mentre endrapa un senglar sencer d'una queixalada, amb aquella seguretat rotunda que el caracteritza: «Plana».

A Juli Cèsar no li va ser tan fàcil la conquesta d'Helvècia. Juntament amb un dels endèmics enfrontaments entre tribus gal·les, la massiva migració dels helvètics, formada per uns tres-cents vuitanta mil homes, dones i nens, que van abandonar les seves terres i van cremar les seves aldees per evitar la temptació de tornar enrere i establir-se en altres de més productives a la Gàl·lia Narbonense, va ser l'excusa perfecta perquè Gai Juli Cèsar, procònsol de la Gàl·lia, comencés la seva invasió.

Gallia est omnia divisa in partes tres. Ni més ni menys que els primers capítols de *La guerra de les Gàl·lies* estan dedicats als helvètics. Cèsar els qualificava de bèl·lics i valerosos i respectava la seva gran reputació guerrera, guanyada en gestes militars de sagnants atrocitats. Era un poble temut. Però Cèsar sabia que la seva sort política depenia del resultat d'aquella guerra. I els esclafà.

La Legió Dècima, la favorita de Cèsar, la *pia fidelis Domitiana*, que va rebre sota el seu comandament l'any 58 aC, fou l'encarregada d'aturar els cent deu mil guerrers helvecis. Només estava integrada per quatre mil vuit-cents legionaris. Entre el Jura i el Léman, a tocar de Ginebra, van construir un mur de vint-i-sis quilòmetres de llarg i quatre i mig d'alt, amb fossat, torretes i merlets. El mite Cèsar arrencà no pas amb cap victòria militar, sinó amb els legionaris, manobres i peons que dia i nit, amb pales i troncs, cavaven i enretiraven runa. Guanyaven batalles sense lluitar. Només pensant, dissenyant i planificant. Els helvecis, després d'algunes temptatives, van haver d'aturar-se i optar per avançar per un altre costat. Un temps fatal que Cèsar va aprofitar per reclutar quatre noves legions. Amb prop de vint-i-cinc mil homes va sortir a trobar l'enemic, que feia dinou dies que intentava

travessar el riu Aare. Juli Cèsar el va creuar en menys de vint-i-quatre hores, construint un pont que va manar enfonsar tot just passats a l'altra banda. La batalla, que enfrontava combatents amb tal desigualtat d'efectius, va suposar una desfeta absoluta dels helvecis. És estremidor llegir a la crònica com Cèsar va demanar, a l'inici del combat, de retirar del camp tots els cavalls, inclòs el seu, per donar un senyal inequívoc a les seves tropes que no hi havia marxa enrere.

La batalla de Bibracte va ser el seu primer gran triomf com a general. I el seu primer genocidi. Entre la batalla i les persecucions que va ordenar, gairebé el vuitanta per cent de la tribu helvètica fou aniquilada. Els escassos seixanta mil supervivents foren invitats a tornar a les seves terres no pas per cap principi humanitari, sinó per evitar que els germànics les ocupessin, i s'apropessin així perillosament a Roma. Més endavant, els romans van fracassar en el seu intent de penetrar en zones més al nord, i el Rin va quedar com la frontera natural entre l'Imperi romà i les tribus germàniques fins al començament del segle v.

23 de juliol de 2006

TARTARÍ ALS ALPS

Mil nou-cents anys després, un homenet que rondava els quaranta-cinc anys, rodanxó i robust, amb una barba retallada que no podia amagar una cara enrogida pel sol i pels assossegats i plàcids passejos pels camps d'espígol, travessava Ginebra, en mànigues de camisa i pantalons de franela, des de la seva Provença natal, camí dels Alps. Com el seu cosí anglès, Pickwick, aquest petit rendista de Tarascó, fruit de la rutina diària i de la migdiada, començà a somniar en aventures extraordinàries. Si amb Quixot de la Manxa eren llibres

de cavalleries, amb Tartarí de Tarascó són relats de viatges i aventures. I un dia es va decidir ni més ni menys que a viatjar a l'Àfrica. Les seves gestes van ser colossals, i com Massagran, va caçar fins i tot un lleó a l'Atles algerià. La tornada a Tarascó, apoteòsica, li va deixar, però, un regust agredolç. La inactivitat el matava. Ell era un home d'acció i aviat l'aventura el va tornar a cridar. Va posar els ulls en un altre país exòtic, llunyà i de perills desconeguts. I Tartarí de Tarascó es va dirigir als Alps.

És l'any 1880 i Daudet, després de l'èxit internacional del seu primer Tartarí, publicat vuit anys abans, en continua les aventures. Ha creat un heroi universal, un arquetip del seu país, la Provença. Amb un ressò extraordinari. Un dels primers best-sellers moderns. Contràriament a Mistral, Daudet no escriurà en occità ni Tartarí ni les *Lletres del meu molí*, però en tots els seus llibres hi ha el seu paisatge, els seus compatriotes i el seu sentit de l'humor. Un humorisme franc i de rialla oberta. La sensació d'una eterna joventut.

Amb Tartarí, hi ha una barreja perfecta de pintoresquisme, excentricitat, comèdia i romanticisme. Amb unes dosis sàviament administrades, Daudet, com Dickens, crea uns personatges que arriben a prendre vida. Insisteixo en Dickens perquè la comparació amb Quixot o Falstaff sembla massa evident. I perquè vaig llegir que el Comandante Guevara, per a desconcert dels serveis d'informació nord-americans, en lloc de repassar Marx o qualsevol altre autor comunista, preferia llegir —i llegir als seus soldats— *David Copperfield* i *Tartarí de Tarascó*.

Després de l'Àfrica, on podria haver anat el nostre intrèpid, gran, incomparable Tartarí? Daudet s'adona del canvi que Europa està vivint, abocant-se a la pràctica del turisme, que més endavant revolucionarà els conceptes d'oci, primer, i de manera de viure, després. I hi envia, delerós d'èpica, Tartarí.

Com a bon personatge romàntic que és, aquest Pickwick del sud decideix enfrontar-se a les últimes grans aventures a l'Europa del segle XIX, la conquesta dels cims alpins. Armat amb piolets, cordes i passamuntanyes decideix provar de nou el seu valor. Amb la seva pipa i algun llibre de Fenimore Cooper a la maleta, surt camí dels Alps.

Tanmateix, en lloc de llacs gelats i neus eternes, Tartarí troba hotels plens de turistes, fa de guia sense ser-ho a un pobre suec melancòlic i que només pensa en el suïcidi, assisteix a unes boges converses entre professors que s'odien a crits de cites llatines i acaba mig participant en una conxorxa terrorista. Com a escalador alpi és un fracàs notable. Però un fracàs divertidíssim. José María Valverde ha dit d'ell: «Encara que Tartarí hagi trobat la immortalitat vestit de turc i amb un parell de carrabines per caçar lleons, la seva millor realització literària és a la segona part».

Daudet encaixa el personatge en l'esclat de l'inici del turisme de masses a Suïssa. Ja en el segle XVIII, Suïssa era un dels destins més coneguts, part del Grand Tour que tot jove noble anglès havia de viure per a la seva formació. I, sens dubte, el país amb les millors cases per a hostes. Però és durant el segle XIX, i especialment en els brillants i despreocupats anys de la Belle Époque, que el turisme de passeig i visites, amb tassa de te als llavis, comença a arribar massivament. Primer és un turisme de planura, de vora de llac, que el més a prop de les muntanyes que està és quan aquestes es reflecteixen en les aigües dels estanys. Però ben aviat començarà a pujar als cims, i el llac i el te es canvien pels cims nevats i les fondues. Però es manté la mateixa passivitat davant l'espectacle natural. És, encara, un turisme que mira.

24 de juliol de 2006

PICCARD, DARRERE TORNASSOL

I si Tartarí és l'aventurer, pensar en un savi capaç de portar l'home a la Lluna, un científic que s'aventura en submarins sota el mar, un inventor d'armes tan revolucionàries com una d'ultrasònica capaç d'esmicolar objectes a distància, és pensar, sens dubte, en el professor Tornassol.

La primera aparició de Silvestre Tornassol (Tryphon Tournesol, en francès) va ser en *El tresor de Rackham el Roig*, l'onze àlbum de Tintín, després d'una llarga cerca d'Hergé per trobar el perfecte prototipus de científic despistat i dur d'orelles. Un savi global, que domina l'enginyeria, la física, la química i l'horticultura; orgullós del seu passat atlètic (sobretot boxa francesa), i amb una afició sorprenent, la radioestèsia. Però els objectes inseparables del Professor són un abric verd i un pèndol, del qual mai no es desprèn i que utilitza per buscar tot allò que hagi pogut perdre. D'un humor imprevisible, tot i la seva general bonhomia, és capaç tant de mantenir l'absoluta impertorbabilitat en un cataclisme com d'agafar un atac d'histèria ferotge per una bajanada. Admirador de la Castafiore, encara que no l'acabi de sentir gaire bé, i, qui sap, potser secretament enamorat d'ella. Tornassol, tant pel seu físic com per les seves maneres, és un anacronisme vivent, un fòssil que dissenya invencions de tecnologia punta mentre viu en el seu món del vuit-cents.

Però darrere tot gran personatge, hi ha sempre un home de carn i ossos. Darrere Tornassol, el professor Auguste Piccard. Nascut a Basilea l'any 1884, va ser el germà bessó de Jean, un altre inventor il·lustre de la família i també home-natjat a la sèrie *Star Trek*, on un dels protagonistes assumeix la personalitat de capità Piccard. Hergé, gran admirador de Suïssa (en l'àlbum de *L'afer Tornassol*, on el seu aparell d'ul-

trasons causa un greu enfrontament entre borduris i sildaus per prendre'n el control, hi dibuixa l'estació de Cornavin, a Ginebra, i l'hotel del mateix nom, amb una habitació, la 122, que no existia però que els propietaris s'han vist obligats a fer existir arran de les reclamacions dels tintinòlegs que hi van en pelegrinatge devot), va ser un gran amic de Piccard, a qui, en una escala reduïda (Auguste era més alt), va dibuixar i va convertir per sempre en Silvestre Tornassol.

Auguste va obrir el camí de l'aviació moderna i la cursa espacial, inventant la cabina pressuritzada i el globus aerostàtic. Amb ell va fer el primer viatge a l'estratosfera l'any 1931 (15.780 metres) i es va convertir en el primer home que va veure amb els seus propis ulls la corba de la Terra. Després, va dirigir els seus esforços cap a la profunditat dels oceans. Inventà el *bathyscaphe*, amb el qual es va submergir, el 1953 i amb setanta-un anys, acompanyat del seu fill Jacques, a 3.150 metres de profunditat. Un rècord que precisament va batre el seu fill nombroses vegades fins a assolir els 10.916 metres, a la fossa de les Marianes, el punt més profund dels oceans.

I més endavant, Bertrand, fill de Jacques i net d'Auguste, metge psiquiàtric que després de tres temptatives, juntament amb l'anglès Brian Jones, realitzaria la primera volta al món en globus sense escales. Jules Verne era batut i l'última gran aventura de l'home al segle xx, domesticada i conquerida. L'aeròstat va enlairar-se a Château-d'Oex, al Valais, i va volar passant pel nord d'Àfrica, Aràbia, l'Índia i el sud de la Xina. Durant una setmana es van desplaçar suaument sobre el Pacífic. La travessa per Amèrica central va ser complicada, però en canvi l'Atlàntic el creuaren amb vents de cent quaranta-cinc quilòmetres per hora. El vint-i-unè dia, l'últim, a la velocitat de dos-cents quilòmetres per hora, que era la que havien seguit des del principi, el *Breitling Orbiter III* creuava el meridià 9 sobre Mauritània i aterrava al Caire, a l'oasi de

Bawiti. Era el 21 de març de 1999 i havien recorregut quaranta-vuit mil quilòmetres.

Mai una família no havia marcat el món de l'exploració com ho han fet Auguste, el seu fill Jacques i el seu net Bertrand. Aquesta dinastia de científics ha inventat i explorat: la càpsula pressuritzada i el primer vol estratosfèric, el *bathyscaphe* (submarí) i el rècord absolut de busseig en aigües profundes, i la primera volta al món en globus aerostàtic sense escales. Algú va observar, justament: «Entre tots tres, reuneixen els somnis més bojos de l'home: convertir-se en peix i en ocell».

En una recent enquesta feta a Suïssa, el professor Tornassol va quedar com el segon personatge favorit de la sèrie de Tintín, a poques dècimes del capità Haddock, líder indiscutible, i ben lluny de Tintín, relegat a un miserable quart lloc.

Silvestre Tornassol amb tota seguretat no ho hauria acabat d'entendre. Però segur que esbossaria un somriure, fent mitja volta, mirant com el pèndol continuava girant i girant, dubtant si aquella tarda finalment havia quedat o no amb la seva admirada Castafiore.

28 de juliol de 2006

TALENT SUÍS

Aquest país valora per sobre de tot el talent i s'enorgulleix dels qui l'han fet una mica millor i una mica més gran.

Com Hans Hilfiker, enginyer també, que, empleat a la companyia federal dels trens suïssos, va rebre l'encàrrec, l'any 1940, de dissenyar un rellotge que no només donés les hores exactes sinó que expressés una part de la identitat nacional. El preuat sentit de la puntualitat suís. Hilfiker ideà un

rellotge senzill i clar, sense números, amb ratlles negres sobre un fons blanc, on destaca la secundària vermella, en forma de disc, al·legoria del banderí que els caps d'estació encara baixen a la sortida dels trens. És aquesta petita taca roja el punt essencial del disseny i el símbol del rellotge. Des de llavors, llueix no només a les més de tres mil estacions suïsses sinó que s'ha anat convertint en el rellotge nacional, en l'emblema de la precisió suïssa, i apareix per tot arreu. Una obra mestra del disseny, ja tan universal que els qui en portin una versió de polsera tenen entrada gratuïta al Museu del Disseny de Londres.

Com la de Hilfiker, moltes de les realitzacions d'aquells pioners fan avergonyir propostes d'abans-d'ahir pretesament avantguardistes. Si no sabéssim que la butaca Grand Confort de Le Corbusier és originària de 1928 o que la cadira Landi de Hans Coray ho és del 1938 les prendríem com l'última tendència d'aquest agost passat a Vinçon.

Aquesta línia clara i transparent, lògica i senzilla, funcional per sobre de qualsevol altra consideració, marcarà per sempre un estil de país. Com l'Helvetica, la font tipogràfica, que l'any 2007 va celebrar el seu cinquantè aniversari. Convertida en una icona del disseny suís dels anys seixanta i setanta, pràcticament cap altra escriptura no ha esquitxat tant l'espai urbà ni les nostres vides de cada dia com aquesta tipografia. De Zuric a Londres, Nova York i Tòquio. L'Helvetica és a tot arreu. El grafista i tipògraf Max Miedinger la inventà a Basilea, l'any 1957. L'Arial, un clon vulgar, ha ocupat el seu lloc amb traïdoria, perquè s'ha inclòs en els ordinadors de Microsoft. Però no l'ha superat.

Més viu que mai, el disseny suís encara el segle XXI en plena forma. Només dos exemples. Primer, la fundació One Laptop per Child, un ordinador per nen, impulsada pel guru Negroponte, i que pretén una distribució massiva de PC de

cent dòlars als països del Tercer Món, potser el projecte educatiu més ambiciós dels pròxims anys al món, va encarregar-ne el disseny a Yves Béhar, suís de Lausana, resident als EUA. De color verd, compacte, molt robust, té estil i nervi.

Segon exemple, l'Alinghi. Per primera vegada en cent cinquanta-dos anys, en la seva 32a edició la Copa Amèrica es va disputar a Europa. El projecte Alinghi, llançat l'any 2000 pel multimilionari ginebrí Ernesto Bertarelli i el seu amic Michel Bonnefous, va dissenyar una impressionant màquina guanyadora. A la competició, on no hi ha segon classificat, l'equip suís de l'Alinghi batia per 5 a 0 l'equip neozelandès i retornava a Europa la disputa per primer cop a la història.

Bill Koch, armador d'un dels equips que n'ha guanyat una, va atrevir-se a catalogar la Copa Amèrica no només com una carrera de vaixells: «Primer, és una carrera de pressupostos. Segon, és una competició tecnològica. Tercer, una carrera d'habilitats de gestió. Quart, una carrera de treball en equip. I, al final, una carrera de velers». Koch, sense saber-ho, acabava de definir el *management* suís. Bertarelli, president d'Alinghi, va comentar: «Va ser la idea de la pàgina en blanc. La idea de dir-se a un mateix: sí, és possible fer un projecte així a Suïssa. És possible partir del no-res, amb ambicions, amb una passió, amb ganes de competir i amb un equip que sigui el millor».

1 d'agost de 2006

DIADA NACIONAL

Els orígens de la Confederació Helvètica es remunten a l'any 1291, quan els «cantons fundacionals» —Schwyz, Uri i Unterwalden— van fer-se el famós jurament d'ajut mutu, i van constituir així la primitiva aliança. Van decidir que des de

llavors prendrien els acords per unanimitat i que s'arbitrarien els conflictes interns. El pacte va néixer d'una política contrària als Habsburg i pel desig de mantenir un mínim d'ordre i pau. En política comparada, a Catalunya ja portàvem Jaume I i Pere el Gran, regnava Jaume II, a punt de morir, i des de feia unes quantes dècades celebràvem corts, el Consolat de Mar regulava el Mediterrani i ningú sabia ni li importava que en un llogarret dels Alps quatre bàrbars acordessin no sé què.

El jurament es va celebrar al prat de Rütli, proper al llac dels Quatre Cantons, símbol de les llibertats helvètiques. Avui, 1 d'agost, els helvètics celebren la seva Diada Nacional. El seu país és un dels més avançats del món. Nosaltres, no hi som, ni existim, ni se'ns hi espera.

2 d'agost de 2006

LLETRA DE BATALLA PER HEIDI

«A la sortida del bonic poble de Maienfeld, un viarany de terra travessa el camp verdejant i boscós fins al peu de les muntanyes, que, per aquesta banda, contemplen severes la vall. Ben aviat el passejant s'endinsa per uns prats d'herba curta clapejats de plantes vigoroses i sentor embriagadora, i es troba de cop en una abrupta sendera que s'enfila cap a les pastures alpines. Un clar matí del mes de juny, una dona jove, cepada i forta, com acostumen a ser les dones de muntanya d'aquesta regió, pujava per l'estret senderó tot duent a la mà una nena de pell colrada pel sol».

Destrossada per les banals versions televisives; enllaunada en versions impresentables, abreujades i amb il·lustracions patètiques; subestimada per l'alta crítica literària, con-

tra tots, Heidi i Johanna Spyri s'alcen com un símbol de l'alegria de viure, la joia, l'acció, la força i la voluntat. Heidi no sermoneja; Heidi fa. Com ho faria una nena de cinc anys, que són els anys que té quan comença la història. Sense enganys, sense que Spyri caigui en l'error, tan comú en molts llibres infantils, d'escriure amb trampes, d'escriure pensant en el públic adult. I Heidi parla i actua, pels que s'han esforçat a llegir-la, amb els ulls i amb el cor.

El llibre va aparèixer l'any 1880, pocs anys després de l'única heroïna infantil que se li pot comparar, l'Alícia de Lewis Carroll. L'èxit va ser immediat i l'any següent en sortí una segona part. De nou, un succés extraordinari, mundialment fabulós, que va acabar per eclipsar-ne l'autora, Johanna Spyri. Filla d'un doctor rural, Johanna Heusser va néixer a Hirzel, petit poble a la falda del llac de Zuric. Va tenir una educació exquisida, malgrat que va patir uns professors que després satiritzà en el personatge de Rottenmeier, i als setze anys va anar a parar a un internat d'Yverdon. A l'edat de vint-i-cinc anys, es casà amb Johann Bernhard Spyri, que acabaria assolint una destacada posició social a Zuric. Frequentaren els cercles artístics del moment i la parella tingué com a amics personals Richard Wagner (en el seu exili suís) i Conrad Ferdinand Meyer (un dels grans poetes de la Confederació). Consta que Meyer va ser sempre un gran defensor de Heidi. La mort del marit i del seu únic fill el mateix any van fer augmentar la seva independència i solitud.

Encoratjada pels amics, va escriure el seu primer llibre l'any 1871 apuntant ja alguns dels temes de les seves obres: una forta crítica social i una preocupació pregona per l'educació. Donà els guanys d'aquesta edició a una associació de veterans de guerra. Mesos abans d'escriure *Heidi*, passà uns dies de vacances a Maienfeld, el poble al davant de Bad Ragaz, on comença la història. Passejà per les seves places, s'en-

dinsà en els camins i corriols que l'encerclen, pujà alguns cingles clapejats de flors, en l'esclat extraordinari de la primavera suïssa. I va escriure una obra immortal.

Què ha passat, doncs, perquè una autora com aquesta, amb més de vint-i-set llibres a l'esquena i d'una personalitat tan suggestiva, amb una actitud independent i crítica davant de la seva societat i els seus contemporanis, viatjant impenitent, i unes inquietuds tan avançades per l'època, s'hagi vist reduïda a l'autora d'un conte naïf i de cotó fluix com el que alguns ens volen fer empassar? Cal una lletra de batalla per Heidi i reivindicar per a Spyri el mateix reconeixement de què gaudeix, per exemple, la recuperada feminista Ascott.

Aquest és el punt: Spyri crea un mite, el de les muntanyes. El fa seu, hi juga i ens hi fa jugar. Per sempre més veurem Suïssa amb els seus ulls. Tenia cinquanta-tres anys quan la va escriure, un matrimoni plàcidament a la deriva i un fill malalt. I, en canvi, tot és llum i flors. Per això cal rebellar-se a tot intent de sacarinització de Heidi. Aquesta idea perversa de convertir-la en una ventafocs de sucre i midó. Res més lluny d'un conte de fades, Heidi. I si en algun moment del llibre es voreja el sentimentalisme, doncs benvingut sigui. Que es resa i es parla de Déu (per cert, en les traduccions a l'àrab se substitueix per Allà), i doncs què ens pensàvem que era la Suïssa de finals del vuit-cents? I en canvi, en la novella paral·lela que és la història de l'avi, quin prodigi de mesura i de capteniment! Fins el Dickens de *Copperfield* o *Oliver Twist* queden lluny d'aquesta contenció. Spyri és una autora tan antisentimental com la roca viva de les muntanyes que canta.

S'han fet moltes lectures de Heidi: des de novella d'aprenentatge a la visió sociopolítica centrada en industrialització versus vida rural. No ha faltat tampoc el punt de vista mar-

xista que ha posat l'accent en la lluita de classes entre la família burgesa dels Sesseman i els camperols suïssos.

Jo torno a les muntanyes, a les descripcions de les pastures dels Alps, als prats i els matollars i als avets, a la claror i el vent, a Flocc de Neu i les altres cabres del llibre. I sobretot a les flors, a les clavellines blanques, les gencianes i margarides alpines, les roselles i valerianes. Aquests són els paratges de Pere. Aquesta és la llum que sana Clara. Aquesta és la força que empeny Heidi. Aquest és el mite de les muntanyes suïsses. Aquesta és la venjança de Spyri contra els seus enterradors.

3 d'agost de 2006

EN EL PRINCIPI, VA SER EL SECRET BANCARI

Tot ha acabat fent que, en la globalització, Suïssa es vegi com un dels mites del capitalisme i de l'èxit professional. El franc suís, nascut el 1850, és una de les divises més estables. El trenta-cinc per cent de tots els fons privats mundials es gestionen a la Confederació. Els bancs suïssos figuren entre els deu més importants del món. Gairebé dues-centes mil persones hi treballen i almenys el seixanta-cinc per cent dels treballadors suïssos ho són d'alguna entitat financera. Un conglomerat que aglutina quatre-cents dos bancs, cent noranta-dues companyies d'assegurances i un mercat de valors. Un gegant financer que cada any mou actius superiors als tres bilions de francs. Només l'UBS genera el sis per cent de la riquesa suïssa cada any.

En el principi va ser el secret bancari. Sol dir-se que és impossible escatir si Suïssa va crear el secret bancari o va ser el secret bancari qui va crear Suïssa. En qualsevol cas, això de no fer preguntes, de mirar discretament a una banda i l'ab-

soluta desmemòria, ha protegit des de fa més de tres-cents anys els fons dipositats als bancs de la Confederació.

No endebades, els primers grans clients dels bancs suïssos foren els reis de França, els quals ja apreciaven en gran manera aquesta discreció. Cal afegir que els banquers ginebrins eren protestants, sovint d'origen francès, als quals, per les seves creences religioses, se'ls va perseguir com a conseqüència de la revocació de l'edicte de Nantes dictat per Lluís XIV el 1685. Ja Calví, uns anys abans, havia aixecat la prohibició que impedia als cristians els préstecs amb interès. En la seva *Carta sobre la usura*, Calví es plantejava: per què prohibir al propietari d'un capital obtenir un benefici mentre es permet al propietari d'un terreny de llogar-lo? Amb ell es refinà la més acurada expressió de l'ètica capitalista assolida pel protestantisme.

Amb la doctrina calvinista per un costat i les joies de la corona per l'altre, que els reis defensors del catolicisme a Europa rebessin préstecs dels heretges protestants suïssos era un petit assumpte sense importància i demostrava, tot just al tombant del segle XVIII, que el capital no té fronteres, però posats a preferir, prefereix ambients tranquils, estables i relaxats. Tampoc Napoleó Bonaparte, mentre envaïa mig Europa, inclosa Suïssa, no deixava de seguir puntualment l'evolució dels seus comptes bancaris ginebrins.

De Lluís XIV a Napoleó, la Confederació es convertia no només en l'acollidor, dolç i liberal país que emparava totes les creences sinó també en l'asil financer, els primers bancs *online* vint-i-quatre hores, sempre oberts i disposats a garantir un segur, pacífic i lucratiu paradís als patrimonis dels nobles i burgesos que escapaven de la revolució en curs (la que fos) o de qualsevol petita turbulència interna que fes perillar tants anys de saqueig solventment planificats. No devia ser estrany veure Bakunin i Kropotkin passejar tan tranquil·la-

ment al voltant del llac de Ginebra mentre uns metres per davant seu veien com qualsevol duc o comte rus entrava tan tranquil a les oficines dels seus banquers privats. «Bon dia», «Passi-ho bé», devien dir-se educadament en rus quan es creuaven.

Fa més de dos-cents anys, François-Marie Arouet va escriure: «Si alguna vegada vostè veu un banquer de Ginebra tirar-se per la finestra, salti al darrere. Segur que hi ha alguna cosa a guanyar». Firmava com a Voltaire i guardava els seus estalvis al Banc Tronchin de Ginebra. Des de llavors fins avui, l'embruix i atracció fatal de la banca suïssa no ha deixat de créixer. Des de Faruk fins al xa de Pèrsia, des de reis i presidents fins a estrelles de cinema, l'esport i l'espectacle, des de la màfia fins als narcotraficants colombians, passant per tots els petits i grans dictadors del món i la majoria dels jerrarques del Tercer Reich, tots han complert amb el ritus capitalista sagrat de dipositar els seus diners en les arcades cuirassades dels bancs de Zuric, Basilea, Lugano i Ginebra. Tirans del món? Depredadors sense fronteres? Simples clients a qui agrair la confiança. El més preuat dels serveis dels banquers suïssos és no prestar cap servei a les molestes autoritats dels països des d'on aquestes bèsties saquegen i arrasen amb tot el que se'ls posi per davant.

La cova d'Alí Babà, que tossudament va denunciant Ziegler, exdiputat socialista suís («Suïssa viu del pillatge sistemàtic d'altres economies en crisi, perquè la prosperitat de Suïssa es basa en la fuga de capitals de tots els països del món»), continuarà, plena de cofres i sitges d'or, i de safirs i de diamants, robins i altres pedres precioses. Encara durant uns anys més podrem riure amb Woody Allen quan va dir allò de «Si Déu em fes un senyal, com obrir-me un bon compte corrent en un banc suís!». Però, sobretot, perquè la capacitat de supervivència del banquer suís està fora de dub-

te. L'anècdota més recordada és la que fa referència al *Titanic*. Dos executius de la Swiss Bank Corporation hi viatjaven a bord, aquella freda nit d'abril de 1912. Tots dos van tornar sans i estalvis.

L'experiència i la imatge, la crosta que s'ha anat sedimentant al llarg de tants anys en tardarà uns quants més a saltar. Els gnoms de Zuric, apellatiu amb què Harold Wilson batejà la raça d'empleats que traginen pels soterranis i galeries dels bancs privats de la ciutat i que Rowling devia fer servir de model per al seu Gringotts Bank, encara seguiran regnant pels passadissos i corredors, perforant l'ànima i les entranyes del capitalisme més salvatge.

4 d'agost de 2006

JULIO MUÑOZ RAMONET A BAD RAGAZ

Ens han visitat els pares de la Carola i a la recerca d'un pla tranquil ens hem arribat fins a Bad Ragaz, el mític balneari de Suïssa. Buscant informació aquí i allà, una tarda vaig trobar una dada sorprenent: Julio Muñoz Ramonet va viure-hi uns anys.

Des que hem entrat als banys, m'he passat tota l'estona imaginant-me'l. Com li posarien una tovallola tèbia a l'espatlla i, encarcarat, li costaria agafar les sabatilles. Després, caminaria unes passes i es deixaria caure en una gandula. Helenbad estaria més buida del normal, com avui que l'hem visitat, i ho aprofitaria per allargar el bany de bombolles. No per gaire estona, a les dotze se serveix el dinar al restaurant principal del Grand Hotel Quellenhof. El xipolleig d'una parella de jubilats americans que amb prou feines es mantenen drets i s'agafen, desesperats, a la barana, em fa tornar a la realitat. La llum juga pels mosaics i marbres de la piscina, entremaliada.

Un llarg camí el de don Julio des de les seves arrels ceretanes fins a Bad Ragaz. Un personatge excessiu i icona de totes les misèries morals del franquisme i la postguerra. Muñoz Ramonet, un ésser sense escrúpols que gràcies a les connexions amb el règim controlava els contingents d'importació de cotó, aconseguí crear un imperi econòmic al mig d'una ciutat arruïnada i sense futur. Una història del *self-made man* català barrejat amb l'estraperlo i l'arribisme més impudic. Muñoz va arribar a controlar quaranta empreses tèxtils, Can Batlló, els magatzems El Siglo i El Águila, alguns bancs i asseguradores, el Palau Robert de Barcelona i el palau del marquès d'Alella al carrer Muntaner. Amb el seu germà, també l'Hotel Ritz va caure dins dels dominis del clan.

Al cim del seu èxit, es va casar amb Carmen Villalonga, filla del president del Banc Central i aniquilador de l'escassa xarxa bancària catalana, absorbint el Banc Hispano-Colonial i la Banca Arnús. És el punt més alt de la seva carrera. La Barcelona burgesa li obre per fi les portes dels seus salons, mentre per tota la ciutat s'escampen tota mena de xafareries. En el mercat de l'estretor i la pobresa, el luxe i l'opulència es reverencien. I Muñoz Ramonet fou un addicte al poder i la glòria.

Va viure cinc anys a Suïssa. Sempre va sentir-hi una especial predilecció. Als anys cinquanta, quan Barcelona ja li quedava petita, hi comprà dos bancs. Megalòman i amb una ambició sense límits, confiava a fer la competència a la banca helvètica des del mateix cor del capitalisme salvatge. Fracasà. Després hi va tornar per uns altres motius. A pesar de l'espessa madeixa judicial que va teixir sobre els grans fracassos que van enfonsar el seu imperi (la fallida del grup empresarial; l'incendi dels magatzems El Águila i, sobretot, la liquidació del Centro Internacional de Seguros), Muñoz Ramonet va preferir exiliar-se. A Suïssa no es fan preguntes.

A Bad Ragaz ja venien els grans tsars de Rússia a prendre les aigües. L'arquitecte del Quellenhof, el suís Bernhard Simon, era contractat sovint per la noblesa russa per projectar i edificar els palaus que s'anaven alçant al Sant Petersburg de Nicolau I. El Grand Hotel és un esplèndid i luxós establiment que feia més accessibles a uns quants hostes privilegiats les aigües que des del 1232 els monjos de l'abadia benedictina de Pfäfers havien descobert prop del riu Tamina. Des de l'edat mitjana, malalts i banyistes que hi arribaven eren submergits, mitjançant una politja, amb els ulls clucs, en la foscor del barranc que porta a la deu. Diuen que a Zwingli li agradava purificar la seva ànima aquí de tant en tant i que Paracels, primer metge de balneari a Bad Ragaz, aprofità el temps que hi va viure per demostrar la força curativa de l'aigua termal.

Quan el 1840 es va poder conduir l'aigua per un trajecte de quatre quilòmetres, a la vall va iniciar-se el turisme de balnearis, que va canviar per sempre la imatge d'aquell petit poble agrícola del cantó de Sankt Gallen, just al davant del país de Heidi.

Poetes i filòsofs, nobles i aristòcrates van fer de Bad Ragaz un centre social de categoria mundial. Nietzsche, Andersen, Mann i Rilke es barrejaven amb comtesses i princeses en els salons i les terrasses. Spyri hi va passar llargues temporades. Helenbad, l'exclusiva piscina dels hostes de l'hotel, va ser batejada així en honor de Sa Altesa Imperial la Gran Duquessa Helena de Rússia.

Muñoz Ramonet, que no va llegir mai Rilke ni Mann, va reunir una pinacoteca de més de mil quadres. Va començar-la fent-se seva bona part de la col·lecció Bosch i Catalineu i la va anar engrandint: Goya, Tiepolo, El Greco, Murillo, Urgell, Anglada Camarasa i les joies de la corona, la seva col·lecció de miniatures. El palau del carrer Muntaner

l'havia convertit en un nou Camp Hill, el castell de William Randolph Hearst a Califòrnia. Tapissos, quadres, porcellanes i cristalleries, mobles de marqueteria, velluts i sedassos omplien tots els racons de la casa. Aviat va caldre guardar l'art a la seva mansió de Llavaneres i en unes caixes fortes a Suïssa, esclar. Muñoz colleccionava quadres com qui col·lecciona empreses. No li interessava l'art sinó la inversió que suposava i la imatge refinada que li permetia lluir. Una *soirée* amb Sorolla i Fortuny de fons no és el mateix que amb una paret en blanc. Tampoc les festes de la casa al carrer Muntaner no haurien estat iguals sense la filera de Buicks, Rolls i Mercedes aparcats a la porta. L'autèntic luxe exigeix solvència contrastada.

El seu exhibicionisme no tenia límits. La seva cobdícia tampoc. Esquivà els viaranyes del franquisme amb la despreocupació i la confiança que dona el domini dels inframons i les clavegueres del poder. Ni l'afer amb Carmen Broto no l'esquitxà més enllà d'afegir-hi un nou escàndol. Un més que ja no importava. *En el cielo manda Dios y en la tierra los Muñoz*. La llegenda creixia sense parar. Fins que va explotar.

La decadència i caiguda de l'imperi Ramonet no té res a envejar a la que va retratar Gibbon al seu clàssic sobre el final de l'Imperi romà. Les mateixes traïcions i venjances, la mateixa ferum de sordidesa. Es passen comptes amb tants anys d'arrogància i èxits. Trenca amb tothom, la seva dona, les filles, el sogre i els germans. La justícia gairebé l'encalça i l'acorrالا. Els embargaments s'acumulen i la liquidació de la Compañía Internacional de Seguros el posa perillosament a tir de la presó. Cal prendre un determini. I fuig. Senzillament, s'exilia.

I ara el torno a veure a contrallum, aixecant-se amb fred als ossos. Aparta la tovallola i la Maruja, la seva companya, li

posa el barnús. Creuen junts la sala de columnes. No deixa de saludar tothom amb les quatre paraules d'alemany i francès que ha après. És l'hoste més famós de l'hotel. Bad Ragaz no és Barcelona però els diners causen els mateixos efectes a tot arreu. S'atura i mira pels finestrals. Plou. No li importa gaire perquè fa mesos que ja no surt a jugar a golf. Alça la vista i veu l'anunci d'una exhibició al Museu d'Art de Liechtenstein, a menys de cinquanta quilòmetres de l'hotel. Obres del gòtic alemany. Somriu pensant en el seu Grünewald, l'únic que no penja a les estances de les col·leccions alemanyes. Sense gairebé adonar-se'n es troba a la seva habitació. Són ja cinc anys de fer cada dia el mateix camí en un dels hotels més cars i luxosos de Suïssa. La suite dona al parc de tillers i roures desmaiats. La Maruja l'ajuda a anar al lavabo. Sempre li fa la mateixa broma i ara no pot deixar de preguntar-li si ja han arribat les caixes de Chanel N.º 5. Mai no ha suportat la ferum de la seva orina, però d'aquí a la llegenda urbana que afirmava que, a les bones èpoques, vessava cada vegada una de les ampolletes de perfum un cop acabada la feina, n'hi va un tros. Evita mirar-se al mirall. No cal, sap molt bé que és un vell acabat.

L'estada de Ramonet al Quellenhof l'explica Xavier Muñoz en els últims capítols del seu excel·lent llibre *Muñoz Ramonet, societat il·limitada*. Un món d'odis ferotges i desitjos d'enterraments. Una festa particular per a Lady Macbeths i Ricards tercers. Hi són Maruja, la seva companya, les filles, els seus xofers i assistents, els vuit cotxes de luxe aparcats a la porta del Grand Hotel durant tots aquests anys, les darreres tèrboles maniobres per sepultar tants anys de robatoris, les lluites per la seva herència i el seu testament.

L'home de totes les indecències tingué un moment de dignitat o potser s'estremí de pensar que podia caure en l'oblit més fosc i profund, o encara va ser que va voler passar

comptes amb la seva família. Tant se val. El cert és que a l'últim moment va deixar escrit que cedia el seu palau del marquès d'Alella a la ciutat de Barcelona, i la seva col·lecció de miniatures, d'un valor incalculable, a la ciutat de Chur.

Va ser a l'hospital cantonal d'aquesta ciutat, la capital dels Grisons, on va morir. Fins al darrer moment es feia portar les menses que el maître del Grand Hotel preparava especialment per a ell. Les seves quatre filles, hereves d'una fortuna immobiliària, van amagar-ne primer les darreres voluntats per impugnar-les després, mentre algú corria a despenjar de la casa del carrer Muntaner les obres més valuoses.

Durant quinze anys Barcelona ha hagut de pledejar defensant el testament de Muñoz mentre el patrimoni de la família, de nou immers en les noves teranyines de l'especulació democràtica del boom de la construcció, tornava a viure una època daurada. Les immobiliàries Lles i Gaudir promouen avui mil cinc-cents habitatges en les antigues fàbriques tèxtils de Can Batlló i Can Comes de Granollers i en altres complexos a Alacant i Calafell. Més de quatre-cents milions d'euros de patrimoni màgicament heretats d'un home que quan va morir no tenia res. La seva gestió no és ja en mans del gendre de Muñoz, que es va fugar a Sud-amèrica amb la seva amant, sinó d'una de les seves netes, Carmen Escrivá de Romaní, emparentada amb la noblesa espanyola, resident a Madrid però estiuejant a Sant Andreu.

Muñoz Ramonet és el representant sublim d'aquells altres catalans que també han passat per Suïssa, acompanyats de talonaris i maletes i amb els valors i el país que deixaven enrere desats a sota el matalàs del llit de matrimoni. Però els supera a tots en desmesura i deliri.

6 d'agost de 2006

Llegeixo en una revista:

«Les cobres no es calmen per la música de la flauta, sinó pel moviment suau de l'instrument. De fet, les serps són sordes, però poden sentir les vibracions del terra a través del seu ventre i per això poden percebre una persona o un moviment brusc. O el balanceig d'una flauta. No qualsevol pot ser un encantador de serps. Es necessita pràctica, autoconfiança i, sobretot, haver-se vacunat abans».

M'ha recordat els CEO.

7 d'agost de 2006

Som en la mesura que presentem power points. Fa setmanes que no ho practico. Ergo, he estat, però ara no soc. Tornaré a ser algun dia?

Demà viatjo a Madrid. Veurem.

8 d'agost de 2006

Del meu bloc:

«Arribo a la seu d'IXI a Espanya. He demanat pel president de la Regió Sud, en la qual està inclosa la Market Unit Espanya. Mentre pujava amb l'ascensor he pensat en el petit canvi que representava passar de treballar per a una empresa suïssa amb la seu mundial a Winterthur i l'espanyola a Barcelona a fer-ho per a una altra de francesa amb seus a París i a Madrid.

»Abans que la seva secretària s'excusés ja li he dit que no patís, que ja m'asseia i m'esperaria. És una llei universal.

»Després, he entrat al despatx. El president desprèn morenor i encant a parts iguals. Es mou amb elegància, *charme* i la serena confiança de trobar-se amb la flauta de l'encantador de serps a la butxaca guanyada en la darrera partida de pòquer. Però són els seus ulls, el que t'atrapa. Uns ulls blaus i clars, que quan riuen sembla que encara vulguin retenir els últims dies d'estiu. Vestit beix de lli, camisa blau cel. Amb la pell torrada pel sol (Màlaga? Les Antilles? La dolça Provença?) em saluda amb un "Comment allez-vous?" de vagues ressonàncies colonials.

»Petits primers minuts intranscendents. Sona el mòbil i l'agafa. És París. Continuem. Em pregunta que què faig i jo m'esforço per donar-li una resposta coherent. Un moment difícil, però ell s'aixeca i s'excusa. Surt i torna amb un vas d'aigua. On érem? De sobte els ulls se li encenen. És un instant només, però s'hi ha reflectit una mirada terrible, d'una profunditat fosca que fa esgarrifances. S'aixeca un altre cop, ara a consultar els emails. Començo a tenir la impressió que genero uns comportaments patològics en els alts executius que caldrà examinar. En tornar hi veig de nou la mateixa mirada líquida, com sortint d'un malson. Em pregunta per la meva opinió sobre la Walderberg espanyola. Mentre me'n surto com puc amb els tòpics de sempre m'adono de la jugada. I moc la fitxa que em demana. No, no estic interessat a tornar a Barcelona. La família, l'escola dels nens, acaben d'arribar tot just a Suïssa, ja se sap. Ho entén perfectament. La mirada s'ha suavitzat i torna a reflectir el plàcid capvespre d'una tarda d'agost. Entra la seva secretària i l'avisava que té una altra reunió amb el responsable de Comunicacions de Barcelona. S'ha d'acomiarar, esclar. Em diu que no em preocupi, que sempre hi ha lloc per a mànagers

com jo en les Head Offices del món. Un comentari que m'inquieta.

»Encara tinc temps per saludar els qui seran, des d'IXI Espanya, els meus col·legues en l'equip d'integració. Gran cordialitat. Prenc un cafè amb ells i sobrevisc».

10 d'agost de 2006

ELS SEGADORS

Winterthur és a pocs quilòmetres del cantó de l'Appenzell, un dels meus paisatges favorits. Avui, amb la Carola i els nens, ens hem llevat d'hora. És el dia.

Cada any, a l'agost, els *Wildheuer* («segadors») pugen els vessants escarpats de les muntanyes d'Appenzell amb falçs i dalles i forques, i esclots de fusta per no relliscar, per segar el fenc i el fenàs i l'herba salvatge d'aquells pendents gairebé verticals. Ho deixaran assecar i, passat l'estiu, servirà de far-ratge per al bestiar, tal com ho feren els seus pares i els pares dels seus pares.

És una vida que desafia la natura, simple i senzilla, marcada pel ritme de les vaques; dels espais oberts i les pastures d'estiu als silencis gelats d'hivern, esquerdat pels bruels de les bèsties. Una lluita per evitar una desaparició segura.

És en l'Appenzell on més evident es fa el xoc de civilitzacions entre la Suïssa tradicional i la d'avantguarda. Mentre per a una família de pagesos de les muntanyes dels Alps la vida quotidiana passa per la sega, el descremat de la llet, l'alimentació de les vaques i l'escampament dels fems, els seus compatriotes de menys de cinquanta quilòmetres enllà es mouen en jets privats entre les borses de Tòquio i Nova York, naveguen per la Copa Amèrica amb l'Alinghi i baten tots els rècords de vendes en el sector de rellotgeria de luxe.

És la Suïssa que viu amb un peu a l'Appenzell i un altre a l'avantsala de la mundialització.

Durant més de mil anys els pagesos que han viscut a tot l'arc alpi, de França a Eslovènia, han après a equilibrar les necessitats de la natura amb les seves pròpies. Des que els monjos al segle x van començar a colonitzar les valls més remotes i allunyades. D'ells va sorgir un conreu simple, adaptat tant als suaus turons com als pendents esquerps i retallats del paisatge. Fins que els Alps es van transformar en un oceà de boscos, prats i pastures. Les coses no passen perquè sí, fins i tot a les muntanyes. Els seus pagesos havien descobert l'or blanc. Les vaques.

A finals del segle xvi, el formatge de l'Appenzell ja s'exportava a Ginebra, Lió, París i Frankfurt, i la seva elaboració es va convertir en el mitjà econòmic de subsistència dels grangers dels Alps. No només va canviar la seva vida, sinó, altra vegada, el paisatge. De les pastures se'n van arrencar els arbusts i les plantes i les flors no comestibles. Als nous cels de l'Appenzell van arribar els puputs i els mussols, i l'àliga marcenca va decidir fundar-hi el seu regne. Els prats van perfumar-se i van adornar-se de flors blanques i rosades, de verds brillants i grocs intensos, de farigoles i gencianes. Durant nou-cents anys, els Alps van adormir-se en un son profund, de boires, pluges i flors, del qual es van despertar de sobte amb els sorolls de la industrialització del segle xix. Aleshores, les explotacions de fusta i les migracions de famílies i pobles sencers a les ciutats van fer perillar el delicat mosaic alpi. Però el sentit pràctic suís va acudir al rescat. No per cap motiu ecològic *avant la lettre*, sinó simplement perquè els convenia. Només així s'asseguraven sobreviure: si un pagès no respectava els límits del pasturatge en els seus camps o si tallava massa llenya o s'abandonava un prat de dall, l'erosió del sòl, els lliscaments de la terra i les allaus podien, literalment, escombrar-lo.

Malgrat tot, en aquests temps, tota aquesta obra natural de precisió suïssa està amenaçada per la tecnologia, el trànsit, el turisme i els esports. I l'arcaica i èpica equació alpina torna a perillar, amb el risc de desaparèixer, convertida en postals turístiques, camps de golf i pistes d'esquí.

Però a més del fenomen del xoc de civilitzacions, l'Appenzell és també la confrontació entre individualisme i col·lectivitat. Una part molt important de les terres són administrades per l'assemblea popular del cantó. Dues terceres parts de les pastures alpines (i dues terceres parts dels boscos de tot Suïssa) són de propietat comunal. Aquest esperit de col·lectivitat, cooperatiu, solca el país i hi deixa una empremta inesborrable. Allà on aquest esperit de comunitat s'ha mantingut, camins, terres i boscos s'han cuidat amb atenció.

El que no és meu és de tothom. Aquest esperit esclata, si es vol una mica folklòricament, en les *Landsgemeinde*, quan la capital del cantó rep la totalitat de la seva ciutadania (des de fa quinze anys, també les dones), a l'aire lliure, a l'antiga plaça del mercat encerclada per unes cases pintades amb els motius tradicionals, per discutir tot el que el poble vol discutir. Tradició, civilitat i cultura democràtica. Ciutadania unida a l'exercici de drets, al diàleg i al consens de la majoria. L'Appenzell és el que és perquè els seus ciutadans ho han volgut així. Conservadors, solen representar un dels extrems de la Confederació en qualsevol votació d'àmbit federal, normalment als antípodes de l'europea, il·lustrada i afrancesada Ginebra.

Aquest és el país de l'Appenzell (i hauríem de dir un dels països Appenzell, perquè de fet són dos cantons, l'Appenzell Inner-Rhoden i l'Appenzell Ausser-Rhoden, dividits el 1597 per motius religiosos, catòlic l'un i protestant l'altre) i una de les terres que més estimo de Suïssa.

11 d'agost de 2006

ELOGI DEL VERD

Tots els colors del verd s'hi donen estada, a l'Appenzell, un dels pocs llocs on és possible captar un matis més brillant o lívid en aquesta immensa catifa verda dels prats suïssos, tan antiplanians, tan monòtonament verds, tan difícils d'adjectivar.

El verd oliva, àcid, de pellofa, dels cims dels turons; el verd generós, afruitat i lliure dels prats baixos, amb un reflex daurat de fenc a l'estiu; el verd gris, vençut, com de tela impermeable, de les pastures al novembre, entenebrat, d'un beix descolorit; o un verd d'avet de Nadal, que a l'hivern s'amaga, abrigat per un mar de neu, que reneix, a l'abril, verd primavera, juganer i entremaliat, que sembla que s'escapi trescant pels turons.

Solcat de camins i cims d'altitud raonable, amb tobogans d'estiu de més d'un quilòmetre, esglésies esculpides dins les roques i centenars de senders que des dels bells queixals dels cims de les Churfisten crivellen el Toggenburg i l'han convertit en el paradís del *hiking*. Un país, a redós del Säntis, el cim més alt, de més de dos mil cinc-cents metres, des d'on es poden albirar el Constança i les muntanyes grisones i, lluny, les majestats dels Alps centrals. Encerclat entre llacs: Constança, Zuric, Walensee, l'Appenzell és el cantó més petit (l'Inner-Rhoden) de tota la Confederació (només quinze mil habitants), que va créixer en l'època medieval gràcies al seu poderós veí, el monestir de Sankt Gallen (*Appen-Zell* vol dir, precisament, «cella de l'abat»).

Els seus pobles, la capital, Appenzell, però també Stein, Urnäsch i Gais, són poc més que tres carrers i quatre cases, amb façanes amb esgrafiats geomètrics de colors llampants, animals, plantes o qualsevol altre motiu. Nets i polits, hi tens la certesa que continuaran igual d'aquí cinquanta anys.

No s'ha de triar ni seguir cap ruta, a l'Appenzell. Els mapes haurien d'estar-hi prohibits. És el triomf d'anys de modular un paisatge i uns camins. Una victòria d'aquells *Wildheuer* que cada any se'n van a la sega. Cal perdre-s'hi. I si és estiu, obrir les finestres del cotxe i deixar que el perfum de les herbes remeieres ens acompanyi en el viatge. És tan important l'experiència visual com la sensorial, a l'Appenzell. Aleshores t'adones que el verd té també olors: hi ha el verd humit, d'una sentor profunda, mig podrida, com de golfa resclosida; però si el dia és clar i el poniol i el fonoll i el comí es brisen pel vent, l'olor es fa tendra, s'amaneix, olor de matí de llonguet de forn de diumenge; i el verd aiguaneu, buit, disgustat, fruit d'un temps aturat, vague i inerm. I quan el verd ens toca, insinuant-se, verd sensual, voluptuós, nu de noia adolescent, és el verd pur, el verd joia i enamoradís.

Verd, així és l'Appenzell. I així s'entenen aquelles pintures senzilles i pageses, d'un naïf genuí, amb perspectives infantils, una fila de vaques ordenada, una darrere l'altra, que puja pacient una muntanya amb el pic nevad, amb els pagesos al davant. Una manera de viure i una particular visió del món d'uns homes que aspiren a viure, tan sols, amb una intransigència feréstega, pel futur d'una vella terra.

12 d'agost de 2006

PASSEJANT AMB ROBERT WALSER

Nascut a la ciutat bilingüe de Biel/Bienne, Walser s'ha convertit en el gran autor de culte que Suïssa projecta al món. Una vida erràtica i plena de derrotes, una bohèmia de fracàs rere fracàs, uns elogis de Kafka i un final devastador. Es barreja, es desconstrueix i, voilà!, l'autor de minories llest per al consum.

Walser, de qui Vila-Matas ha parlat tant fins a fer-lo protagonista del seu *Doctor Pasavento*, va trucar un dia de 1932 al sanatori de Waldau, sol·licitant l'ingrés. «Estic aquí per embogir, no per escriure», va dir. De Waldau el traslladarien al cap d'un any al psiquiàtric de Herisau, on vint-i-dos anys després, el dia de Nadal de 1956, el seu cadàver, estès damunt la neu, va ser trobat per uns nens que jugaven amb els seus trineus.

Són aquests anys manicomials, de caminades boges i esgotadores per les muntanyes de l'Appenzell, sovint amb Carl Seelig, l'amic, el confident, l'editor que el rescatarà de l'oblit i l'autor d'un bellíssim llibre sobre aquests passejos amb ell, els que el converteixen en un mite. Aquest autointernament i el desig de desaparèixer, d'acabar, d'ocultar-se, projecten Walser al cim de la llista dels escriptors maleïts i amb una vida tremenda, sovint amagant la seva obra i els seus llibres. Fins i tot avui a Herisau és perfectament possible seguir la ben senyalitzada «ruta Walser», que inclou la visita al psiquiàtric, una font on s'aturava a beure i el lloc exacte on caigué mort, congelat —fotos del cadàver incloses, que fan les delícies dels aficionats més fetitxistes.

Per això a Walser se l'associa erròniament amb l'Appenzell, quan aquí no hi va escriure ni una ratlla. Però no era potser aquest l'únic lloc del món on amagar-se i rebutjar una manera de viure? No era aquí també on podria viure senzillament, fregant plats i corredors de l'hospital i caminant, caminant sense parar, caminant sense saber on anar, enmig de la solitud fantasmal de les borrufoades de l'Appenzell?

Igual que Fleur Jaeggy (1940), nascuda a Zuric però que viu a Milà, que va passar els anys d'infantesa en un internat pròxim a Herisau i que va escriure, sobre la mort de Walser: «Penso a vegades que és bonic morir així, havent acabat una passejada, i deixar-se caure en un sepulcre natural, en la neu

d'Appenzell, després de gairebé trenta anys de manicomi a Herisau». Jaeggy, autora també ella de culte, que tampoc no ha escrit ni una línia aquí, hi restarà tota la vida lligada per la seva novella *Els felços anys del càstig*, on traça, a través dels records esfilagarsats d'una dona, un retrat dur i implacable d'una part de la seva joventut passada en un internat en aquest cantó. «L'escriptor italià més cruel», com és coneguda al seu país, comparteix amb Walser no només un paisatge de fons, sinó uns mateixos silencis, distàncies i fredors.

Tots dos es van perdre sovint pels senders de l'Appenzell i van ensopegar amb els pagesos, de festa, guarnits amb els vestits dels dies de festa, pantalons grocs bombats, armilla negra, arracada a l'orella, potser amb una forca a l'esquena, fent camí, amb les vaques al costat i el gos guiant el ramat. Tots dos van pujar pels turons d'aquest país i van travessar pastures i prats de dall, frescos i de color verd maragda o morts i engolits per un son de tardor etern. Van veure mai cap àliga marcenca? Van aturar-se a collir fulles de llorer o d'orenga? Va ser aquí, a l'Appenzell, on es van haver d'enfrontar al concepte de pàtria, tan delicat i del qual tant s'abusa, una idea de ser en el món, una peregrinació i un retorn a algun lloc, el seu lloc, en un intent en va per atrapar l'essència de la vida. En-voltats de tots els verds del món.

13 d'agost de 2006

SUISSA ÉS UN FORMATGE

Matins enteranyinats d'hivern dels prats del Säntis, amb els camins gebrats i amb els grangers de l'Appenzell munyint les vaques, avançant-se als primers cants dels galls. Olor de llet tèbia. Després vindrà el procés per fer el formatge. Escalfar la llet, quallar-la, bombar el formatge fresc en un motlle

d'acer, submergir-lo en un bany de sal, premsar-lo i col·locar les fogasses de trenta-cinc centímetres de diàmetre de llargada i un pes d'uns set quilos, per a la seva maduració, als cellers. En acabat, s'esdevé per a l'appenzell el seu gran moment, el tractament amb una salmorra d'herbes que, amb uns raspalls avui ja mecanitzats, es fa peça a peça, mentre es giren, delicadament. És aquesta barreja de pebre, estragó, sàlvia, llorer, comí, badina i orenga la que dona a aquest formatge el seu gust fort, sostingut i picant, a vegades com vingut d'un món perdut, que es descompon i podreix.

Parent proper del gruyère, el rei, fins al punt que en alguns moments va arribar a donar nom i englobar tots els formatges suïssos. Fet de llet de vaca sencera, pasta premsada i cuïta. Fogassa rodona i escorça uniforme, marronosa. A La Tour-de-Trême, prop de Bulle, hi ha la formatgeria del senyor Richoz. S'hi poden trobar els millors vacherin Mont-d'Or, els més selectes vacherin friburguesos i els gruyères més deliciosos. Edmond Richoz sempre recomana el gruyère de vint-i-sis mesos de curació. Un formatge cremós, fi i intens. I sense forats, naturalment.

Durant segles s'ha produït formatge, a Suïssa. El *caseus helveticus* que descriu Plini era poca cosa més que un mató o formatge fresc. Però amb el descobriment de l'ús del quall començarà l'època daurada dels formatges durs. Apareixen l'appenzell, l'emmental i el gruyère. Al Jura fa temps que mengen el que després coneixerem com a tête de moine. Són formatges que es poden conservar, molt apreciats com a provisions per a viatges.

L'sbrinz, en canvi, és un formatge diferent. Dur i faixa-dor, compacte, de la família dels parmesans. El gust és picant i cal acompanyar-lo d'un bon vi negre. Quaranta-cinc quilos de sbrinz necessiten sis-cents litres de llet fresca. La seva denominació d'origen està molt controlada i només al cantó de

Lucerna és possible produir-lo. La seva reputació arrenca de l'edat mitjana, quan servia de moneda de canvi amb els comerciants que travessaven Suïssa, cap a Itàlia, pel pas del Gotard.

Però el primer i més famós formatge de Suïssa és el del país on Albert Bitzius predicà i ensenyà en el segon quart del segle XIX. Jeremias Gotthelf, com així és conegut, considerat per Mann uns dels més grans escriptors en llengua alemanya, representa el genuí esperit de l'illa verda de Suïssa, la regió d'Emmental. Els prats, les granges i la gent, sobretot els seus pagesos i menestrals, de la vall de l'Emme, són els personatges de les seves novel·les, que encara avui gaudeixen d'una gran popularitat. S'enfrontà a l'arrogància de les elits il·lustrades ciutadanes i va escriure amb ràbia sobre la qüestió de la pobresa en una Suïssa radicalment diferent de l'actual. En va criticar la cobdícia, l'egoisme i el consumisme, anticipant-se un segle i mig al debat que sobre els efectes del neoliberalisme s'encetarà al nostre món global d'ara. El seu enfrontament amb el govern de Berna el va forçar a dimitir de la seva tasca d'inspector d'escola, a la qual tants esforços havia dedicat. I va morir uns anys després a la seva vall verda tan estimada.

L'emmental és el formatge més exportat. A més, es produeix en molts altres països europeus. Es caracteritza pels seus forats, que apareixen en el procés de fermentació. Les seves rodes poden arribar a pesar fins a cent trenta quilos, després d'haver necessitat milers de litres de llet per quallar. Té una escorça natural, llisa i seca, de color groguenc i un gust lleugerament d'avellana. Un tast de prat i de Jeremias Gotthelf.

Amb l'appenzell, el gruyère, l'sbrinz i l'emmental encara no hem acabat. Suïssa té, a més a més, uns altres quatre-cents cinquanta formatges. La raclet, els vacherin, el tilsit, el tête

de moine i tants altres. Els suïssos consumeixen més de cent quaranta-nou mil tones de formatge a l'any. És a dir, uns vint quilos de formatge per persona. Sols o fosos a les cassolles de les fondues. Sumats als més de cinc-cents referèndums celebrats des de 1848 i a les dues-centes quaranta-quatre iniciatives plantejades (a part dels referèndums cantonals), el resum és que els suïssos bàsicament mengen formatge i voten. Una conclusió democràticament i gastronòmicament ben enveigable.

15 d'agost de 2006

MOSSÈN CINTO ALS ALPS

Quan mossèn Cinto arriba aquell maig de 1884 a Ginebra, ja és un poeta consagrat. Amb trenta-nou anys ha publicat *L'Atlàntida*, la *Llegenda de Montserrat*, l'*Oda a Barcelona* i *Canigó*. La seva entrada triomfal a la festa dels Jocs Florals de 1865, on va guanyar dos premis, vestit de pagès, amb la roba de pana i la barretina vermella, l'havia projectat al capdamunt dels mites catalans. Les seves obres confirmarien aquell esclat.

Amb els marquesos de Comillas i Eusebi Güell, les dues fortunes més importants de l'època a Catalunya (i que uns anys més tard s'uniran en casar-se Güell amb la filla de don Claudio López), estan fent un viatge que els ha portat a Roma, on els ha rebut el papa Lleó XIII, i que, després de visitar la Suïssa romanda, seguirà per la Selva Negra fins a arribar a Sant Petersburg.

Verdaguer aniria vestit igual que en les seves excursions als Pirineus: sotana, un paraigua en comptes de bastó, una maleta feixuga per motxilla i unes sabates de ciutat als peus. Així va recórrer les valls més apartades del Cadí i va traves-

sar els colls més feréstecs del massís dels Pirineus. Així mossèn Cinto s'endinsà en els altívols i majestuosos Alps.

16 d'agost de 2006

EL MÒBING LABORAL

Com acabarà, tot això? Vull dir la fusió entre Walderberg i IXI. Ara per ara és un misteri. Però en el món de les empreses, el joc es juga sempre amb les cartes marcades.

Amb la idea que només tenint l'empresa en tensió permanent s'aconsegueix la mobilització i eficiència dels recursos —humans—, les empreses s'han carregat de milers de bombes de pressió nuclear. Globals, sí; però atòmiques també. La gradació del mòbing té una gamma de colors insospitada: des dels subtils «No saps qui et paga», «Se t'ha aturat el rellotge» o la humiliant «Molta pressa per agafar el pont aeri», quan comença l'estampida després d'una reunió a Madrid que s'ha acabat a les deu de la nit, fins a les imaginatives solucions de les puntades de peu cap amunt, cap avall o laterals.

Les primeres comporten l'ascens de l'afectat cap a posicions en què no exerceixi funcions executives. Són els Country Managers o presidents, figura en la qual amagaran des d'aquell mateix moment la seva nova decorativa condició de reina mare. La invitació a marxar és clara, però la nòmina no sol tocar-se i l'executiu, capcot, procedeix a posar-se la perruca i a saludar amb la mà. Les puntades de peu cap avall són especialment denigrants. Es consuma la decadència, al manager condemnat se li retiren competències i se'l cargola, degradant-lo fins on sigui possible i el contracte d'alta direcció permeti. Caps que deixen de ser-ho d'un dia per l'altre i de sobte es troben convivint amb els seus exsubordinats a les

màquines de cafè o fent cua a les impressores, en una imatge patètica, d'una gran tristesa. Finalment, les coces més creatives són les laterals, que fan que el mànager afectat acabi amb la «síndrome Robinson»: s'agafa un executiu, se'l trasllada a un altre departament, se li aparta tota responsabilitat, i se'l deixa navegant a soles pel seu PC, en un viatge sense fi, on l'única illa on aturar-se és la seva taula i la seva cadira.

Tuta, quia diffidens, és a dir, «Segura, perquè desconfia». Aquest va ser el lema de l'Acadèmia dels Desconfiats de Barcelona, que va existir a Barcelona entre 1700 i 1703.

No m'estranya que durés tan pocs anys: jo visc en plena desconfiança, però em sento més intranquil que mai.

17 d'agost de 2006

SER FELIÇ

El concepte de clima laboral o clima organitzacional ha anat guanyant rellevància en el camp del *management*. Entres en qualsevol empresa, obres la porta del departament de recursos —humans— i deus a un que el director està parlant de «cuidar», «millorar» o «gestionar» el clima laboral. I si no, de «desenvolupar», «fer créixer» i «retenir» el talent. Que alhora estigui netejant el rifle amb què executarà al cap de cinc minuts el director d'informàtica no deixa de ser una anècdota irrellevant.

És l'estat d'ànim de l'empresa, i això és el que compta. El clima laboral té poc a veure amb els mapes del temps i molt amb les percepcions i la sensibilitat emocional dels empleats. Amb importantíssimes conseqüències en els resultats: l'im-

pacte del clima sobre el rendiment i la productivitat s'estima entre el vint i el trenta per cent. Per això, mai com fins ara les empreses no havien girat els ulls vers la felicitat dels empleats.

Frau Kleiner, la meua excap de Recursos Humans, que deixa la companyia el dia 1 de gener, va dir-me ahir que no em preocupés, que fos feliç. Tothom somnia a ser-ho, li vaig contestar. I ens vam acomiadar.

Capitalisme i felicitat són dos conceptes que van avui en dia més estretament lligats que mai. Alexander Kjerulf, un guru que es defineix com a «director de felicitat», va publicar un llibre, *La hora feliz es de 9 a 5. Cómo adorar tu trabajo y tu vida y arrasar en tu empresa*. Les tesis no podien ser més engrescadores: tots podem ser feliços a la feina; sent-ho, millorarem la qualitat de vida i ens sentirem més realitzats; les empreses felices són molt més eficients que les infelices, i la felicitat a la feina és fàcil. Un optimista, Alexander Kjerulf. Un personatge ideal en qualsevol foc de camp o en una visita al tanatori.

22 d'agost de 2006

PESTALOZZI, PEDAGOGIA

La Carola ha hagut de demanar una excedència al Thau per venir a Suïssa. Tots aquests anys fent de mestra i ara ho ha hagut de deixar. Li agrada la seva feina, em sap greu el sacrifici que fa. Per això, avui, al vespre, quan els nens ja dormien, ens hem entretingut a buscar informació sobre Pestalozzi.

Un home pensava en veu alta: «Vull ser mestre d'escola». Heinrich Pestalozzi (1746-1827), l'educador del poble, senzillament volia ser mestre. «Per canviar una persona cal estimar-la. La nostra influència només arriba on arriba el nostre amor». La seva fe en la humanitat, el seu amor pels nens, l'ab-

negació i lluita pels més desvalguts, i una vida feta d'una successió de fracassos fan de Pestalozzi una personalitat subjugant i del seu missatge, un que mai no perd valor ni actualitat.

País de gran tradició pedagògica, Suïssa té un pes considerable en la pedagogia moderna. Rousseau, Pestalozzi, Piaget. Si tot comença amb el gran ginebrí, no és menys cert que en qualsevol tractat de pedagogia Pestalozzi ocupa un lloc preminent, al costat de les Montessori, els Decroly, etcètera. Piaget tanca una llista d'un país que en l'educació ha buscat sempre combinar-hi la llibertat i els valors collectius democràtics.

I tanmateix, el més apassionant de Pestalozzi és que no hi ha res a la seva obra que estigui cabalment acabat. Són esborranys, assajos d'una teoria pedagògica en continu moviment, inacabada. Sembla que no hi hagi res que li hagi sortit bé, a aquest zuriquès: escriptor prolífic però enrevessat, mestre estranyíssim, pare frustrat i marit solitari, gestor incompetent. Un somiatruites, que creia en la bellesa, en la intel·ligència dels nens, en una educació popular i a l'abast de tothom, que fins als vuitanta-dos anys començà i recomençà de nou manta vegada, que visqué com un pobre per servir els seus infants, que va preferir focalitzar l'educació dels nens exercitant l'atenció, l'observació i la memòria abans de passar a jutjar i raonar, que entenia l'amor com el principi essencial de l'educació i les mares com les millors educadores.

Aquest home lleig i baixet, amb la cara picada per la verola, tossut i honest, pur esperit de la Il·lustració, va fer d'un ideal pedagògic de llibertat i autonomia personal dels nens la raó última i única de la seva vida. L'escola agafa volada amb Pestalozzi atès que a l'escola, i només a l'escola, li correspon una tasca vital: no té sentit només en el fet de transmetre experiències o continguts; cal que, organitzant un procés d'autoformació, sigui el motor que permeti als nens construir la

seva llibertat autònoma. I per aconseguir-ho cal que el mestre estigui al servei de les necessitats de l'alumne. És ell qui posa el nen en contacte amb la natura (no endebades l'*Emili* de Rousseau és el seu llibre de capçalera): apareix el joc, l'espontaneïtat, les activitats manuals i el dibuix. Forma, nombre i paraula són els punts bàsics de l'ensenyament. L'amor, l'estimació és un dels pilars pestalozzians: els mestres no poden ser mai autoritaris.

Als cinquanta-dos anys, Pestalozzi va rebre, per fi, el títol de mestre d'escola. És tard, però tant se val, és el que sempre havia volgut ser. Treballa primer a Burgdorf durant cinc anys i després a Yverdon durant vint anys més. L'èxit, el reconeixement i la fama. Prussians, francesos, anglesos, fins i tot catalans (a Tarragona es fundarà la primera escola pestalozziana d'Espanya) venen en pelegrinatge a Yverdon a iniciar-se en el «mètode» Pestalozzi. Però de nou tot s'ensorra i aquest pèssim gerent es veu obligat a deixar la institució que ell havia fundat, arruïnat de nou. Als vuitanta-dos anys, Pestalozzi intentarà tornar a començar a Neuhof, on havia estat tan feliç. No hi serà a temps. Morirà uns mesos després.

La nova educació, l'educació social ja resultava pertorbadora; confiar en el nen, acceptar-lo com és, ajudar-lo en el curs del descobriment del món, servir-lo i no servir-se'n, estimar-lo, això era pura provocació. I ho continua sent.

23 d'agost de 2006

ESTÓMACS SUÏSSOS

Amb poc menys de vint-i-cinc anys de diferència, a mitjans del segle XIX, naixien a Suïssa dos personatges que tenen una directa influència en el meu colesterol de cada dia. En amb-

dós casos, dues històries magnífiques, dos *self-made man*, dos revolucionaris.

Jo, que m'he passat mitja vida esmorzant una torrada, un suc de taronja (natural), una truita, un formatget i un vas de llet amb Nesquik; a mi, que se m'ha privat dels daus de brou Maggi o similars perquè a la meva mare simplement ni se li hauria ocorregut que «allò» fos ni remotament un succedani de carn i de llegums; soc, crec, un dels més indicats per valorar l'impacte mundial dels invents d'aquests dos suïssos il·lustres que, per camins totalment oposats, van arribar al mateix lloc: l'estómac.

L'invent de Herr Maggi, fill d'un moliner italià emigrat al cantó de Turgòvia, no s'entén si no s'emmarca en l'extraordinari procés industrial que té lloc a Suïssa en el segle XIX. La societat pagesa i menestral, que en bona part es veu obligada a emigrar, viu una de les revolucions industrials més formidables del continent. Les fàbriques, el ferrocarril, però també el turisme i el comerç semblen no tenir aturador en una Suïssa que, sense recursos naturals, s'inventa a si mateixa. Els homes, i també moltes dones, troben feines a mines i fàbriques. Les condicions són penoses. Moltes hores de feina i molt poc sou. No hi ha temps (ni diners) per alimentar-se com cal.

El sentit pràctic suís, sempre empeltat d'un vellutat humanisme, reacciona: cal trobar un producte a base de llegums, de fàcil digestió i que es pugui preparar en un temps mínim. I que sigui barat. Les panxes contentes i ben alimentades, a més de saludables, treballen molt millor. Les autoritats suïsses, doncs, encarreguen a Maggi la preparació d'aquest producte. Són anys de proves i treball intens, però finalment el 1885 comença la fabricació industrial a gran escala de farines de llegums, pastilles de sopes i l'Arome Maggi. Per pocs mesos s'avança a Herr Knorr, que, a Alemanya, inventarà també unes solucions semblants. Caldrà esperar fins al 1908 perquè

el món es meravelli del darrer invent suís del moment: uns petits daus de concentrats de brou.

Maggi, que va viure fins al 1912, va ser sempre un patró model: construirà habitatges per als seus treballadors, els contractarà assegurances mèdiques, introduirà la pausa del migdia i declararà festives les tardes del dissabte. La companyia que va fundar s'acabaria fusionant, als anys quaranta, amb Nestlé.

Deu anys abans dels daus més famosos del món, el doctor Maximilian Oskar Bircher, partidari de les passejades al sol, l'exercici físic, l'aire fresc, anar-se'n a dormir abans de les nou, els mètodes naturals de curació i l'«alimentació solar» (vegetals), va canviar els hàbits de menjar del segle xx. En lloc de carn i pa, fruites, llegums i nous. Energia solar a fora i a dins el cos. «L'alimentació no és el més important a la vida, però és el lloc on tot el més important pot morir o tirar endavant». És a dir, el senyor Bircher i la meva mare coincideixen en tot. Són ànimes bessones.

Aquesta vida espartana i monacal, feta de passejades a les muntanyes, havia de portar el doctor a on el va portar: a descobrir un dia en una cabana dels Alps Bernesos, en el país de Pestalozzi, que un pastor menjava un estrany combinat de barreja de llet, farina, maduixes, nous i poma. Bircher va treballar-hi de valent i en una lectura famosa als seus col·legues, l'any 1900, va donar a conèixer la recepta del musli. Malauradament ben pocs segueixen la fórmula original i el que normalment mengem sota aquest nom deixaria el senyor Bircher més sec del que ja estava.

A vegades et trobes amb teories genials, i amb el senyor Bircher n'hi ha una de sublim. És la que diu que amb ell comença la «feminització» de l'esmorzar: fins llavors, el primer àpat del dia havia romàs en l'esfera del patriarca de la casa (carn i patates); la recepta del musli, en canvi, vindria a reflectir no només una nutrició més equilibrada sinó «la des-

trucció de l'estructura patriarcal i un punt crucial en els drets de les dones». Hi ha gent per a tot, fins per arribar a escriure això.

Bircher va fundar una clínica, en un procés semblant al que un altre il·lustre vegetarià, el senyor Kellogg, feia pels mateixos anys als Estats Units. Va gaudir d'un èxit extraordinari fins als anys vuitanta, quan va començar un declivi que va portar a tancar-la el 1994. Però Bircher no ho va veure. A pesar de tanta salut, passejades quilomètriques i d'unes digestions que deuen haver estat de les més estupendes de la història, aquest home també va morir. El negoci del musli (del qual el doctor no es va beneficiar mai, perquè no va voler patentar-ne l'invent, preocupat per les idees i no pels diners) factura avui només a Suïssa uns dotze mil milions de francs. Cal pensar-hi demà a l'hora d'esmorzar.

24 d'agost de 2006

Ahir els nens van començar l'escola. La International School of English. Les classes són de molt pocs alumnes. En sortir, feien una cara de pomes agres notable. Els he notat preocupats amb l'anglès i els he recomanat el mètode «Don't fot me». M'han mirat amb poca simpatia. Però estic content que tothom pateixi una mica, en aquesta família.

28 d'agost de 2006

Fa uns anys, el senyor Azúa, de ment oberta, progressista i viatjada, és a dir, diu ell, curat de tot nacionalisme, va establir un paral·lelisme que va fer fortuna: Barcelona era com el *Titanic*. Són aquelles comparacions que agraden als lectors

àvids d'imatges fàcils i gràfiques i que ajuden a transmetre la idea d'una manera més clara. Se n'han fet de tota mena. Barcelona i el *Titanic*, Catalunya i Lil·liput... Aquesta, la de les imatges metafòriques per a descriure situacions, és una habilitat amb grans experts. Les columnes dels mitjans en van plenes. Cal estar atent per entendre'n el sentit.

La prova és una visita a Madrid. M'han citat de la central espanyola d'IXI per escanejar-me i veure qui soc.

Per primer cop he trepitjat la nova terminal d'Ibèria a Madrid. En aquell moment he començat a sentir el procés de jivarització. Perduts ja almenys cinquanta centímetres, he agafat un taxi, m'he endinsat en les inacabables rondes madrilenyes (M10, M20, M30, M40...). Madrid és avui una explosió de milers d'empreses que han decidit establir la seu a la capital d'Espanya. Les multinacionals, tan viatjades com el senyor Azúa, que tampoc no són gens nacionalistes, és sabut que creixen i s'agrupen per aquí i per allà, sense que infraestructures, poder econòmic i poder polític els afectin el més mínim.

També he passat per davant d'on, l'octubre que ve, s'obrirà la nova seu de l'Instituto Cervantes. Divuit mil metres quadrats dedicats a la difusió de l'espanyol. De moment, la seva pàgina web es pot consultar en nou llengües, del suec al búlgar, però amb el detall d'evitar el tràngol de llegir-la en català o en gallec. I tanmateix puntualitza: «se cederán espacios para actos a realizar para las otras lenguas de España». Suposo que s'imaginem que els haurem de donar les gràcies un dia d'aquests.

La reunió amb els caps d'IXI a Madrid ha anat com una seda. Em nomenen membre de la Comissió de Coordinació dels equips d'IXI i Walderberg a Espanya. En acomiadar-me, han afegit que ells ja s'encarregaran de tot. No cal que em preocupi de res. Jo, tranquil. Serà una coordinació modèlica, sens dubte.

29 d'agost de 2006

En l'avió de tornada a Zuric sobrevolem els Alps. Un dia clar, magnífic, com quan Gaziell es va trobar davant la Jungfrau.

Quan arriba a Interlaken i obre, al tard, aquell vespre d'estiu, la porta de la terrassa de la seva habitació del Gran Hotel Victòria, escriu:

«I al centre mateix [...] s'alça, feta somni o realitat fantasmal, la massa de la Jungfrau, tota blanca, nevada. És tan alta, que les darreres clarors del capvespre ja fa estona extingides del tot als seus peus, encara l'atenyen de ple, sols a ella, rosades, verdoses, gris perla, moradenques, espurnejades de lluïssors d'argent. Tota l'enorme mola és una pura fosforescència virginal [...]. El firmament, darrere la Jungfrau, té una vaga tonalitat daurada, molt lleu i difusa, com el fons d'or vell, passat pels segles, de les icones bizantines. Només viu ella, la muntanya, blanca com una núvia, dins el misteri de la nit —i fins em sembla que la veig respirar suaument, sota els seus vels gelats que lluen amb fulgors d'escata».

L'endemà, afortunadament, fa un dia radiant i Gaziell puja al cim de la Jungfrau, com avui. És un dels capítols clau del llibre. Entre admiracions per la tècnica («alpinisme confortable»), el paisatge («colossalisme wagnerià»), la trinitat veritable de l'Eiger, la Jungfrau i el Mönch, el metre de neu eterna i els ramats de turistes, s'escapa vers l'Sphinx, l'observatori meteorològic que es planta encara cent dinou metres per sobre de l'estació de la Jungfrau, altura suficient per quedar a recer dels turistes panxacontents que prefereixen atropellar-se pels restaurants i plataformes tot just arribats al cim d'Europa.

Gaziel cau llavors en una espècie de síndrome de Stendhal alpina. La bellesa que el rodeja l'emmetzina, la pau «còsmica» que percep li asserena les entranyes, es troba al marge de l'infinit, mentre la claror del sol arrenca «de les geleres i dels flancs coberts de neu un baf tenuíssim, com una rosada que ho perfuma tot». A soles amb la Jungfrau. Com a soles està Gaziel, amb la dona morta fa uns pocs anys, el país triturat, la vellesa apoderant-se del seu cos. És llavors el moment en què la veu somriure, la Verge Blanca, la gran encisera Jungfrau. Benigna, però misteriosa. Fascinat, no li treu els ulls de sobre, la seva bellesa, la seva nuesa blanca l'atrau «amb gases de seda». I arriba a percebre «una suavíssima ondulació del seu pit, el bleix ample i gairebé imperceptible de la blanca sina virginal que respira». No gosa moure's. La quietud és total. Veu «com la llum li rellisca sense remor i que uns nuvolets inversemblants, d'una matèria ingràvida i com angèlica, es fan i desfan misteriosament damunt el cim de l'enorme massa encantada. La condensació fugissera del seu alè».

Aterrem. Camí de Winterthur, m'adono que soc a casa.

1 de setembre de 2006

Ja estic en disposició de parlar de Zuric. Avui tota la família ens hem banyat al Limmat i hem sobreviscut.

En un dels banys públics de la ciutat, a l'Unterer Letten, és possible banyar-s'hi tal com es fa des de fa més de cent anys, arrossegat pel corrent del riu. S'ha d'avançar dos-cents metres per una passera de fusta i un cop a l'inici, amb valor, que es pressuposa a tot zuriquès, tirar-s'hi sense vacillar. Tota una lliçó pràctica de física. I de supervivència, perquè en arribar al final sents la força del riu que t'esclafa contra la xarxa de ferro per on cal intentar sortir-ne. Ha anat de poc

que l'Helena no s'hi quedés incrustada per sempre. Però a l'últim segon hem evitat la catàstrofe, he aconseguit treure-la del riu i hem repetit l'experiència cinc vegades.

2 de setembre de 2006

EL BANC DE LA PLAÇA DE SANKT PETER

Zuric és la ciutat del condicional per definició. Podria haver-se convertit en el gran centre reformador del món; podria haver fet esclatar la primera revolució comunista; podria haver liderat totes les avantguardes artístiques del segle xx. Tots els condicionals del món poden recitar-se a Zuric. Però havent pogut triar tan sovint, ha escollit sempre mirar cap a un altre costat, presa d'una aversió profunda al risc i a les darreres conseqüències, limitant-se a estar sempre a punt, coqueta, magníficament presentada, per servir de bellíssim decorat. Ha preferit continuar la seva vida sense més sobresalts que les crescudes del Limmat i anar deixant acumular, sense gens de pressa, una història de retalls.

Qualsevol carrer de la ciutat m'ha portat sempre a l'església de Sankt Peter. A l'únic banc circular de la plaça, que abraça un plataner badoc i zuriquès pels quatre costats, m'hi he assegut moltes vegades intentant cercar-hi l'ànima de la vella Turicum. He de confessar un cert fracàs en la meva relació amb Zuric, perquè no l'he trobat. Buscava una ànima i m'he trobat atrapat en una ciutat de racons, un trencaclosques de retalls de vida i d'història que les netes i polides llambordes de la ciutat guarden amb una certa distància, amb una falsa i estudiada deixadesa, com si volguessin que no us n'adonéssiu, que passéssiu de llarg.

El banc de Peterhofstatt n'és un dels millors exemples. Assegut, de cara al sud-oest, es té a la vista l'entrada porxada

de l'església més antiga de la ciutat. La van construir al segle IX, la van reedificar al XV i encara la van refer al segle XVIII, aquest cop en l'estil que propugnava dos-cents anys abans l'home que més ha marcat el destí de la ciutat: Zwingli.

És fascinant, la història de la Reforma a Suïssa. A cada casa, a cada poble es va viure la trencadissa amb el catolicisme de manera diferent. Homes lliures s'aixecaven disposats a defensar una veritat tan pura com la que només es podia trobar en les pàgines de l'Evangeli. I a cada casa, a cada poble, es va prendre una decisió lliurement i responsable: restar fidels a Roma o convertir-se a la nova fe.

Zuric li deu a Zwingli aquell esperit més moderat, més delicadament capitalista que l'ha caracteritzat per sempre. Nascut al Toggenburg el 1481, educat en el catolicisme i prevener de l'Església, va emmalaltir de la pesta però hi va sobreviure, sortint-ne purificat. La seva visió, la nova religió que va defensar, fou emparada i sostinguda pel Consell de la ciutat, després de dos debats amb oponents catòlics, als quals escombrà. La seva tasca fou immensa i transformà per sempre una ciutat i un esperit. El zwinglianisme va portar la llavor d'un humanisme radical i un cert pietisme. Frontalment oposat a tota forma de culte (imatges, música, ornaments sacres), l'actual església de Sankt Peter és un prodigi de senzillesa i línies rectes i severes.

Un dels punts més importants de la reforma de Zwingli va ser la unió entre Església i Estat. Zuric es va transformar en una teocràcia, i els seus habitants van ser cridats a lluitar i a convertir la resta dels cantons, que romanien en mans del corrupte catolicisme. La guerra era inevitable i Zwingli va morir en una de les batalles, la de Kappel. La ciutat llavors es va fixar en un pacífic home d'estudi, un zuriquès culte i pacista, Heinrich Bullinger, que durant quaranta anys ocuparia la posició del seu predecessor.

Bullinger és tractat als llibres d'història com un tenaç i diligent pastor, tocat de gris, sense l'altura èpica de Calví ni l'audàcia de Zwingli. I tanmateix fou ell l'autèntica ànima de la Reforma i la raó que aguantés l'estrebada catòlica i, sobretot, que no es desintegrés en un magma de reformes locals en guerra permanent les unes amb les altres. S'afanyaria a arribar a un acord amb Calví, garantint per sempre la unitat protestant a Suïssa. Les seves obres, la primera i la segona *Confessió de fe helvètica* (1536 i 1566) i, sobretot, el *Consensus tigurinus* amb Ginebra, són fonamentals per a l'Església reformada. S'ha criticat Bullinger per plomós i poc original, però haurien acabat trencant amb el protestantisme els anabaptistes si s'haguessin enfrontat a ell i no a Zwingli?, haurien assolit mai Zwingli i Calví una doctrina única reformada de l'eucaristia si no hi hagués intervingut ell?, de quantes desenes de diferents reformes estariem parlant ara, sense el zuriquès que volia pau i prosperitat, i una Església forta i unida?

Darrere del nostre banc de la plaça de Sankt Peter, una de les façanes de les cases està dedicada a Johann Kaspar Lavater, que durant deu anys fou el rector de Sankt Peter. Filòsof, poeta, orador i teòleg, Lavater és el pare de l'obsessió pel rostre. El 1775 va escriure *Fragments fisonòmics per a un increment del coneixement i de l'amor humans*. Mai no tornariem a mirar la cara de les persones de la mateixa manera. Una boca, un nas, un sol tret desxifraria el perfil humà de qualsevol ésser viu i ens donaria les claus de la seva intel·ligència.

Lavater va gaudir d'un extraordinari èxit popular, omplint l'església diumenge rere diumenge fins al punt que els feligresos acabarien reservant lloc a Sankt Peter, per evitar cues i no perdre's els seus pregons. La seva amistat amb Goethe va ser llegendària, encara que s'acabessin allunyant, i

també amb Johann Heinrich Füssli (pastor com ell i amb qui va haver d'exiliar-se un temps, després del qual Lavater va tornar a Peterkirche i Füssli a Anglaterra, on pintaria, entre d'altres, la *Lady Macbeth somnàmbula*, icona dels surrealistes). Les anàlisis i descripcions que va escriure de la fisonomia de les grans personalitats de la història del moment (Voltaire: trets de cinisme enginyós; Luter, en canvi, de rostre pobre i vulgar; de Descartes, de qui examinà el crani, va concloure que no era tan gran pensador com se'l considerava erròniament) l'acompanyen en la tomba que és a l'interior de l'església.

La plaça de Sankt Peter comença a rebre algun turista que prefereix evitar la Bahnhofstrasse i perdre's pels carrers medievals de Zuric. Una parella mira l'aparador de la llibreria Beer, allà mateix des del 1832; una dona bada davant d'una petita botiga de joieria. La font de la plaça continua rajant. Pensant-se que té una perspectiva inèdita, un turista enfoca la torre de Sankt Peter amb l'agulla de Fraumünster al fons. Sense saber-ho, l'encerta. És el punt exacte des d'on contemplar la ciutat de retalls de Zuric.

No podia tenir un origen més adient: a finals del segle XIII, el Consell de la ciutat va condemnar un forner que estafava la seva clientela al pitjor dels càstigs possibles: ser llançat al Limmat en una gran cistella de palla i branquillons i deixar que la Providència, el corrent i les habilitats del condemnat decidissin la seva sort. Sorprenentment, el forner va aconseguir escapolir-se i, foll de venjança, va començar un incendi que arrasaria bona part de la ciutat. Es desconeix què va passar amb el bon home però en canvi se sap que el gran foc va motivar que la ciutat prengués precaucions. La primera, construir una torre des d'on, cada quinze minuts, un vigilant comprovava que no es veien perills a la vista. L'èxit va ser rotund i en els dos-cents anys següents no es va declarar cap

foc a la ciutat. Confiat, el Consell va decidir canviar-ne l'ús i hi va instal·lar un rellotge. Era l'any 1534 i una enorme esfera de vuit metres i setanta centímetres de diàmetre la coronava. Cap altra, a Europa, no l'ha superat, encara.

Des d'aquell moment, els racons de Zuric van deixar de ser-ho una mica. Des del campanar de Sankt Peter, els teulats molls es confonien, el Limmat tenia un aire de riera de poble i per uns moments va semblar que la ciutat de retalls es transformaria en una ciutat sencera. De fet ho fou, perquè Zuric és un poble fins allà on arriba la vista des de Sankt Peter. La petita gran ciutat, a vol d'ocell, és tan sols una cara amable, amb un llac a la punta i un riu que, rialler, la travessa i li dona vida. Què diria Lavater del rostre de la seva ciutat? Com la dibuixaria Füssli? És aquesta la Zuric que Bullinger pacientment va anar entrellaçant?

Durant anys la torre de Sankt Peter l'ha vigilat, l'ha vist créixer i l'ha empès a viure, reclamant-li coratge i agosarament i recordant a tots que el temps passa molt de pressa. Perquè a Zuric les manetes dels rellotges no s'aturen ni es congelen mai.

I la ciutat l'ha obeït: els gremis van deixar pas a la primera burgesia, que ensorrava muralles i colonitzava les vores del llac; els joves mercenaris famosos a tot el món penjaven l'escopeta al rebedor de casa seva i buscaven feina en els bancs i institucions de crèdit que anaven apareixent en tots els barris; l'ensenyament, influït per Pestalozzi, zuriquès també, obria les portes a la renovació pedagògica més avançada del continent. Zuric despuntava al segle XIX preparada per convertir-se en una gran ciutat. Sí, la ciutat estava a punt, però i la seva gent?

3 de setembre de 2006

LA REVOLUCIÓ QUE MAI NO VA ARRIBAR

La provinciana però eficaç Zuric de Gottfried Keller i Conrad F. Meyer es despertava, a finals del XIX; cosmopolita i glamurosa, delicada i elegant. L'hotel Baur au Lac veia passar emperadrius i tsarines i tothom que era algú en el món de la música i l'espectacle. El nou edifici de l'Òpera s'inaugurava el 1891 i el Tonhalle quatre anys més tard. L'eufòria burgesa a Zuric tocava el cel i no es veien límits a l'horitzó. Era, ara sí, una de les grans metròpolis europees.

Un nom sobresurt: Alfred Escher. Cap polític suís no el supera en càrrecs i responsabilitats en l'àmbit cantonal i federal. Escher representa com ningú el geni burgès suís, una barreja de sentit emprenedor i arrels zwinglianes, visionari i pragmàtic, mecenes i estalviador alhora, promotor del modern sistema ferroviari federal, del túnel del Gotard, de la Politècnica de Zuric (ETHZ) i fundador de Credit Suisse i Swiss Life.

La Bahnhofstrasse, amb una estàtua d'Escher al començament que sembla que la presideixi, s'havia començat a traçar el 1867 i, paral·lela al riu, aviat va esdevenir l'avinguda preferida de les classes benestants. La ciutat descobria nous plaers i es trobava a Sprüngli de Paradeplatz a prendre el te i algunes trufes. Un llarg camí, el de Paradeplatz, des del mercat de vaques del XVIII fins a convertir-se en el cor de les tenebres bancàries amb les seus de l'UBS i Credit Suisse.

És llavors, en el feliç canvi de segle, quan Zuric es trobarà en les cruïlles més apassionants de la seva història. La ciutat s'accelera i fins i tot les manetes del rellotge de Sankt Peter fan la impressió que corren més que abans. Esclata la Gran Guerra i Suïssa en resta al marge. El Zuric neutral es-

devé un niu d'intrigues diplomàtiques, espies i objectors de consciència, estafadors i pacifistes desenganyats. Un país que viu la neutralitat com un èxit però que passa un dels més delicats moments de la seva història, tensionat com mai no ho tornaria a estar, entre la Suïssa de parla francesa, favorable als aliats, i la Suïssa alemanya, que victorejava Guillem II i feia costat a les potències de l'Eix. Milers d'europeus hi arriben fugint dels seus països i cercant la seguretat que amb tanta cura Zuric havia sabut anar exportant al llarg dels anys.

Sankt Peter veia passar Stefan Zweig autoexiliat per les seves irreductibles posicions antibèl·liques i pacifistes, assegut al meu banc de la plaça amb el seu gran amic Romain Rolland, discutint, dialogant, vivint, «Som defetistes, no volem cap victòria ni cap derrota contra ningú. Cridem fort la nostra enemistat contra la guerra al món: *Soyons défaitistes! Siamo disfattisti*»; o James Joyce i Elias Canetti, que acaben d'arribar a la ciutat on viuran llargues temporades; o anarquistes i comunistes que, expulsats dels seus països, troben refugi en la més ordenada i burgesa de les ciutats d'Europa. Una ciutat en blanc i negre, de fums i carrerons estrets, de confuses i equívokes relacions, pendent dels diaris i de les últimes notícies del front, que enlloc es devoren amb tanta passió com als seus cafès.

De cap manera no són els cafès suïssos com els vienesos, però el Central i l'Odeon resisteixen la comparació. Lloc de pas per a gent com Trotski, Thomas Mann, Joyce, Mata Hari, Tzara o... Lenin. A l'exili de Suïssa Lenin va escriure algunes obres i va treballar en l'organització de les conferències que havien de recollir l'esperit de la II Internacional. La llegenda diu que molta d'aquesta feina la va fer assegut en una de les taules del cafè Odeon. Desesperat pel cofoisme dels obrers suïssos, que se'l miraven amb la mateixa cara que quan algú

compara el Sihl, l'altre riu de la ciutat, amb el Limmat. I maleint d'altra banda la resignació eterna i pacient del seu poble rus. La Revolució l'agafaria amb una tassa de cafè als llavis, desprevingut.

El geni polític de Lenin el va forçar a un dels més extraordinaris viatges fets mai, que arrenca en una boirosa matinada d'abril de 1917, direcció a Suècia primer però amb destí final Sant Petersburg. Sense poder passar per les potències aliades (França i Anglaterra, que li barraven l'entrada), havia arribat a un acord amb un vell client del Baur au Lac, el kàiser alemany, per travessar Alemanya en un vagó segellat.

Prendre's un espresso a l'Odeon, en una de les confortables butaques envellutades amb vistes a la Bellevueplatz, remenar el sucre mentre s'entreveuen els tramvies del carrer, pensar en Lenin i en la revolució comunista a Suïssa que podria haver estat però no va ser.

Sempre s'ha dit que la neutralitat suïssa era i és, de fet, un brillant negoci empresarial. En absolut. És extraordinàriament més rellevant l'impuls social i cultural que li ha comportat. La història de la Confederació s'escriuria de manera molt diferent sense aquesta condició de país cruïlla i d'acollida. Pocs països i encara menys ciutats deuen tant als seus visitants com Suïssa i Zuric. Sense Lenin, sense Bakunin, sense Mussolini, sense Trotski; sense Joyce, sense Mann, sense Brecht, sense Borges, sense Hesse; sense Wagner ni Paderewski ni Stravinsky ni Txaikovski; sense Voltaire ni Nietzsche ni Bergson ni Einstein; sense tots ells, de quina Suïssa estaríem parlant? No només Zuric ha servit de gran aparador; tot el país ha lluit els seus millors verds i blancs, reclam irresistible per als esperits més sensibles; i els daurats i platejats, que han imantat totes les butxaques consistents del món.

Suïssa ha anat teixint una teranyina bellíssima i ha espe-

rat, pacient, els seus hostes, convençuda que la partida l'acabarà guanyant.

4 de setembre de 2006

DADÀ I EL CAOS

La Gran Guerra marca, doncs, un dels punts d'inflexió al país. La civilització europea se submergeix en la catàstrofe. Cultura, progrés, tècnica, tots els grans valors eterns d'Occident, ensorrats i aniquilats per una confrontació de destrucció absoluta. Com qualsevol dels països neutrals, els beneficis que en treu Suïssa són immensos. El país, estratègicament situat, obre les portes a tothom; les mateixes que tancarà, selectivament, en la Segona Guerra Mundial. I en fer-ho, es trobarà amb un altre fet inesperat: el naixement del primer moviment nihilista antiart, el dadaisme.

Que l'irracionalisme psicològic, que la furiosa negació de la societat i els costums que representa el dadaisme s'origini a Zuric, en la més benestant de les burgeses ciutats d'Occident, és una de les ironies més subtils de la història de la cultura. O potser no. Potser només podia néixer aquí, perquè només al Zuric d'entreguerres el caos dadaïsta tenia al davant una societat amb la qual es veia confirmat a si mateix en tots els seus postulats.

Format per refugiats i desertors de la Primera Guerra Mundial, arrenca un moviment que vol no només la destrucció de l'art i l'escriptura, sinó la de tots els gèneres artístics de la cultura occidental. El dubte i la revolta contra qualsevol ordre són les bases d'aquest nou isme. Dadà, el primer so que diu un nen, la paraula símbol de la negació i la rebel·lia. Començar del zero més absolut perquè res del que la societat ha creat no es pot aprofitar. Tristan Tzara i Marcel

Jank, romanesos; Arp, alsacià; Ball i Richter, alemanys, celebren el 5 de febrer de 1916 un espectacle de varietats al Cabaret Voltaire de Zuric: declamacions cacofòniques indesxifrables i recitals inconformistes s'uneixen per fer de l'absurd i la burla la base d'un espectacle subversiu.

Els dadaistes ho rebutgen tot, inclosos ells mateixos. Aspiren a una forma de viure nova, espontània, anònima i col·lectiva. L'escàndol i la provocació són les seves obres. Cal agrair-los també un sentit de l'humor que ja no es trobarà mai més en l'art contemporani posterior. Zuric es dadaïtza. El manifest de 28 de maig de 1918 diu: «no estic ni en pro ni en contra i, a més, no ho explico, perquè detesto el sentit comú. Fàstic dadaïsta. Abolició de la memòria; dadà. Abolició de l'arqueologia: dadà. Abolició dels profetes: dadà. Abolició del futur: dadà». La seva influència sobre l'art fou enorme. Apollinaire, Modigliani, Kandinski, Picasso, tots hi col·laboren i s'hi senten atrets. Picabia, Duchamp i Man Ray s'afegeixen al moviment des de Nova York. Apareix la revista 391. París i Barcelona també hi sucumbeixen. El moviment s'estén finalment cap a Alemanya, acabada la guerra.

Van tractar de portar la protesta fins a les últimes conseqüències, inclosa la negació de la negació. I encara una tercera negació. Anarquitzant i derrotista, Ball proclamava que «per sobre de les guerres i les pàtries hi ha homes independents que viuen un altre ideal». Al crit de «l'art no és seriós», Sankt Peter veia com a l'altre costat del riu, un cabaret competia amb les seves campanes. I una cosa és prestar un decorat i l'altra és passejar enmig d'insults i escandaloses provocacions. Inundat de queixes dels honorables ciutadans de la ciutat, el Cabaret Voltaire va tancar aviat, només quatre mesos de performances, tot i que el grup continuà les seves activitats a la galeria del mateix nom. Però res no serà el mateix.

S'anirà apagant a mesura que Europa recuperi l'alè i la pau. Dadà matarà dadà vuit anys després i Breton l'enterrarà per construir-hi les bases d'un nou moviment: el surrealisme. Ni la dessacralització total de l'art, ni l'absurd, ni, sobretot, l'humor del dadaisme no serà superat. Tzara va dir que l'únic sistema era no tenir sistema. Va ser una mort dadà.

5 de setembre de 2006

DE LENIN A LA FIFA

Encara va haver-hi temps per a una darrera sorpresa. L'any 1918 es va produir la primera vaga general del país. Prop de quatre-cents mil treballadors van sortir als carrers de Zuric. Es queixaven de l'escassetat d'aliments, de l'augment dels preus, dels baixos salaris i de l'extenuant jornada laboral. El govern va recórrer a l'exèrcit i va exigir el retorn immediat a la feina. En els enfrontaments, van morir-hi tres treballadors, però l'ordre seria salvat. L'endemà les masses proletàries tornaven a la feina. Només uns mesos abans, Lenin havia agafat el tren cap a Sant Petersburg.

La ciutat de Zuric definitivament optava per l'ordre i corria a amagar-se, espantada, en veure tan a prop un penya-segat on mai no havia pensat tirar-s'hi. La política ficció, l'únic recurs possible a la ciutat dels condicionals, porta a preguntar-nos si la Revolució Russa d'octubre del 17 no hauria pogut pas passar un novembre de l'any següent en un país del centre d'Europa on les muntanyes estan sempre nevades. En lloc del Kremlin, la Paradeplatz; en lloc de Sibèria, la Jungfrau; en lloc de la mòmia de Lenin, algun Escher repenedit o desviat de l'ètica protestant; en lloc del Gulag, qual-sevol soterrani de la Bahnhofstrasse. Però m'hauria perdut aquest exili laboral suís.

Amb tanta efervescència, Zuric va optar per tancar-se amb pany i clau i continuar perseverant en allò que més havia après a fer en els últims anys: la gestió de les finances. En endavant, mai més, excepte en la revolta dels estudiants del 68, no es permetria tornar a caure en noves velleïtats desconstructivistes. Sankt Peter podia dormir tranquil, sense més amenaces. Ni la Segona Guerra Mundial no el despertaria ja del plàcid son llegendari. Amb el terror no s'hi valen absurds ni humorismes.

Esclar que de tant en tant un cert esperit ha ressorgit: la inauguració del Kunsthalle, als anys vint, que acabaria recollint la col·lecció de Giacometti més important del món, i *La maison des hommes* de Le Corbusier, acabada després de la seva mort, fruit de la tossuderia de la seva amiga Heidi Weber. El pols cultural de la ciutat ha continuat gravitant entre la Schauspielhaus i la Biblioteca Central, els més de cinquanta museus i unes orquestres de prestigi internacional.

I així, Zuric, que podria haver estat la ciutat de les avantguardes, ha preferit ser la ciutat amb la qualitat de vida més alta del món. En lloc del Cabaret Voltaire (que uns okupes van assaltar el 2002 i del qual avui la casa de rellotges Swatch patrocina la rehabilitació com a museu —per a horror dels ossos de Tzara, que deuen estremir-se en la seva tomba), terrasses i taules ocupen les vores del Limmat, mentre els més afortunats vaguen per les seus de Bucherer, Les Ambassadeurs o Gubelin. Mentre Basilea és la punta de llança de l'arquitectura, Zuric ha preferit no tocar gaires coses, limitant-se a aportar un decorat solvent, una caixa forta d'acer impenetrable (només en els últims temps, l'edifici de la FIFA, al costat del zoo, obra de Tilla Theus, ha arrencat una espurna de geni).

Mentre el comunisme naixia, es multiplicava i moria a Rússia, al llac de Zuric continuaven les regates i els creuers amb una fondue íntima per a dos en els vaixells que solquen les aigües al capvespre, davant dels llums de les vil·les i cases

de la burgesia de la costa daurada, en un dels paisatges burgesos més perfectes i purs, com d'aigua mineral, que ningú com Zorn no ha descrit amb tanta crueltat i ràbia.

Però queda lluny, el llac, des de la torre de Sankt Peter. És un retall que no forma part dels seus dominis. Ell regna sobre el Niederhof, Bellevue, Lindenhof, Limmatquai, Weinplatz, Bürkliplatz, fins a l'Estació Central i la Universitat, just al davant, des d'on es té una de les millors vistes del seu rellotge. Aquí és on es produeix l'autèntic combat de cada dia: quan el rellotge de Sankt Peter malda per fer-se sentir entre el so dels campanars de les esglésies veïnes, de les quals la Reforma s'apoderà per sempre, separades eternament pel riu. No es veuen els vitralls que als vuitanta anys Chagall rebia l'encàrrec de dissenyar per a Fraumünster però sí les torres barroques de Grossmünster, tan severes i pesants, tan diferents de les esveltes agulles de l'esquerra del Limmat, que semblen tocar el cel amb les seves manetes.

6 de setembre de 2006

DEL SECHSELÄUTEN A NADAL

Un dia a l'any les campanes de Sankt Peter emmudeixen. És la consagració de la primavera, la festa de les campanades de les sis o Sechseläuten. El tercer dilluns d'abril, la ciutat recorda el costum que existia des del segle XIV quan, tot just començar el semestre estival, les campanes de Grossmünster anunciaven a les sis de la tarda de cada dia el final de la jornada laboral. Tot Zuric surt al carrer i mira, embadalit, les processons dels gremis i artesans, a peu i a cavall, en carrosses guarnides amb mil flors diferents i un vestuari una mica naïf, com de teatre de saldo, però, sobretot, corre a veure cremar el Böögg, un ninot de tres metres d'alçada, semblant

a un espantaocells disfressat de ninot de neu, ple d'explosius i petards, que a les sis en punt fan cremar, com a símbol d'un hivern que ja ha passat i d'una primavera que despunta. No és broma: depenent del temps que tardi a cremar, abans arribarà la somniada primavera.

Poques ciutats han viscut tan abraçades al seu riu com Zuric ha fet —amb permís del Sihl—. Si durant uns segles va donar l'esquena al llac, mai en canvi no ha deixat de reconèixer-se en el seu riu. Potser per això les cases més importants i més belles hi són encara presents: la dels fusters, la dels sabaters, la del Gos, l'ajuntament o el Zunfthaus zur Meisen. El Quaibrücke, el pont que s'alça on el llac dona pas al Limmat, en marca el límit i uneix les places de la populosa Bellevue, amb olor de cansalada fregida i *cervelats* i soroll de tramvies, amb l'elegant Bürkli, on per Cap d'Any s'installa una carpa de circ il·luminada amb centenars de bombetes, com si fossin les estrelles i garlandes i els ornaments de l'immens arbre de Nadal en què el riu i la ciutat es transformen aquells dies.

Sankt Peter queda lluny, atrafegat, vigilant els teulats de la ciutat i delerós de no perdre el temps, sorprès, potser, del vol d'algun ànec que passa a tocar de la seva agulla. Però gràcies a ell a Zuric sempre es té el pressentiment que res de dolent no podria passar.

7 de setembre de 2006

I al fons del jardí, esgarrapant un lloc audaçment entre la bardissa, un delicat barret de pinassa el delata: un bolet.

La campanya de rovellons es presenta esplèndida —i francament còmoda.

8 de setembre de 2006

Tant la Carola, filla, com en Guillem i l'Helena han obert un bloc i van escrivint el seu diari. Tinc la competència a casa mateix.

Llegia avui que el gran Emanuel Swedenborg havia viatjat a Mart, Júpiter, Mercuri, Venus i la Lluna —unes quantes vegades—, quan la meva dona em pregunta: «M'acompanyes al Coop de la cantonada a comprar uns macarrons?».

9 de setembre de 2006

On som?:

«Fas entrevistes, viatges a Madrid, tornes a fer entrevistes i tornes a viatjar a Barcelona. Tu et bellugues però els llimbs romanen. La feina se'n va però els llimbs queden. I així fins al dia del judici final, quan enmig del terrabastall per l'arribada dels quatre genets de l'Apocalipsi, les set trompetes, el drac, les bèsties i l'*armageddon*, emergeixi el nou Jerusalem i algú de Recursos Humans aixequi el dit polze de la mà dreta cap amunt o cap avall.

»Els comitès d'integració continuen integrant amb una passió desbordant, de creativitats úniques, aconseguint una cerimònia compromesa amb la vocació i l'entrega del millor de les dues empreses. Un desplegament i abundància d'efectes lumínics que sacseja les arrels dels més escèptics.

»La data de 31 de desembre s'acosta i és més a prop que mai el moment per començar a omplir la cistella de la compra amb els noms dels afortunats guanyadors d'un lloc de treball en la nova meravella del món empresarial. Tots som als expositors d'aquesta mena de mercat de la Boqueria en

què s'ha convertit Walderberg: nena, mira quins popets d'executius més frescos, si encara belluguen!, intentant que els nous caps d'IXI s'hi fixin. No és fàcil perquè la competència és ferotge. A Verdures Fresques, s'ofereix un lot de tres responsables de comunicació pel preu d'un.

»Ha començat el ball i, com les germanes Bennet, esperem que els senyors Darcy ens treguin a ballar. Ens hem empolainat el nas i esgotat les cremes per al cutis. Hem tret el millor dels nostres armaris i aixovars: vestits de seda, randes i pedreria, guants de pell i escots generosos. Tot per un ball. Restar asseguts després del *Vals de l'emperador* és el final.

»A mi em passa un fenomen curiós: la Walderberg de Barcelona es pensa que la Walderberg de Suïssa ja "s'encarregarà" de mi; i a l'inrevés. Són uns llimbs dobles. Ningú no m'ofereix res; tota oferta passa de llarg i començo a ser una imatge patètica: assegut a la cadira, la vora de baix descosida i els primers rínxols de la permanent desfent-se.

»En la primera setmana de "treball" amb els meus col·legues de la direcció d'IXI ja m'ho van deixar ben clar. No calia que em preocupés per res. Tot són facilitats. Jo només he de firmar els papers que m'envien i enviar el meu OK.

»Viure als llimbs, un dia i un altre, arriba a fatigar i tot».

10 de setembre de 2006

Créixer i multiplicar-se. El sistema de reproducció empresarial és tan senzill com el dels mamífers. Es tracta de sobreviure. I per sobreviure cal créixer. I només es creix, en mercats saturats, devorant. El cercle de la vida empresarial.

11 de setembre de 2006

VIDAL I BARRAQUER I CARLES CARDÓ A L'EXILI

11 de setembre de 1942. El cardenal no ha pogut dormir, aquesta nit, i resta, malalt i enfebrat, al llit de la cartoixa de la Valsainte, a Friburg, on passa l'estiu. És 11 de setembre i Vidal i Barraquer ha manat desplegar el tros de senyera que Ventura Gassol li va donar al peu del vaixell de guerra italià que el portà a Lucca, Itàlia, on va estar-se fins a iniciar-se la guerra europea. La tardor a Suïssa ja ha arribat i el matí, que entreveu per la finestra, fresc i com d'una lleganya de boira, li recorda a estones els setembres de Cambrils, quan l'aire de llevant anuncia els primers freds.

Vidal recorda com sis anys enrere, la nit del 21 de juliol de 1936, va sortir de Tarragona per arribar, amagat, a Poblet. No li va servir de gaire. Empresonat a Montblanc i rescatat per ordre de la Generalitat, deixava Catalunya uns dies després. Només Gassol, un dels seus grans amics, li va poder dir adeu, en el port d'una Barcelona que s'endinsava en la negror d'una guerra incivil.

S'ha despertat molt cansat aquest matí. Com cada Onze de Setembre, ha pregat per Carrasco i Formiguera i ha tingut un record pels seus fidels de Tarragona, l'arquebisbat al qual no ha renunciat, ni renunciarà mai, tot i les pressions dels franquistes.

Cinc anys abans, només ell i el bisbe de Vitòria es van negar a firmar la carta que tots els altres quaranta-tres bisbes, espanyols i catalans, signaven adherint-se a la Cruzada de Liberación Nacional del Caudillo.

Els monjos de la Valsainte s'han apressat a felicitar-lo. De sobres han escoltat de boca del cardenal la història de Catalunya; de sobres han esperat, també ells, una carta que permeti tornar el seu hoste a Catalunya. Una carta que, tot i els

esforços del mateix papa, no arribarà mai. Pensa a trucar a Rafael Patxot, amic fidel, amb qui comparteix una comunió espiritual, però avui se sent molt cansat i al final no té esma. Fulleja a la tauleta de nit les poesies de mossèn Cinto i un assaig de Carles Cardó que li havia fet arribar uns dies abans.

El dia passa ràpid, escrivint només algunes cartes, breus, a familiars i amics. I a mossèn Cardó, és clar. Cal que li digui alguna cosa del seu assaig. Al vespre, la boira s'ha fet més espessa i sembla haver embalat en cotó fluix els ponts de Friburg. La melangia de l'exili és irresistible, aquest Onze de Setembre.

D'algunes de les xemeneies dels teulats, humits, en surt un petit fum que es fon amb els núvols. La ciutat té un aire apagat, bromós. Com li hauria agradat d'agafar el paraigua i sortir a fer un volt pels afores de la cartoixa. Els prats i les masies del país de Friburg s'assemblen tant a l'esperit del seu camp de Tarragona: els marges i els recs, la feina callada, la terra, el bestiar. La vida senzilla d'una gent senzilla.

Forçat a fugir primer, proscrit i vexat després, Vidal i Barraquer se sent vençut. Tot s'ha perdut. La seva fe, en mans del cardenal Gomà i companyia, segrestada per l'Espanya de les tenebres; el seu país, ensorrat i desfet; molts dels seus amics, morts o a l'exili. Però és Onze de Setembre i Vidal i Barraquer demana a Déu de poder seguir fidel a la seva lluita per la pau i el país.

S'inquieta. S'ha fet molt tard i encara no ha escrit a Carles Cardó.

Mossèn Cardó, catalanista, poeta, traductor durant trenta-cinc anys de l'obra completa de Sèneca a la Bernat Metge, també va haver de fugir d'un país on ser cristià, «fill submís de l'Església catòlica i romana», i catalanista significava estar literalment al mig de la tempesta, sense cap port on arrecer-se.

Cardó està escrivint llavors *Les dues tradicions*, que publicarà el 1948 a París amb el títol *Histoire spirituelle des Espagnes*, amb la tesi que «les turbes no cremaren les esglésies sinó després que aquells sacerdots hagueren cremat l'Església». El gran refús que l'Església espanyola —i la jerarquia eclesiàstica catalana— va sostenir enfront de la realitat nacional de Catalunya acabaria per tornar-s'hi en contra, arrossegant el país i els homes.

Però durant cinquanta anys fins després de la seva mort, Cardó ha decidit prohibir que es publiqui un capítol, el vuitè, d'aquest llibre. El que precisament porta per títol «El gran refús». La presentació que Ramon Sugranyes de Franch, fidel deixeble, entusiasta amic de Cardó, fa en l'edició de Claret, d'octubre del 94, explica amb tots els detalls el tràngol amarg i les pressions de tot tipus que Cardó patí per poder publicar el seu llibre.

Al llit, després de pregar una estona, el cardenal no pot deixar de fer volar el pensament cap a la catedral de Sant Nicolau de Friburg i dels moviments de la Reforma i la Contra-reforma d'aquest tros de terra suïssa, ell, que tant va intentar fins a l'últim moment de fer de mitjancer entre la República espanyola i el Vaticà. I pensa, com Cardó va recordar-li un dia, que en la «guerra civil» suïssa de 1847, Friburg es va rendir sense disparar un sol tret. En canvi, tanta sang que ha vist vessada enmig de la guerra del desastre nacional, salvatge i brutal.

Que trist que és aquest Onze de Setembre.

No sopa res. Demana un vas d'aigua i, molt d'hora, tanca el llum de la cella. A la tauleta de nit queda l'inici d'una carta per a mossèn Cardó que al final no ha pogut acabar. Demà seguirem, pensa. I s'adorm. Dos dies després, als setanta-cinc anys, el cardenal de la pau va morir d'una angina de pit a la residència del Foyer Sainte Elisabeth de Friburg,

Suïssa. La pluja que va caure aquell dia a Friburg va acompanyar un dels enterraments més tristos de l'exili català. Només cinc seglars van acomiadar el cardenal: Rafael Patxot i el seu gendre, Manuel Carreras; Ventura Gassol; A. Casas, i Ramon Sugranyes. Mossèn Cardó i altres capellans i monjos de l'abadia en resaren les oracions.

Vint-i-tres anys més tard, l'Onze de Setembre de 1966, a la cartoixa de la Valsainte, sense que hi pogués ser present l'abat Escarré com havia estat previst, i tot seguit en un hospital proper, a La Roche, amb parlaments de Joan Lucas, en nom del Consell Nacional Català, i, altre cop, Ramon Sugranyes de Franch, autèntic homenot dels catalans a Suïssa, se li va retre un primer homenatge popular. Només amb l'arribada de la democràcia, el 15 de maig de 1978, amb milers de persones als carrers de Cambrils i Tarragona, el cardenal de la pau va poder tornar a casa.

17 de setembre de 2006

Festa Major del Casal Català de Zuric. Programa: castells, dinar i esbart dansaire.

Tenim alguna cosa més universal que els castells? Hi ha cap manera de ser més cosmopolita que participar en un esbart dansaire? Sense un bri d'ironia. Calia veure aixecar el castell, amb el cap de colla amunt i avall donant les ordres, aquí la pinya, ara els dosos, vinga les gralles, canalla amunt! Calia veure la Bürkliplatz, la plaça a tocar del llac de Zuric, des d'on surten els vaixells i ferris per als turistes, dissabte al matí, el dia que se celebra el mercat d'objectes antics. Amb el llac al darrere, en aquest dissabte de color trencat, els modestos castells de la colla dels Minyons de l'Arboç anaven aixecant-se i carregant-se. Enmig de les mirades sorpreses dels

que no havien vist mai aquelles *human towers*; entre l'admiració dels que valoràvem l'esforç i la tenacitat d'aquestes petites colles que aguanten com poden. Disset hores havien passat des que van sortir divendres a la tarda des de l'Arboç. Directes a Zuric, arriba i posa't a aixecar castells. Acaba, dina, passeja mitja horeta i torna a casa.

25 de setembre de 2006

Divendres. Tal com va decidir-se en la reunió que vaig tenir a Madrid, es van concretant les meves funcions com a coordinador de les activitats de la fusió dels equips de Walderberg i IXI a Espanya. M'arriben uns informes per part dels membres de cada àrea, els traslado a un word —continuo sense fer power points—, hi pinto els corresponents semàfors verds, i els reenvio a la seu d'IXI a Madrid. He assolit el cim del principi de Peter. No havia fet mai encara una feina més inútil que aquesta.

27 de setembre de 2006

LA PEDRA DE VALS

Ens agafem el dia lliure, amb la Carola. Tinc el convenciment que la meva coordinació no se'n ressentirà gaire. Destí: les termes de Vals.

Des de Chur, la capital del cantó i una de les ciutats més antigues de la Confederació, els Alps són a tocar en qualsevol direcció. La línia Albula passa per Thusis, però en arribar a Reichenau convé agafar la que porta fins a Disentis/Mustér (i que noranta túnels més enllà acaba a Zermatt en la famosa travessa del Glacier Express, que s'endinsa en la serralada

dels Alps). Des de Chur fins a Disentis l'arquitectura més bella ens espera. No són ni els monestirs ni cap de les esglésies de les vil·les grisones. És una arquitectura nua, fosa amb les pedres i enclastada a una terra.

És a Vals, a la Surselva, on un arquitecte nascut a Basilea tanmateix treballa fa anys des del seu despatx d'un petit poble del país dels Grisons, pres per un paisatge i un temps, on s'ha creat una arquitectura del silenci, que parla sense estridències, sense grans gests inútils, buscant espais amb ànima, on els materials tenen més importància que la forma i on l'obra assoleix una textura final que només un refinat artesà és capaç d'aconseguir.

Zumthor, autor de poques obres, s'ha mostrat tossudament alçat en favor del seu país d'acollida. La majoria de les seves obres són aquí, com la primera que va donar-li fama universal, l'església de Song Benedetg a Sumvitg, de forma circular i de fusta, clavada a mitja muntanya. Per crear una obra universal cal arrelar-se a un país i a una història, cal militar per una cultura i una llengua, cal un espai i un temps. Sobretot, cal soledat. Així s'arriba a formar part d'un lloc. Així es contribueix a un espai. Així es fon un esperit amb un país.

El trajecte de Flims a Vals és evocador, només interromput pels camions que la companyia Valser fa anar amunt i avall de la planta embotelladora de l'aigua més venuda a Suïssa. Perquè Vals era només això: la seu de Valser, l'aigua de Suïssa. I un modest balneari construït el 1899 i refet, amb el pitjor gust possible, als anys seixanta. Va ser l'any 1983 que l'Ajuntament va comprar aquest vell edifici i va convocar més tard un concurs, que va guanyar Zumthor, amb la idea de crear un espai únic i excepcional que pogués atraure el públic fins a un racó de món tan apartat. La idea original era crear les termes dins de la muntanya, però ateses les difi-

cultats de tot tipus es va optar per portar la muntanya a les termes. I així va aparèixer un immens bloc gris al vessant oriental de la conca de Vals.

Abans, però, va ser necessari dibuixar-lo, sentir el projecte, fer milers d'esborranys en llapis, embrutir-los amb carbonet, amb les mans, lentament, dibuixant cada línia, cada pedra, somniant un món de sensacions i records. A poc a poc. Després, el tacte del material, la pedra, quarsita de Vals. Espai i matèria. Lentitud i silenci. Però també calia imaginar-se la llum (i l'ombra), les lluentors i reflexos, la qualitat del so, tota la sensualitat de les emocions del joc de l'aigua amb la pedra. Zumthor ho resumeix així: «Muntanya, pedra, aigua. Construir amb pedra, dins de la muntanya; construir de la muntanya, estant dins de la muntanya». Així es creen les màquines d'habitar i emocionar que Le Corbusier defensava. I que si Zumthor gosa matisar al mestre és només per afegir-hi que els espais, a més de funcionar, han de ser al màxim de bells. Per això cal defensar la simplicitat, les formes més primàries. Només el més senzill és capaç de ser entès amb claredat.

Les termes de Vals són el resultat d'una lluita ferotge i muda entre la pedra i un paisatge, forma i contingut. Un món que es transforma. Estrats horitzontals, fines línies comprimides, jocs de llum i de so, de reflexos fugaços i de remors d'aigua. Un joc de plaers estètics i materials. Una atmosfera, dirà Zumthor. Això és el que fa, així és com crea.

Trepitjar la pedra amb els peus nus, colrar-se al sol amb l'esquena suaument inclinada sobre la paret de quarsita de la piscina exterior, cara el vessant est de Vals, erm, abrupte i pedregós; seguir els fils d'aigua que penetren en la roca, deixant enrere un solc de ferro oxidat. Tots els sentits desperts enmig del silenci trencat només per la llum que juga a cuït i amagar amb l'aigua, uns cops divertida i plena de colors,

d'altres difusa i absent, com si n'hagués sortit de puntetes. Un món, una atmosfera.

Afirma Zumthor que els edificis han de tenir arrels tan fortes que els llocs i els paisatges semblin impossibles sense ells. Ningú ja no s'atreveix a pensar en Vals sense aquest bloc de pedra que penja en el vessant de la muntanya.

Aquesta és la resposta de la Surselva a la constant lluita per una identitat. Tresa Rüthers-Seeli va escriure en un dels seus poemes: «...i tanmateix la pedra, en la seva duresa, resisteix».

28 de setembre de 2006

ELS GRISONS, TERRA I CEL

«Jeu sai / e sai da nuot / e sai d'in cor / ch'ei ruts / gia melli ga.
/ Da plaids / sai jeu / plidai ed emblidai / dall'oraziun / da
miu utschi / sisum il pégn. / Da cuolms dad aur / sai jeu /
ch'jeu level dar a ti / e vevel mo / in cor da glas. / Jeu sai dil di
/ che nus vein / traversau ils praus / per pigliar tschittas / ed
eran sez pigliai / en nossa reit».

«Jo sé i sé des del no-res» és una poesia de Tresa Rüthers-Seeli, en sobreselvà, una de les llengües romanxs. I és que la identitat dels grisons resisteix en la seva paraula.

No és possible parlar d'aquest país sense referir-se a la històrica lluita pel seu territori i a una personalitat avui sotmesa a una pressió límit. La lluita per la dignitat del romanx i per la seva real oficialització a la Confederació no és quelcom gratuït, ni un caprici. Ni una raresa en el món. En absolut, al poble grisó li va en la seva llengua el manteniment de la seva estructura nacional. Una llengua s'escull i es parla com a instrument per a la construcció d'una identitat. Per

saber on som i d'on venim. Si l'arrel grega d'*idioma* ve «d'allò propi», on sinó en aquest país llengua i terra poden anar més lligats? La lluita pel romanx és la lluita per una illusió. Però també per una supervivència com a poble. Perquè una llengua pot morir. Però el procés és lent i la brasa crema durant temps, durant generacions senceres en forma de desestructuració nacional. Privat un país de la seva llengua, què li queda? I posats a triar entre terra i cendres o terra i llibertat, als Grisons fa segles que han triat la llibertat. I lluiten per preservar-la cada minut.

Un poble amb dues arrels: la primera, fruit de la gran migració indoeuropea, que porta el vell poble rètic, del qual tan poc es coneix, i la segona, que té els fonaments en l'obsessió de Roma per la seguretat de les seves fronteres i la salvaguarda de la vall del Po. La romanització del país és un fet l'any 15 dC. Però amb la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident, també cau Raetia, província romana. I, tanmateix, hi deixarà per sempre una llengua.

La guerra suàbia va independitzar *de iure* la Confederació de la casa d'Habsburg i *de facto* els Grisons. Des del 1524 fins al 1797, la Federació de les Lligues dona pas a una República, un país al cor d'Europa i dels Alps. Amb unes fronteres perillosíssimes i uns passos alpins cobejats per totes les potències, i a la qual aspiraven els Àustries.

Amb una altra guerra, la dels Trenta Anys, la regió serà esmicolada i hi veurà enfrontaments horripilants entre espanyols, austríacs, italians i grisons. Una guerra de religió que col·locarà el país i la vall de Valtellina al centre mateix de la política europea. Dominar la vall de l'Adda significava dominar el pas entre Milà i el Tirol, la manera més ràpida que els exèrcits austroespanyols tenien per posar-se en contacte.

La casa d'Àustria va promoure un aixecament per acabar amb el protestantisme de Valtellina i contra el principi de

llibertat religiosa, que havia dividit el país però havia impedit una guerra fratricida, només trencada per esquitxos de sang relativament puntuals. El 19 de juliol de 1620 i la nit següent, més de cinc-centes persones, la majoria dones i nens, morien esclafades per les masses catòliques. Són els fets coneguts com *il sacro macello*. La «sacra matança» no té res a envejar a la nit de Sant Bartomeu. Els espanyols van entrar des de Milà i extirparen la fe protestant de Valtellina a cops de llances i espases.

Amb la mateixa força irresistible arribaria anys després Napoleó. Bonaparte envaeix la Confederació el 2 de març de 1798 i tres dies després Berna capitula per primera vegada a la seva història. Els cantons aniran caient com pomes madures, inclòs el país dels Grisons, que és incorporat a la seva República Helvètica, una i sola, atorgant-los, tanmateix, un nom de vells records: el cantó de Rhaetia.

«Una sèrie de fetsafortunats m'han persuadit per liderar el govern francès, però encara em considero incapaç de governar els suïssos». Napoleó va avorrir-se aviat dels helvètics, i el federalisme va tornar per no anar-se'n més. Amb ell, nous cantons s'incorporarien a la Confederació, mentre els Grisons recuperaven el nom perdut però no la seva República ni la vall de Valtellina ni la de Bormio, cedides per Bonaparte a la República Cisalpina i que ja no tornaran. El somni d'un país a les entranyes dels Alps es va desfer.

29 de setembre de 2006

LES LLENGÜES ROMANX

I la llengua? Què havia passat amb la llengua? El romanx havia aconseguit, gràcies a la Reforma, la condició de llengua escrita, però l'alemany s'havia convertit en la llengua oficial. Les constitucions cantonals del XIX reconeixien les tres llen-

gües als Grisons (alemany, italià i romanx). Però la germanització avançava, inapel·lable. Amb el crit de *Stai si defenda romontsch tiu vegl lungatg*, «Vinga!, defensa el romanx, la teva llengua!», comença una renaixença cultural. Es funda la Lia Rumantscha i el poble s'adona que qui perd els orígens perd la identitat. El moviment culminarà el 1938 quan la seva llengua sigui reconeguda com a quarta llengua nacional. Tota la Confederació li dona suport, hi vota a favor el noranta-un per cent. Exemple impensable a Espanya.

La realitat és que avui només el disset per cent de la població del cantó reconeix ser parlant del romanx, l'onze per cent, de l'italià, i la resta, de l'alemany. Uns pocs milers, doncs, parlen la llengua dels seus avantpassats. La xifra fa estremir: només cinquanta mil ànimes. Una llengua al corredor de la mort, doncs. Però quina llengua?

En realitat, el que anomenem *romanx* són cinc idiomes diferents, arrelats en minúsculs territoris, alguns en una o dues valls, petits illots enmig de l'oceà germànic: el sobreselvà, el sotaselvà, el *surmiran* (que es parlen al llarg del curs del Rin) i el *puter* i el *vallader* (a l'Engiadina —encara que a vegades es considera que *puter* i *vallader* són una sola llengua: el ladí). Les cinc, juntament amb l'altre ladí, de les Dolomites i al Tirol del Sud, i el friülès, formen les llengües retoromàniques, una branca més de les llengües romàniques.

Aquesta infinita fragmentació i l'alarmant constatació d'una davallada constant en el nombre de parlants va portar la Lia Rumantscha a reprendre un vell plantejament: unificar la llengua, inventar-ne una de nova. I així, a finals de 1981 la Lia Rumantscha encarregava al romanista de la Universitat de Zuric Heinrich Schmidt que establís les normes per a una gramàtica i una llengua unitària.

Schmidt havia estat captivat pel romanx des que als anys trenta una revista per a professors escolars li obria la porta a

un món perdut i que desconeixia. El laberint d'aquella llengua va convertir-se en la seva passió i durant anys es va dedicar a estudiar-lo. Només pocs mesos després de rebre l'encàrrec, deixava sobre la taula del secretari de la Lia les vint-i-cinc normes i directrius de la nova llengua: el *Rumantsch Grischun*.

Basant-se en les tres llengües més parlades, el sobreselvà, el sotaselvà i el *vallader*, Schmidt va aplicar-hi, per una banda, un criteri democràtic, com era el de més coincidències entre les tres, i, per l'altra, eliminava i polia antigues i rovel·lades grafies. Però a partir d'aquí no ha estat fàcil la vida del *Rumantsch Grischun*: amb el suport del cantó i l'Estat federal, molts parlants no han sabut veure-hi una solució sinó un problema afegit a la seva embolicada situació lingüística, abocant-los a parlar una llengua que no escriuran.

Schmidt, aquest Pompeu Fabra del romanx, va morir el 1999. La seva llengua «artificial i literària» l'ha sobreviscut i és una esperança de futur. Perquè no hi ha res que pugui detenir la voluntat de mantenir viva una llengua i una identitat si un poble vol ser.

30 de setembre de 2006

EL POBLE WALSER

La paraula ja ho fa palès: *Walser* és una variació de *Walliser*, habitant del Wallis, que és com es coneix, en alemany, la part superior de la vall del Roine. Al segle VIII, pobles alemanys dels Prealps van marxar cap a l'Oberland bernès, i van arribar a la vall de Goms. Començava la colonització de l'alt Valais, la més alta feta mai a Europa. Des d'allà, un èxode de pastors i pagesos es va estendre per tots els Alps. Si mai ha existit un poble alpi, aquests són els walser. La diàspora els

va portar, primer, per les valls laterals del Valais; aviat, a les terres al peu del Monte Rosa; després, a causa de l'avenç de les glaceres, per tota la serralada. Als segles XIII i XIV entren al país dels Grisons. A Obersaxen, a Vals, a Splügen. Només la terra més inhòspita i borrascosa va acceptar acollir-los, fins a dos mil metres per sobre del nivell del mar.

Portaven també una llengua i una identitat. La llengua del poble walser ha estat i és més que una manera de comunicar-se. Representa set-cents anys de comunió entre els assentaments alpins i el seu origen vora les ribes del Rin. Una llengua gairebé familiar, dialecte de l'alemany, en la qual també ha acabat per reconèixer-se un poble dispers i nòmada. Una llengua al pendent del penya-segat. Potser morirà un dia proper. Potser serà al Piemont, a l'Alta Savoia, a Liechtenstein, al Tirol o als Grisons. Llavors, com passava a totes les cases walser, orientades al sud, de fusta i pedra, caldrà obrir la finestra que no s'obria mai, excepte el dia que finava algú de la família, per permetre que marxés la seva ànima, i ja no serà necessari tancar-la, com feien els seus avantpassats, per impedir que l'ànima pogués tornar. La llengua haurà mort i la identitat walser amb ella.

1 d'octubre de 2006

DAVOS, DE LA TUBERCULOSI A L'ESQUÍ

A mitjans del segle XIX, la tuberculosi feia estralls. Es calcula que una quarta part dels habitants d'Europa morien prematurament a causa d'aquesta malaltia. Fins que el 1882 Robert Koch no va demostrar que l'agent causal era un bacteri, s'havia considerat hereditària. I encara, després d'ell, passarien més de cinquanta anys per trobar els medicaments efectius contra el bacil.

Dietes, purgues i sagnies donaven pas a un «despertar sanitari» i als tractaments a l'aire lliure de la malaltia. El metge prussià Hermann Brehmer obria un primer sanatori a Sokołowsko, Silèsia. El seguiria el Cottage Sanitarium del doctor Trudeau a Nord-amèrica. A partir de l'èxit d'aquests models, va esclatar un veritable boom a tot Europa.

El 1853 el doctor Alexander Spengler es va traslladar des d'Alemanya per viure a Davos. Amb W. J. Holsboer construïa, el 1868, un balneari terapèutic, el Curhaus Spengler-Holsboer. El primer ferrocarril rètic portava ja els primers pacients tuberculosos. Centres sanitaris, vil·les i hotels canviaven de la nit al dia aquesta antiga colònia walser. Els malalts aviat serien més nombrosos que els sans. L'any 1930, Davos rebia dotze mil malalts de tuberculosi cada any. Des de les set del matí fins a les nou del vespre, els pacients alternaven caminades d'una hora amb els opulents àpats servits en vaixelles de porcellana. Exiliats per una malaltia temuda i innominable, el seu món es reduïa al seu submon. Un comentari d'un metge atrapat al vol, el gest cansat d'un altre malalt, un mocador deixat en una cadira, un llit buit, el so d'una orquestra apagada, la mirada que sense dir res ho deïa tot. Una rutina que consumia el temps i les hores, mentre la mort es respirava a totes hores. El petit cementiri de Davos esperava, pacient, ben a prop.

No hi ha dubte que la tuberculosa Davos serà sempre més la muntanya de Mann, Castorp, Settembrini i Motha. Però també la de Stevenson, que hi va passar internat dos anys i hi va acabar *L'illa del tresor*, i de Conan Doyle, que, com Mann, hi va ingressar la seva dona.

En aquella muntanya màgica, un dia de primavera de 1912, Elena Dimitrievna Diakonova observava, atenta, un jove de disset anys, prim i escardalenc, que tenia l'habitació plena de llibres que rebia de la seva mare des de París. Eugène

Grindel llegia Whitman. S' enamoraren enmig de passejos i tos seques que als vespres omplien de terror tots els racons del sanatori. Compartien lectures a totes hores i ella el va ajudar a preparar el seu primer llibre de poesia, *Els diàlegs inútils*. Un any després ell va tornar a París i ella a Moscou. Paul fou mobilitzat per la Gran Guerra i ella n'esperava cada dia notícies des de les trinxeres. *Devoir*, el llibre de poesia escrit a l'hospital on Paul fou destinat, ja el va firmar amb el nom que seria conegut: Éluard. Elena no va poder resistir més, tan lluny del seu estimat, i, travessant Europa en plena guerra, emprengué el viatge cap a Lió. Paul era al front però els amants es van trobar, finalment, el 15 de febrer de 1917. Dos dies després, Paul Éluard es casava amb ella i tornava a les trinxeres. Allà ell va saber que la seva dona, Gala, estava embarassada.

Els anys següents són dadà i el surrealisme, Max Ernst, Breton, Aragon, Tzara i Dalí. Gala, la gran musa del surrealisme, l'hi deu tot a una tos i a una petita taca als pulmons. Potser li hauria agradat saber que l'any 2006, al World Economic Forum, la Gran Bretanya, Nigèria i Bill Gates anunciaven el llançament d'un ambiciós pla de cinquanta-sis mil milions de dòlars per impedir catorze milions de morts per tuberculosi durant la dècada següent.

I malgrat tot, a Davos li quedava un últim gran moment abans d'enfonsar-se en el turisme de masses i el *management* de balnearis i spa.

David Frankfurter arribava a Davos el 4 de febrer de 1936. No era tuberculós ni turista, sinó un jove jueu iugoslau. Es dirigia a l'observatori de Davos, on treballava un meteoròleg alemany. Va trucar al timbre i quan van obrir-li la porta, Frankfurter disparà cinc bales al cos. Wilhelm Gustloff, amic de Hitler, que feia anys que buscava a Davos millorar la seva salut i que és qui havia començat a organitzar

les primeres cèl·lules nazis a Suïssa, moria a l'acte. Frankfurter declararia, després d'entregar-se tot seguit a la policia, que les bales haurien d'haver anat destinades a Hitler.

El Führer va enfurismar-se per la mort del seu amic. Les protestes de Von Weizsäcker van ser contestades fredament pels suïssos. El cos de Gustloff fou transportat a Mecklenburg en tren, des de Davos, i en cada estació una multitud d'homes amb torxes l'honoraven al seu pas. En el seu funeral van ser-hi presents Hitler, Goebbels, Göring, Himmler i Bormann. És un dels primers màrtirs del nazisme. Dos anys després, en la Nit dels vidres trencats, se'l venjava i el seu nom era cridat enmig de la demencial trencadissa, com el d'un heroi. En honor seu, el transatlàntic orgull de la marina nazi va ser batejat amb el seu nom. El mateix contra el qual el 30 de gener de 1945 el submarí rus S-13 va disparar tres torpedes, per enfonsar-lo en les gèlides aigües del mar del Nord. Més de set mil alemanys, dones i nens majoritàriament, que fugien espantats de l'avenç de l'exèrcit soviètic a la Prússia oriental, moriren ofegats. Només mil cent passatgers van sobreviure. Günter Grass va escriure fa pocs anys aquesta patètica història, abans que es revelés el seu passat secret.

Pocs sanatoris queden a Davos i encara reconvertits en «institucions de salut», per a tractaments d'afeccions al·lèrgiques o dermatològiques o de cirurgia estètica. Els ferrocarrils que transportaven malalts avui van plens d'esquiadors i Senior Executive Managers camí del Fòrum Econòmic Mundial i dels suaus i inacabables pendent de Parsenn, les millors pistes d'esquí del món.

2 d'octubre de 2006

UNA BAIXADA EN TRINEU

Tots els indicis apunten que els trineus van ser una invenció dels indis nord-americans, que no coneixien la roda i es desplaçaven utilitzant aquest invent. Però el trineu com el coneixem avui neix a Suïssa, a finals del segle XIX, quan els primers turistes d'hivern arribaven als petits poblets de Davos i Saint-Moritz.

El febrer de 1865, només dos s'atrevien encara a passar uns dies d'hivern a Davos; deu anys més tard, ja n'eren tres-cents cinquanta. La cura d'aires a la muntanya va obrir pas a la pràctica dels esports d'hivern. De la cura de repòs a les primeres baixades en trineu no va transcórrer gaire temps. I el 1884 es construïa la primera pista especial per a trineus: la Cresta Run. George Robertson i Charles Digby-Jones, britànics, l'inauguraren després d'haver-hi estat treballant durant nou setmanes. Mesos després, i amb deu participants, es feia la primera de les curses a la Cresta, que des de llavors, i excepte durant les dues guerres mundials, no s'han deixat de celebrar. Avui és una cursa mítica, on els participants assoleixen en algun moment velocitats de cent vint-i-nou quilòmetres per hora, i tarden menys d'un minut a recórrer el quilòmetre i dos-cents metres de la pista, en uns aparells que ja ni tenen el nom de trineu: són els *luges*. S'hi corre estirat, cara amunt, procurant de reduir tota la resistència del vent, enfundats en unes robes que faciliten lliscar-hi. No ha deixat de ser una tornada als orígens, perquè en els primers trineus s'hi anava estirat; cap per avall, però estirat. És a Suïssa, amb les primeres produccions en sèrie de trineus, que es canvia la posició i es passa a anar assegut. Va fer fortuna i el model, anomenat «trineu Davos», de llistons de fusta, és el més popular.

Hemingway, gran afeccionat, va recomanar:

«El trineu comença a lliscar ràpidament i en poc temps assoleix una velocitat impressionant. Per girar, s'estira la cama i es planta el peu en la neu. El trineu suís és com un vell automòbil. Els diumenges, amb bon temps, tots els habitants del poble, des de les àvies fins als nens del carrer, s'asseuen sobre aquestes espècies de pastissos, fermes i amb la mateixa expressió, enlluernats i concentrats».

En Guillem ha acabat convertint-se en un addicte i fins la Carola s'hi atreueix. El primer dia portava l'Helena asseguda al davant quan, en un revolt, a pesar de seguir fidelment les instruccions de Hemingway, vam bolcar i vaig quedar exactament al seu damunt. Quan van treure-li tota la neu de sobre, primer va mirar-me i després es va girar cap al trineu. Jo no sabia què dir-li, excepte que em sabia molt de greu, quan vaig veure que movia l'espatlla compulsivament. Vam estar cinc minuts seguits escopint neu i rialles.

3 d'octubre de 2006

UORSIN I FLURINA

El temps s'ha aturat en molts racons de l'Engiadina. Però hi ha un requisit previ: no s'hi pot viatjar sense haver-se emocionat llegint abans els contes que Selina Chönz i Alois Carigiet van publicar entre els anys 45 i 57. Uorsin i Flurina són el país. No és el fet que els seus llibres hagin venut més de dos milions de còpies ni que siguin un dels grans referents de la cultura romanx de tots els temps. És que Engiadina reviu en els seus textos i en les seves il·lustracions.

Chönz escriu a *Una campana per a Uorsin* la història del nen que volia ser gran i poder portar la campana que en el Chalandamarz (*Calonda mars*) tots els vailets, vestits de blau

i amb un mocador vermell al cap, fan sonar per les places i carrers dels pobles de l'Engiadina perquè «l'herba creixi millor». La festa de l'arribada de la primavera. Però Uorsin és massa petit i només li permeten tocar una campaneta. Un vespre, decideix anar a buscar un gran esquellot que recorda haver vist en una cabana, ben a dalt de la muntanya. Creua rius i ponts, puja carenes i franqueja perills. A la fi, enmig de la neu, troba el refugi i la campana. Però s'ha fet fosc i s'hi ha de quedar a dormir. Uorsin no té por d'aquelles muntanyes que coneix tan bé, però a la vall els seus pares ploren desconsolats perquè temen que el seu fill estimat s'ha perdut. L'endemà, quina alegria!, arriba al poble amb l'esquellot penjant, més gran que ell, que gairebé toca a terra. La Chalandamarz comença i, davant de tots, el petit Uorsin encapçala la desfilada.

Carigiet dibuixa unes il·lustracions que són un tros del país retallat i una joia de viure. Guarda, Ardez, La Punt, els bellíssims pobles engiadins que treuen el nas i el campanar enmig de muntanyes que semblen engolir-los, hi són presents en cada dibuix de les portes, les finestres, les fonts i les flors a les façanes.

La llum d'Uorsin i de la seva germana Flurina és més màgica que la de les muntanyes de Davos. L'últim dibuix del llibre de Flurina, amb la nena i Uorsin dalt del carro ple de fenc que travessa un camp, amb un poblet i un campanar al fons i els ocells voltant-los, com dient-los a reveure, valen per tot un viatge al país dels Grisons. Una dona de l'Engiadina, Chönz, i un surselvà, Carigiet, tan allunyats vivint dins del mateix país, coincidiren a crear junts una altra atmosfera, la de l'eterna alegre infantesa. I una mateixa identitat. Per això agafar el tren de Scuol cap a Saint-Moritz és tan dolorós.

4 d'octubre de 2006

DE SAINT-MORITZ A SILS MARIA

Deixar l'Engiadina Baixa per entrar al glamurós món de Saint-Moritz és una experiència no apta per a esperits sensibles.

El *bed and breakfast* que Johannes Badrutt hi va obrir, a mitjans del segle XIX, amb dotze habitacions, avui és un dels hotels més luxosos del món, que intenta brillar en el firmament de les estrelles. L'èxit de la seva aposta l'any 1864 amb quatre clients anglesos, desafiant-los a passar les vacances d'hivern allà i comprometent-se a pagar ell totes les despeses si no en sortien satisfets, fou un èxit esclatant. Al cap de deu dies d'arribar-hi ja li pagaven l'estada, que prorrogarien fins a Pasqua.

Des d'aleshores, Saint-Moritz és un pacte etern amb el luxe i el negoci. No només els hotelers ho han tingut clar, invitant famosos i nobles arruïnats, i qualsevol altre esquer que servís per portar els Onassis, reis desterrats i els hereus de les grans fortunes americanes. Els seus ciutadans tampoc no han dubtat un moment què els convenia. La Villa Böhler, una de les cases Art Nouveau que s'aixecaven a la falda del poble, tapava les vistes de la residència de Herr Heineken, el rei de la cervesa. Va demanar tirar-la a terra. Veus d'alarma protestaren i s'organitzà un referèndum. El poble votà per enderrocar-la. A algú li estranya, doncs, que avui l'Hotel Palace pertanyi als americans, el Carlton als àrabs i el Kulm i el Suvretta House a la família Niarchos? Rüthers sembla pensar-hi quan escriu el seu poema «Nosaltres»: «ens hem esforçat i treballat sense pau i sense pausa fins a posar l'anyell d'or al centre de la nostra llar, i ara, déu-n'hi-do la merda que ens queda».

Però seria injust oblidar l'esforç d'alguns homes que amb el millor esperit grisó han maldat per conservar un bri

d'identitat. El Museu Segantini honora la ciutat, perquè ningú no ha fet més que aquest pintor, amb el seu puntillisme simbòlic, per deixar una visió mística i fonda del paisatge grisó. Els seus últims anys de soledat a Maloja foren anys d'intensa creació, alliberat gairebé de qualsevol contacte humà. Buscant una pau que només va trobar ben lluny de tots, enmig d'una natura que cada primavera retorna. Més que mai, és a Maloja on el seu art s'obre a l'infinit i l'eternitat. No acabaria el seu *Das Alpentriptychon*, que avui penja de la cúpula del seu museu, perquè va morir d'un atac de peritonitis als quaranta-un anys. Si Hodler és el gran pintor dels Alps Bernesos, Segantini ho és dels Alps Grisons.

Ben a prop de Saint-Moritz, el paisatge excessiu de Sils Maria sembla provocar una atracció fatal per a algunes de les ànimes europees més turmentades del segle. Hesse, Proust, Rilke i Musil el visitaren. I el més famós de tots ells, Nietzsche, que hi escriurà bona part del seu *Zaratustra*.

I, tanmateix, és encara més fascinant que la mateixa terra del superhome veiés arribar-hi Celan i Levi, dos jueus europeus, romanès un, italià l'altre, que violaren la prohibició d'Adorno. Tots dos, supervivents dels camps de concentració, escriuran després d'Auschwitz, aixecant la seva veu sobre l'horror. Celan, que volgudament no es trobà amb Adorno a Sils Maria, escriuria una de les seves escasses obres en prosa, *Conversa a la muntanya*, prop del llac de Sils. «El silenci es va fer, doncs, el silenci dalt la muntanya. Però no va durar gaire, perquè quan un jueu troba un altre jueu, el silenci s'acaba, fins i tot a la muntanya. Ja que el jueu i la naturalesa són dues coses diferents, encara, fins i tot aquí, fins i tot avui». Nietzsche, que afirmava que el valor d'un home es mesura per la quantitat de solitud que és capaç de suportar, embogiria. Celan i Levi es van suïcidar.

5 d'octubre de 2006

A REVEURE, GRISONS

Encara més al sud de Sils, Val Bregaglia veu néixer també uns homes nous, més fràgils i melancòlics. Tan allunyats dels superhomes nietzscheans! Alberto Giacometti, fill del pintor impressionista, nebot d'Augusto, pintor de vitralls i fillol de Cuno Amiet, ha reflectit com ningú la feblesa i debilitat de l'ésser humà. Homes nus sense cara ni atributs; no-més essència d'ésser. Aquesta sobrietat grisona, aquesta senzillesa hom diria que encallada en el calvinisme més sever, ha portat a moltes equivocacions amb Giacometti. Escultor d'instants, d'una obra inacabada que busca sempre en la següent un final que tampoc no trobarà, Giacometti ha esculpit totes les seves figures avançant i amb la mirada alta, cap al blau cel dels Grisons.

Des de Pontresina, el Bernina Express avança travessant pinedes i avets, per la riba sud del riu, i s'endinsa cada vegada més en zones més apartades. A la dreta queda la glacera de Morteratsch i els cims altívols dels Grisons, Bellavista, el Piz Bernina i el mateix Morteratsch. Diavolezza, un capvespre, és una visió que només es pot veure amb els ulls i els colors de la paleta de Segantini. Ja s'albira el sud que porta a Itàlia. El tren s'acosta al cim, deixant enrere el llac Bianco.

Finalment, el tren arriba a l'Ospizio Bernina, el pas ferroviari més alt d'Europa, sense haver utilitzat cap sistema de cremallera, havent travessat els Alps a cel obert, lluny del fosc Gotard. A Cavaglia s'inicia el descens, a través de la vall de Poschiavo. El paisatge ha canviat i els campanars exhaleu ara l'aire romànic del llombard més pur. Un nou idioma s'uneix al romanx, l'alemany i el walser als Grisons: l'italià. El descens en ziga-zaga acaba en un espectacular arc de la via de tres-cents seixanta graus, un viaducte helicoidal únic al

món. Som a Brusio. Pocs minuts després arribem a Tirano, Itàlia.

El descens amb el Bernina és un bon moment per pensar en aquest país. Recordar les seves valls i glaceres, la gent, els campanars, les fonts de les places. Però sobretot les seves llengües. Jünger va escriure:

«Si quedessin destruïts tots els edificis, encara perdurarien les llengües; aquestes són castells encantats que posseeixen torres i merlets, criptes i corredors antiquíssims que ningú no explorarà mai. Allà, en aquells pous, masmorres i mines, serà possible romandre-hi i quedar perduts pel món».

Els Grisons, la lluita per una llengua i una identitat.

6 d'octubre de 2006

En una conferència, «Lliçons d'un CEO. Recomanacions d'un líder», el directiu convidat va arrencar amb les paraules següents: «En vint-i-vuit anys, agraeixo que no m'hagi matat l'arrogància...». I a continuació va exposar vint-i-vuit anys de triomfs ininterromputs.

7 d'octubre de 2006

Estic d'*outdoor training* i *team building* entre talents de Walderberg i IXI en algun lloc de Bèlgica, prop de Waterloo.

Es veu que hem de reforçar les nostres relacions interpersonals, desenvolupar les capacitats de comunicació, d'organització i lideratge, i cohesionar-nos com a grup. Construir equip.

La cosa ha anat així:

«El dia no podia començar pitjor. Els blaus i els rojos, és a dir, els ixians i els walderbergians, ens hem trobat a primera hora del matí. Era una immensa taca blava amb uns petits puntets vermells. Un d'ells era jo.

»Ens han dividit en grups. A mi m'ha tocat el millor. És una sort que acostuma a acompanyar-me. Ens hem presentat i tots són alts executius d'èxit. Joves promeses destinades a lliurar a IXI gloriosos resultats i llargues nits de treball. Se m'ha fet impossible recordar el nom de cap d'ells. Tots semblaven el mateix: tots tenen una sort immensa de treballar amb Marcel —li diuen pel nom, al president del grup—, tots pensen que Walderberg és una meravellosa companyia, i tots ells no diuen que en aquells mateixos moments em veuen amb una poma a la boca i unes verduretes d'acompanyament, com el rostit del plat de l'hora de dinar.

»Per damunt dels nous col·legues d'IXI, avui les estrelles han sigut els organitzadors del seminari, del mateix Departament de Recursos Humans de la companyia. Feia temps que no se sentien paraules tan boniques i entranyables i que no es creava un clima d'una sinceritat tan nua. Sentir, aprendre, millorar, avançar. Junts, sempre junts. Potser han repetit “junts” trenta-quatre vegades, de mitjana. Cada un. *Better together*. Junts som més forts. Junts avançarem més de pressa. Junts sí que som els primers.

»I talent. Som un equip de talents ajuntats. Ara no recordo les paraules exactes però eren belles i sentides. A la meua companyia de taula, una destacada membre dels equips de *compliance* d'IXI i amb seguretat una promesa de futur encara que ningú no sabia dir per què, li rodolava una llàgrima, superats la galta i el coll, escot avall.

»Després de tot això, podíem negar-nos a agafar les mot-

xilles i emprendre la primera de les activitats, una marxa d'orientació camp a través, per quatre gotes de res?

»De les gotes a la calamarsa han passat uns quinze segons. No es veia res, i quan al final ens semblava que seguíem el rastre correcte darrere la noia de l'escot, que s'havia assegut al meu costat, ha resultat que seguíem una vaca. Ens havíem perdut.

»Dues hores després, hem arribat a la prova següent, les roques de l'escalada. Que ens posessin a tots uns mocadors als ulls perquè haguéssim de pujar "ajudant-nos" els uns als altres no ha representat cap desavantatge perquè el diluvi d'aquells moments ja ho tapava tot. Ho hem superat amb més facilitat de la prevista perquè el pont de tires de fusta per on passàvem no ha resistit el pes d'una de les membres de la cordada, s'ha trencat i ha caigut al buit. Miraculosament, havíem enganxat la corda a la roca, i així, penjats, talents al buit, els *trainers* no han tingut altre remei que rescatar-nos.

»L'apoteosi del junts».

9 d'octubre de 2006

L'any 1930 Emil Richterich funda l'empresa Richterich & Compagnie Laufen. Amb un foc de carbó i olles de coure es posa en marxa la producció de laminadures. L'any 1940 barreja per primera vegada les tretze herbes que, encara avui, són la fórmula de les pastilles Ricola (nom format per les sigles de l'empresa).

Any 1958. Enric Bernat, fill d'una família de confiters catalans, té la pensada de fer una laminadura que «es pugui menjar com en una forquilla». Del primer caramel se'n diu Chups. L'any 1964 adopta el nom de Chupa Chups, amb logo dissenyat per Salvador Dalí.

Any 2004. En el rànquing mundial de vendes de caramels, Halls és la primera marca (del grup americà Adams), Chupa Chups és la segona i Ricola la novena.

Any 2006. Perfetti Van Melle (grup italià dels Mentos i Happydent) compra Chupa Chups. Ricola obre cinc jardins a Suïssa on es pot visitar tot el seu món d'herbes.

Catalunya/Suïssa.

10 d'octubre de 2006

Hi ha dos estirabots magnífics, a remarcar, en les notes suïsses de Josep Pla: un sopar a Zuric, que recull a *Notes del capvesprol* («No cal dir que en l'establiment hi havia el bo i millor de les barbes paleolítiques de la ciutat, els cabells més llargs del cantó, la brutícia humana —en la vestimenta— més tangible. Els representants de la felicitat progressiva») i el descobriment que fa l'any 1961 de la gran quantitat de senyorettes que en ple hivern, a Gstaad, enfundades en abrics de pell considerables, porten les cames sense mitges («si aquesta moda no sofreix un col·lapse, és perfectament previsible que d'aquí a un quant temps hi haurà una gran quantitat de persones de l'altre sexe —sobretot aquestes senyores d'aspecte malenconiós i com si tornessin de tot, cosa il·lusòria, perquè no tornen d'enlloc— amb les cames totalment nues i sembla —pel que diuen— vagament pintades»).

11 d'octubre de 2006

Entre l'estrès laboral, el mòbing, el *bullying*, l'assetjament sexual, i, ara, el *burn-out*, trobar-se amb un empleat a primera

hora del dia amb les galtes rosades, fresc, dutxat i de bon humor va pel camí de convertir-se en una tasca més difícil que ensopegar amb un cap de recursos —humans— sense rastre de sang als ullals.

Milions de treballadors ens aixequem cada dia per anar als nostres llocs de treball, arribem com podem a les empreses, encenem l'ordinador, ens aixequem a fer un cafè, tornem a la cadira i ens disposem a navegar per la intranet corporativa amb una buidor als ulls que fa feredat, com deixats anar, empesos a la fatalitat d'una jornada de vuit hores amb caps de secció, de servei i de departament, reunions i comitès, power points i emails, rendits, sense ànims ni forces d'intentar canviar el nostre destí, deixant-nos portar pels esdeveniments, avui una nova directiva de com arxivar les antigues directives, demà la comunicació que el company de la taula de dues fileres més endavant «ha decidit sortir de l'empresa» i en el seu lloc ja només queda la foto dels seus nens i la màquina de grapar que un dia t'havia demanat i mai no t'havia tornat, i espatllada.

La pregunta, doncs, és inevitable: es poden veure passar ordres, circulars i cadàvers pel davant, amb la mateixa naturalitat que s'anuncien acomiadaments massius de milers de persones en qualsevol fusió que es valori a si mateixa? I la resposta és no. Les persones que han estat vivint durant temps situacions emocionalment demandants, acaben, tard o d'hora, cremades. Metges, infermeres, mestres, treballadors socials, consellers de la Generalitat, i empleats.

El terme *burn-out* —«estar cremat»— sorgeix de la indústria aeroespacial, i vol dir l'esgotament del carburant d'un coet, com a resultat d'un escalfament excessiu. També és conegut com la «síndrome de Tomàs», en referència al protagonista de la novella *La insostenible lleugeresa del ser*, un home desanimat, frustrat, sense expectatives i amb una

opinió de si mateix sota zero —la mateixa, d'altra banda, que té el lector, de si mateix, després d'haver llegit una obra tan entretinguda com aquella.

La imatge del *burn-out* és semblant a la d'una bomba que acabés de caure en un edifici: de fora, està intacte, però de dins, una llarga columna de fum s'alça cap al cel. Per entendre'ns més encara, és així com avui en dia un es troba a les empreses amb molts empleats que parlen com a empleats, vesteixen com a empleats, caminen com a empleats, prenen el cafè com a empleats, són acomiadats com a empleats, però per dins estan buits. Cremats.

La depressió ja és la patologia mental més freqüent a les oficines d'Europa. Més de vint milions d'europaus estan deprimits. A Walderberg, modestament, n'aportem uns quants centenars. El seu tractament suposa un cost anual de cent vint mil milions d'euros. La lleugeresa del ser pot ser insuportable, però suposa unes despeses enormes.

14 d'octubre de 2006

BAVIERA, DE LUDWIG A DACHAU

Setmana de vacances de tardor a l'escola. Excusa perfecta per organitzar una volta de cap de setmana llarg per Baviera.

Vam sortir de Winterthur en direcció al llac de Constança. De tots els llacs de Suïssa és el que més m'agrada, sobretot mirant al massís del Säntis, d'una lluïssor d'àmbar en un dia clar, en una barreja típicament suïssa de blau del llac, verd de l'Appenzell i blanc de la neu del Säntis. Travessem Àustria i d'allà cap a Füssen. Primer vam visitar Lindau, un poble de la riba alemanya del Constança. Molta pluja, encara. Però va ser trepitjar Baviera que el sol va entrar en escena i ja no ens va deixar durant aquests dies. El paisatge és, al meu entendre,

més fi, més suau, menys primitiu i aspre que el paisatge suís. Davant la severitat calvinista suïssa els catòlics bavaresos opten per una tirada barroquitzant, avui en diríem integrista, en alguns casos. Si s'ha dit sempre que Baviera ha basculat entre Prússia i Àustria, jo la faig més a prop d'aquesta última. Curiós que els últims dos papes siguin de països tan exacerbadament catòlics com Polònia i Baviera. Perdre's en alguns dels poblets bavaresos, amb les cases pintades de sants i mares de Déu, és com resar el rosari mentre camines.

I, de sobte, Lluís II. A la Baviera del Sud, Ludwig hi és tan omnipresent com a Munic hi és totalment absent —pràcticament no hi va viure—. Rei gràcies a Napoleó, que va «reconvertir» Baviera en un regne, en una de tantes jugades estratègiques del gran dictador. El regne de Baviera, que va durar del 1805 al 1919, va viure uns primers anys «independent», però precisament Lluís II, el 1866, va signar un tractat d'amistat amb Prússia que, com tots els tractats d'amistat, va suposar *de facto* la pèrdua de sobirania.

Tinc una tendència irrefrenable a interessar-me pels períodes decadents de la història i, per tant, Lluís II m'atrau especialment. No és pas la seva bogeria, ni la relació amb la seva cosina Elisabeth, ni els palaus, ni Wagner. De fet, m'interessa el post-Lluís: què va passar després? Què vol dir que el regne bavarès durés fins al 1919? A la mort (assassinat?, suïcidi?) de Lluís II va pujar al tron Otó I, i aquest sí que estava realment desequilibrat i sembla que fins i tot no va arribar a saber que era rei. Va ser necessari, doncs, nomenar regent, càrrec que va recaure en el seu tiet Leopold, fins que va morir el 1912. El fill de Leopold llavors va autoproclamar-se rei, Lluís III. Regnat que durà fins al final de la Primera Guerra Mundial, quan es va exiliar després d'un cop d'estat fet pels comunistes. És interessant aquesta figura perquè es casa amb una successora de Maria Estuard, és a dir, l'autèntica reina

d'Anglaterra pels legitimistes anglesos (els «jacobinistes»). El seu fill (rei legítim d'Anglaterra), Robert, va ser proclamat príncep hereu abans del cop i va continuar utilitzant tota la seva vida aquest títol. Val a dir que havent retornat la família a Baviera i havent-se manifestat antinazis, van ser empresonats i enviats al camp de concentració de Dachau, uns quilòmetres al nord de Munic, que vam visitar l'últim dia de les nostres vacances de tardor.

Però Dachau, que representa Baviera tant com el castell de Neuschwanstein, no té la mateixa banda sonora wagneriana de la resta del país. Dachau cal visitar-lo en silenci, en blanc i negre i recordar. Recordar el terror. Recordar el sofriment. Recordar la solidaritat. Recordar que a prop quedava el camp de concentració del mateix poble de Dachau. Recordar la infàmia. Recordar els presos catalans que, excombatents de la República, en l'exili alguns, en combat amb els aliats altres, hi van anar a parar —i al relativament proper camp de Mauthausen—. Recordar les imatges de cossos desfets. Recordar que en cada cos hi havia una ànima. Recordar que per sobre de tot hi ha la dignitat humana. Recordar que Alemanya ha fet un exercici col·lectiu de responsabilitat mentre que al nostre país campen els franquistes sense cap judici revisor. Recordar que cal recordar. Sobretot, recordar.

(Acabo d'esbrinar per internet que a Robert el succeí Albert, duc de Baviera i rei d'Anglaterra. Els dos fills grans d'Albert, Franz i Max, no han tingut fills, la qual cosa fa que l'autèntica reina d'Anglaterra sigui la seva filla, la duquessa Sofia, casada amb el príncep hereu de Liechtenstein. Déu salvi la reina.)

25 d'octubre de 2006

EL JURA IRREDEMPT

Només un petit monòlit s'ha plantat al mig del camí dels puixants i fèrtils temps de la postguerra a Berna. La pedra d'Unspunnen.

El Jura, un principat episcopal del bisbe de Basilea, havia arribat a mans berneses, després de ser annexat a França per Napoleó, com a compensació per la cessió d'Argòvia i el Vaud. Durant tot el segle XIX, va aconseguir preservar la seva llengua i la seva cultura. Però a poc a poc es va obrir una fossa entre el nord, catòlic i agrícola, i el sud, germanòfil i protestant. Acabada la Segona Guerra Mundial el moviment separatista del Jura pren volada. Al Rassemblement Jurassien, partidari d'un trencament de vellut, aviat el desbordaran grups que van més enllà, reivindicant a través de l'acció, i de no pocs atemptats terroristes i de sabotatge, la independència del cantó. La situació arriba a un punt que es fa insostenible. El 22 de juny de 1974 se celebra finalment un referèndum. Guanyen els partidaris de la separació, però la unitat històrica de la regió queda triturada, ja que tres districtes decideixen romandre en territori bernès. El Jura s'irlanditza. Els nacionalistes jurassians no han renunciat mai des de llavors a la reunificació de tot el país.

Al llarg dels últims dos-cents anys, encara que només nou vegades, ha tingut lloc la Unspunnenfest, en què durant tres dies se celebren tota classe de festes i celebracions entorn de la cultura i els costums populars helvètics: lluitadors, danses, cantades de iòdels i del corn alpi, llançadors de pedra i desfilades folklòriques mentre es fan voleiar les banderes amb la creu blanca. Des del seu origen, el 1805, ha tingut una clara motivació política que ha buscat estrènyer la cohesió de la Confederació i mantenir vives unes tradicions ancestrals.

Els participants del cantó de l'Appenzell portaren a la primera festa de 1805 una pedra de cent vuitanta-quatre lliures. Tot i que va desaparèixer i va caldre fer-ne un duplicat per a la segona edició, de només cent seixanta-set lliures, immediatament es convertí en un monument del folklore suís i un dels símbols més importants de la unitat nacional. En la cinquena edició, la de 1994, el grup separatista jurassià Bélièr la va robar i amagar durant gairebé set anys, reclamant la segregació dels tres districtes del cantó de Berna i la seva annexió al Jura. L'escàndol fou enorme, i va caldre fer-ne un duplicat per a les competicions de llançament. Passat un temps, va reaparèixer. En l'última edició, del 2006, es van prendre totes les mesures de seguretat possibles. En va. De nou els jurassians irreductibles van apoderar-se'n. Quan es persegueix la llibertat, mai no es deixa d'intentar-ho, un cop i un altre.

30 d'octubre de 2006

UN SOPAR AMB AURORA BERTRANA, JOSEP TARRADELLAS
I VENTURA GASSOL

Lausana, 9 de gener de 1944. Ja fa uns anys que el matrimoni Tarradellas i els seus fills viuen a Lausana.

Josep Tarradellas, Ventura Gassol i Martí Feced van ser detinguts també per la Gestapo, a la «França lliure». Aquest cop el govern de Vichy no en va autoritzar l'extradició, que el govern franquista demanava. La bèstia, que havia perseguit Nicolau d'Olwer i tants d'altres, no s'accontentava només amb els ossos de Lluís Companys.

Davant de la inseguretat que ofería Vichy, el 12 de novembre de 1942, Tarradellas va fugir de Saint-Raphaël cap a Grenoble i d'allà a Lausana. Van internar-lo primer en un

camp de refugiats però després el van traslladar, en residència forçosa, a la capital del Vaud. Quatre mesos més tard, arribaven la seva dona, amb la filla Montserrat i el nen, Josep, nascut només tres mesos abans. Antònia Macià travessaria a peu la frontera amb Suïssa, amb un fill en braços i l'altre de la mà. La presidència de la Generalitat, l'autèntica obsessió de la vida de Tarradellas, mort Companys i amb Josep Irla vell i acabat, era ja una mica més a prop.

Viuen a la mateixa Lausana que uns anys abans acollia els primers exiliats catalans del 36, que amb el triomf franquista s'han afanyat a retornar, vencedors, a Catalunya; la mateixa que havia acollit durant uns anys Francesc Cambó i Francesca Bonnemaison, entre d'altres, atrapats entre l'horror del desordre i la revolució; la de Rafael Patxot i Carles Cardó, que es mantindran fidels a la democràcia i la llibertat; la del seu enemic polític, Joan Casanovas, que s'hi exilià un temps, durant la dictadura de Primo de Rivera.

En aquella Lausana, que treballava durant sis dies a la setmana per les potències de l'Eix i que el diumenge pregava en les seves esglésies catòliques o protestants pel triomf dels aliats, al començament del 44 ja s'albira la llibertat. La fi del nazisme, després de les batalles de Stalingrad i del nord d'Àfrica, és una mica més a prop. És una ciutat plena d'esperances i tragèdies, de petits conspiradors i grans fracassats, amb l'atrotinada galeria de personatges que acompanyen tots els països neutrals.

Antònia Macià, aquesta tarda, tria la corbata del seu marit. Escull, no podia ser d'altra manera, la mateixa que lluï davant Companys en aquell setembre del 36 tan dolorosament llunyà, quan va ser nomenat conseller primer d'un país que encara no sabia que estava a punt de desaparèixer. La mateixa corbata que uns anys després, a l'ambaixada de la República espanyola a Mèxic el 1954, es posarà davant els

nou diputats catalans que l'elegiran president, davant la trista dimissió d'Irla d'uns mesos abans. De fet, el ratifiquen en les funcions que Irla ja li delegà dos anys abans. Des d'aquell moment l'obsessió es fa decret, el somni s'ha fet, finalment, realitat i Tarradellas s'emborratxa d'història. Ja no caldran més governs a l'exili: ell, tot sol, s'encarnarà en la Generalitat. S'hi fon.

L'Antònia, la fidel Antònia, que l'ha acompanyat a França i a Suïssa i encara més endavant a Saint-Martin-le-Beau, on durant vint-i-tres anys el seguirà en un exili pacient i obstinat, audaç i cautelós alhora, l'Antònia, avui, ha preparat l'escudella per als seus invitats: l'Aurora i en Ventura.

Aurora Bertrana, una de les donasses de la nostra literatura, viu a Perreux, un petit poble del Jura suís, a uns cinquanta quilòmetres de Lausana, acollida per la família Montmollin, que regenta una residència per a malalts mentals en aquesta població. Per fi Bertrana ha trobat la pau i la tranquil·litat que tant desitjava després de la fugida de Catalunya i els tristos anys d'administrativa d'una editorial de llibres jurídics a Ginebra.

La «solitària de Perreux», com s'autoqualifica, viu feliç, sense enyorar aquella vida a contracorrent que ha portat fins ara: els viatges a la Polinèsia, el Marroc i la mateixa Ginebra (on, escassa de recursos, fins i tot ha cantat en una orquestra de tangos i boleros per poder menjar). Ja s'ha oblidat del seu casament amb l'enginyer suís Denis Choffat, company de vida i de viatges, però que va convertir-se en un repugnant enemic polític, enllaç de franquistes i defensor dels conservadors, mentre Aurora lluitava per la República amb les dents i la ploma, fent de la seva pròpia casa un refugi de perseguits. Agafant sense vacillar el camí de l'exili quan les llibertats van enfonsar-se.

Bertrana no ha assajat avui amb el cor de la residència. Els concerts de Nadal, que ella ha dirigit, han estat un èxit, i

ara té uns dies de vacances, després del tràfec dels darrers dies. Ha aprofitat per tornar a la traducció del llibre de poesia de l'autor suís Charles Ferdinand Ramuz, que està fent conjuntament amb Ventura Gassol. «Jo voldria escriure. Si visc és per escriure, tota la resta és mort». Bertrana, que tornarà a Barcelona el 1949 després de deu anys d'exili, seguirà escrivint, amb un amarg enyorament d'una Catalunya perduda per sempre («La Catalunya dels nostres temps és morta; les muntanyes, la mar i costes, les planes i les valls són les mateixes, però els homes són diferents, tan diferents que no els coneixeríeu»). Reclosa en l'escriptura («La meva única felicitat és escriure. És com una embriaguesa»), Aurora Bertrana només trobarà algun consol en els seus amics («De la vida real, l'únic que em resta és l'amistat»). I Ventura Gassol sempre serà allà, al seu costat.

«Sento que progreso perquè començo a no entendre res de res». Gassol llegeix la frase de nou. Aquestes paraules de Ramuz, nascut i mort a Lausana, autor del llibret d'*Història d'un soldat*, que Stravinsky musicà el 1918, li agraden especialment. Tenen un no sé què de biogràfic. Va ser una bona idea, sí, definitivament va ser una bona idea dir a l'Aurora que sí, que l'ajudaria a traduir Ramuz.

Però es fa tard i sap que en Tarradellas sopa d'hora. I l'Antònia fa una escudella inigualable. Es posa l'abric, es corda el gafet del corbatí i s'arregla amb les mans els cabells, tirant-los cap enrere. Surt al carrer, emblanquinat per la neu. S'esmuny pel barri vell de Lausana, l'Hotel de Ville i els carrerons d'aquesta ciutat on viu sol (la dona, malalta, i els fills són a Mèxic), lluny de la Selva del Camp on va néixer i de la Catalunya d'on ja fa vuit anys que va sortir.

També ell va haver de fugir de Barcelona el 36! Ell, ironies del destí, que en va ajudar tants a anar-se'n camí de l'exili mitjançant el seu esforç personal, es va veure obligat a restar a

França davant les amenaces de mort rebudes pels anarquistes que implantaren el terror. A aquest primer exili de les primeries d'octubre del 36 el seguirà el del 39. Primer a França i d'allà, perseguit pels nazis, a Suïssa, on entrarà clandestinament.

La impressionant catedral de Lausana li recorda de sobte que cal trucar a en Rafael Patxot la setmana següent. Pot ser que hi hagi una oportunitat per tornar a Catalunya novament ara que la Segona Guerra Mundial sembla canviar de signe. Potser sí. Sempre potser amb Catalunya! Quina desesperança! Quin desconsol!

Potser sí que amb Macià, el president amic, podríem haver avançat! Gassol va seguir fidelment Macià des del seu primer exili el 1924, va participar amb ell en els fets de Molló i amb ell va ser empresonat; van viatjar a Cuba, on van crear el Partit Separatista Català i van fixar les bases de la futura República Catalana, i de retorn a Europa, frustrat un intent d'entrada a Suïssa, van establir-se a Bèlgica.

Amb la caiguda de Primo de Rivera van tornar a Catalunya. La resta és sabut: fundador d'ERC, serà amb Macià al balcó de la Generalitat aquell 14 d'abril (i redactarà el discurs al president) i al primer Govern de la Generalitat restablerta; serà amb Macià també el dia del seu enterrament, on pronunciarà l'oració fúnebre.

Potser sí que amb Companys, a qui resta també fidel, abans, durant i després dels Fets d'Octubre. Un Companys a qui ha de substituir interinament durant unes setmanes de la primavera del 1936; així esdevé, ell, Ventura Gassol, president de la Generalitat de les tombes flamejants.

Hi pensa ara, de baixada ja cap al llac Léman, i el somriure es converteix en una ganyota. Companys assassinat, la Generalitat dissolta en un Consell Nacional Català de Londres del qual no en sap res, la guerra mundial trucant a la porta. Potser Catalunya. Potser sí.

Potser Tarradellas. Amb ell va fundar Esquerra Republicana, amb ell col·laborarà en els governs Macià i Companys, amb ell soparà aquest vespre.

Qui li hauria dit a en Ventura Gassol que deu anys després, en la mateixa sessió del Parlament que va escollir Tarradellas president l'escollirien a ell president del Parlament català a l'exili (nomenament que va rebutjar).

«Res no neix sinó de l'amor i res no es fa sinó des de l'amor; només cal tractar de conèixer els diferents graus d'amor». Sí, ha fet bé, pensa Gassol, d'acceptar la proposta de Bertrana.

Es van conèixer en el seu temps de conseller de Cultura i ara, a l'exili, les trobades, l'amistat i la nostàlgia de Catalunya els han unit encara més. Ell admira la força i llibertat d'aquesta dona; ella, l'amistat insubornable d'ell. Es tracten de «germans» i comparteixen les mateixes passions (la literatura, la música) i angoixes (els éssers que estimen, les seves feines). Bertrana marxarà després a Prada i finalment tornarà a Catalunya el 1949, on morirà el 1974.

Gassol veurà morir la seva dona aquest mateix any de 1944, poc abans de la fi de la guerra mundial, sense que res millorés per a Catalunya, es tornarà a casar a Lausana, s'establirà a França, primer a la Turena francesa i després a Tours, escriurà i guanyarà nombrosos premis als Jocs Florals i tornarà a Catalunya dues setmanes després de les primeres eleccions democràtiques a Espanya. Va morir el setembre de 1980.

Tarradellas serà l'únic que arribarà a la seva Ítaca, per la qual ho sacrificarà tot. Inclosa la seva vida.

Fou una pàtria, va morir tan bella. Potser Catalunya, sempre potser.

Demà passat el meu país vota el seu president. Que l'esperit de Bertrana, de Tarradellas i de Gassol l'acompanyi.

8 de novembre de 2006

M'inquieta una sospita: i si al capdavall del que es tracta és de no fer res?

Des del juliol estic a l'espera que se m'assigni una feina, més enllà d'aquesta coordinació inútil que m'han encolomat i que encara és més absurda que els semàfors verds que feia fa mesos. Mentrestant, però, he viatjat a Madrid, Barcelona, París, Berlín... i la setmana que ve a Brusselles, a fer un curs de *team building* amb els entranyables nous col·legues d'IXI. S'inverteix en mi una quantitat de diners imperdonable i impúdica. M'he convertit en un centre de costos. Una despesa corrent, o més que corrent, voladora.

Totes aquestes setmanes quan me'n vaig a dormir penso: i bé, què serà de tu?, què faràs?, però a mitja raspallada de dents ja me n'oblido. Els dies passen. Les fulles del jardí de casa s'acumulen. Nadal és a tocar. La vida segueix.

Copio del bloc:

«També amb el barco fent aigües i els passatgers de tercera classe ja ofegats, l'orquestra del *Titanic* continuava tocant mentre alguns clients de primera demanaven l'últim whisky al saló dels miralls; també Hitler el dia abans de fer vídua l'Eva Braun donava encara ordres de tropes i regiments que només existien ja a la seva imaginació; també la Ventafocs ballava, distreta, a palau, evitant com podia les trepitjades del Príncep, segons abans que tot el seu món es convertís en carbassa.

»Però aquesta setmana he trobat la resposta. Ens obsessiona que HEM DE FER alguna cosa. Però i si fos que no hem de fer res sinó simplement SER?

»Les grans empreses multinacionals han creat organismes vírics per als quals no tenen defensa. Són immunodefi-

cients. S'autoimmolen i s'autoconvencen que han de tenir mànagers per formar, els envien a cursos internacionals, els formen, els fan viatjar. I no tenen vacunes per lluitar-hi. L'epidèmia és mundial. Si uns disposen d'un *pool* d'executius, els altres promouen una *network* de mànagers. Directius que no han assumit encara les meves tesis de l'autocontemplació s'escarrassen a autoassignar-se activitats i feines amb l'única missió de l'autotreball.

»Jo, afortunadament, ja ho tinc clar: la feina és venir a l'oficina. Punt. A partir d'allà entres al món abstracte, la pintura contemporània. No cal entendre res.

»I així, ara un viatge aquí, ara una reunió allà, anem passant».

15 de novembre de 2006

Avui en dia es coneixen tres versions diferents de la llei de Murphy: la «light», la «heavy» i la versió que podríem anomenar «popular». La primera és el clàssic «Qualsevol cosa que pugui anar malament, va malament». La segona, més consistent i més ben formulada, coneguda també com la llei del màxim desastre, estableix que: «Encara que existeixi una sola probabilitat que una cosa vagi malament, segur que anirà malament». Finalment, el gran públic ha acabat per preferir una definició més simbòlica i pràctica: «Quan una torrada amb mantega cau a terra, segur que ho farà amb la cara de la mantega contra el terra».

Només Dilbert i el principi de Peter poden fer alguna petita ombra mediàtica a les famosíssimes lleis de Murphy. Però la pregunta és: va existir Mister Murphy? I si la resposta fos que sí, no era en realitat un optimista? La tesi més estesa afirma que fou en una base aèria dels Estats Units, cap allà

el 1948, on treballava un enginyer anomenat Edward Murphy, que els pilots i mecànics van començar a anomenar «lleis» les seves instruccions. Un tipus curiós, Mister Edward, capaç d'extraure com a *lessons learned* de la seva feina observacions com que «Les coses aniran malament en qualsevol situació, si se'ls dona l'oportunitat» i «Si hi ha més d'una manera de fer una feina i n'hi ha una que pot ser un desastre, aleshores és segur que algú ho farà així».

Va escriure Murphy pensant en mi «Si tot sembla que va bé, és que tot falla?»

17 de novembre de 2006

VINT CONSELLS D'ARMAND OBIOLS

Un amic que està treballant en Mercè Rodoreda m'envia vint consells d'Armand Obiols que ha anat espigolant de la correspondència que es guarda entre tots dos a l'arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans.

Poeta i crític, l'Obiols em sembla una de les personalitats més fascinants de la història de Catalunya. Amb l'etiqueta del gran Bartleby català, només superada per la de Pigmalión de Mercè Rodoreda, ens estem perdent un intel·lectual extraordinari, ves a saber si potser un dels més genuïns representants de la modernitat i el cosmopolitisme de la generació postnoucentista.

S'ha dit que Obiols va renunciar a escriure per tal que d'altres sí que escrivissin. Potser tot és més complicat que això. Però me l'imagino al piset que tenien amb la Rodoreda a Ginebra, aguantant-se com podien, potser només ja lligats per la literatura i llegint i llegint desafortadament. Pensar en tot el talent perdut a l'exili és senzillament esgarriós.

Els seus «consells» a la Rodoreda són:

1. A una cosa has de renunciar si vols arribar a algun lloc: a escriure per escriure.

2. No has d'escriure perquè quatre desgraciats et diguin: «Caram, caram!». Així escriuen el noranta-nou per cent dels que escriuen en català (i castellà), sinó perquè els teus llibres es puguin llegir encara d'aquí cent anys com si els acabessis d'escriure.

3. L'espontaneïtat sobirana que tenen els grans llibres s'ha de treballar a poc a poc.

4. Només és una qüestió de constància i, sobretot, de paciència! Ningú no ha escrit un llibre extraordinari en un tancar i obrir d'ulls.

5. L'estil; això és, precisament, el que salva per sempre les obres. *Tout le reste sont des histoires.*

6. La teoria de «Si no els agrada que s'hi posin fulles» no és prou bona. A partir d'ara no pots publicar cap llibre que no estigui molt bé. Ja és hora de deixar les provatures. Per publicar llibres com els de Pedroló i Benguerel, etc., més val no encaparrar-s'hi; però potser encara és millor no publicar-los.

7. No et precipitis mai. Pensa molt en les coses que vulguis fer i no et posis a escriure fins que n'estiguis ben plena.

8. El fet que et donin o no et donin premis no té absolutament cap importància. El que té importància és que escriguis i publicuis els llibres i que els llibres siguin bons. Si no tens el llibre per a un any, el tindràs per a un altre. Més que els premis, interessin els llibres en si.

9. Per escriure és necessari estar bé de salut. Treballa normalment i descansa força. Reposa. És l'única manera de veure el text amb ulls nous.

10. En català només es pot escriure seriosament des de l'exili. O des d'un poblet remot, a molts quilòmetres de distància del món literari barceloní. L'únic que et poden ensenyar a Barcelona és de fer el ridícul.

11. Quan escriguis, pensa en Tolstoi o en sant Agustí —és a dir, en senyors airejats i no en saltataulells que escriuen perquè la portera els saludi.

12. Treballa una mica cada dia, és l'única manera de fer alguna cosa: amb suor, dolor i alegria. I, sobretot, amb veritable ambició.

13. Un dia et llevaràs i, no sabràs per què, et posaràs a escriure dotze hores seguides. I l'endemà. I l'altre. I escriuràs una novel·la rodona en dos mesos. Serà degut a un equilibri d'humors, a un to especial de la llum, etc.

14. Avui he vist a *Le Monde* una cita de Valéry: *Le spontané est le fruit d'une conquête. Il n'appartient qu'à ceux qui ont acquis la certitude de pouvoir conduire un travail à l'extrême de l'exécution.* És exacte. I el mal general de la literatura catalana, aquesta sensació que fa —sobretot la novel·la— d'ésser feta per aficionats, és aquesta manca d'*exécution*. La pressa. L'acontentar-se de les coses a mig fer.

15. El teu ideal no ha d'ésser un article a la *Serra d'Or* sinó una tesi doctoral d'ací cinquanta anys a la Universitat de Barcelona.

16. És una tonteria forçar la màquina quan les coses no volen sortir. Com els millors llibres catalans que he llegit darrerament, li manca gruix. Semblen, en realitat, un projecte de llibre.

17. Escriu en calma, sense voler fer massa pàgines cada dia (cinc pàgines ben deixades en fan cent cinquanta en trenta dies!), però sempre apuntant molt enlaire. No et precipitis. Si treballes una mica cada dia, ni te n'adonaràs. Al noranta per cent dels escriptors catalans, per mandra o perquè no donen més de si, tot els queda a mig fer, com si sempre es quedessin al primer raig.

18. El mal del noranta-nou per cent dels escriptors catalans ve del fet que són purs aficionats; gent que escriu amb

escassa ambició, una estoneta després de sopar i alguna tarda de diumenge. Gent mandrosa: incapaç de trencar-se el cap i, ja no cal dir, de perdre la salut, per arribar a dir alguna cosa.

19. Mira de retrobar l'entusiasme i escriu sense cap preocupació literària. (Sobre *Plou i fa sol* de Jordi Sarsanedas: «Un té la sensació que l'autor vol dir certes coses, però no hi ha manera de saber quines»).

20. La llengua:

(Escrit per tu, el català té un to, un «tempo», una riquesa de gran llengua literària, de gran llengua de creació). La gran majoria dels escriptors catalans del Renaixement ençà donen la falsa impressió que el català només serveix per escriure «gasetilles» (excepte Ruyra).

El miracle de la llengua és que «sembli» d'estar per casa (el català d'estar per casa és, en realitat, el de Ferrater i Mora, per exemple, o el de Joan Fuster, o el de la Capmany —que són intellectuals).

La plaça del Diamant és tan bona que pot agradar a gent mot diversa per motius molt diferents. És el secret dels grans llibres [...]. «Colometa» és una reina. I la seva vida *mutatis mutandis* és la vida de tothom [...]. Està en un altre pla, és a dir, en el pla de la literatura, mentre que la immensa majoria de les novel·les catalanes que conec (i de les que no conec també, perquè, si no, ja es sabia) està en un pla totalment extraliterari [...]. *La plaça* es llegirà encara d'ací tres-cents anys. Si encara queden catalans».

20 de novembre de 2006

A Europa, el capitalisme semblava que tenia data de caducitat: als anys vint, Lenin posava la primera pedra allà on ningú mai no s'ho hauria esperat, la Rússia pagesa i miserable,

en lloc de les industrials Anglaterra o Suïssa; els anarquistes catalans, per la seva banda, intentaven posar la segona. Tot el món civilitzat, o no, semblava estar a punt de caure en mans proletàries.

Un segle després, aquell fantasma que recorria el continent ha acabat com el de Canterville, a la rentadora. El capitalisme ha triomfat i ho ha escombrat tot. No han quedat ni les cendres del comunisme.

Fins i tot en les entranyes del comunisme i del maoisme, a Rússia i la Xina, avui el capitalisme es passeja com ho fem nosaltres pel menjador de casa, amb pijama i sabatilles, conscient que ja ha aconseguit posar la llavor que garanteix la seva eternitat: la producció de desitjos. La lògica essencial que ja no és el treball el que ens fa lliures, sinó el consum.

Qualsevol alternativa queda descartada, atès que després del capitalisme no ve res. És un sistema tancat. El mercat ha assolit, en globalitzar-se, el seu *cruising altitude*, la seva màxima altitud, no pot pujar més. Ni baixar. Inamovible, acabat, perfecte.

El capitalisme ja no és només un règim econòmic, és una fe. La religió del capital. Els rituals del mercat nostre de cada dia. *Ubi capitalismus, Deus ibi est*. Al·leluia, al·leluia.

Rellegeixo aquesta entrada que acabo d'escriure. No sé per què he escrit tot això. Avui fa anys que va morir el dictador. Hauria d'haver estat més optimista.

22 de novembre de 2006

GAMPER, EL VEÍ

Ciutat de Winterthur. Alguns anys enrere, el 22 de novembre de 1877. Al número 7 del carrer Jakobstrasse. És una casa

aparellada, modesta i amb un petit jardí pulcre i molt ordenat. La llar d'una genuïna família de classe mitjana suïssa, culta, benestant, religiosa (protestant) i amant dels esports. Allà mateix, als nostres dies, en una senzilla placa de marbre blanc, en català i alemany, s'hi pot llegir que Hans-Max Gamper Haessig hi va néixer aquest dia de novembre.

Va ser el gran dels germans: la seva mare va morir en infantar el fill petit, en Fritz. El pare, vidu i amb cinc criatures, decidí tornar-se'n a Zuric, d'on venia la seva família. Atletes excepcionals, Gamper practicà des de l'adolescència nombrosos esports (ciclisme, rugbi, natació, esquí, etc.) fins que decideix dedicar-se al futbol. Considerat ben aviat com un dels millors jugadors suïssos del moment, aviat fitxa pel FC Basilea, on ràpidament se'l nomena capità de l'equip. Un capità de disset anys.

Gamper arribà a Barcelona, després de fundar el FC Zurich i viure un temps a Lió. És octubre de 1898. Comença a treballar com a periodista esportiu per a dos diaris suïssos, però ben aviat aconseguirà una feina al Crédit Lyonnais i després als ferrocarrils catalans. Arran de la seva vinculació amb la comunitat de l'Església evangèlica suïssa comença a conèixer joves, la majoria estrangers, als qui els agrada jugar a futbol. Després que es rebutgés la seva integració en el Català FC, el 28 de novembre de 1898 naixia, al gimnàs Soler de Barcelona, el FC Barcelona. Un equip d'amateurs. Entre els fundadors figuraven els primers jugadors del club: Walter Wild, Lluís d'Ossó, Bartomeu Terradas, Otto Kunzle, Otto Maier, Enric Ducal, Pere Cabot, Carles Pujol, Josep Llobet, John Parsons i William Parsons.

Una de les primeres decisions que han de prendre és escollir els colors de l'entitat que estan fundant. Tothom fa la seva proposta i en Gamper també. El blau i el grana, els colors del FC Basilea, els colors de tantes banderes dels cantons suïssos, els colors de la seva ciutat nadiua.

Gamper jugarà tres temporades al club que ell ha ajudat a crear i amb uns resultats extraordinaris: temporada 1900-01 (màxim golejador amb trenta-nou gols), temporada 1901-02 (màxim golejador amb trenta gols), temporada 1902-03 (màxim golejador amb quaranta-un gols). I assumirà la presidència en cinc ocasions, sempre amb un coratge tenaç, unes arrelades conviccions ètiques i religioses i un sentit pràctic finament suís. Va ser en la seva darrera presidència, que començà l'1 de juny de 1924, que uns dies més tard, amb motiu d'un acte organitzat per recaptar «recursos atípics» en el qual es feia un homenatge a l'Orfeó Català, els assistents que omplien el camp de les Corts, unes catorze mil persones, van escridassar la Marxa Reial i van ovacionar l'himne anglès, que interpretava una banda de mariners que visitaven el port de Barcelona. La dictadura de Primo de Rivera va intervenir el club, va acusar Gamper de fomentar el catalanisme i el va expulsar del país. Havia de prendre el camí de l'exili i del retorn amarg al seu país, d'on havia sortit vint-i-set anys abans.

Torna d'amagat a Barcelona. Una Barcelona trista i sòrdida, desolada, on els addictes a la dictadura de Primo de Rivera s'han apoderat del «seu» Barça. Totes les portes del seu club se li tanquen. Els negocis que emprèn fracassen i s'ensorren definitivament amb el crac del 29. De líder a proscrit, cau en una depressió de la qual no sortirà viu. Aquests anys terribles de soledat i marginació acaben la matinada del 30 de juliol de 1930. Se suïcida d'un tret al clatell.

Tot havia començat en aquella petita ciutat de Winterthur, al carrer Jakobstrasse, en una casa on una placa en alemany i català recorda que el 22 de novembre de 1877 hi va néixer Joan Gamper, el fundador del FC Barcelona.

Ara hi viu un matrimoni simpatiquíssim, que si et veuen a fora fent fotos corren a saludar-te i a obsequiar-te amb una fotocòpia de la placa. Amb la Carola ens hem conjurat que el

dia que marxem de Winterthur els regalarem una ampolla de cava.

25 de novembre de 2006

JOAN COROMINES CREUANT-SE AMB JAMES JOYCE

La Universitat de Zuric, tal com la coneixem als nostres dies, neix el 1833, la primera creada per un Estat democràtic i no per una Església o una monarquia absolutista. Des dels primers moments, l'empeny el desig d'excel·lir. Johann Caspar von Orelli, un dels seus fundadors, en la millor línia pedagògica de Pestalozzi, va dir: «Volem transcendir les fronteres del nostre cantó per esdevenir la “Universitat de Suïssa”».

En aquesta universitat, l'any 1900 ja se superaven els mil alumnes i el 1914 va traslladar-se a Rämistrasse, 71, i el nou edifici, que cobria bona part d'un dels turons de la ciutat, es va conèixer de seguida com «la corona de Zuric».

Aquí va arribar-hi Coromines un dia de 1929, respirant llibertat i federalisme mentre Catalunya vivia asfixiada encara sota la grisa i pantanosa dictadura de Primo de Rivera. L'home, el lingüista i el patriota Coromines ja no podrà viure mai més sota dictadures o falses democràcies que atemptin contra la seva consciència o pretenguin anorrear el seu país i la seva llengua. Es reclou en un treball infatigable, mític, i en una sèrie d'exilis exteriors i interiors, vivint només per salvar uns mots.

Suïssa, el laboratori de llengües més fascinant d'Europa, ha despertat sempre una irresistible atracció per a qualsevol estudiós de la llengua catalana. Les quatre llengües nacionals del país (alemany, francès, italià i romanx —que és llengua nacional però no oficial) han bastit la *pax linguae* basant-se

en un senzillíssim principi de territorialitat i en un estatus d'igualtat de totes elles. A cada costat del *Röstigraben* (i al país dels Grisons i al Ticino) una llengua és oficial (amb unes excepcions que no venen al cas). L'aplicació rígida del principi de territori ha evitat el desplaçament de fronteres lingüístiques i, lògicament, ha comportat una política d'assimilació per a tots els «migrants» interns. El millor exemple d'aquest federalisme lingüístic és fer el trajecte Ginebra-Zürich en tren: les indicacions dels altaveus són en francès fins a Friburg i llavors segueixen en alemany.

Així precisament es garanteix el multilingüisme; així la llengua, totes les llengües del país són percebudes com un enriquiment i un senyal d'identitat; només així es pot entendre com el romanx, amb menys de cinquanta mil parlants, gaudeixi de tota la protecció de l'Estat.

Amb escassament dos articles a la Constitució federal, els helvètics en tenen prou per evitar-se, per exemple, l'esperpent o la misèria moral d'altres països plurilingües del sud, incapaçs d'entendre el valor d'una llengua. Pau lingüística a canvi de pluralitat. Ni reivindicacions, ni agressions, ni discriminacions, ni violacions de drets. Igualtat a canvi d'estabilitat de fronteres lingüístiques. Pràctic i senzill. Suís. Sense enganys per a ningú. Sempre m'ha semblat un mètode òptim.

Potser per això s'hi ha trobat bé, aquí, Germà Colon, que va treballar durant gairebé tota la seva vida a Basilea. O Ramon Sugranyes de Franch, professor també a la Universitat Catòlica de Friburg, impartint classes de llengua i literatura hispàniques. O catalanòfils com el professor Gerold Hilty que han ajudat a empènyer lectorats de català que gent com Andreu Pous s'han encarregat de portar a terme. La llengua catalana s'ha ensenyat i s'ha estimat, a Suïssa.

L'excursionista Coromines també devia sentir-se atret i fascinat per l'espectacle natural del país. Devia pujar algun

dels cims alpins? Es devia perdre per l'espessa xarxa de corriols i camins que solquen el país? A l'Appenzell, al Toggenburg, a Glarus? Pocs catalans han trepitjat cada centímetre de la pell del país com ell. En una de les entrades més belles del *Diccionari*, la corresponent al mot *gemat*, Coromines es deixa endur i apareix una nova veu, la d'un narrador vibrant:

«GEMAT, 'esclatant de verdor, d'ufana', derivat de l'arcaisme *gema* 'botó, flor' —encara conservat en alguna comarca extrema i només allí respectable—, aplicat a una vall plena de vegetació tendra (d'on es pogué estendre a les aigües que s'hi escolen); *gema* provenia del ll., que en el seu sentit metafòric de 'pedra preciosa' s'usa encara en la forma sàvia *gemma*. [...] Però és clar que el record que s'imposa a tothom és el dels versos dolcíssims: "Muntanyes de Canigó, / fresques sou i regalades, / sobretot ara a l'estiu / que les aigües són gemmades". Pugem o jaïem per les boscúries de Balaig o de la baixa Cadí (per avall de Merialles): al mig d'aquella terra fresca i luxuriant, sentint com corren pertot uns dolls, a glopades, d'aigua claferta de fullam, i pètals de neret, i satalies, i birbillejant de volves i guspíres de sol: gemadíssima la vall, ¿què són les aigües? Gemades, és clar, com tota ella, i la frescor n'augmenta la delícia per al pastor o el caminant».

2 de desembre de 2006

Les grans corporacions i multinacionals resten sotmeses a la pressió de resultats a un tan curt termini com pugui ser aquest vespre o demà a l'hora d'esmorzar. I els CEO, com les sardanes, es fan i es desfan. Sobretot, es desfan. Fer front a aquest vertigen, en una època d'incertesa i indefinicions com

mai havia viscut el món capitalista, està reservat només als individus més evolucionats, els més forts. Avui, Darwin arribaria a les mateixes conclusions si en lloc de pujar al *Beagle* i passar-se cinc anys fent la volta al món assistís a una junta general d'accionistes durant cinc minuts.

4 de desembre de 2006

Les visites d'amics i familiars no s'aturen.

Hem acabat per estandarditzar una visita de cap de setmana: divendres vespre, arribada a l'aeroport de Zuric i fondu a Waldeggstrasse; dissabte matí, visita a l'Appenzell —tobogan gegant per a nens, granja de formatge, passejada verda—; tarda a Sankt Gallen i, si hi ha temps, illa de Werd, al mig del Rin; diumenge, Zuric —café Odeon, Sankt Peter, barri vell— i aeroport.

És com una victòria pòstuma de l'*industrialization project* de Herr Schultz.

6 de desembre de 2006

PER QUÈ BASILEA?

Per què de totes les ciutats de Suïssa havia d'acabar agra-dant-me més la mateixa que a Pla? Podria haver escollit la bella i culta Lucerna, o les paisatgístiques Interlaken, Thun i Brienz, la plàcida Berna, o les majestuoses Friburg i Sankt Gallen, o les burgeses Ginebra i Lausana, o la vital Zuric; o la sòlidament provinciana Winterthur. I, en canvi, a mi també, de totes les ciutats de Suïssa que he conegut, Basilea és la que més m'ha agradat. Pla la tria perquè és l'única ciutat suïssa des d'on no veu ni muntanyes ni llacs. Un motiu tan poderós

com qualsevol altre («Sembla mentida que en un mateix món existeixin els Alps i l'Empordà»). A mi m'ha agradat, en canvi, trobar-me amb una ciutat cruïlla de camins, amb una història cultural fascinant, barreja de tradició i modernitat, de segles d'universitat, un lloc on als Erasme, Paracels, Euler, Burckhard, Nietzsche i Jung s'hi sumen avui diversos premis Nobel i gairebé deu mil alumnes.

Aquest Estat-ciutat durant anys ha representat la pàtria segura per a les idees i la religió de qualsevol tendència: Erasme, però també Calví, Servet i Castellio, els tres actors del drama, s'acolliren al recés d'aquesta illa de llibertat; anarquistes, comunistes i tots els istes perseguits del món (incloent-hi el primer congrés sionista). Ciutat de paus i tractats, de convenis i acords, Basilea és l'autèntic cor europeu de Suïssa. I batega amb força.

Un ciutat que ha vetllat per preservar un nucli antic amb seny i cura, on passejar no és una aventura ni ser vianant un crim, i que avui viu l'esclat de l'arquitectura moderna capdavantera, dels Herzog i De Meuron (premis Pritzker) i de Peter Zumthor (premi Mies van der Rohe), basilencs, però una ciutat on Botta, Gehry, Calatrava i Renzo Piano també hi estan deixant petjada. Seu de l'únic museu d'arquitectura del país —que ja deu voler dir alguna cosa—, hom hi té la sensació que les coses es fan amb una estratègia real de ciutat, amb una planificació acurada, fonamentada en uns criteris de practicitat i accessibilitat per als ciutadans, tan allunyada de la ciutat fullet turístic que estem acostumats a patir els barcelonins.

La seu de la indústria química i farmacèutica, que representa per a Suïssa la quarta part del seu creixement total; aquesta Basilea emprenedora dels senyors Geigy, Clavel i Sandoz, que, des de l'any 1758, han estat capaços de crear el cinquè grup farmacèutic més important del món, l'actual

Novartis; o del senyor Fritz Hoffmann-La Roche, que el 1896 va portar a terme el que en aquella època constituïa una idea revolucionària: elaborar medicaments a escala industrial i vendre'ls en el mercat internacional —i els seus descendents, avui la tercera família més rica de Suïssa, continuen perseverant en l'art de guanyar cada any més diners—. Tots ells, en aquesta espècie de Basel Bio Valley industrial en què s'ha convertit la regió, donen feina a seixanta-tres mil suïssos i generen al país una riquesa de cent tres mil milions de francs suïssos.

Basilea: una ciutat, un emplaçament, un riu. El Rin hi fa una corba de ballesta tot just arribar-hi. Aquest riu, que porta l'ànima europea nedant per les seves aigües, i que, sofert, espera un Claudio Magris que canti la seva història, s'accelera arribant a Rheinau i assoleix una majestuosa presència a Basilea. Pla no se'n cansa, de mirar-lo des de la seva habitació de l'hotel Les Trois Rois —el millor hotel de Basilea, val a dir—. Cal sumar-hi el divertit espectacle de veure creuar les barcasses que, des de fa més de cent cinquanta anys, travessen les dues vores del riu, mogudes només per l'impuls del corrent.

La ciutat, que té dos ports fluvials, és també un punt de pas clau per a l'intercanvi de mercaderies entre el Mediterrani i el mar del Nord. La distància entre Basilea i Rotterdam, que és considerada «aigües internacionals», és de vuit-cents trenta-dos quilòmetres, uns tres o quatre dies de viatge. I valgui la pena apuntar que el quinze per cent de les exportacions suïsses utilitzen aquest canal. S'ha acabat, doncs, l'idíl·lic i provincià Rin del mar de Suàbia, per transformar-se en una via poderosa de comerç i negocis.

Avui, qualsevol línia aèria de *low-cost* arriba a Basilea. A l'aeroport es viu ja la primera sorpresa: igual que l'estació de trens, és compartit amb França i Alemanya. I després, és im-

periós sortir a caminar. Agafar qualsevol de les rutes que es proposen: per exemple, la de Paracels, el més famós de tots els alquimistes —salvat Dumbledore, és clar—, que va viure en el segle XVI i ensenyà, després de doctorar-se a Viena, a la Universitat de Basilea. Mantenia que els elements dels cosos compostos eren sal, sofre i mercuri, que representaven, respectivament, la terra, l'aire i l'aigua; el foc el considerava com a imponderable o no material. No obstant això, creia en l'existència d'un element per descobrir, comú a tots, del qual els quatre elements dels antics eren simplement formes derivades. A aquest element principal de la creació Paracels el va anomenar alcahest, i mantenia que si fos trobat podria ser la pedra filosofal, la medicina universal i el dissolvent irresistible. Els seus estudis, en qualsevol cas, van revolucionar el món de la medicina, llavors encara ancorada en les teories de Galè. Va produir cures i medicaments amb l'ajuda de minerals per destinar-los a la lluita del cos contra les malalties, de les quals va descobrir moltes característiques (sífilis, goll...).

Alquimista o precursor de l'homeopatia? Joan Perucho li ret un homenatge al seu llibre *Botànica oculta o el fals Paracels*, barrejant narracions basades en tractats de botànica i màgia, els Beatles, el doctor Livingstone, Maquiavel i Pinito del Oro. Una lectura estimulante en qualsevol banc de les places del Fischmarkt, Münsterplatz o Marktplatz, davant de l'edifici de l'ajuntament, d'una pedra vermella de tons albigesos.

I després, enfilant per l'Agustinerstrasse, el personatge a seguir canvia. Ara és Holbein. La ruta està perfectament senyalitzada. Contemporani d'Erasme i Luter, va instal·lar-se a Basilea als vint anys, treballant com a il·lustrador de l'*Elogi de la follia* d'un i de la traducció de la Bíblia de l'altre. Autor d'una obra immortal com és *Els ambaixadors*, amb la increïble anamorfosi de la calavera, va retratar personatges com

Paracels, Thomas Moore i Enric VIII i altres membres de l'aristocràcia anglesa, fruit de la seva estada a Londres.

Si alguna ciutat de Suïssa ha viscut sempre pendent del futur, és aquesta. Una Basilea (re)feta per Herzog i De Meuron, que des de la seu de l'edifici Ricola, a Laufen, no s'han aturat (la Tate Gallery de Londres, l'Edifici Fòrum a Barcelona, l'estadi de futbol de Munic...), involucrant-se en la seva ciutat en projectes com el de la Schützenmattstrasse (1984-1994), la cabina de control ferroviari de l'estació de Basilea, noves seus per a Sandoz i Roche, l'estadi de futbol i darrerament la urbanització del Dreispitz, el barri subterrani de Basilea. Ens afartarem de Herzog i de De Meuron ben aviat perquè són ells els autors del nou Estadi Olímpic de Pequín. Aquesta arquitectura herzogdemeuroniana ha acabat per representar una manera d'entendre la «modernitat suïssa» basada en «el contrast entre el laconisme de les formes i l'eloqüència de la matèria», diuen els experts. Soc incapaç de saber si tenen raó.

Dos escriptors admirats per Pla gairebé van coincidir-hi, al segle XVI: Erasme i Montaigne. El primer és l'home que va marcar una filosofia de viure que encara ara impregna la ciutat; el segon va hostatjar-s'hi de passada, en un viatge formidable.

7 de desembre de 2006

DE VIATGE AMB MONTAIGNE

«Vull que se'm vegi en la meua forma simple, natural i ordinària, sense contenció ni artifici, ja que jo soc l'objecte del meu llibre». Amb aquesta declaració d'intencions, tancat a la torre del seu castell, Montaigne va començar, l'any 1571, als trenta-vuit anys, els seus *Essais*. Horroritzat per les guerres de religió franceses, cansat de tanta violència i estupidesa al seu

voltant, Montaigne es va atrinxer a casa seva dedicant-se a l'única cosa que pagava la pena: la lectura dels clàssics, amb l'intent de respondre només una pregunta: *Que sais-je?*

Durant quasi deu anys porta una vida monacal, tancat a la biblioteca, on es va fer escriure per les parets cites dels seus estimats autors grecs i llatins favorits. No endebades la seva llengua «materna» era el llatí. En un procés introspectiu cor-prenedor, escriu, planerament i natural, els seus pen-saments, les seves emocions, les seves pors. Montaigne s'esca-neja i ens ofereix l'únic que té: el seu jo.

Però l'any 1580 decideix fer un viatge fins a Itàlia. Va dedicar-hi un any i mig, durant el qual va recollir, fil per randa, les anècdotes i costums de cada lloc, els paisatges i les ciutats, les converses i reflexions de cada jornada, així com el control minuciós del seu estat corporal. De fet, realitza el viatge per tal de prendre aigües medicinals pel seu *mal de pierre*. El desig d'obrir-se a allò que és diferent i desconegut per conèixer-se millor, sempre el *que sais-je*, és el que dona a aquest relat puntillista i ple d'humor una categoria extraor-dinària.

Via Mulhouse, Montaigne entra a Suïssa, camí de Roma, per Basilea. La ciutat li agrada, afortunadament. S'entrevista amb calvinistes, martinistes i zwinglians i fins i tot se sor-prèn que «encara n'hi ha alguns que incuben la religió catòli-ca al cor». Més endavant discutirà amb un ministre de Zuric, qui li assegurarà que la religió zwingliana era una mica menys estricta i que tot i que mantenien diferències sobre la predestinació «no marejaven el poble amb aquestes dispu-tes». Visita les esglésies, veu operar un nen d'una hèrnia um-bilical i fins i tot té temps de visitar una magnífica biblioteca pública, mentre algú se li queixa de «les liberals dones de Ba-silea». En general són dones «blanques, altes i boniques» i cal saludar-les besant-los les mans, ja que no fan cas a reverèn-

cies. Els seus barrets à *la cocarde* amb una volta d'ala per darrere i una petita visera són semblants als que fan servir les dones franceses.

L'endemà ressegueix el curs del Rin, on es fa creus de l'abundància infinita de fonts i que no hi hagi una sola caseta de poble que no tingui vidres a les finestres. Per descomptat, totes les esglésies tenen una esfera solar i un rellotge «magnífics». Però així com els albergs disposen d'uns menjadors ben moblats i il·luminats, les habitacions són minúscules i el servei ben poc endreçat. Els llits, altíssims, necessiten escales per ficar-s'hi. El menjar és un punt i a part. Critica sense pietat els vins «més fluixos i tot que els que a la Gascunya es consideren ja molt “batejats”», però la vianda la troba abundant, en carns i peixos, en dinars de tres o quatre hores. Mai de la vida un suís no està sense un ganivet i no es toca el menjar amb les mans, tot i que no es renten ni abans ni després dels àpats. Sorprenentment, els criats mengen a la mateixa taula que els seus senyors.

Montaigne, s'ha dit, viatja per motius de salut i és així que arriba a Baden, la ciutat dels banys a la vora del Limmat, al cantó de Zuric. La ciutat, petita i arrecerada, el sedueix. Els carrers, amplis i oberts, les places, les cases pintades amb divises a la façana. Pren Baden com la representació perfecta d'una ciutat suïssa i conclou: «Els seus pobles tenen un aire molt més bonic que els pobles francesos». S'allotja en un establiment per a més de tres-cents hostes, confortable, net, ben distribuït i amb estufes a les habitacions, on els qui prenen les aigües s'hi estan ben bé unes cinc setmanes. Els principals visitants són alemanys, «que venen en massa».

El senyor de Montaigne s'hi estarà d'un dilluns a un divendres. Curosament, anota cada dia el nombre de vasos d'aigua sulfurosa que beu. I les seves conseqüències. Dilluns, set vasos petits. Dimarts, cinc vasos grans que li produeixen tres

evacuacions. Dimecres torna als cinc vasos grans però constata que, com que dimarts havia fet uns banys a la piscina («introduint-se fins al coll; no com els suïssos, que ho fan fins als ronyons») i havia suat, orinat molt menys i no havia evacuat tota l'aigua que s'havia begut. No tornarà a fer cap altre bany. Dijous «l'aigua va fer el seu efecte per davant i per darrere i expulso sorreta, no gaire quantitat». Divendres, hi torna. Acaba la setmana entusiasmat i recomanant-ho vivament.

Aprofita el temps també per parlar amb personalitats del país, i així com veu que els francesos i el rei de França són rebuts amb amistat i cordialitat, els espanyols «cauen malament». Tampoc l'emperador germànic gaudeix de gens d'estima. La lluita entre reformistes i catòlics l'anima a escriure que «quan una ciutat segueix una sola línia política, quan les ciutats formen una unitat i un cos civil a part, sencer, llavors té motius per fortificar-se i mantenir-se; per evitar la sacsejada del contagi veí». De Baden passarà a Lindau, a la vora alemanya del llac de Constança, Augsburg, Munic, Innsbruck, Trento, Venècia.

Montaigne, que es comportava sempre segons la manera de cada país «amb el fi d'assajar la diversitat de costums i maneres» per molts inconvenients que hi trobés, conclou de Suïssa que «és una bona nació, sobretot per als que s'hi adapten». Una definició excel·lent i pròpia del gran relativista que va ser. I molt adient a Basilea.

Ara bé, una cosa és el relativisme i una altra un tovalló, i és que l'única cosa que Montaigne no va poder suportar del viatge a Suïssa va ser el fet de disposar només d'un petit trosset de roba, de mig peu, com a tovalló (que només el feien servir per esmorzar, mentre que, a l'hora de dinar i de sopar, amb els plats se servien gran quantitat de salses i potatges...). «Als que em pregunten per la raó dels meus viatges els contesto que sé bé de què fujo, però ignoro el que cerco». Com, per exemple, un tovalló.

8 de desembre de 2006

SEMPRE ÉS JOSEP PLA

Quan, sense adonar-se'n, després d'un dia de descoberta de Basilea hom es troba a mitja tarda davant del Rin, la temptació de pujar als bots que connecten les dues vores del riu és irresistible. El *Wilde Maa* i l'*Ueli* fa desenes d'anys que fan el mateix trajecte unes quantes vegades al dia i no han deixat mai sense servei els seus clients. Abans, no es pot oblidar de comprar una capsa de les famoses galetes de Basilea, les Basler Lächerli.

Quan el sol es comença a pondre, les pedres de la ciutat es torren, daurades com un ou de reig, i les aigües del Rin fugen cap a un blau cendra mandrós, a mercè del corrent, he torçat la vista cap a l'hotel Les Trois Rois, que s'alça just al mig de la corba del riu, en l'angle de noranta graus. En l'embuix del capvesprol basilenc, m'ha semblat per un instant veure una figura que m'ha saludat, des de la seva terrassa de l'hotel. Portava boina i un caliquenyo als llavis i ha somrigut, sorneguer, com si sabés que a mi també, que Basilea és la ciutat que més m'ha agradat de Suïssa.

19 de desembre de 2006

S'acosta la data d'1 de gener, dia en què oficialment prendrà efecte la fusió. Walderberg deixarà d'existir. Tots serem IXI. Tots?

Transcripció:

«Schultz i la resta del Comitè de Direcció han desaparegut. Fa dos mesos que no se'n té ni rastre. S'ha dit que fitxarà per un grup financer, que posarà una agència de relacions públiques i que es retirarà a la seva granja de Baviera. Seria

una pèrdua insuperable per al *management* internacional. De Bormann, que de victòria en victòria ens ha portat aquí, s'ha recordat especialment aquests dies, en totes les màquines de cafè dels empleats, el seu comiat en l'últim Comitè de Direcció de Barcelona, quan, escurçant la reunió a només una hora, entrà al despatx del costat, es va canviar el vestit per un banyador, una camiseta de palmeres i cocoters i unes xancles, i dient "Bona sort a tothom!", va fugir a l'aeroport camí del jet privat de l'empresa que el portaria a Eivissa per passar-hi el cap de setmana, com fa habitualment.

»Amb quina facilitat els comitès d'Integració i Coordinació van substituir la vella guàrdia del Comitè de Direcció del grup!

»Que Déu i Calví ens agafin confessats».

20 de desembre de 2006

El nostre CEO ha caigut.

Com la pólvora, la notícia va córrer de taula en taula. Fins a l'últim racó de Walderberg Barcelona. Tots sabem què significa. Com en una filera de dominó, només és qüestió d'esperar que caigui el de davant nostre.

Però encara som vius i belluguem. La xarxa ja es recull i som a dins, però encara respirem. Es fa difícil per l'acumulació de llobarros, lluços i sèpies que hi ha, però les brànquies funcionen.

Jo continuo la partida del joc de l'oca. De Walderberg a IXI i tiro perquè em toca. He pujat per l'escala, he esquivat caselles perillosíssimes, he perdut algun torn i he fet algun avançament espectacular. Però finalment he caigut al pou. Difícil que cap jugador em tregui perquè no passa ningú més. Pacient, espero el final.

21 de desembre de 2006

Ahir vaig arribar a Barcelona. Com que tenim el pis llogat, he hagut de dormir en un hotel. És deliciós fer de turista a la teva ciutat.

M'han convidat al darrer dinar de Nadal de Walderberg. Probablement, l'experiència més surrealista de tot l'any. No puc deixar de seguir escrivint-ho al bloc:

«Té un punt de sarcàstic, però només un punt. D'aquí dotze dies, Walderberg haurà deixat d'existir. I, tanmateix, ara em trobo, copa de cava a la mà, celebrant uns resultats excel·lents i fent vots per un bon 2007. Logos, rètols i pancartes només fan referència a Walderberg. Ni rastre del blau marí francès d'IXI, com si no hi fos, com si no hagués de passar res, com si la guillotina no fos al darrere del teló.

»En lloc del dinar dels morts vivents que m'esperava, sembla una convenció d'agents d'assegurances pendants que es conegui el guanyador del viatge a les illes Canàries».

24 de desembre de 2006

HÄNDEL A SANTA COLOMA DE FARNERS

Som a Santa Coloma de Farners. La Carola i els nens van arribar abans-d'ahir. Avui fem cagar el tió i demà celebrarem el Nadal. El pare, després de fer-nos cantar unes nades, ens ha seleccionat uns fragments d'*El Messies*. És inflexible, cada any patim el mateix ritual. Però no em queixo pas, m'agrada que a can Pau Ferrer soni l'alleluia.

Encara que no es tracti exactament d'un oratori sobre el naixement de Crist, sinó de la salvació dels homes, la tradició l'ha fet seu: no s'entén un Nadal sense. Però encara hi ha

una manera més sublim de sentir *El Messies*: acompanyar-la de la lectura de la narració que Zweig va dedicar-li, un dels moments estel·lars de la humanitat.

1741. Händel, arruïnat, vell, xacrós, vaga enmig de la boira dels carrers de Londres. Arrossega encara les seqüeles d'una hemorràgia cerebral. Tot sembla acabat per a ell. El rei li ha girat l'esquena; la inspiració, seca com un tronc d'olivera corcat; coixeja i comença a perdre l'oïda. Fa un fred que endola l'ànima. Acabat, desfet, arriba a casa seva (avui un museu que porta el seu nom, un lloc imprescindible si es visita Londres i es vol assaborir una de les estones de pau i música més increïbles enmig de la passió compradora desbocada i el soroll infernal de turistes i londinencs).

Li costa pujar les escales. Al replà veu un paquet que li ha fet arribar Charles Jennens, un poeta aficionat, un home gris del qui la història no es recordarà mai més. És un recull de l'Antic i el Nou Testament: dinou passatges d'Isaïes, onze Salms, set fragments dels llibres dels Profetes, set dels Evangelis (cap de sant Marc), onze de les cartes de Pau i quatre de l'Apocalipsi: Naixement, Passió, Resurrecció i triomf de Crist.

La intensitat amb què Zweig explica la transfiguració de Händel, com va ser posseït pel text i la inspiració, com escrivia i escrivia pentagrames i notes, sense menjar, sense dormir, cridant sovint, udolant en la nit, alleluia!, alleluia!, mentre li queien les llàgrimes, és també l'obra d'un geni sobre un altre. Al meu parer, amb les seves memòries, el millor de Zweig.

«Creia veure el Cel i fins i tot Déu mateix», diria Händel en acabar. Zweig, entusiasmat, admirat per la plenitud d'una obra genial, amb les paraules que nosaltres no sabem escriure, exclamaria sobre l'amén final: «Aquestes dues curtes i abruptes síl·labes, serveixen per a construir un monument que arriba al cel. Una veu seguida d'una altra, les síl·labes

s'allarguen... com l'alè de Déu, i la inspiració de Händel ressona en la paraula final de la pregària sublim que d'aquesta manera arriba a ser tan àmplia i enorme com l'univers».

En vint-i-tres dies Händel va compondre *El Messies*. Jènens, el llibretista oblidat, es va queixar que el músic hagués dedicat tan poca atenció al seu llibret que pogués deixar-ho llest i acabat en tan poc temps. Sempre m'ha semblat que aquest punt de seny i gasiveria, tant de senyor Esteve, tan català, era també una darrera nota genial a la història d'*El Messies*.

For unto us a Child is born. El pare i la mare, i la Carola i els fills, i els germans i nebots. Encara hi som tots. I sentim la veu de l'àngel.

30 de desembre de 2006

LA DARRERA TROBADA A MONTREUX DE CAMBÓ I PATXOT

30 de desembre de 1939, ara fa seixanta-set anys. Ha nevat al Vaud i Rafael Patxot neteja el vidre del tren que el porta a Montreux. L'ha agafat a Ginebra, sol. Li agrada sentir el fred a la punta dels dits quan dibuixa figures a la finestra amb el seu baf i al final, amb el puny, un xic maldestre, esborra i neteja el vidre. Records del Feliuet, quan des de Sant Feliu de Guíxols pujava a Girona i la humitat que venia del mar s'enganxava per tot el tren.

El Léman no és la platja gran de Sant Feliu, però aquí és lliure. «Em vaig expatriar perquè no soc cap titella, ni molt menys serveixo com esclau i ací visc com un Home i enmig d'Homes moriré». La neu arriba ben bé fins a la vora del llac on cau morta, fosa amb l'aigua. A Vevey, s'endormisca.

Rafael Patxot va ser, juntament amb Francesc Cambó, un dels grans mecenes de Catalunya. L'Estudi de la Masia

Catalana; les desenes de beques i subvencions a estudis i investigacions atorgades per la Institució Patxot i per les altres fundacions que va crear en memòria de les seves filles mortes; la immensa Obra del Cançoner Popular de Catalunya, on tots els folkloristes van ser cridats a participar i que esdevindria el corpus definitiu de la cançó catalana popular; el seu suport a l'Institut d'Estudis Catalans durant la dictadura de Primo de Rivera; el patrocini del *Llegendari català*; els premis del Concurs de La Haia, etcètera.

Ell i Cambó arribaran un dia a trobar-se durant el règim de Primo de Rivera per coordinar les seves accions de suport cultural. En el forat negre de la primera dictadura del segle que pateix Catalunya, dos homes prenen el testimoni de la Mancomunitat i fan que el buit de cultura d'aquells anys ho sigui una mica menys.

«Els mecenes de Cambó i Patxot, enmig del desert general, tenien una superfície aparatosa. Inevitable. El clixé d'una burgesia catalanista hi semblava convalidat... Dos mecenes grossos i mitja dotzena de petits, a tot estirar... què representaven proporcionalment en el conjunt de la classe, al Principat? Ni tota la burgesia del Principat era catalanista ni la que es manifestava catalanista arribava a sobrepassar les preocupacions urgentment electorals».

Joan Fuster tenia raó, però aquestes paraules no amaguen justament la vàlua i importància cabdal dels dos homes i de la seva tasca cultural, en la turpitud d'una burgesia que va viure molt sovint, i viu encara, d'esquena al seu poble. Què seria avui de Catalunya sense aquells dos mecenes grossos i mitja dotzena de petits?

En arribar a l'estació de Montreux busca amb la mirada la seva amiga, una figura petita, una vídua vestida de negre i

amb un abric fosc, però amb un somriure sempre present als llavis i un capell vuitcentista, decididament fora d'època. Abaixa la finestra i la saluda, encomanat de la seva alegria. Quants records! Quants amics comuns!

Francesca Bonnemaïson, filla d'una distingida família, es va casar, per amor, amb un jove advocat, Narcís Verdager i Callís, cosí del gran poeta de Catalunya. Fundador de *La Veu*, catalanista moderat, conservador i catòlic. En el despatx del seu marit, hi treballarà un jove passant durant quatre anys i li agrairà sempre el seu ajut, teixint un sentiment de deure filial amb el matrimoni Verdager. Francesc Cambó no els oblidarà mai. L'ajudaran, el protegiran i li obriran les portes que cal obrir a Barcelona per fer-se un nom i una fortuna. Però ella enviduarà aviat, i llavors serà Cambó qui sempre en tindrà cura, com d'una mare. Abans, la senyora Verdager havia hagut de fer front a un dels seus primers malsons, quan mossèn Cinto va dirigir la seva explosió de ràbia cap al seu cosí, a qui va fer culpable del seu enfonsament, acusant-lo públicament en els seus històrics articles d'*En defensa pròpia*.

Aquest serà el seu món: l'ordre burgès establert i un catalanisme cristià, d'arrel reformista, sempre fidel a les posicions de la Lliga. Aquesta dona forta, com ella es definia, era una dona d'acció. El 1909 ja havia fundat una biblioteca, la primera d'Europa dedicada a les dones. Sota l'ombra del seu marit començà un treball callat que l'acabaria portant a una de les grans fites de la història de la ciutat: l'Institut de Cultura. Va dedicar-hi la seva vida. «Tota dona val més quan lletra aprèn». Aquí començà una iniciativa inèdita al nostre país, gestionada i dirigida per dones, que oferia conferències, classes de taquigrafia i costura, borsa de treball, banys, etc. Es va reconvertir, amb els anys, en un centre d'ensenyament on alguns dels mestres més importants del país van donar

classes. De la parròquia de Santa Anna, van traslladar-se a una casa del carrer Elisabets, i, més endavant, a Sant Pere Més Baix.

Francesca Bonnemaison hi va treballar infatigable i, des de la mort del seu marit, de manera obsessiva. Demanà ajuts als seus amics, els Saltor, els López-Picó, els Patxot. Sol·licità beques i subvencions. Apellà al seu cercle social de coneguts per implicar-los-hi, fos donant classes o impartint conferències. La seva capacitat organitzativa no va escapar a Cambó, que li va demanar fer-se càrrec de les seccions femenines de la Lliga. Als anys trenta, s'instal·là a Via Laietana, 28, al seu costat.

S'abracen els dos amics a l'andana de Montreux. Bonnemaison li pregunta per la seva dona i la seva filla, Concepció. Ell, per la seva neboda, Maria Ripoll. Tots dos van haver de sortir de Barcelona els primers dies de la revolta del juliol del 36. Era la primera de les dues invasions que, segons Patxot, sofrien uns catalans fidels a la pàtria, la llibertat i el cristianisme. Anarquistes, socialistes i republicans s'ensenyoreixen dels carrers, s'assalten les cases dels burgesos i empresaris, s'intervenien les fàbriques, es persegueixen i assassinen els capellans i els catòlics. El seu món s'enfonsa i la runa amenaça d'emportar-se molts amics i companys. Ells, els primers. La rauxa, tants anys temuda, tants anys amagada per l'oasi, esclata. No hi ha marxa enrere. La rosa de foc crema les mans. Villa Mariona, la casa al Montseny dels Patxot, destrossada; l'Institut de Cultura, desfet, amb l'estàtua de la Verge de Jordi Llimona per terra; el pis d'en Cambó, degudament assaltat, i algunes de les seves pintures, foradades amb ganivets.

A Francesc Cambó, el 18 de juliol l'agafa a bord del *Catalònia*, el vaixell amb què feia un creuer per l'Adriàtic. De manera immediata pren dues determinacions: primer, esta-

blir-se a Itàlia; segon, posar-se a disposició de les forces rebels. Cambó escriurà que no es tracta d'una lluita de la democràcia contra la dictadura sinó de la barbàrie contra la civilització. La Guerra Civil sorgí del desastre d'un govern impotent. L'aferriada defensa per un model de societat (el burgès) i un ordre (el de Franco) és l'única opció possible que li queda. Mai no dubtarà d'aquesta decisió.

Quina personalitat més apassionant! Quina riquesa de matisos capbussar-se en algun moment en les *Meditacions* de Cambó d'aquells temps! Amb una escriptura que traspua seguretat i tossuderia, i un estil elegant i culte, Cambó és capaç de preguntar-se en plena Guerra Civil per si ha d'adquirir la col·lecció de David Weil o no; s'emociona fins a plorar quan el 29 de maig de 1937 li arriben els primers set quadres que han pogut sortir de Barcelona (el sant Joan de Botticelli, el deliciós Cranach, l'Antonello...); judica amb extrema duresa els seus contemporanis; avança profecies que anys a venir s'acompliran fidelment; dona suport, aferriadament, al triomf de Franco, que està convençut que succeirà. El 4 de setembre de 1937 llegeixo a les seves meditacions que ha decidit prendre una casa a Suïssa. S'hi instal·la el 7 de desembre d'aquell any i hi retroba tots els quadres que ha pogut salvar de la tragèdia. El 6 d'abril de 1938 escriu: «en les esquerres predominen els canalles, però és indubtable que en les dretes predominen els imbècils».

Cada dia se sent millor a Villa Maryland, a Montreux-Territet, en l'ambient de pau, llibertat i tolerància que hi respira. Allà, afirma, no es respira odi, ni s'esguarda amb rancor, ni es comprèn la violència. El 6 de novembre del 1938 encarrega a Sagarra la traducció de la *Divina comèdia*. El 26 de gener de 1939, entre exclamacions, apunta: «Gran diada la d'avui... les tropes nacionals han entrat a Barcelona». Amb Josep Lluís Sert visita les obres del Prado exposades al Palau

de Nacions que han sortit d'Espanya a l'últim moment de la guerra. El 9 de març li arriben a Montreux el seu La Tour i el seu Rubens. Al juny proclama: «Jo no em resigno a una vida passiva. Jo voldria consagrar un esforç tenaç al redreçament espiritual i material de Catalunya, desfeta pels rojos que la manaren ahir, trepitjada pels blancs que la manen avui».

Patxot i Bonnemaïson passen per davant del Palace de Montreux, que va obrir el març de 1906, i del Petit Palais, que els recorda el modernisme de la seva estimada Barcelona. Tres anys abans s'hi havia signat el pacte dels Dardanel·ls, enmig d'un exèrcit de més de cinc-cents alts funcionaris i diplomàtics. Però aquest desembre de tan negres presagis, la *jet society* de tot el món aprofita les últimes setmanes abans que ben aviat, amb la Segona Guerra Mundial, s'hagi de destinar de nou a hospital, tal com va succeir durant la Gran Guerra. Tota la ciutat mira al Léman, però enlloc hi ha una vista tan magnífica com des de la terrassa del Petit Palais. La perla de la Riviera suïssa brilla allà de color maragda.

Aviat arriben a Villa Maryland, a Territet. A la porta d'entrada de la casa, Cambó els surt a rebre. S'estrenyen la mà amb Patxot. Cambó besa Bonnemaïson. Entren a la casa.

Va existir mai aquesta última trobada entre Patxot i Cambó? Li devia ensenyar Cambó els seus Tiepolos o el Fragonard que tant admira? Potser a la tarda, prenent el te, Patxot amargament retrauria les dues invasions que ha patit la pàtria. Cambó, sense vacillar, li asseguraria que políticament era necessari estar entre els previsibles guanyadors del conflicte, que només així podrien ara apaivagar la fòbia catalana i aturar l'onada repressiva. No es podia ser neutral amb la barbàrie. Tots dos coincidrien a sentir-se profundament desil·lusionats, traïts per la ingratitud d'un poble. «La Catalunya actual no és pas solament un poble ocupat i explotat, sinó un poble pervertit perquè s'ha deixat pervertir... són es-

devinguts madrilenys simiescs», dirà el de Sant Feliu. I Cambó, fill de Besalú, rematarà: «Avui els fills i els nets del senyor Esteve, inscrits a la Falange, o cerquen una col·locació o fan estraperlo o les dues coses alhora».

Bonnemaison callaria, pensant en el retorn. Ella sí que ha decidit tornar. Més tard que la resta d'altres exiliats de la Lliga, que es van afanyar a fer les maletes un cop el feixisme els retornà la seguretat de classe segrestada. Però ella també ha perdut pensant que havia guanyat. Patxot ho havia profetitzat amb la seva teoria de les dues invasions. La cultura catalana restà tenallada per una mordassa i la seva obra, l'Institut de Cultura, segrestada i prostituïda per la Falange. El país, emmudit, amb una por que li calava els ossos. El foc de la rosa s'havia apagat i ara restava una rosa seca, pansida, morta. Bonnemaison, marginada, vençuda també, no es reclourà, però, en el silenci còmplice de tants. Un cop a Barcelona, al seu domicili s'hi farien lectures de poesia en català i, estrenyent els seus lligams amb Montserrat, ajudaria a potenciar la restauració del monestir i les festes de 1947, una de les escasses manifestacions de cultura catalana en la postguerra. Va morir el 13 d'octubre de 1949.

1 de gener de 2007

Tots som IXI.

2 de gener de 2007

Acabo de formular una teoria hegeliana sobre els passos zebra suïssos. És a dir: per què tots els cotxes s'aturen en els passos zebra suïssos?

Hem d'entendre, amb Hegel, que els conductors suïssos són lliures i autònoms i en aturar-se exerceixen una espontaneïtat radical de l'acció del subjecte i de la instància avaluadora de la pròpia acció? Realment els cotxes s'autodeterminen, dissolent tota limitació imposada?

Hegel afirma també que perquè «l'obediència a l'ordre temporal hagi de ser compatible amb el fi subjectiu individual, i l'interès privat assoleixi la seva satisfacció» cal que el dret i l'estat siguin justos i independents dels interessos privats, però també que l'estat sigui «fort, una esfera de real necessitat exterior» i «una natura ferma que es posi davant de la consciència».

S'aturen, doncs, per un exercici de llibertat, per una educació viària incorporada a l'ADN o per què la multa de no fer-ho els envia a la misèria més absoluta?

No tinc encara la resposta. Però és tota una experiència, en qualsevol cas, els segons de sociabilitat que es produeixen en els passos zebra suïssos. Acostumats a la sabana africana barcelonina i al seu cercle de la vida automobilístic, perdre aquests deu segons per aturar-se, saludar-se (és de molt mala educació no agrair al conductor que s'hagi aturat) i arrencar de nou dona un punt de *res publica* i civilitat envejable. Hi sumin que els vehicles no són els amos de les ciutats, que el transport públic és prioritari, que els cotxes circulen a una velocitat reduïda i, en zones residencials, reduïdíssima, que no acostumen a provocar estrèpits, i que els conductors pablesen, en general, una educació cívica molt alta.

És aquesta idea d'ordre, d'endrega, d'equilibri, de puntualitat, però també de «mcanització» i reglamentació de la vida que es filtra a Suïssa en cada cantonada. Josep Pla, a qui Suïssa li queia irremeiablement a sobre, deia que «el país està tan sobiranament ben arreglat, que us fa sentir brutalment que sou un lamentable salvatge. Us ho fa sentir tant, que de

vegades perdeu la serenitat i trobeu que la vostra salvatgeria us agrada força».

I acaba rematant: «en general, aquests països (civilitzats, ordenats...) són fets essencialment per a persones una mica bullides, discretes i lleugerament evaporades».

De fet, tant se val, és agradabilíssim.

4 de gener de 2007

ELS MERCENARIS

Quan la ciutat de Lucerna, l'any 1820, va encarregar a l'escultor danès Bertel Thorvaldsen una obra en honor de la guàrdia suïssa que defensava Lluís XVI i Maria Antonieta i els seus fills del poble de París, a les Tulleries —on van ser massacrats—, no només en sortiria una figura estremidora d'un lleó ferit de mort, tristíssim i commovedor, com Mark Twain va assenyalar, sinó que s'homenatjava una figura llegendària en la història de la Confederació i d'Europa: els mercenaris.

La misèria del país va empènyer milers de suïssos als exèrcits de tot el continent. Després de la guerra dels Cent Anys es van convertir en les tropes més cotitzades pels nobles i reis europeus. Només els almogàvers havien arribat a assolir un prestigi semblant. Les autoritats dels cantons s'adonaren de les possibilitats econòmiques que oferien aquests serveis i van córrer a prendre'n el control: s'enviaven per separat o en unitats militars als governs estrangers a canvi de considerables sumes de diners. Un autèntic exèrcit de figures en blanc i negre, milions de siluetes impossibles de retallar, entregades al combat i a la mort, i que oferien, a més, a les autoritats dels cantons, la possibilitat d'aparèixer a la taula d'escacs de la política europea com un poder mag-

màtic però plenament efectiu i pràctic, amb una visibilitat diplomàtica envejable. Insaciables i ferotges, italians, holandesos i francesos, però també espanyols i austríacs foren alguns dels exèrcits on les columnes suïsses batallaren i moriren per unes, poques, monedes.

Fins a la batalla de Bicoca, l'any 1522, on les tropes imperials de l'emperador Carles aixafaren els quinze mil mercenaris suïssos de l'exèrcit francès sense registrar cap baixa, foren reconeguts com la millor infanteria de l'edat mitjana. Bicoca és un cop mortal, però encara continuaran servint a l'estranger fins que la Constitució de 1859 va prohibir aquesta pràctica i només va permetre una unitat mercenària, potser la més famosa que ha existit mai: la guàrdia del Vaticà.

5 de gener de 2007

Recapitulo: què ha passat a Catalunya durant aquest any? Gairebé res. En plenes negociacions de l'Estatut, en Mas pacta amb el president espanyol la circumcisió estatutària. ERC no ho accepta i és expulsada del govern. Alhora el president Maragall es veu obligat a convocar eleccions per les presions del seu propi partit. Es fa la consulta, que guanya el cap de l'oposició. El partit que més perd en les eleccions, els socialistes, aconsegueix la presidència gràcies al partit que uns mesos abans havia expulsat. Tot plegat, poca cosa. Un petit exemple de l'apassionant món de la política catalana.

I jo? Una cura d'aires, com deia el meu meditàbund Gaziel. La meva estimada i derrotada ciutat de Winterthur, tan suïssament provinciana, ha resultat el millor dels llocs possibles per a nosaltres: vivim en una casa amb jardí, sovint agafem les bicicletes i patinets, tot és a prop, tot és net, tot és lluny del que era la nostra vida al monstre de Barcelona. Hem pogut trepitjar els

prats de l'Appenzell, descobrir el llac de Constança, anar amb llames per l'Emmental, no veure la Jungfrau tapada per la boira, resseguir les passes de gent com Calví, Pestalozzi i els moderns arquitectes suïssos, llegir Dürrenmatt, Walser, Stamm i Spyri, caure en l'addicció dels formatges suïssos, intentar entendre com aquest país tan semblant al nostre és el que és i nosaltres som el que som. Amb una cura especial a tots aquells catalans que pel motiu que fos van passar per aquí. Pla i Gaziell, naturalment; però també Rodoreda, Gassol i Bertrana; i Cambó i Tarradellas; i Vidal i Barraquer i Cardó; Coromines i Xammar; Sert i Barceló. Sempre amb por de no ser res de res, als catalans ens cal una certa mitologia i adonar-nos, per exemple, que podem explicar un país des d'una visió catalana, tal com ho fan els anglesos o els francesos.

15 de gener de 2007

He rebut un email en què em comuniquen que ja no és necessari que continuï enviant els informes setmanals de coordinació. Ja no cal, s'han coordinat del tot.

22 de gener de 2007

MASCAGNI, AL TICINO

A Braggio, l'últim poble del Ticino al llac Maggiore, tocant a la frontera amb Itàlia, la família Palmieri feia dècades que tirava les xarxes al llac i venia les truites i els barbs als mercats d'Ascona i Locarno. Ottavio Palmieri va engegar a rodar la tradició. Va decidir ser tenor. I avui és un dels directors del Festival Ruggero Leoncavallo, que des de fa anys se celebra en aquesta ciutat.

Nascut a Nàpols el 1857, l'escàs interès que van suscitar les seves primeres composicions portaren Leoncavallo a prendre la decisió d'escriure una obra en la línia de la *Cavalleria rusticana* de Mascagni, que havia assolit un èxit esclatant. Va escriure el seu propi llibret per a *Pagliacci*, una història realista i tràgica, de passions truculentes i excessives. Hi va treballar durant la seva primera estada a Braggio. Adoptà el verisme com a base de l'obra. La seva estrena, el 1892, fou un triomf apoteòsic, fins i tot superior al de Mascagni.

Però el mateix triomf portava el fracàs embolcallat en seda. Admirat i adulat arreu, tothom li demanava més *Pagliaccis*, però ell va ser incapaç d'escriure'n un altre.

Es va recloure llargues temporades a Braggio, per on van passar Toscanini i Caruso, i on no va parar d'escriure i escriure: va compondre la seva *Bohème*, que es va veure eclipsada per la de Puccini, i desenes d'altres òperes, avui totes oblidades. Morí a Florència el 1919 i el seu cos va ser enterrat definitivament a Braggio el 1989, tal com el mestre desitjava.

El sarcasme de Pagliaccio, la riallada més trista i negra que s'hagi sentit mai d'un pallasso, va resultar en un càstig a rodar pel món per sempre en companyia de la *Cavalleria* de Mascagni. Les grans òperes veristes que semblen necessitar-se una a l'altra, fins al punt de gairebé no tenir sentit a soles.

Així és el Ticino, també, condemnat sempre a ser la Suïssa italianitzada o la Itàlia suïssitzant: *Liberi e svizzeri!*

Cap música no li escau millor que el verisme més pur de *Pagliacci*. La «Ticinicittà» en què corre avui el risc de convertir-se no pot fer-nos amagar la realitat d'un país pobre i desolat, que durant tants anys va ser terra d'emigració. De les seves valls, com les de Verzasca o Centovalli, amb les se-

ves cases de pedra i la misèria i la ruïna que les encalçava, van sortir un dia, amb la camisa arremangada i uns pantalons descosits, milers de ticinesos, camí de Sud-amèrica i els Estats Units. Dotzenes de pobles quedaven abandonats. Famílies senceres que no havien perdut res, perquè ja ho havien perdut tot, començaven el llarg camí de l'exili.

23 de gener de 2007

TRAVESSANT EL GOTARD

Avui, però, la realitat del Ticino és tota una altra. El turisme, ho sabem prou bé els catalans, canvia paisatges i omple butxaques. Lugano és el tercer centre financer més important del país; Ascona té la densitat d'hotels de luxe per metre quadrat més alta de la Confederació i les cases de pedra han estat rehabilitades quan ha estat possible o aixecades de nou per arquitectes com Mario Botta.

Amb el risc de perdre la identitat, amb un paisatge en plena batalla amb el ciment, els pirates de la construcció i la banalitat, convertit en la reserva de sol i palmeres dels berneços i zuriquesos, el Ticino segueix basculant entre Itàlia i Suïssa.

Va ser el desig del control dels passos alpins la raó última de la conquesta del Ticino. Dominada pels llombards, l'Església i els austríacs, al segle xv els confederats passen a controlar la regió. Els primers passos alpins ja no eren suficients i el del Gotard es consolidava com la via més ràpida i crítica del tracte comercial entre la productiva Europa del nord i el bell sud italià. Encara que lingüísticament, culturalment i temperamentalment italià, el Ticino passà a ser controlat pels cantons fundacionals per garantir la seguretat del pas del Gotard enfront dels ducs de Milà.

Als castells de Bellinzona, la capital, ja no va deixar d'onejar mai la bandera confederal.

Fer el trajecte del pas del Gotard en un dia de primavera de maig, mentre es travessen els cims dels Alps fins a arribar al punt més alt, on s'havia alçat l'hospici i avui hi ha un complex de botigues i un museu, és revivre una història extraordinària de gestes heroiques i de perills inhumans.

És tornar a admirar-se del pas que feien els *tercios* espanyols per arribar a Flandes i del viatge que la filla de Felip III, casada amb Albert d'Àustria, va fer a finals del segle XVI amb dos mil homes i tres-centes mules; les perilloses cavalcades dels missatgers que creuaven el pas, amb pena de mort als qui gosaven assaltar-los; la travessa del desventurat general Suvorov amb els seus homes durant les guerres napoleòniques, arrossegant-se entre neu i fang; els primers turistes britànics a cavall de mules i ases, protegits per uns paraigües de sol amb les barnilles escapçades; la diligència que el 1832 es va posar en marxa i que l'any 1880 transportava ja més de setanta mil viatgers; la inauguració del túnel ferroviari el 1882, al cap de deu anys de treball i dos-cents morts en unes condicions penosíssimes, i, cent anys després, el de carretera, de disset quilòmetres, durant molt de temps considerat el més llarg de tot el món.

El Gotard, que proveeix Europa del set per cent de l'aigua natural que es consumeix, és una muntanya mítica no pas per la seva bellesa ni per les ascensions alpines d'extrema dificultat. Ho és pel que ha representat en la tasca de modelar una manera de viure i de comunicar-se. Ha cisellat un temps i una manera de ser, on el nord i el sud s'aturen i se saluden. És un instant, només, però durant segles aquest instant ho ha estat tot.

Intentar entendre el Ticino és intentar entendre el Gotard. Perquè el Ticino no valia res en si, tenia un valor estra-

tègic, i encara el té avui, en relació amb un altre, a Suïssa o a Itàlia. Només per por de caure sota el control i la dominació de França i Àustria en cas d'haver-se integrat en la República Cisalpina napoleònica, el Ticino esdevingué una república lliure i un cantó de Suïssa, el 1803. L'ombra del príncep de Salina sembla haver sobrevolat sovint Lugano i el Maggiore. Tot ha anat canviant sovint perquè les coses continuessin igual.

24 de gener de 2007

ELS GERMANS NEGRES

Cent cinquanta anys enrere, el Ticino, com Glarus o els Grisons, els cantons més pobres i perifèrics, maldaven per tirar endavant en una vida sense turistes i amb la cruesa d'un present sense futur. La industrialització que amb tanta força arrencava en altres cantons passava de llarg del sud però s'enduia, en canvi, vells oficis que ja no tenien cap raó de ser. Tintorers, adobers i teixidors acompanyaren els petits camperols, farts d'unes condicions de vida insuportables, a l'aventura de buscar un futur lluny, molt lluny dels Alps. El desenvolupament de nous ports de muntanya i, sobretot, la construcció del Gotard, va obligar poblacions senceres de les valls a deixar les feines que durant generacions havien estat la seva manera de guanyar-se la vida. Un món desapareixia i se n'anava, oest enllà.

És una història senzilla i simple de gent senzilla i simple. Un novella naturalista de braços arremangats i de començar de nou. Una emigració de farcell i espardenyes. Amb la força de la seva força i poca cosa més. Verista com poques històries al món. Amb personatges vulgars, sense el colorit ni el virtuosisme vocal exigint pel *bel canto*, simples i directes, amb

sons arrossegats i crispats de la interpretació. Una òpera d'antiherois, però igualment tràgica i passional. Com a l'inici de *Pagliacci*, quan l'òpera arrenca amb un personatge que es presenta a si mateix com el Pròleg i anuncia que l'obra que estem a punt de veure representar no és ficció, sinó pura realitat.

Tan senzilla i tan passional com la història d'Alfonsina Storni, nascuda el 1892 a Sala Capriasca, al Ticino, que emigrà a l'Argentina amb la seva família. Una història de fracassos familiars i d'una infantesa negra, obligada a treballar de nena rentant plats, cosint i fent de cambrera fins que va començar a actuar com a actriu, fet que li va permetre pagar-se la carrera de mestra. I començar a escriure. Va tenir un fill de pare desconegut, i va haver de tornar a començar de nou de caixera en una tenda. És aleshores que va conèixer Horacio Quiroga, que publicà *Languidez* i va adoptar un feminisme radical. Per fi, el seu talent era apreciat. Però ella estava sola, cansada i se sentia abandonada per la vida. El suïcidi de Quiroga la va empènyer un vespre de tardor de 1938 a endinsar-se en el mar per no tornar. Ariel Ramírez i Félix Luna la immortalitzarien en «Alfonsina y el mar».

Una infantesa no tan diferent de la de Giorgio, que Lisa Tetzner va descriure a *Die Schwarzen Brüder* («Els germans negres»). L'home va oferir-ne trenta francs però el seu pare ho va rebutjar. «Ni per mil!». Però l'hivern a Verzasca va ser més fred que mai, la collita es va perdre i la seva mare emmalaltí. Quan aquell home va tornar, aquest cop sí que se'l va endur. S'emportà el nen, el seu fill, per quatre francs. Giorgio se n'anà a Milà, on treballaria com a escura-xemeneies. Anaven buscats, els nens ticinesos. Eren petits i àgils i, esquitats com escombres, s'encabien molt bé en les estretes xemeneies, arrebossades de sutge. Molts acabarien emmalaltint amb el fum i l'estalzi i no tornarien mai a les muntanyes, ni a

jugar a tirar pedres des del Ponte dei Salti, el pont romànic de Lavertezzo, de dues voltes, que s'emmiralla en les aigües d'un profund verd maragda del riu. La trista història de Giorgio i de tants *spazzacamini* només fa uns vuitanta anys que va succeir.

Però l'emigrant més famós de Suïssa és una dona: perseguida injustament i cruelment, Claire Zachanassian, de soltera Wäscher, exprostituta i multimilionària. Un dia va tornar a la seva pàtria i assaborí una dolça venjança. És el personatge de *La visita de la vella dama*, de Friedrich Dürrenmatt, que interpretà Ingrid Bergman al cinema.

25 de gener de 2007

LA BARONessa DE L'ILLA DEL LLAC

I, de sobte, tot va canviar. Primer, es va abocar vers la Itàlia veïna que bullia i s'enfebrava en el procés de la seva unificació. «Dio e popolo», va cridar Mazzini, primer; després va arribar *Il Risorgimento* de Cavour, fins que el «Roma o morte» de Garibaldi va encendre tot el país.

S'havia fet Itàlia i ara calia fer italians. I el Ticino, malgrat tot, que sempre havia mirat cap a la terra de Dante, que s'entusiasmà amb el Risorgimento (qui podia no sentir-se atret per uns moments com aquells!), decidí romandre a la Confederació. No van voler ser italians. Una història de passions i odis, però també d'equívocs i incomprendions, en la millor tradició de la *Commedia dell'Arte*.

Les melodies de Leoncavallo omplien els carrers i les places del Ticino. Però en l'arribada dels primers turistes a Lugano, a Locarno, a Ascona, altres autors veristes els acompanyaven. *Andrea Chénier*, de Giordano, i *Adriana Lecouvreur*, de Cilea, són magnífiques per l'entrada en escena dels pri-

mers aristòcrates que aterren al Ticino. La noblesa europea descobreix els llacs Lugano i Maggiore i comença la construcció de les grans vil·les i cases que van anar-se alçant a les seves vores.

La més coneguda, la dels barons Thyssen, la Villa Favorita, construïda a mitjans del segle XVII però ampliada i reformada manta vegada, que van comprar als anys trenta al príncep Leopold de Prússia. Però la més exquisida i verista de totes és la villa que s'alça al mig de l'illa de Brissago, davant del refugi de Leoncavallo.

Fins al 1870, la regió alta del llac Maggiore era poc menys que desconeguda, però l'arribada del tren a Locarno i el començament del transport per vaixell entre les poblacions de la costa van començar a fer arribar personalitats de tot Europa. Prínceps i comtes russos i vescomtes i barons anglesos foren dels primers a establir-s'hi. De tots ells, la baronessa de Saint Léger és la figura més rutilant. Filla il·legítima del tsar, culta, esnob, delicada i dèspota alhora, d'una bellesa captivadora, la baronessa va encapritxar-se a comprar unes illes, i el seu tercer marit, el baró irlandès de Saint Léger, va córrer a satisfer el seu desig. L'any 1885 es van instal·lar a l'illa de Brissago. Els impulsava un únic desig: viure en un nou paradís.

No s'escatimaren diners per al nou renaixement del Maggiore. Un jardí tropical, amb palmeres i bambús, azalees, rododendres, margarides i roses, cedres i tarongers, pintava de colors les blaves aigües del Maggiore. I a mesura que el jardí creixia i resplendia, la fortuna de la baronessa, a qui el seu marit aviat abandonà, anava minvant i descolorint-se. Rilke, Joyce i, és clar, Leoncavallo, passejaren del braç de la baronessa pels camins de l'illa. De què devien parlar Don Ruggero i la baronessa? Potser li va explicar el final d'alguna de les seves composicions, mentre la baronessa, distreta, s'arreglava els cabells recollits amb la mà? O es va aixecar i va

anar fins al piano del baró per tocar «Margarita», la romança que, en canvi, sí que va aconseguir l'èxit que no obtindrien mai les seves altres obres? Completament arruïnada, l'any 1927 la baronessa va vendre les illes i es va traslladar a Ascona, on encara se la recorda passejant pel port, amb un parai-gua de sol en un braç i un vestit llarg, descosida la vora, mirant a l'horitzó una posta de sol, amb la seva illa al fons.

Max James Emden, empresari alemany, va adquirir Brissago. L'art exquisit de la baronessa fou substituït per una *joie de vivre* més aviat mundana. S'acabaren les cotilles, els visos i les combinacions. Puccini entra en acció i s'envien les Madame Butterfly de la baronessa al traster dels estris de neteja. El naturisme, el nudisme i una afició notable pel plaer i les dones van desembarcar a l'illa, per a esglai dels honestos i castos habitants del continent. La dàrsena i l'actual edifici de l'illa són obra seva. També ho és el bany romà on, sostenen les velles xafarderes d'Ascona, Herr Emden llançava una moneda d'or al final de la tarda, i la sirena que la recollia era l'afortunada amb qui compartia la intimitat aquell vespre.

Avui, les illes són un parc botànic, arrasat per centenars de turistes amb samarreta, xancletes i mitjons. Un destí clàssic de l'Immerso mundial, que no s'atura davant de res, siguin baronesses o sirenes. Però encara es pot trobar un racó on, mentre es mira un horitzó d'aigua blau cel, entre mimoses i gladiols, hom diria haver vist, fugaç, una figura amb un capell blanc i una llaçada rosa.

26 de gener de 2007

EL TICINO BOHEMI

Avui hem passejat pel Monte Verità, un intent de viure en comunitat sota uns principis de vida més natural, més au-

tèntica i menys hipòcrita que va tenir lloc a la falda d'Ascona. L'any 1900, s'hi va crear una comunitat autàrquica, amb la voluntat d'allunyar-se de la civilització. Trien una dieta vegetariana estricta, el nudisme a la intempèrie, l'amor lliure i una vida simple i natural. Una proposta antiurbana i d'arrels rousseauianes. Contra el món que els tocava viure. Buscant tornar a la natura i a la felicitat.

Jung, Hesse, Kropotkin, Joyce, Rilke, Mann, Klee i Brecht els van fer costat i van participar del moviment en un moment o altre. Però els problemes financers i ideològics no van tardar a presentar-s'hi. Hi ha una anècdota deliciosa d'un dels seus membres, l'anarquista Erich Mühsam, que va escriure a les seves memòries:

«Després d'haver estat treballant tot el matí en la construcció i d'haver menjat només una poma, defallia i em vaig prendre un descans. Henry Oedenkoven m'exigí que continués treballant com els altres; ens vam enfrontar i ell em va cridar: "Te'n pots anar, no perdrem res sense tu". O sigui que me'n vaig anar corrents al centre d'Ascona i vaig demanar un enorme bistec i una copa de vi. Vaig gaudir-ne com mai».

És fàcil imaginar-se que l'experiment acabà malament i amb una fallida més estrepitosa que la de Madame Saint Léger. L'any 1926 Monte Verità fou adquirit per un altre baró, Eduard von der Heydt, banquer, col·leccionista i mecenes. El centre naturista tornava a les mans del gran capital i la lectura de les cotitzacions de la borsa arraconà fora de les prestatgeries els llibres de Rousseau.

El turisme va continuar i continuar, fins a escombrar-ho tot. Però Ascona conserva encara un passeig marítim cuidat i ben agradable; i al llac de Lugano s'hi aboquen parcs i jar-

dins, vil·les i pobles d'extremat romanticisme, com Gandria i Morcote, com demanant una mirada de compassió per la seva decadència.

27 de gener de 2007

LES GOLFES DELS SUÏSSOS DEL NORD

També les finances han transformat el cantó, i la concentració de bancs, joieries i rellotgeries de luxe a Lugano fa la competència a la Ginebra més exclusiva. No en va Susan George va situar aquí el seu millor llibre: *Informe Lugano*, on un grup de treball multidisciplinari, convocat pels líders mundials per analitzar el futur de l'economia global, arriba a la conclusió que aquesta està maldestrament gestionada i es dirigeix vers el col·lapse. El sarcàstic diagnòstic que George posa en boca d'aquests experts és esfereïdor. Passejar-se per la Via Naxa, des de la plaça de la Reforma, fa pressentir que potser no tot és ciència-ficció en el llibre de Susan George.

En aquest Ticino que molts sostenen que s'ha convertit en l'habitació de les golfes dels suïssos del nord, on prendre el sol sota palmeres i tarongers, saltar-se passos zebra i límits de velocitat i enfundar-se unes bermudes amb sandàlies i mitjons grisos, sigui l'època que sigui i faci el temps que faci; on de la pizza es passa als tortellinis i com a molt es brinda amb *prosecco*; en aquest Ticino es viu al límit de la dislocació social i la frustració pel fet de sentir-se encara perifèria mentre els suïssos germànics es relaxen, atesos i servits pels milers de ciutadans italians que cada dia creuen la frontera aspirant a l'envejat salari confederat.

En aquest espai enmig de dues cultures, en aquest cantó que no es pot entendre sense les dues, que no és un territori

irredemptista d'Itàlia però que tampoc no es vol veure envaït per la «Suïssa global» de Heidi, el Zermatt i l'emmental, apunten al cel encara campanars i esglésies romàniques, i els ponts de pedra segueixen dempeus, al costat dels edificis de les noves oficines bancàries i les noves esglésies que Mario Botta ha aixecat a Mogno i a Monte Tamaro, desafiant Déu i l'infern. L'esperança d'un futur ple per al Ticino, que integri tradició i italianitat, és viva, encara. Només els peixos morts neden amb el corrent. El Ticino és viu i lluita per remun-
tar-lo. Amb el verisme com a música de fons. *La commedia non è finita.*

2 de febrer de 2007

ELS ARXIVS DE LA SOCIETAT DE NACIONS

Com que ningú no em diu res, ni tinc cap feina, he aprofitat per tornar a Ginebra, per mirar-me els papers dels catalans de la Societat de Nacions (SdN).

Durant tota la Guerra Civil, i especialment els dos primers anys, el Comissariat de Propaganda de la Generalitat, primer, i l'Oficina d'Informació Internacional de la Generalitat, després, sota la direcció de Jaume Miravittles, envia sovint fotos i documents dels bombardejos i altres desastres de la guerra (per exemple, del sagnant bombardeig de Granollers). Sota enunciats com «Que el món civilitzat jutgi» i «Que s'aturi la violència», són nombrosos els testimonis enviats a la SdN.

Criden l'atenció dos telegrams de l'Associació Catalana per a la SdN de 26 de febrer i 2 de setembre de 1937, firmats tots dos per Batista i Roca, però el segon, a més, per M. Rubió i per Pompeu Fabra. Ambdós, abrandats, solliciten la intervenció de la SdN com a mitjancera del conflicte civil.

Ambdós són despatxats amb la resposta tipus A: la SdN no n'era competent.

Uns altres telegrams de Companys i Rubió sobre Gernika són igualment destacables. Igual que ho és la carta que el 26 de maig de 1938 Rubió i Tudurí torna a enviar a la SdN clamant una resposta. De nou, silenci.

Aquests han estat els documents que més m'han interessat. En cap moment, durant la guerra, els catalans no s'adrecen a la SdN per demanar cap pau separada d'Espanya. Ans al contrari, tots els papers que jo he pogut contrastar fan referència sempre a una solució mediada internacionalment per posar fi a l'enfrontament bèl·lic espanyol a tot l'Estat. Es confirma, doncs, plenament la tesi de Gregori Mir a *Aturar la guerra*, llibre magnífic de les gestions empreses per Batista i Bosch i Gimpera prop del Foreign Office britànic en els anys 37 i 38: mai Catalunya va buscar una pau separada, i, potser estúpidament, les gestions que es van fer, d'acord amb el govern basc, però totalment d'esquena al govern de Juan Negrín, partidari de continuar la guerra a ultrança, van tractar de promoure en tot moment una solució al conflicte general espanyol. De fet, l'únic que podien oferir catalans i bascos era la seva xarxa de coneixences i una suposada capacitat d'influència en el govern de la República, que en les nefastes mans de Negrín s'obsedia a enfonsar-se en la tragèdia.

Ni la Gran Bretanya, ni França, ni per descomptat Itàlia, descartada Alemanya —que s'apressava a l'annexió d'Àustria i Txecoslovàquia—, no van fer cap pas a favor. Tampoc la SdN, desbordada pels esdeveniments, inútil titella, no va resoldre res, no va dictaminar res, no va arriscar-se a res.

Catalunya se submergia en el fang espès de la història.

8 de febrer de 2007

Els esdeveniments s'han precipitat. Quan ja em pensava que ningú no es recordava de mi, inexplicablement, m'han fet una oferta. Fer-me càrrec de la direcció general d'una companyia d'assegurances *online* a Madrid. L'elecció és a tot o res.

Podria haver-los dit que, en cas de voler tornar a l'estat espanyol, hauria volgut tornar a casa. Que si em sentia allunyat d'algun lloc, era de casa i de la família i els amics. Que podria abandonar Zuric si l'oferta era per tornar a casa amb la meva gent.

Però he optat per explicar-los que fa només sis mesos que la meva família ha arribat a Suïssa, que les meves condicions fixaven un termini mínim d'un any, que un any d'experiència en equips internacionals potser valia la pena que s'aprofités en alguna altra posició a Europa, que m'havia passat dos trimestres agafant avions els caps de setmana per anar a Barcelona i tornar i que em semblava una mica bèstia haver de fer el mateix, ara, des de Madrid.

He rebutjat el càrrec.

15 de febrer de 2007

Per un error fortuït, he tingut accés a un email en què es parlava del meu acomiadament.

Hi ha frases que passen a ocupar un lloc de privilegi en la petita memòria personal de cada u. *The longer it takes, the more expensive it becomes* és un digne epitafi a la meva caiguda i decadència professional.

Acomiadar un empleat sempre és desagradable, afirma Paul Falcone, director de Recursos Humans a Platinum Equity, una companyia especialitzada en compra d'empre-

ses amb dificultats, de Beverly Hills, Los Angeles, i autor de *The Hiring and Firing Question and Answer Book*. I suggereix que la brevetat és la millor fórmula per a trobades incòmodes on han de rodar caps, que cal parlar amb respecte i calma, i, sobretot, amb una compassió neutra, ja que, afirma Mister Falcone, l'última cosa que vol un empleat que l'acomiadin és que l'empresa li digui que ho lamenta.

La senyora Ana María Gómez, d'Ibáñez & Almenara Abogados y Economistas, empresa col·laboradora de Quantor, es preguntava fa poc, en un didàctic article, com fer que el treballador que s'ha d'acomiarar sigui «ben acomiadat»: «Cierre los ojos y piense en aquella vez que tuvo que despedir a un trabajador. Mal recuerdo, ¿verdad? Continúe con los ojos cerrados y piense en la expresión del trabajador. Abrumador». Té raó, donya Ana María. Ningú no està mai preparat ni per acomiarar, ni per ser acomiadat. Però en algun moment, en l'empresa, hom hi arriba. La parca laboral, disfressada de cap de recursos —humans— sense falç però amb la mateixa mirada cadavèrica i sinistra, s'acaba apareixent a tothom, en forma de bestreta, en un moment o altre de la seva carrera professional.

Tot i així, s'han fet grans avenços per preveure l'imprevisible. El senyor Nicolas Buisson, director general de Michael Page per a Espanya i Portugal, juntament amb Charles-Henri Dumon, president de la companyia per a l'Europa continental i Amèrica del Sud, van publicar *Los siete secretos de los que nunca están en paro*, on relaten els senyals que anuncien un acomiadament imminent. Descartats, per massa obvis, els que són conseqüència de la lògica econòmica de l'empresa (pèrdues, nous competidors, fusions), els més interessants, segons el senyor Buisson, són els següents: analitzar si un té la jornada ocupada o si, al contrari, observa relaxadament i des de la distància les cares estressades dels seus companys;

descobrir que el lloc de treball està remunerat per sobre del mercat; constatar la disminució sospitosa del nombre de reunions en què un participa, o dels projectes que se li dirigeixen, o dels missatges electrònics que es reben; haver comès un error important i que ningú no en parli; rebre una avaluació negativa —o no rebre'n cap—; tenir més de quaranta-cinc anys (en cas de reestructuració); notar que, de sobte, els companys es mostren distants; veure reduir —o desaparèixer— el bonus; que et retirin el cotxe d'empresa; etcètera.

Però és endebades. Qualsevol prevenció és inútil. El diagnòstic és inalterable: la mort arriba, l'acomiadament es consuma, l'atur comença.

Hi ha un quadre de Bruegel que em fascina, *El triomf de la mort*. Penja al Museu del Prado, és una obra apocalíptica, esgarrifosa, que s'interpreta com una al·legoria de la pesta negra que assolava la població de l'època. Exèrcits d'esquelets avancen, inaturables, des de l'horitzó, assassinant, destruint, arrasant-ho tot al seu pas, en un paisatge d'ocres, fètid, sense cap naturalesa viva. En un primer pla, té lloc la batalla final contra les hosts del mal, que fan servir tapes de taüts com a escuts, i apliquen tortures horribles als condemnats, els decapiten o els pengem a la forca.

En la massacre, apoteòsica, els homes encara vius, espantats, amb el pànic al cor, són empesos en massa cap a un túnel que sembla la porta de l'infern. Un esquelet que cavalca pel camp de batalla sega caps amb una falç mentre un carro recull els cranis que es va trobant arreu. Un altre, que munta un cavall famèlic, porta un rellotge de sorra. Tothom mor, nobles i plebeus, sense cap distinció. Ningú pot escapar-se del destí.

Un quadre que transmet un horror com pocs s'han pintat, en el qual Bruegel volia reflectir les seves idees sobre la rapidesa del pas de la vida, la vanitat inútil dels afers humans

i l'arribada de la mort abans o després. Una mena de festa de l'espant, que hauria de penjar a l'entrada dels departaments de recursos —humans.

Aquesta és la conclusió final a què cal arribar: la vida i la mort mirades cara a cara, sense secretàries, ni mòbils, ni power points, ni pautes salarials. La fi de trajecte de qualsevol funambulista que viu i treballa en qualsevol empresa.

16 de febrer de 2007

Anoto en el bloc: «Avui m'han acomiadat. A la tarda, amb els nens, hem anat a jugar amb els trineus».

27 de febrer de 2007

Deia Albert Camus que la llibertat no és res més que una oportunitat per ser millor.

Espero que també es pugui aplicar a la llibertat laboral.

1 de març de 2007

ELS CATALANS SUÏSSOS

Joan Dorca va arribar a Baden, un dia d'estiu de 1961, amb una maleta i una lletra de recomanació per al cap de manteniment d'una de les plantes de la fàbrica Brown Boveri que hi ha a la ciutat.

Enganxada al Limmat, Zuric no és l'única ciutat on aquest riu és el protagonista. Baden, uns quilòmetres al nord, ja en el cantó d'Argòvia, és una ciutat que viu també de cara al riu. De les muntanyes de Glarus arriba al llac de Zuric,

d'on surt reforçat encara per discórrer a través de les fèrtils planes d'Aarau fins a acabar a l'Aare, que ve dels Alps Bernesos, i que s'acabarà ajuntant al Rin.

Baden, un riu, un pont de fusta i unes cases capritxosament arrapades a un turó. Sembla un poble de pessebre, va pensar Dorca en veure'l, però a ell l'instal·len en un bloc d'apartaments, prop de la fàbrica. Ha deixat la seva Sagarra natal enrere. Una dona, una filla i uns amics. La seva mare, vídua, a pagès, i una terra que només li podia oferir un treball de sol a sol i quatre duros. Primer fou en Pau, de cal Sisco, el que va emigrar a Alemanya. Després, els Vila, de ca la Rabassa, a Barcelona. Un dia, lo Pep de cal Manso, que se n'havia anat a Suïssa, li envià una carta i li va dir que ja ho tenia tot arreglat.

La Catalunya del miracle econòmic també emigra i molts agafen el farcell i la família i fugen cap al nord, on diuen que la gent és lliure, neta, deslliurada i feliç. I, sobretot, treballen.

Acabat el primer any, a en Joan li prorroguen el contracte. Els seus caps n'aprecien la feina i la traça del seu treball. Comença a parlar l'alemany. L'Anna i la petita Marta arriben per fi, el Nadal de 1962, i gairebé no poden sortir de Barcelona per la nevada que cau.

L'any 1964 porta en Jordi i el primer augment de sou. Al mes de juny, una carta d'uns amics catalans de Baden el convoca el dia 27 a Oerlikon. Dorca, com tants altres catalans, hi va sense dubtar-ho. És la primera Assemblea General Extraordinària dels catalans de Suïssa, que s'associen amb el nom de Casa Nostra.

Són els Bellprat, Grau, Farrero, Torra, Galícia, Zapatero, Gumà, Izard que el 22 de febrer de 1963 havien posat la primera pedra del que esdevindria el centre català dels catalans a Suïssa. Un any després, quatre-centes persones es reunien a Oerlikon. Dorca i Lucas, Ibáñez, Graupera, Llanes, Cam-

prubí, Aldama, Ovejero, Pena, Soms, Meneses i tants d'altres que venien de tot el país.

Josep Grau, capellà a Winterthur, l'ermità dels Alps, i Jordi Farrero, també capellà, a Baden, juntament amb Enric Bellprat, havien començat una obra que estendria una espurna de catalanitat per tota la Confederació, a Winterthur, a Baden, a Berna, a Friburg, a Lausana, a Ginebra.

Ja a la segona meitat del segle XIX, es detecta un primer corrent migratori a Suïssa; es funda el 1882, a Olten, la Sociedad Española de Beneficencia en Suiza, on tots els membres són catalans i la majoria, comerciants de vi. Després vindrà la Guerra Civil, i durant el 36 i el 39, nacionals i rojos buscaran a Suïssa seny i llibertat. Als seixanta arriba l'emigració que surt d'un país desfet que escup milers de treballadors al món, amb els quals construirà el seu miracle econòmic.

Casa Nostra començarà una tasca ingent, amb una il·lusió i voluntarisme que tapa les mancances econòmiques del projecte. Se senten ciutadans d'un país lliure on poder dir en veu alta, sense por ni vergonya, el nom de la pàtria. Cada una de les delegacions de Casa Nostra editarà revistes (*Plançó*, *Ginesta*, *L'Esqueix*), facilitarà el coneixement de la llengua, ajudarà a mantenir lligams i a no perdre identitats.

El catalanisme irreductible d'homes com Lucas i Bellprat servirà a Batista i Roca per poder ampliar a la Confederació les activitats del Consell Nacional de Catalunya. A Zuric, Ginebra i Lausana, se celebraran els Jocs Florals a l'exili de 1968, 1972 i 1976. A Basilea, aquest darrer any, s'organitza el Congrés Internacional de la Llengua i Literatura Catalana. Llach i Raimon actuaran sovint al país.

La catalanitat es viu a fons, desesperadament, amb la certesa de tenir la responsabilitat de fer-ho pel país. És la tasca d'un Sugranyes, de Silveri Kirchner, de Carme Eberenz,

de Montserrat Puig, de Teresa Montmany, de Rosa Giró, de Rose Zaugg, d'Angelika Maass, de Pere Barrufet, de Guiu Sobiela, de Gret Schib, d'Anton-Simó Massó, de Jaume Sans, de Gerard Soldevila, i tants i tantes altres, molts d'ells reconeguts amb l'actual premi Batista i Roca de la Generalitat de Catalunya. Ells són els que en un món on Catalunya no existia la van fer existir. Una Catalunya sovint desenfocada, mitificada, construïda a base de símbols, perquè els somnis són boires baixes que amb la realitat escampen. I per què no haurien d'estimar-la així, tal com raja, més pura i més sensual que mai?

Joan Dorca va jubilar-se ara fa uns cinc anys i segueix vivint a Baden, en una caseta que van comprar-se l'any 75. La Marta va estudiar Medicina i treballa a Winterthur. En Jordi és un alt executiu de l'UBS. Els nets, a qui tant els agrada sentir els contes dels avis en català i que són fanàtics seguidors del Barça, ja parlen en alemany entre ells. El record de Catalunya es fa vague i imprecís. És la boira alta dels cims, ara, la que sembla entelar els somnis.

També Baden ha canviat, encara que no ho sembli. La fàbrica que els senyors Brown i Boveri fundaren l'any 1891 es va unir, gairebé un segle després, amb l'empresa sueca Asea, donant lloc a l'ABB, que encara es tornaria a fusionar amb Alstom per crear l'empresa líder mundial en tecnologia d'energia i automatització.

El llarg camí que va fer Joan Dorca des de la Segarra fins al Museu Langmatt va existir amb altres noms, no pas amb el seu, inventat per a aquesta història.

No, no van ser els Tarradellas, ni els Cambó, ni els Cals, ni els Pijoans, ni les Rodoredes. La petjada enorme dels catalans a Suïssa és de tots aquells que amb l'esforç de robar temps al temps, sovint anònimament, des dels racons de les seves vides, amb petits gests de cada dia, sense renunciar al

seu país ni a la seva llengua, abraçaren una nova pàtria i una nova cultura.

Suïssa és, gràcies a ells, una mica millor.

2 de març de 2007

Repasseu els detalls de la vida inventada de Joan Dorca i per internet topo amb aquesta història memorable.

Sidney Brown es va casar amb Jenny Sulzer, unint dues de les famílies més pròsperes de la Suïssa del començament del segle xx. El resultat va acabar sent el Museu Langmatt, una de les colleccions privades d'art més importants de la Confederació. Cap dels tres fills del matrimoni no va tenir descendència. L'últim, John A. Brown, va passar els darrers quinze anys de la seva vida reclòs en el primer pis de la magnífica villa que avui és la seu de la fundació. Homosexual com els seus germans, vivia al marge del món, cuidat per un criat personal, des que un accident a París el va deixar paralític. Un dia a la setmana, es traslladava amb la seva cadira de rodes a la planta baixa de la mansió a gaudir en silenci de la collecció d'impressionistes que els seus pares havien reunit. Pissarro, Degas, Monet, Sisley, Gauguin i fins i tot un Van Gogh. I els vint-i-un Renoirs, que són la joia de la collecció. Cal imaginar-se un dia de tardor com avui que en Joan Dorca visita el museu, amb el parquet cruixint al pas de la cadira, avançant a poc a poc a través de la biblioteca, amb els finestrals enormes oberts al jardí però les cortines tirades, com sempre, en una penombra grisa i una llum somorta, ara la vista sobre un paisatge d'Ais de Provença de Cézanne, ara sobre un nu de Renoir, i en acabat sobre aquest estrany Van Gogh que retrata el Moulin de la Galette. Cada traç, cada detall, contemplat hores senceres en una angoixant solitud.

Una collecció que ben pocs al món havien pogut veure, tancada amb pany i forrellat a tothom, fins al punt que quan alguna de les peces s'enviava a l'estranger només s'hi afegia, discretament, que pertanyia a una *private Swiss collection*. Però John A. Brown, de qui es diu que encara alguna nit d'hivern, durant la caiguda dels primers flocs de neu, se'l sent passejar pel seu pis amb la cadira de rodes, decidí donar la casa i la collecció a la ciutat de Baden amb dues condicions: la primera, que el seu fidel servent pogués viure en una casa annexa a la villa fins a la seva mort; la segona, que la collecció només s'obris d'abril a novembre. John A. Brown temia que els visitants, en els mesos d'hivern, poguessin malmetre el seu encerat i geomètric parquet de fusta de roure.

3 de març de 2007

Afirma Wilde que a vegades podem passar-nos anys sense viure en absolut i que de sobte tota la nostra vida es concentra en un sol instant. És exactament això. És per viure'l, aquest instant, que paga la pena donar ales al capitalisme fins que rebenti.

L'hem viscut junts, aquest moment, amb la Carola i els fills. Ja està fet, divuit anys llençats a la paperera. El mes de juny tornarem a Barcelona, un cop acabin el col·legi, està decidit.

Però encara tinc tres mesos per gaudir d'aquest país. I penso aprofitar-los.

1 de juny de 2007

LES ILLES DE SUÏSSA

Van viatjar lluny, els Robinson suïssos, per trobar una illa. Ni Defoe, ni Stevenson, ni Melville, ni Conrad, ni Loti no

van imaginar-se mai una illa deserta on una família normal i corrent, amb altes dosis d'habilitat pràctica i una intel·ligència útil, però sobretot un enorme devesall de sentit comú, hi sobrevisquessin. I, a més, que hi portessin una vida confortable i amb les comoditats més pròpies d'una casa de camp a la Riviera suïssa que no d'un tros de terra i roques amb palmeres i cocoters en ple Atlàntic.

Jules Verne en va fer un elogi encès («de tots els llibres de la meva infantesa, *Els Robinsons suïssos* era el que jo estimava més... quants anys vaig passejar en la seva illa! Com vaig envejar la seva sort! Així que ningú no se sorprendrà que hagi sentit l'impuls irresistible de posar en escena *L'illa misteriosa* i *Dos anys de vacances*»). Li agradaven més que el trist i amargat *Robinson* de Defoe, fins al punt que va escriure una de les seves novel·les com a homenatge, fent-la arrencar allà on acaba l'obra original: *Segona pàtria*.

Fritz, Ernest, Jack i Franz, els quatre fills de la família, juntament amb els seus pares, un pastor protestant expert en agricultura i una mare capaç de cuinar menges exquisides amb escassíssims mitjans, sobreviuen dos anys conreant camps, construint cases als arbres, cohabitant amb animals de tot el món (cangurs, pingüins antàrtics, elefants, llops i boes). Un èxit rotund del millor esperit emprenedor suís, fins al punt que quan tenen l'oportunitat de tornar a casa decideixen no abandonar la seva Nova Helvècia. Per què, si ara l'illa ja era casa seva?

Johann David Wyss, de Berna, pastor protestant i pare de quatre fills en la vida real igual que en la seva obra, va escriure la història, amb una clara vocació pedagògica i unes profundes conviccions cristianes. Amb un claríssim fons rousseaunià latent. La versió que coneixem és la que anys després el seu fill, Johann Rudolf Wyss, escriptor i folklorista, autor de l'himne suís, va tornar a reescriure i publicar.

L'èxit fou immediat i ocupa des de llavors un lloc destacat entre les novel·les d'aventures de tots els temps, condemnada, però, a la secció de literatura juvenil, juntament amb Verne, Scott i Dumas. L'èxit no es perdona mai. I menys que enlloc, a la literatura.

Metàfora plàstica del *heimat* suís, els Robinsons suïssos no fan altra cosa que recrear el país que coneixen, la seva terra del *Mittelland* bernès. És un autèntic tractat de vida privada, encara vàlid avui. Mai una illa no fou tan útil per entendre un poble. Aquesta és la clau de la novella: la representació d'un món, l'allegoria d'un esperit.

Exactament igual que el que signifiquen les illes suïsses. El país dels Alps i els grans llacs continentals, de feréstecs paisatges i verds inacabables, del Rin i el Roine, de l'Aare i el Limmat. La terra dels Grisons i del Valais, bressol de la reforma, el pacifisme i la neutralitat, dels grans capitals i dels rellotges, les xocolates i els formatges. Tots els tòpics imaginables sobre Suïssa sempre erren en l'essencial. Tant mirar cap amunt ens oblidem de mirar cap avall. Tant comptar quatre mils i sovint hem badat de fixar-nos a ran de terra. Tan aclairats per la immensitat de Lémans i Constances i no hem estat atents al que teníem al davant. Unes petites llenques de terra que clapegen de tant en tant el blau marí profund de les gemmoses aigües dels llacs alpins. Són les illes d'Helvècia.

No surten en les guies de viatges, tossudament obsessiionades a conduir els turistes als carrerons sense sortida de les caricatures (prat amb vaca, muntanya amb funicular, carrer comercial idèntic a tot arreu). I, en canvi, només en les illes de Suïssa podem entendre el caràcter d'aquest poble.

Sovint s'ha dit que la Confederació és en ella mateixa una illa enmig d'Europa. No deu ser, doncs, des de les seves illes i illots, a les entranyes de la seva ànima, on hauríem de buscar primer per mirar d'entendre'n alguna cosa?

En tres ocasions de la seva història, Suïssa, més que mai, es va convertir en una illa: el 1291, un petit illot democràtic de pagesos i camperols enclavat en una Europa feudal que es des-sagnava; el 1848, una illa liberal que s'obria pas entre monarquies absolutes i conservadores, i el 1939, quan restà rodejada pels exèrcits feixistes i no va poder resistir el terror, cedint a la vergonya d'una neutralitat exquisida tacada de roig i negre.

Llacs i muntanyes. Però, sobretot, illes.

A l'illa de Werd s'hi arriba per una passera de taulons. És al mig del Rin, abans d'arribar als salts d'aigua de Schaffhausen i al davant mateix de Stein am Rhein. Des de les seves platges, «la pedra sobre el Rin» enlluerna. Però la bellesa medieval de Stein, trepitjada per hordes de turistes, s'amaga just el que cal des del riu.

Passar unes hores a Werd, sentir com el terra de fusta cruix al teu pas sobre el riu, visitar la capella del monestir i assistir a les oracions de les dotze, asseure's en un dels bancs de l'illeta i fer el badoc, una hora i una altra, contemplant el Rin que tan suau avança cap als salts, és un espectacle d'una finor pulcra, tellúrica.

Set quilòmetres enllà de Werd, passats els salts, el Rin fa un dels seus girs més malenconiosos, que només repetirà, en una escala més panoràmica, a Basilea. Entre una doble corba, ocupant tot l'illot, el monestir de Rheinau, amb les seves torres bessones, és una de les joies del barroc suís i exemple perfecte de la Contrareforma. Com Sankt Gallen, al segle XVIII va ressorgir d'uns anys d'oblit. Però l'esplendor de daurats i querubins durà poc. Tot el que l'abat Gerold II va reconstruir, tornava a caure en la foscor: primer, tènueament, amb la invasió francesa; després, de forma definitiva, amb la dissolució ordenada pel cantó de Zuric el 1862. La decadència va continuar, i en els anys següents va convertir-se en un hospital i una clínica psiquiàtrica.

També a les petites illes d'Ufenau i Lützelau, situades al final del llac de Zuric, ja al cantó d'Uri, es pot visitar l'església de Sankt Peter und Paul. Van créixer igualment sota la protecció d'Einsiedeln i es van convertir en uns importants centres intel·lectuals en les bromoses matinades de l'edat mitjana. Deixades a la seva sort, el pes dels anys i la reforma les aniquilà. S'han convertit avui en uns plàcids llogarrets d'esbarjo, amb restaurant *self-service* inclòs, tot previst per fer-hi una costellada i passar l'estona amb els nens. Com l'illa d'Ogoz, al llac de la Gruyère, que encara conserva les restes d'un castell i una capella. I una situació privilegiada des d'on s'ensumen ja les fondues *moitié-moitié* que els restaurants de la ciutat despatxen vint-i-quatre hores al dia als turistes assedegats d'emocions fortes en ple mes d'agost.

L'illa de Saint Pierre, en canvi, al llac de Biemme, no té res a veure amb totes les anteriors. És la més gran de totes les illes suïsses. De fet, arran d'unes obres per controlar les aigües del Jura, va transformar-se en una península d'uns cinc quilòmetres de llargada. Inaccessible al trànsit i a les bicicletes, St. Peterinsel (Biel/Bienne és una de les poques ciutats bilingües de Suïssa) és una reserva natural, d'ocells i plantes, on encara queda algun racó, cap al tard, un cop la invasió de famílies torna a casa, per escoltar el silenci.

Paisatge mut, a redós de les muntanyes del Jura i dels Alps, que agradava tant a Goethe, l'emperadriu Josefina i els reis de Suècia i Baviera quan visitaven l'illa, però que sobretot va marcar per sempre un il·lustre ginebrí, Jean-Jacques Rousseau. St. Peterinsel guarda el record de l'exili de Rousseau en el seu propi país. Nascut a Ginebra, va viure a França però es va veure obligat a fugir a Suïssa, d'on acabaria expulsat, també. En la seva peregrinació per vil·les i ciutats de la Confederació va acabar trobant el seu jardí, la seva arcàdia feliç, a l'illa de Sant Pere. «Tornem a la natura», cla-

mava Rousseau, en la seva lluita a favor de l'amor i la compassió. I Rousseau no va sentir-se mai tan a gust enlloc com a St. Peterinsel. Hi passà només uns mesos, però les descripcions que fa de l'illa reflecteixen un dolç i sentit enyorament:

«Souvent laissant aller mon bateau à la merci de l'air et de l'eau je me livrais à des reveries sans objet et qui pour être stupides n'en étoient pas moins douces. Je m'écriois parfois avec attendrissement: ô nature, ô ma mère, me voici sous ta seule garde; il n'y a point ici d'homme adroit et fourbe qui s'interpose entre toi et moi. Je m'éloignois ainsi jusqu'à demi lieue de terre; j'aurois voulu que ce lac eut été l'océan».

No escriurà Rousseau unes planes tan apassionades com a Sant Pere, un dels paisatges ideals on tenir temps per trobar en un mateix aquella part de la terra que la societat encara no ha empitjorat. Com és sabut, es refugià a Neuchâtel, lligada llavors al regne de Prússia. D'allà a Anglaterra i finalment a París, on va morir. Sempre recordaria aquells passeigs per St. Peterinsel com els moments en què més a prop va estar de la felicitat i de la seva natura estimada.

En honor seu, a Ginebra, un tros de terra al començament del Roine, quan surt del Léman, és avui l'illa Rousseau, amb una estàtua dedicada, i lloc de pelegrinatge de Gaziol en totes les seves visites a la ciutat de Fasquel. Una illa d'una estranya pau enmig del soroll dels cotxes que travessen el Pont des Bergues. No és l'única illa del Léman, n'hi ha una altra, l'illa de La Harpe, a Rolle, que és l'illa de Suïssa més peculiar: és la més petita (cent deu metres), es va crear artificialment i és l'única a la qual s'arriba amb pedals d'aigua.

Esclar que, posats a trobar illes curioses, la que queda al mig del Walensee, el llac de blaus obscurs on es reflecteixen les Churfisten i Flumserberg, és, sens dubte, la més extraor-

dinària: a mercè de les crescudes, que la inunden periòdicament, manté una bústia de correus on, igual que qualsevol robinson, es pot deixar un missatge que serà llegit pel següent que arribi a l'illa. Schnittlauchinsel, paradigma dels paradigmes i d'illa enmig d'una illa. Com competir amb un illot on les ampolles amb els missatges dels naufragats es llenquen precisament a l'illa mateixa dins d'una neta i funcional bústia dels correus suïssos, a punt perquè el proper naufrag pugui començar a llegir-los?

I encara faltaria parlar de tantes altres illes!

Tot va començar un dia d'estiu d'agost de 1291 al prat de Rütli, en una elevació a la vora de la riba del llac dels Quatre Cantons, quan els representants dels tres cantons fundacionals es reuniren per jurar-se fidelitat eterna. A poques milles de distància, les illetes de Seedorf, prop del monestir barroc de Saint Lazarus, avui il·luminades de nit amb uns fluorescents brillants i engegadors, n'eren les úniques i mudes espectadores.

10 de juny de 2007

EL PERQUÈ DEL CAPITALISME, SEGONS QUIM MONZÓ

L'any 1996, Quim Monzó declarava a *El Punt*: «No sé si semblaré una mica cursi o llepadet, però l'aire està ple de contes. Vas pel carrer i són a tot arreu. Ara bé, per tal de trobar on és el conte, certament has d'anar esculpint, treure tot el que és accessori, reduir l'aire fins al punt necessari. La meva obsessió és anar despullant, i per això la meua fascinació per la forma del conte».

I és que si l'aire està ple de contes, el capitalisme està ple d'aire. El segon mil·lenni l'ha enganxat en plena forma, amb uns pulmons saníssims i un tipus envejable. El capital és al

2007 el que Marilyn era als sostenidors als anys cinquanta. Cada dia més gran, grandíós, global fins i tot. Comunisme, socialisme, anarquisme o terceres vies, tant se val, la resta de sistemes econòmics s'han extingit a les UVI dels mercats financers, i el seu record ja ens porta als temps dels telègrafs, els zepelins i les fotos de color sèpia. El capitalisme ho ha arrasat tot.

Les preguntes són inevitables: què ha passat? Per què? Com hem arribat fins aquí? I encara Woody Allen n'hi afegiria una altra de més inquietant: què hi ha per sopar?

Algú va dir un cop que el capital ho ha comprat tot, fins el nostre silenci. Ha estat un procés èpic, tan apassionant com els sentiments estereotipats del nostre dia a dia, que Monzó desconstrueix en els seus relats. La seva ha estat una victòria esclatant i rotunda, encara que hagi calgut interposar, com afirma Latouche, «xarxes de seguretat» (rendes mínimes, subsidis, etc.) per esmorteir qualsevol opinió incòmoda, perpetuar-se en una lluita sense adversari i «colonitzar l'imaginari social compartit». Més planerament, el capital ha demostrat tenir uns budells capaços d'engolir-ho tot, i avall.

Recentment, Luc Ferry, filòsof i exministre d'Educació del govern conservador de Jean-Pierre Raffarin (i és que sembla mentida el que arriben a escriure els exministres), va publicar *Aprendre a viure. Tractat de filosofia per a les joves generacions*. Una de les tesis del llibre és que el capitalisme va inventar l'amor. Afirmar Ferry que en l'Europa medieval la gent vivia en pobles i petites comunitats rurals, sota estrictes ritus religiosos. Quan el capitalisme va inventar l'assalariat, no es va adonar del que acabava de fer: els petits menestrals van anar deixant les seves comunitats d'origen per anar a treballar a la ciutat, i alhora s'emancipaven del pes de la tradició i de la religió. En altres paraules, van guanyar la llibertat. L'autonomia financera que va significar el capitalisme

medieval va suposar que la gent es pogués casar amb qui volgués. La condició d'home modern està estretament lligada a aquest fenomen, l'aparició del matrimoni per amor. Sentiment que faria aparèixer també dos fenòmens desconeguts fins aleshores: l'amor pels fills i l'allunyament del fet religiós.

Era l'última dada que em faltava saber: l'amor apareix gràcies al capital, doncs. La darrera peça del joc. Ja no hi ha dubte, la resposta del perquè de tot plegat no es troba ni en l'aire —ple de poemes—, ni en el vent —collapsat de cançons—, sinó en el capital.

22 de juny de 2007

XOCOLATA SUÏSSA

La bona xocolata no té textura, brilla, i la seva pell reflecteix un aspecte suau, com de gasa i de seda.

Va arribar-hi tard, molt tard, a Suïssa. Colom, Hernán Cortés i els espanyols feia anys que, entre tast i tast, debatien si era un menjar dels déus o del dimoni. La primera notícia que es té a la Confederació d'aquell or negre és gràcies a Heinrich Escher, batlle de Zuric, que amb motiu d'una visita a Brusselles, a començaments del XVIII, va tastar la xocolata desfeta. La beguda va fascinar-lo. Però no va ser fins al 1819 quan Louis Cailler va establir a Vevey el primer molí de xocolata cent per cent suís. Una mica més tard, el senyor Suchard fundà també la seva pròpia marca. No tardarien a sumar-s'hi els Peter (inventor de la xocolata amb llet), Kohler i Nestlé.

Mel, ametlles i, naturalment, xocolata. El Toblerone. Encara avui igual al que Theodor Tobler, de Berna, va inventar l'any 1909. Tres teories s'han aventurat per explicar la seva forma peculiar: la més decent, que tindria l'origen en les

muntanyes (el Cerví, en concret); la segona, més pujada de to, que defensa que la forma s'inspira en les ballarines del Folies Bergère de París, on Herr Tobler va viure alguna vetllada memorable i els colors i les cames aixecades de les coristes en forma de ve baixa no només van servir per inspirar Toulouse-Lautrec; la tercera teoria, en canvi, porta al característic seny calvinista suís i apunta que el triangle caldria atribuir-lo al símbol de la maçoneria, atès que Tobler, entre visita i visita a París, cabarets i coristes, tenia temps de practicar la francmaçoneria. El nom, en canvi, és més fàcil d'explicar: només cal ajuntar *Tobler* amb *Torrone*.

El cas del senyor Lindt és igualment notable. Fill d'una família benestant de Berna, va estar sempre més interessat en la qualitat dels seus productes que a millorar el compte corrent del banc. Una actitud ben poc suïssa, val a dir. L'any 1879, gràcies a una nova tècnica amb la mantega de cacau, fabricà una xocolata que es fonia a la boca. Acabava de néixer la xocolata *fondant*. Mai va tractar d'expandir la seva empresa o augmentar-ne la clientela. Ell determinava a qui i a quin preu es venien els seus productes i punt. Però l'èxit de la seva xocolata aviat va ser famós arreu del país. Es va convertir en el pastisser de referència de la Confederació. La demanda va augmentar tant que es va declarar incapaç de satisfer-la. I va optar per vendre l'empresa al senyor Sprüngli i poder seguir inventant, tranquil, sense l'estrès de l'èxit, noves desconstruccions xocolateres.

Rudolf Sprüngli. Ell i el seu pare compren el 1840 una petita pastisseria en una plaça del centre de la ciutat de Zuric. Li canvien el nom i així, un matí ara fa cent setanta anys, els zuriquesos que passaven per davant d'aquella nova botiga, amb aparador a Paradeplatz i a la Bahnhofstrasse, no sospitaven que s'acabava d'inaugurar una de les grans institucions de la ciutat. Visitar Zuric i no deixar-se caure per la

confiteria Sprüngli és com anar a Grindelwald i tancar-se tota la tarda mirant la televisió.

Rudolf va ser qui comprà Lindt (per un milió i mig de francs), però, curiosament, a la seva mort va dividir el negoci entre els seus dos fills: a un va deixar-li les dues pastisseries; a l'altre, la fàbrica Lindt-Sprüngli, que avui és una companyia amb trenta mil cinc-cents llocs de treball, deu mil milions de francs suïssos de beneficis i un nom conegut mundialment.

Més interessant és el cas del net de Rudolf que va heretar la botiga. Amb una filosofia més propera a Lindt que a la dels seus avantpassats, Richard Sprüngli no ha volgut mai sortir de Suïssa. Encara avui, als seus noranta anys, se'l pot veure a la confiteria de Paradeplatz o en alguna de les altres disset botigues que té per tot Suïssa. Gairebé hi treballen sis-cents empleats, amb una curiositat: darrere el taulell només despatxen dones. Herr Sprüngli és inflexible en aquesta qüestió. I en la qualitat dels seus productes: les seves trufes del dia es posen a la venda cada matí i les que no es compren al llarg del mateix dia es retiren dels prestatges al vespre.

No és estranya, doncs, la passió dels helvecis per la xocolata, fins al punt que una enquesta feta als nens suïssos d'edat preescolar a començaments dels noranta va assenyalar que la meitat dels enquestats creien que les vaques eren de color lila. Suchard va registrar la marca Milka (una paraula que combina *llet* i *cacau* en alemany) el 1901, i ben aviat va utilitzar una vaca a l'embolcall. Però la primera vaca era blanca. El 1930 es van passar a un sant bernat, però el 1971 van tornar a fer servir la vaca com a símbol de marca i per als anuncis de la televisió van escollir-ne una de la raça Simmental, no només pel seu aspecte pacífic sinó també per la seva pell, clara i fàcil d'acolorir. Van pintar-la de lila amb un esprai. La campanya publicitària va ser un èxit rotund. Al llarg de vint anys, la vaca que feia de model va haver de ser substituïda unes quantes vegades, tot i que la

més coneguda va ser l'Oreneta, que, enmig d'ovacions, va jubilar-se l'any 1990. La seva popularitat la va salvar de l'escorxador gràcies a una onada de protestes. Suchard va invertir uns sis mil francs l'any pel seu manteniment, fins que va deixar el món i les pastures. La jubilació bovina més cara de la història.

«Morir és traslladar-se a una casa més bella. Quan s'abandona el cos s'entra en una existència en què el temps ja no compta, o, simplement, ja no hi ha més temps, de la mateixa manera que tampoc no es podria parlar d'espai i de distància [...]. En general, sou esperats per la persona que més estimeu. Sempre la trobareu en primer lloc. [...] Després, una llum brilla al final».

La doctora Elisabeth Kübler-Ross, zuriquesa, amb vint-i-tres títols *honoris causa* al darrere, s'ha acabat convertint, entre l'escepticisme inicial i final de la comunitat científica, en la gran experta mundial de la tanatologia. El seu lema, «la mort, una aurora», té un deix de regust de tast de xocolata.

Des del bombó a la xicra calenta, una mossegada de xocolata suïssa és també l'entrada a un temps que ja no compta i a una llum que brilla al final. És el gust de Pestalozzi i Piccard, de Spyri i Zorn, del pont de pedra de Verzasca i de les termes de Vals, de Sankt Peter de Zuric i el Museu de la Reforma de Ginebra, del pont de la capella i el fossat dels ossos, de Constança i Friburg; la boca s'omple de sensacions i memòries, de Bullinger i Carles Borromeu, de Blocher i la Federació Anarquista del Jura, de l'Appenzell i de la pedra d'Unspunnen, de les illes suïsses i del Mönch, del romanx i de l'arpità, de Paracels i de Bertarelli, *El llibre del meu pare* i Guillem Tell, el federalisme i els refugiats i la Creu Roja; la llengua s'estremeix al primer tast de matances i guerres, de

neutralitat i vergonya, de la comissió Bergier i de Maurice Rossel, Frankfurter i Wilhelm Gustloff, el suport a Franco i el *business as usual*; en alguns moments es perd el temps de vista, i en els somnis es veuen atrapats Castorp i Tartarí, Frankenstein i Pere, el pastor, Uorsin, Obèlix, Holmes i els Robinsons.

Aleshores la boca es fa flonja, plena de baronesses i burgesos, arxiducs i milionaris, evasors d'impostos i exiliats de fondes butxaques, les estrelles dels comptes corrents universals; els llavis s'humitegen, rojos, encesos amb el Cabaret Voltaire i els dadaistes, Bakunin, Lenin i Malatesta, la vaga general i els sionistes, Jeremias Gotthelf i els germans negres; els ulls semblen aclucar-se, recordant potser una baixada en trineus a Preda, un passeig a l'illa Mainau, al llac de Constança, un cafè a l'Odeon o un *cervelat* a la Bellevueplatz, de Zuric. Un mocador s'enduu el rastre del temps que no és temps, i amb el mocador també se'n van artesans i filantrops, emprenedors i savis, homes, tots ells, fidels al temple de la democràcia.

Arriba un punt que es veu brillar la llum al final, els Alps de Hodler i Segantini, les criatures de Giacometti i els colors de Klee, el Constança naufragant sota el Säntis, l'Eiger al mig d'un arc de Sant Martí, la passera de fusta de l'illa de Werd i Gruyère, el carrer buit, en l'últim alè del capvespre.

Però el darrer gust del paladar, aquell que sublima el moment, es produeix quan abans de passar cap a l'intestí, en un rotet gloriós, la xocolata emet el seu darrer crit abans de caure per l'abisme: Senior Executive Talent! Després, desapareix i mor.

30 de juny de 2007

Hem anat a la granja de l'Appenzell a comprar els últims formatges. I, com cada vegada, després ens hem atansat fins al turó que queda al darrere. Només aquí podíem dir adeu a Suïssa. Demà tornem a Barcelona.

#KeepReadingACasa
#JoEmQuedoACasa

EPÍLEG

Deu anys després, celebrat un referèndum d'autodeterminació l'1 d'octubre i proclamada la República Catalana el 27 d'octubre del 2017, els catalans tornem a lluitar pels nostres drets i llibertats, tornem a tenir exiliats a Suïssa i, ara sí, hi som i se'ns espera.

Espero que hagi quedat palès per a tots els lectors que han aconseguit arribar fins aquí que, en una primera vida, vaig treballar durant divuit anys per a una companyia multinacional d'assegurances. Primer com a advocat, després com a «executiu» i encara, els dos últims anys, com a membre d'un equip internacional amb seu a Suïssa, on vaig viure durant aquest temps.

Acostumàvem a planificar l'estratègia de l'empresa per objectius i l'execució per projectes de treball. Sovint intervenien col·legues d'arreu d'Europa. Els projectes tenien una organització complexa, amb el seu Steering Committee i tot un arsenal de passos a portar a terme, un cop iniciat (*kick off*) i avaluat el DAFO corresponent. A vegades, aquests projectes duraven anys i el seu seguiment era acompanyat per consultors internacionals —a preus de consultors internacionals.

Arribava un moment que s'acabava la fase de desenvolupament i començava la fase d'execució. A partir d'aquest mo-

ment, calia anar seguint si els resultats reals s'adequaven amb els inicials previstos. I, al final, el projecte es donava per acabat.

De totes aquestes fases, la més important per a l'empresa era la de les *lessons learned*, o lliçons apreses. Només es considerava que el projecte es podia tancar i que l'empresa guanyava el coneixement i l'experiència necessaris per abordar nous reptes quan se'n feia un examen acurat.

És l'hora d'avaluar les lliçons apreses del procés cap a la independència.

Avui sabem que la independència de Catalunya és irreversible. Que hem estat capaços d'organitzar un referèndum d'autodeterminació i guanyar-lo. Que hem defensat amb els nostres cossos el dret a votar. Que hem aturat un país per protestar. Que un Parlament escollit democràticament per tirar endavant un programa tirava endavant un programa que incloïa la declaració política de la independència de Catalunya.

També sabem que de l'Estat espanyol ho podem esperar tot (de fet, ja ho sabíem) i que d'Europa no en podem esperar gaire (de fet, això és el que realment ens ha sorprès: que Europa permetés el grau de violència de l'Estat i emparés la repressió contra els nostres electes). I encara, tenim una gran lliçó apresada més: que sense un salt col·lectiu i nacional que no només defensi sinó que respongui organitzadament i concentradament a fer efectiva la República, aquesta no és possible.

Millorant, perfeccionant, aprenent i corregint, un cop i un altre, la meua companyia va arribar a liderar el mercat europeu d'assegurances —i després va ser venuda a la competència—. Lliçons apreses que hem de tenir en compte, més que mai, de cara al futur, on l'independentisme ha de fer alguna cosa més que guanyar: ha de defensar la seva victòria.

Abril del 2018

ÍNDEX DE NOMS

- Adler, H. G., 167
 Adorno, Theodor, 257
 Adrian (*vegeu* Adrian Stephen)
 Agassiz, Louis, 149
 Agoult, Marie d' (*vegeu també* Daniel Stern), 128
 Agustí, sant, 64, 69, 278
 Ailly, Pierre d', 69
 Alavedra, Joan, 49
 Albert de Baviera, 266
 Albert VII d'Àustria, arxiduc, 311
 Aldama (català a Suïssa), 326
 Alexandre V, papa, 67
 Alfons el Magnànim, 64, 70
 Alighieri, Dante, 314
 Allen, Woody, 191, 336
 Almer (germans, Ulrich i Christian), 142
 Amat-Piniella, Joaquim, 157, 158, 159, 160
 Ambròs de Milà, sant, 69
 Amiel, Henri-Frédéric, 45
 Amiet, Cuno, 258
 Andersen, Hans Christian, 194
 Anglada Camarasa, Hermenegild, 194
 Angst, Fritz (*vegeu també* Fritz Zorn), 46
 Antonello da Messina, 302
 Apollinaire, Guillaume, 230
 Arabia, Ramon, 150
 Aragon, Louis, 251
 Argullol, Rafael, 147
 Arouet, François-Marie (*vegeu també* Voltaire), 191
 Arp, Hans, 230
 Ascott, 188
 Austen, Jane, 41
 Azúa, Félix de, 217, 218
 Bach, Johann Sebastian, 48, 49, 51
 Badrutt, Johannes, 256
 Bakunin, Mikhaïl, 120, 190, 228, 341

- Baladia, els, 27
- Baladia, Francesc Xavier, 27
- Baladia, Jaume, 27, 28
- Baladia, senyora (nom de casa-
da de Maria Teresa Mestre,
vegeu també), 27, 28
- Balkin (fotògraf), 62
- Ball, Hugo, 230
- Ball, John, 149
- Barceló, Miquel, 308
- Barral, Carlos, 35
- Barrufet, Pere, 327
- Batista i Roca, Josep Maria,
319, 320, 326
- Baudrillard, Jean, 55
- Beauharnais, els, 58
- Beauharnais, Alexandre de
(vescomte), 58
- Beauharnais, Eugène de, 58
- Beauharnais, Hortènsia de, 58,
59
- Béhar, Yves, 185
- Bell, Vanessa, 149
- Bellprat, Enric, 325, 326
- Benet XIII, papa (*vegeu també*
Pero Martines de Luna), 64,
67, 68, 69, 70
- Benet XVI, papa, 134
- Benguerel i Llobet, Xavier, 277
- Ben Plantada, la (referit a Ma-
ria Teresa Mestre, *vegeu tam-
bé*), 27, 28
- Bergier, Jean-François, 161,
162, 163, 168, 169, 171, 341
- Bergman, Ingrid, 314
- Bergson, Henri, 228
- Bernardotte, els, 60
- Bernat, Enric, 261
- Bertarelli, Ernesto, 185, 340
- Berthier, Louis Alexandre, 111
- Bertrana, Aurora, 268, 270,
271, 273, 308
- Bertrand (*vegeu* Bertrand Pic-
card)
- Bircher-Benner, Maximilian
Oskar, 216, 217
- Bis, Hippolyte L. E., 82
- Bitzius, Albert (*vegeu també* Je-
remias Gotthelf), 208
- Blasco Ibáñez, Vicente, 65
- Blocher, Christoph, 340
- Bonaparte, Lluís, 58
- Bonaparte, Napoleó, 58, 59, 60,
66, 81, 111, 116, 118, 119,
125, 152, 190, 246, 267
- Bonifaci IX, papa, 67
- Bonnefous, Michel, 185
- Bonnemaison, Francesca, 39,
269, 300, 301, 303, 304
- Borges, Jorge Luis, 22, 99, 157,
228
- Borja, Alfons de (*vegeu també*
Calixt III), 64
- Bormann, herr, 17, 76, 77, 135,
157, 172, 295
- Bormann, Martin, 252
- Borromeu, príncep, 21
- Borromeu (arquebisbe), Car-
les, 340
- Bosch i Catarineu, Ròmul, 194

- Bosch i Gimpera, Pere, 320
 Botta, Mario, 287, 310, 319
 Botticelli, Sandro, 302
 Boveri, Walter, 327
 Brahms, Johannes, 148, 154
 Braun, Eva, 274
 Brecht, Bertolt, 228, 317
 Brehmer, Hermann, 250
 Breton, André, 83, 231, 251
 Brin, Sergey, 130
 Brocà, Guillem M. de, 26
 Broto, Carmen, 195
 Brown, Eugene Lancelot, 327
 Brown, John A., 328, 329
 Brown, Sidney, 328
 Bruegel el Vell, 323
 Bugnion, Charles-Juste, 29
 Bugnion, Geneviève, 29
 Bugnion, Gustave, 29
 Buisson, Nicolas, 322
 Bullinger, Heinrich, 222, 223, 225, 340
 Burckhard, Jacob, 287
 Busch, Fritz, 129
 Byron, lord, 101, 148, 151

 Cabot, Pere, 281
 Cailler, Louis, 337
 Caixal, Antoni, 63, 69
 Calas, Pierre, 99
 Calatrava, Santiago, 287
 Calixt III, papa (*vegeu també* Alfons de Borja), 65
 Calvet Pascual, Agustí (*vegeu també* Gaziell), 35, 36

 Calví, Joan, 39, 65, 95, 97, 98, 99, 101, 108, 109, 190, 223, 287, 295, 308
 Calvino, Italo, 61
 Cambó, Francesc, 26, 35, 39, 269, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 308, 327
 Camprubí (català a Suïssa), 325-326
 Camus, Albert, 324
 Canetti, Elias, 227
 Capmany, Maria Aurèlia, 279
 Carbonell, Lluís, 64
 Cardó (mossèn), Carles, 50, 237, 238, 239, 240, 269, 308
 Cardona, comte de, 69
 Carigiet, Alois, 254, 255
 Carlemany, emperador, 61, 62
 Carles, emperador, 307
 Carles de Borgonya (*vegeu també* Carles I el Temerari), 91
 Carles I el Temerari (*vegeu també* Carles de Borgonya), 90
 Carner, Josep, 52, 54, 55
 Carola, esposa de l'autor (*vegeu* Carola Miró Bedós)
 Carola, filla de l'autor (*vegeu* Carola Torra Miró)
 Carrasco i Formiguera, Manuel, 237
 Carreras, Manuel, 240
 Carroll, Lewis, 187
 Caruso, Enrico, 309
 Casals, Muriel, 16
 Casals, Pau, 48, 49, 50, 327

- Casals Istomin, Marta, 49
 Casanovas, Joan, 269
 Casas, A., 240
 Casas, Joaquim, 150
 Casas, Ramon, 25, 27
 Castellet, Josep Maria, 103
 Castellio, Sebastian, 95, 97, 98,
 99, 287
 Caterina, emperadriu, 117
 Cavour, Camillo, 314
 Celan, Paul, 257
 Cèsar, Gai Juli, 71, 175, 177, 178
 Cézanne, Paul, 328
 Chagall, Marc, 233
 Chaplin, Charles, 39, 101
 Chateaubriand, François-René
 de, 36, 58, 59
 Chénier, Andrea
 Choderlos de Laclos, Pierre, 42,
 138
 Choffat, Denis, 270
 Chönoz, Selina, 254, 255
 Churchill, Winston, 133, 161
 Cilea, Francesco, 314
 Cingolani, Stefano Maria
 Cinto, mossèn (*vegeu també* Ja-
 cint Verdaguer), 209, 210,
 238, 300
 Clavel, Alexander, 287
 Climent VII, papa, 67
 Clinton, Bill, 162
 Colom, Cristòfor, 337
 Colon, Germà, 284
 Colonna, Oddone (*vegeu tam-
 bé* Martí V), 63, 70
 Comillas, marquesos de, 209
 Companys, Lluís, 268, 269,
 272, 273, 320
 Conan Doyle, Arthur, 152, 250
 Concepció (filla de Rafael Pat-
 xot), 301
 Conrad, Joseph, 329
 Cooper, James Fenimore, 180
 Cook, Thomas, 151
 Coray, Hans, 184
 Coromines, Joan, 283, 284, 285,
 308
 Coromines, Pere, 26
 Cortés, Hernán, 337
 Còsima (*vegeu* Còsima Liszt)
 Cossío, Manuel, 28
 Costa, Sílvia, 29
 Cranach el Vell, Lucas, 21, 302
 Croz, Michel, 47
 Cuixart, Jordi, 16
 Dalí, Salvador, 83, 251, 261
 D'Amato, Alfonse, 161
 Darwin, Charles, 286
 Daudet, Alphonse, 179
 Daumier, Honoré, 21
 Davidoff, Zino, 108
 Debussy, Claude, 134
 Decroly, Ovide, 213
 Defoe, Daniel, 329, 330
 Degas, Edgar, 328
 De Meuron, Pierre, 287, 290
 De Quincey, Thomas, 42
 Derungs, Ursicin, 45
 Descartes, René, 224

- DescLOT, Bernat, 130
 Dickens, Charles, 132, 151, 179, 188
 Digby-Jones, Charles, 253
 Dimitrievna Diakonova, Elena (*vegeu també* Gala), 250, 251
 Disraeli, Benjamin, 133
 Dostoievski, 99, 101
 Douglas, Lord Francis, 47
 Dreyfus, Alfred, 99
 Ducal, Enric, 281
 Duchamp, Marcel, 230
 Dufour, Guillaume-Henri, 99, 126
 Dumas, Alexandre, 331
 Dumon, Charles-Henri, 322
 Duplessis, Marie, 128
 Dürrenmatt, Friedrich, 44, 308, 314
 Eberenz, Carme, 326
 Eichmann, Adolf, 167
 Einstein, Albert, 119, 121, 122, 228
 Einstein, Hans Albert, 122
 Ekkehard IV, 66
 Elisabet de Wittelsbach, Sissi, emperadriu, 95, 101
 Éluard, Paul (*pseudònim d'Eugène Grindel, vegeu també*), 251
 Emden, Max James, 316
 Enric VIII, 290
 Erasme de Rotterdam, 96, 97, 287, 289, 290
 Ernst, Max, 251
 Escarré (abat), Aureli Maria, 240
 Escher, Alfred, 226, 231
 Escher, Heinrich, 337
 Escrivà de Romaní, Carmen, 197
 Esplà, Carles, 84
 Esterházy, comtes d', 21
 Étienne de Jouy, 82
 Etterlin, Petermann, 79
 Eugène (*vegeu* Eugène de Beauharnais)
 Eugènia de Montijo, 59
 Euler, Leonhard, 287
 Fabra, Pompeu, 27, 29, 150, 248, 319
 Falcone, Paul, 321, 322
 Farel, Guillaume, 110
 Farrero, Jordi, 325, 326
 Faruk, 191
 Fasquel, ciutadà, 65, 109, 334
 Fedced, Martí, 268
 Federer, Roger, 109
 Felip III, 311
 Felip IV, 38
 Ferran d'Antequera, 63, 65, 69
 Ferrater i Mora, Josep, 279
 Ferrer, Vicent, 64, 66, 69
 Ferry, Luc, 336
 Fiter, Josep, 150
 Folc, Joan Ramon (segon comte de Cardona), 64
 Fortuny, Marià, 195
 Fouché, Joseph, 96

- Fragonard, Jean-Honoré, 303
- Franco, Francisco, 39, 161, 280, 302, 341
- Frankfurter, David, 251, 252, 341
- Franz (fill d'Albert de Baviera), 266
- Frederic I de Prússia, 111
- Frederic III de Sicília, 131
- Frederic Guillem IV, 111
- Friburg, arquebisbe de, 89
- Friedrich, Caspar David, 21, 148, 154
- Frisch, Max, 44, 83
- Fritz (germà de Hans-Max Gamper Haessig), 281
- Füssli, Johann Heinrich, 224, 225
- Fuster, Joan, 104, 279, 299
- Gala (*pseudònim* d'Elena Dimitrievna Diakonova, *vegeu també*), 251
- Galè, Claudi, 289
- Galícia (català a Suïssa), 325
- Gamper Haessig, Hans-Max (Joan), 280, 281, 282
- Garibaldi, Giuseppe, 314
- Gassol, Ventura, 237, 240, 268, 270, 271, 272, 273, 308
- Gates, Bill, 130, 251
- Gaudí, Antoni, 25
- Gauguin, Paul, 328
- Gaziel (*pseudònim* d'Agustí Calvet Pascual, *vegeu tam-*
bé), 15, 23, 25, 27, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 153, 219, 220, 307, 308, 334
- Gehry, Frank, 287
- Geigy, Johann Rudolph, 287
- Geneviève (*vegeu* Geneviève Bugnion)
- George, Susan, 318
- Gerold II, abat, 332
- Giacometti, Alberto, 258, 341
- Giacometti, Augusto, 232, 258
- Gibbon, Edward, 195
- Gili, Gustau, 35, 39
- Giordano, Umberto, 314
- Giró, Rosa, 327
- Gladstone, William Ewart, 133
- Goebbels, Joseph Paul, 252
- Goethe, Johann Wolfgang von, 36, 39, 79, 80, 81, 117, 147, 148, 223, 333
- Gomà (cardenal), Isidre, 238
- Gómez, Ana María, 322
- Göring, Hermann, 252
- Goscinnny, René, 175
- Gotthelf, Jeremias (*pseudònim* d'Albert Bitzius, *vegeu tam-*
bé), 16, 117, 208, 341
- Goya, Francisco, 194
- Grass, Günter, 252
- Grau, Josep, 325, 326
- Graupera (català a Suïssa), 325
- Greco, El, 21, 194
- Green, Lloyd, 92
- Greene, Graham, 151
- Gregori XI, papa, 66

- Gregori XII, papa, 67, 68
 Gregori el Gran, papa, 64, 66
 Grindel, Eugène (*vegeu també*
 Paul Éluard), 250-251,
 Grugien, Paul, 160
 Grünewald, Matthias, 196
 Güell, Eusebi, 209
 Guerra, Alfonso, 86
 Guevara, Ernesto “Che”, 179
 Guillaume, James, 120
 Guillem, fill de l'autor (*vegeu*
 Guillem Torra Miró)
 Guillem II, kàiser, 43, 227, 228
 Guimerà, Àngel, 150
 Guisan, Henri, 162
 Gumà, Miquel (català a Suïssa),
 325
 Gustloff, Wilhelm, 251, 252,
 341
 Habsburg, els, 19, 186, 245
 Hadow, Douglas, 47
 Haller, Albrecht von, 147, 149,
 154
 Händel, Georg Friedrich, 296,
 297, 298
 Hans Albert (*vegeu* Hans Al-
 bert Einstein)
 Harrach, comtes de, 21
 Harrer, Heinrich, 145, 146
 Hayek, Nicolas G., 109, 110
 Hearst, William Randolph, 195
 Heckmair, Andreas, 145, 146
 Hegel, 119, 120, 305
 Heineken, Gerard Adriaan, 256
 Helena, filla de l'autor (*vegeu*
 Helena Torra Miró)
 Helena de Rússia, 194
 Hemingway, Ernest, 253, 254
 Hepburn, Audrey, 101
 Herder, Johann Gottfried, 147
 Hergé, Georges Remi, 181
 Herzog, Jacques, 287, 290
 Hesse, Hermann, 57, 228, 257,
 317
 Heusser, Johanna (*vegeu també*
 Johanna Spyri), 187
 Heydt, Eduard von der, 317
 Hilfiker, Hans, 183, 184
 Hilty, Gerold, 284
 Himmler, Heinrich, 252
 Hirsch, Paul, 139
 Hitchcock, Alfred, 153
 Hitler (Führer), Adolf, 80, 129,
 146, 161, 165, 169, 251, 252,
 274
 Hodler, Ferdinand, 16, 119,
 154, 257, 341
 Hofmann, Kurt, 111
 Hoffmann-La Roche, Fritz, 288
 Holbein el Jove, Hans, 289
 Holsboer, W. J., 250
 Hortènsia (*vegeu* Hortènsia de
 Beauharnais)
 Hudson, Charles, 47
 Hugo, Victor, 101
 Hume, David, 98
 Hus, Jan, 68, 69
 Ibáñez (català a Suïssa), 325

- Ignasi de Loiola, sant, 126
 Innocenci VII, papa, 67
 Irene (*vegeu* Irene Pijoan)
 Irla, Josep, 269, 270
 Isaïes (profeta), 297
 Isidor, 64
 Izard (català a Suïssa), 325

 Jacques (*vegeu* Jacques Piccard)
 Jaeggy, Fleur, 205, 206
 Jardí, Enric, 24, 26
 Jaume I el Conqueridor, 130, 186
 Jaume II de Mallorca, 131, 186
 Jank, Marcel, 229-230
 Jean (*vegeu* Jean Piccard)
 Jenkins, Roy, 133
 Jennens, Charles, 297, 298
 Jeroni, 64
 Jesucrist, 70
 Joan XXIII, papa, 67, 68, 70
 Jones, Brian, 182
 Jordi III, 117
 Josefina (Marie Josèphe Rose Tascher de la Pagerie, emperadriu), 58, 333
 Josep (*vegeu* Josep Tarradellas Macià)
 Joyce, James, 227, 228, 283, 315, 317
 Jung, Carl Gustav, 287, 317
 Jünger, Ernst, 259

 Kafka, Franz, 85, 204
 Kandinski, Vassili, 230
 Kasparek, Fritz, 146
 Kaufmann, Christian, 142
 Keller, Gottfried, 226
 Kellogg, Will Keith, 217
 Keynes, John Maynard, 139
 Kirchner, Silveri, 326
 Kjerulf, Alexander, 212
 Klee, Paul, 103, 119, 122, 123, 317, 341
 Kleiner, madame/frau, 130, 133, 212
 Knorr, herr, 215
 Knox, John, 95
 Koch, Bill, 185
 Koch, Robert, 249
 Kohler, Charles-Amédée, 337
 Kolbe, Fritz, 123
 Kropotkin, 120, 190, 317
 Kübler-Ross, Elisabeth, 340
 Kuhn, Köbi, 109
 Küng, Hans, 70
 Kunzle, Otto, 281
 Kurz, Toni, 143, 144, 145, 146
 Kyburg, comtes de, 19

 Ladislau, rei, 67
 Lanzmann, Claude, 167, 168
 Latouche, Serge, 336
 La Tour, Georges, 303
 Lavater, Johann Kaspar, 117, 223, 224, 225
 Le Corbusier, 101, 155, 184, 232, 243
 Lenin, Vladímir, 83, 227, 228, 231, 279, 341

Leoncavallo, Ruggero, 308,
 309, 314, 315
 Leopold de Baviera, 265
 Leopold de Prússia, 315
 Levi, Primo, 257
 Liechtenstein, prínceps de, 21
 Lindt, Rodolphe, 338
 Liszt, Còsima, 127, 128
 Liszt, Franz, 128
 Livingstone, David, 289
 Llach, Lluís, 326
 Llanas, Manuel, 36, 41
 Llanes (català a Suïssa), 325
 Lleó XIII, papa, 209
 Llimona, Jordi, 301
 Llobet, Josep, 281
 Lluís (vegeu Lluís Bonaparte)
 Lluís II de Baviera (Ludwig),
 128, 264, 265
 Lluís III, 265
 Lluís XIV, 190
 Lluís XV, 117
 Lluís XVI, 306
 Llull, Ramon, 73, 74, 75, 76
 Locke, John, 98
 López, Claudio, 209
 López-Picó, Josep Maria, 301
 Loti, Pierre, 329
 Lucas, Joan, 240, 325, 326
 Lucheni, Luigi, 101
 Luna, Félix, 313
 Luna, Pero Martines de (vegeu
 també Benet XIII), 64, 67, 69
 Luna, Maria de, 67
 Luter, Martí, 95, 224, 289
 Maass, Angelika, 107, 327
 Macià, Antònia, 269, 270, 271
 Macià, Francesc, 93, 272, 273
 Maggi, Julius, 215, 216
 Maginot, André, 158
 Magris, Claudio, 288
 Maier, Otto, 281
 Malatesta, 121, 341
 Malla, Felip de, 63, 64, 65, 66,
 69, 70
 Mann, Thomas, 194, 208, 227,
 228, 250, 317
 Maquiavel, 41, 118, 289
 Maragall, Joan, 25, 87
 Maragall, Pasqual, 307
 Marc, sant, 297
 Marcel (president d'IXI), 260
 Maria Antonieta, 96, 306
 Maria Estuard, 265
 Maria Lluïsa, emperadriu
 d'Àustria, 59
 Maric, Mileva, 122
 Marta (vegeu Marta Casals Is-
 tomin)
 Martí I l'Humà, 67
 Martí V, papa (vegeu també
 Oddone Colonna), 70
 Maruja (companya de Julio
 Muñoz Ramonet), 195, 196
 Marx, germans, 86
 Marx, Karl, 179
 Mas, Artur, 307
 Mascagni, Pietro, 308, 309
 Maspons, Francesc, 150
 Massó, Anton-Simó, 327

- Massó i Torrents, Jaume, 26
 Mata Hari, 227
 Maurois, André, 133
 Mayer, Corinne, 174, 175
 Max (fill d'Albert de Baviera), 266
 Mazzini, Giuseppe, 314
 McLuhan, Marshall, 54, 131
 Meili, Christoph, 170
 Melville, Herman, 329
 Mendelssohn, Felix, 49
 Meneses (català a Suïssa), 326
 Mengelberg, Willem, 129
 Mercury, Freddie, 101
 Mestre, Dolors, 27
 Mestre, Maria Teresa (de casa-da Baladia, també La Ben Plantada, *vegeu també*), 27, 28, 29
 Meyer, Conrad Ferdinand, 187, 226
 Michael (fill de Josep Pijoan i Maria Teresa Mestre), 28
 Miedinger, Max, 184
 Mileva (*vegeu* Mileva Maric)
 Miravittles, Jaume, 319
 Mir, Gregori, 320
 Miret i Sans, Joaquim, 26
 Miró Bedós, Carola, 17, 22, 42, 51, 72-73, 153, 154, 155, 156, 157, 192, 200, 212, 241, 282, 296, 298, 329
 Mistral, Frederic, 179
 Modigliani, Amedeo, 230
 Monet, Claude, 328
 Mònica (esposa del Santi), 72
 Monroe, Marilyn, 336
 Montaigne, Michel de, 36, 290, 291, 292, 293
 Montanyà, Lluís, 107
 Montes, Lola, 128
 Montessori, Maria, 213
 Montmany, Teresa, 327
 Montmollin, família, 270
 Montserrat (*vegeu* Montserrat Tarradellas Macià)
 Monzó, Quim, 79, 83, 335, 336
 Moore, Thomas, 290
 Mühsam, Erich, 317
 Muntaner, Ramon, 130, 131
 Muñoz, Xavier
 Muñoz Ramonet, Julio, 192, 193, 194, 195, 196, 197
 Murillo, 194
 Murphy Jr., Edward A., 114, 275, 276
 Musil, Robert, 257
 Mussolini, Benito, 228
 Nabokov, Vladimir, 101
 Napoleó (*vegeu* Napoleó Bonaparte)
 Napoleó Bonaparte, Carles Lluís (*vegeu* Napoleó III)
 Napoleó II Bonaparte, 59
 Napoleó III, 59
 Napoleó IV, 59
 Negrín, Juan, 320
 Negroponte, Nicholas, 184
 Nestlé, Heinrich, 337

- Niarchos, els, 256
- Nicolau I, 194
- Nietzsche, Friedrich, 128, 137, 140, 194, 228, 257, 287
- Obiols, Armand (*pseudònim de Joan Prat, vegeu també*), 102, 103, 104, 106, 107, 276
- Oedenkoven, Henry, 317
- Oliver, Joan (*vegeu també Pere Quart*), 87
- Olwer, Nicolau d', 268
- Onassis, els, 256
- Orelli, Johann Caspar von, 283
- Orléans-Longueville, els, 110
- Ornós, Jordi d', 64
- Ors, Eugeni d', 27, 100
- Orwell, George, 42
- Ossó, Lluís d', 281
- Otó I de Baviera, 265
- Ovejero (català a Suïssa), 326
- Paderewski, Ignacy Jan, 228
- Paganini, Niccolò, 129
- Page, Larry, 130
- Palmieri, família, 308
- Palmieri, Ottavio, 308
- Paracels, 287, 289, 290, 340
- Pareto, Vilfredo, 113
- Parkinson, Cyril Northcote, 114
- Parsons, John, 281
- Parsons, William, 281
- Patxot, Rafael, 39, 50, 238, 240, 269, 272, 298, 299, 301, 303, 304
- Pau (sant), 297
- Pedrolo, Manuel de, 277
- Pena (català a Suïssa), 326
- Pere, sant, 67
- Pere II el Gran, 186
- Pere III el Cerimoniós, 130
- Pere Quart (*pseudònim de Joan Oliver, vegeu també*), 87
- Perucho, Joan, 289
- Pestalozzi, Johann Heinrich, 39, 117, 212, 213, 214, 216, 225, 283, 308, 340
- Pétain, Philippe, 161
- Peter, els, 337
- Peter, Laurence J., 241, 275
- Petrarca, Francesco, 69
- Pfyffer, Franz Ludwig, 149
- Piaget, Jean, 213
- Piano, Renzo, 116, 123, 287
- Picabia, Francis, 230
- Picasso, Pablo Ruiz, 21, 230
- Piccard, Auguste, 181, 182, 183, 340
- Piccard, Bertrand, 182, 183
- Piccard, Jacques, 182, 183
- Piccard, Jean, 181
- Pictet de Rochemont, Charles, 125
- Pijoan, Irene, 24 29
- Pijoan, Josep, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 50, 327
- Pilat, Ponç, 147
- Pinito del Oro, 289
- Pissarro, Camille, 328
- Pitt, Brad, 146

- Pla, Josep, 23, 24, 25, 26, 28, 29,
30, 35, 37, 38, 104, 262, 286,
288, 290, 294, 305, 308
- Plandiura i Pou, Lluís, 29
- Plini el Vell, 207
- Poldi Pezzolli, Gian Giacomo,
21
- Polidori, John William, 151
- Porges, Siegismund, 142
- Pous, Andreu, 284
- Poussin, Nicolas, 57
- Prat de la Riba, Enric, 25, 26, 30
- Prat, Joan (*vegeu també* Armand Obiols), 102, 106
- Primo de Rivera, Miguel, 269,
272, 282, 283, 299
- Proust, Marcel, 41, 112, 113, 257
- Puccini, Giacomo, 309, 316
- Puig, Montserrat, 327
- Puig i Cadafalch, Josep, 26, 27
- Pujol, Carles, 281
- Quiroga, Horacio, 313
- Raffarin, Jean Pierre, 336
- Raimon (Ramon Pelegrero Sánchez), 326
- Rakhmáninov, Serguei Vasilievitx, 129
- Ramírez, Ariel, 313
- Ramuz, Charles Ferdinand, 22,
45, 271
- Ray, Man, 230
- Rei de França (Lluís XI), 90
- Reinhart, Oskar, 21, 22, 23
- Reinhart, Werner, 22, 23
- Renoir, Auguste, 328
- Revilliod, Gustave, 100, 101
- Richoz, Edmond, 207
- Richter, Hans, 230
- Richterich, Emil, 261
- Rilke, Rainer Maria, 22, 194,
257, 315, 317
- Ripoll, Maria
- Robert (fill de Maria Estuard),
265, 266
- Robertson, George, 253
- Robespierre, 138
- Rodoreda, Mercè, 102, 103, 104,
105, 106, 107, 276, 308, 327
- Rodríguez Ibarra, Juan Carlos,
86
- Roig, Montserrat, 159
- Rolland, Romain, 227
- Rossel, Maurice, 164, 165, 167,
168, 341
- Rossini, Gioacchino, 82, 85, 86
- Rosy (filla de Josep Pijoan i Maria Teresa Mestre), 28
- Rothmund, Heinrich, 158, 159
- Rousseau, Jean-Jacques, 45, 101,
213, 214, 317, 333, 334
- Rowling, J. K., 192
- Rubens, Peter Paul, 303
- Rubió i Lluch, Antoni, 26, 150
- Rubió i Tudurí, Nicolau Maria,
319, 320
- Runge, Philipp Otto, 148
- Rusiñol, Santiago, 150
- Ruskin, John, 151

- Rüthers-Seeli, Tresa, 244, 256
 Ruyra, Joaquim, 279
- Sagarra, Josep Maria de, 27,
 112, 136, 138, 302
 Sales, Joan, 104, 105
 Saltor, Octavi, 301
 Sal-lusti Crisp, Gai, 66
 Saint Léger, baró de, 315
 Saint Léger, baronessa de, 315,
 316, 317
 Sánchez Piñol, Albert, 33
 Sandoz, els, 287
 Sans, Jaume, 327
 Santi (company de feina i marit
 de la Mònica), 72
 Sants Oliver, Miquel dels, 26
 Sarsanedas, Jordi, 279
 Saussure, Horace-Bénédict de,
 149
 Savoia, els, 19
 Scheuchzer, Johann Jakob, 147
 Schib, Gret, 327
 Schiller, Friedrich, 79, 80, 81,
 82, 147
 Schmidt, Heinrich, 247, 248
 Schoeck, Othmar, 127
 Schönborn-Buchheim, prin-
 ceps de, 21
 Schultz, Howard, 130
 Schultz, Joseph, 30, 31, 32, 51,
 72, 77, 78, 86, 133, 135, 136,
 156, 157, 172, 286, 294
 Scott, Walter, 331
 Seelig, Carl, 205
- Segantini, Giovanni, 16, 257,
 258, 341
 Segimon, emperador, 63, 67,
 68, 69
 Seiler, Alexander, 49
 Semper, Gottfried, 21
 Sèneca, Luci Anneu, 238
 Sert, Josep Lluís, 100, 302, 308
 Servet, Miguel, 98, 99, 287
 Shakespeare, William, 41
 Shelley, Mary, 151
 Shelley, Percy Bysshe, 101, 148,
 151
 Siegfried (*vegeu* Siegfried Wag-
 ner)
 Silhouette, Étienne de, 117
 Simon, Bernhard, 194
 Sisley, Alfred, 328
 Smith, Albert, 149
 Sobiela, Guiu, 327
 Sofia, duquessa (filla d'Albert
 de Baviera), 266
 Soldevila, Gerard, 327
 Soms (català a Suïssa), 326
 Sorolla, Joaquim, 195
 Spengler, Alexander, 250
 Sprüngli, Richard, 339
 Sprüngli, Rudolf, 338, 339
 Spyri, Johanna (*vegeu també*
 Johanna Heusser), 187, 188,
 194, 340
 Spyri, Johann Bernhard, 187, 308
 Stäel, Madame de, 106
 Stamm, Peter, 44, 45, 308
 Stendhal, 44, 85, 220

- Stephen, Adrian, 149
 Stephen, Leslie, 36, 149, 151
 Stephen, Thoby 149
 Sterchi, Beat, 45
 Stern, Daniel (*pseudònim de Marie d'Agoult, vegeu també*), 128
 Stevenson, Robert Louis, 250, 329
 Storni, Alfonsina, 313
 Strauss, Richard, 39
 Stravinsky, Igor, 22, 45, 101, 228, 271
 Suchard, Philippe, 337, 339
 Sugranyes de Franch, Ramon, 239, 240, 284, 326
 Sulzer, els, 21
 Sulzer, Jenny, 328
 Sunzi, 41
 Suvorov, Alexander, 311
 Swedenborg, Emanuel, 235

 Tallander (Mossèn Borra), Antoni, 64
 Tarradellas, Josep, 268, 269, 270, 271, 273, 308, 327
 Tarradellas Macià, Josep, 269
 Tarradellas Macià, Montserrat, 269
 Taugwalder, Peter (fill), 47
 Taugwalder, Peter (pare), 47
 Taxis, príncep, 128
 Terradas, Bartomeu, 281
 Tetzner, Lisa, 313
 Theus, Tilla, 232

 Thoby (*vegeu Thoby Stephen*)
 Thorvaldsen, Bertel, 306
 Thyssen, barons, 315
 Tiepolo, Giovanni Battista, 194, 303
 Tinguely, Jean, 89
 Tobler, Theodor, 337, 338
 Tolstoi, Lev, 278
 Tomàs d'Aquino, sant, 28
 Torra (català a Suïssa), 325
 Torra Miró, Carola, 22, 73, 153, 154, 155, 200, 235, 254, 296, 298, 329
 Torra Miró, Guillem, 22, 73, 153, 154, 155, 200, 235, 254, 296, 298, 329
 Torra Miró, Helena, 22, 73, 153, 154, 155, 200, 221, 235, 254, 296, 298, 329
 Torras, Cèsar August, 150
 Toscanini, Arturo, 129, 309
 Toulouse-Lautrec, Henri de, 338
 Triadú, Joan, 104
 Trotski, Lev, 227, 228
 Trudeau, Edward Livingstone, 250
 Trump, Donald, 139
 Tschudi, Friedrich von, 62
 Tufte, Edward R., 51
 Turner, Joseph Mallord William, 148
 Turpí, arquebisbe, 61, 62
 Twain, Mark, 71
 Txaikovski, Piotr, 228

- Tyndall, John, 149
- Tzara, Tristan, 227, 229, 231, 232, 251
- Uderzo, Albert, 175
- Urbà VI, papa, 66
- Urgell, Modest, 194
- Utrillo, Miquel, 150
- Valéry, Paul, 278
- Valverde, José María, 180
- Vanessa (*vegeu* Vanessa Bell)
- Van Gogh, Vincent, 328
- Verdaguer, Jacint (*vegeu també* Mossèn Cinto), 150, 209
- Verdaguer, senyora (*vegeu* Francesca Bonnemaison)
- Verdaguer i Callís, Narcís, 300
- Vergés, Joan, 94
- Verne, Jules, 182, 330, 331
- Victòria I, 126, 151
- Vidal i Barraquer (cardenal), Francesc, 237, 238, 239, 240, 308
- Vila-Matas, Enrique, 205
- Villalonga, Carmen, 193
- Virgili Maró, Publi, 66
- Virginia (*vegeu* Virginia Woolf)
- Vitruvi Pol·lió, Marc, 66
- Vives i Clavé, Pere, 160
- Voltaire (*pseudònim de* François-Marie Arouet, *vegeu també*), 98, 99, 101, 106, 191, 224, 228
- Vörg, Ludwig, 146
- Wagner, Richard, 39, 86, 127, 128, 129, 187, 228
- Wagner, Siegfried, 128
- Wagner, Winifred (*de naixement* Williams), 129
- Walser, Robert, 16, 44, 204, 206, 308
- Walter, Bruno, 129
- Weber, Heidi, 232
- Weil, David, 302
- Weizsäcker, Richard von, 252
- Wells, John, 92
- Wettstein, Johann Rudolf, 119
- Whitman, Walt, 251
- Whymper, Edward, 47, 49
- Widmer, Urs, 16, 44, 45, 47
- Widmer, Walter, 44
- Wild, Walter, 281
- Wilde, Oscar, 137, 329
- Wills, Alfred, 149
- Wilson, Harold, 192
- Wittgenstein, Caroline von, 128
- Wolf, Caspar, 148
- Woolf, Virginia, 149
- Wordsworth, William, 148, 151
- Wycliffe, John, 69
- Wyss, Johann David, 330
- Wyss, Johann Rudolf, 330
- Xammar, Eugeni, 15, 35, 84, 106, 107, 308

Zachanassian, Claire	Angst, <i>vegeu també</i>), 16, 44,
Zapatero (català a Suïssa), 325	46, 47, 48, 73, 233, 340
Zaugg, Rose, 327	Zumthor, Peter, 60, 242, 243,
Zeppelin, Ferdinand von (com- te), 59-60	244, 287
Ziegler, Jean, 191	Zweig, Stefan, 96, 97, 98, 227,
Zola, Émile, 99	297
Zorn, Fritz (<i>pseudònim de Fritz</i>	Zwingli, Huldrych, 39, 65, 95,
	194, 222, 223

#KeepReadingACasa
#JoEmQuedoACasa

La col·lecció literària A Tot Vent, fundada a Badalona
l'any 1928, té com a logotip, des del primer dia,
aquest gravat al boix del pintor Josep Obiols que recorda
la goleta María Asunta, construïda a la platja
de Badalona el 1858.

